

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA ”ȘTEFAN CEL MARE”**

**Cu titlu de manuscris
CZU 342.9:349.6(043.3)**

**PROCEDURA CONTRAVENȚIONALĂ ÎN CAZURILE DE COMITERE A
CONTRAVENȚIILOR ECOLOGICE**

Specialitatea științifică: 552.07 Drept contravențional

TEZĂ DE DOCTOR ÎN DREPT

Conducător științific:

TROFIMOV Igor

**doctor în drept
conferențiar universitar**

Autor:

CREȚU Andrian

Chișinău, 2017

© Crețu Andrian, 2017

CUPRINS

Adnotări (în limbile română, engleză și rusă)	4
Lista abrevierilor și acronimelor	7
INTRODUCERE	8
1. SITUAȚIA ÎN DOMENIUL PROCEDURII CONTRAVENȚIONALE PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)	16
1.1. Interesul teoretico-practic a examinării problemei referitoare la procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)	16
1.2. Situația în legislația Republicii Moldova cu privire la procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)	18
1.3. Situația existentă privind abordările doctrinare la capitolul procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)	25
1.4. Concluzii la capitolul 1.	31
2. NOȚIUNEA, PARTICIPANȚII ȘI COMPETENȚA ÎN PROCEDURA PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)	33
2.1. Definiția, principiile și fazele procedurii privind contravențiile de mediu (ecologice)	33
2.2. Participanții în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)	56
2.3. Competența în cazurile privind contravențiile de mediu (ecologice)	84
2.4. Concluzii la capitolul 2	85
3. PARTICULARITĂȚILE EXAMINĂRII CAZURILOR PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)	87
3.1. Actele procesuale de constatare și examinare a contravenției	87
3.2. Examinarea cauzei contravenționale de către agentul constator	115
3.3. Examinarea cauzei contravenționale de către instanțele de judecată	119
3.4. Concluzii la capitolul 3.	127
4. PERSPECTIVA CONSACRĂRII CARACTERULUI OBIECTIV AL RĂSPUNDERII PENTRU CONTRAVENȚIILE DE MEDIU ȘI PARTICULARITĂȚILE IMPLEMENTĂRII PRINCIPIULUI PREZUMȚIEI VINOVĂȚIEI ÎN PROCEDURA PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)	130
4.1. Perspectiva consacării unei proceduri contravenționale distincte de cea prevăzută de Codul contravențional	130
4.2. Fundamentarea consacării principiului prezumției vinovăției în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)	133
4.3. Fundamentarea consacării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu (ecologice)	137
4.4. Particularitățile procedurii contravenționale în virtutea aplicării principiului prezumției vinovăției și caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravenții de mediu (ecologice)	140
4.5. Concluzii la capitolul 4.	155
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	158
BIBLIOGRAFIE	165
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	174
CURRICULUM VITAE	175

ADNOTARE

Crețu Andrian, ***Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice,***

Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept

Specialitatea: 552.07 Drept contravențional. Chișinău, 2017

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 180 surse, 176 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: contravenție de mediu, procedură contravențională, contravenient, agent constatat, daună de mediu, prezumție de nevinovăție, prezumție de vinovăție.

Domeniul de studiu: procedura contravențională, raporturile de protecție a mediului.

Scopul și obiectivele cercetării: cercetarea multidimensională a reglementărilor dreptului contravențional în vederea identificării unui mecanism eficient de protejare a factorilor de mediu. Obiectivele cercetării vizează: identificarea și definirea conceptului de contravenție de mediu (ecologică); identificarea problemelor existente în procedura de examinare a contravențiilor; identificarea și evaluarea eficienței aplicării principiilor reglementate de legea contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice); evaluarea posibilității revigorării cadrului de principii aplicabile procedurii contravenționale în cazurile contravențiilor de mediu; ierarhizarea principiilor aplicabile procedurii contravenționale în cazul contravențiilor de mediu.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor cercetării constă în formularea propunerilor de abordare a unui concept nou în ce privește sarcina de probă a vinovăției, care se propune a fi pusă pe seama făptuitorului, precum și a evaluării posibilității aplicării caracterului obiectiv pentru o atare răspundere.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea soluțiilor pentru aplicarea în procedura contravențională a unor principii distincte pentru examinarea contravențiilor ecologice, cum ar fi cel al prezumției vinovăției și al răspunderii obiective.

Semnificația teoretică a cercetării este prezentă prin analiza științifică a opiniilor și propunerilor, expuse în literatura de specialitate în ce privește procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice, cu abordarea conceptului referitor la inversarea sarcinii de probă către făptuitor, chestiune care s-ar încadra în ideea de aplicare a principiului precauției, iar în perspectivă chiar și aplicarea principiului răspunderii obiective.

Valoarea aplicativă a lucrării: cercetarea are un caracter științifico-didactic și aplicativ; rezultatele obținute pot servi drept repere orientative în cercetarea ulterioară a problemei abordate și vor contribui la sporirea eforturilor autorităților pentru asigurarea protejării mediului.

Implementarea rezultatelor științifice: concluziile și recomandările în baza tezei de doctorat și-au găsit reflectare în cele 6 articole publicate în reviste științifice naționale și un manual de curs, inclusiv în prezentările la conferințele științifico-practice internaționale.

ANNOTATION

The contravention procedure in cases of committing ecological contravention

The thesis for obtaining the doctor's degree in law

Specialization: 552.07 Contraventional law. Chisinau, 2017

Thesis structure: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 180 sources, 176 pages of basic content. The obtained results are published in 7 scientific works.

Key words: environmental contravention, contravention procedure, offender, finding agent, environmental damage, presumption of innocence, presumption of guilt.

Study domain: contravention procedure, environmental protection relations.

The purpose and objectives of the research: multidimensional research of contraventional law regulation in order to identify an efficient mechanism of environmental factors protection. The objectives of the research target: the identification and the definition of the ecological contravention concept; the identification of the existing problems regarding the procedure of contravention examination; efficiency identification and evaluation regarding the application of the principles regulated by contraventional law in cases of committing ecological contraventions; assessing the possibility of reviving the framework of principles applicable to the contravention procedure in the cases of ecological contravention, ranking of the principles applicable to the contravention procedure in the case of environmental contraventions. The scientific novelty and originality of the research results consists in formulating the proposals for a new concept approach regarding the proving of guilt that is proposed to be imposed on the perpetrator as well as the evaluation of the possibility of the application of objective character for such liability. The important scientific problem solved consists in identifying the solutions for the application in the contravention procedure of distinct principles for the examination of ecological offenses such as the presumption of guilt and objective liability. **The theoretical significance of the research** is presented by the scientific analysis of the opinions and proposals, presented in the specialized literature related to the contravention procedure in the cases of ecological contraventions, with the approach of the concept regarding the reversal the proving of guilt to the perpetrator, a matter that would fall within the idea of application of the precautionary principle, and even the application of the principle of objective liability.

The applicative value of the research: The research has a scientific-didactic and applicative character; The results obtained can serve as indicative marks in the subsequent research of the problem addressed and will help to increase the efforts of the authorities to ensure the protection of the environment.

Implementation of scientific results. The conclusions and recommendations based on the PhD thesis have been reflected in the 6 articles published in national scientific magazines and a course manual, as well as in the presentations at international scientific and practical conferences.

АННОТАЦИЯ

Крецу Андриан, *"Производство в случаях совершения экологических правонарушений"*

Диссертация на соискание ученой степени доктора права

Специальность: Контравенционное право 552,07. Кишинэу, 2017

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 180 источников. Основной текст состоит из _____ страниц. Результаты исследования опубликованы в 7 научных статей и учебников курса.

Ключевые слова: экологическое правонарушение, нарушение процедуры, нарушитель, констатирующий субъект, ущерб окружающей среды, презумпция невиновности, презумпция вины.

Область исследования: контравенционная процедура, экологические правоотношения.

Цель исследования. разностороннее исследование действующих контравенционных правовых норм, для выявления эффективного механизма защиты окружающей среды. Задачи исследования: выявление и определение концепта экологического правонарушения; выявление проблем в процедуре по рассмотрению экологических правонарушений; выявление и оценка эффективности принципов применимые к процедуре в случаях экологических преступлений, а также оценка возможности их пересмотра и иерархизации.

Научная новизна и оригинальность работы заключается в разработке предложений по введению новой концепции касающиеся бремени доказывания вины в контравенционном процессе, которая предлагается отнести к правонарушителю, а также оценить возможность внедрения концепции объективной ответственности за ущерб окружающей среде.

Важная научная проблема выражается в анализе возможности применения к экологическим правонарушениям особых принципов как принципа презумпции виновности а также внедрить объективную ответственность.

Теоретическая значимость исследования состоит в анализе научных исследований представляющие мнения и предложения в области нарушения против окружающей среды, посредством внедрения концепции переноса бремени доказывания на правонарушителя, вопрос, который будет соответствовать концепции применения принципа предосторожности.

Аппликативная значимость работы определяется научной и практической применимостью. Предложения представленные в работе, могут быть использованы для улучшения качества работы государственных органов.

Внедрение научных результатов. Выводы и рекомендации, основанные на диссертации отражены в шести статьях, опубликованных в отечественных научных журналах, в учебнике по Экологическому праву, в том числе презентации на международных научно-практических конференций.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

CE – Comisia Europeană

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CSI – Comunitatea Statelor Independente

lit. – literă

IES – Inspectoratul Ecologic de Stat

Nr. – număr

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OUG – Ordonanța de urgență

p. – pagină

pct. – punct

RM – Republica Moldova

ș.a. – și alții, și altele

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. De-a lungul secolelor dezvoltarea științei juridice este îndreptată spre formarea unui tot întreg cu celelalte categorii de norme sociale (religioase, morale etc.). Eforturile de cizelare a normelor de drept reprezintă un proces în continuă dezvoltare.

În condițiile în care societatea umană a atins niveluri înalte ale dezvoltării sale în ce privește tehnologiile, aceasta a avut să genereze și efecte nocive, unul din acestea fiind utilizarea excesivă și nerațională a resurselor naturale. Conștientizarea acestui fapt condiționează constituirea unor norme ce ar proteja mediul. Nu înzădar dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic este consfințit în Legea fundamentală a statului – Constituția Republicii Moldova [18].

Una din realizările pe care le-a obținut știința juridică, reprezintă crearea unui cadru nou de norme juridice, și anume normele de dreptul mediului. Specificul acestor categorii de norme constă în faptul că la adoptarea lor este necesar de a ține cont de legile naturii, care se impun în mod obiectiv, indiferent de voința umană. Instituirea unor astfel de norme juridice, care să asigure protecția mediului, deseori cere să renunțăm la unele principii tradiționale, promovarea de mai departe a cărora ne va împiedica realizarea sarcinilor de protecție a mediului.

Prin urmare, ideea de la care pornim în realizarea acestei lucrări este că pentru soluționarea unei probleme specifice societății umane, așa cum este problema de protecție a mediului, se cere în mod corespunzător aplicarea unor reguli specifice, iar având în vedere că fenomenele naturii decurg independent de voința umană și că orice intervenție a omului în mediu duce inevitabil la modificări, concluzionăm că și procedeele juridice utilizate la soluționarea acestor probleme trebuie să fie cele mai deosebite, uneori chiar având un caracter categoric, drastic și exclusiv.

După cum e și firesc, una dintre cele mai eficiente pârgii de natură juridică în soluționarea problemelor de ordin major, s-a dovedit a fi, de-a lungul secolelor, anume măsurile de răspundere juridică. Și în compartimentul “protecția mediului” problema răspunderii juridice și-a găsit un loc important. Ba chiar mai mult ca atât, am vrea să spunem că și-a găsit un “loc de rege”. Aceasta se manifestă prin prisma regulilor specifice conform cărora se aplică răspunderea în raporturile de dreptul mediului, precum și prin prisma efectelor pe care le produce. De asemenea răspunderea juridică este probabil, unicul subiect care cel mai des se discută în coraport cu subiectul “protecția mediului”.

Menționăm că la acest capitol, ca importanță, se evidențiază problema răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. Mai ales că astăzi, tot mai frecvent, în doctrină se vorbește despre existența unei răspunderi specifice dreptului mediului, diferită de cea civilă. Într-adevăr, pentru victimele unei daune ecologice, faptul că persoana ce a cauzat dauna a fost supusă răspunderii

penale sau contravenționale va reprezenta o consolare morală, însă în cea mai mare parte victima va dori o reparare a daunei. Această reparare se dovedește a fi, de regulă, un scop principal, iar uneori și exclusiv. Prin urmare, am putea să afirmăm că pentru situația în care s-a cauzat o daună ecologică, răspunderea penală și contravențională este subsidiară, iar cea patrimonială, care se exprimă prin obligația de reparare a daunei, este una principală.

Însă toate acestea nu știrbesc din importanța răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, mai ales că astăzi răspunderea contravențională pentru daunele ecologice obține tot mai evidențiat haina unei răspunderi în interes public specifică unui "drept natural". Acest fapt se constată și prin prisma regulilor și principiilor care se aplică la repararea daunelor ecologice. Este vorba despre obligația de reparare a daunei ecologice, și nu de facultatea acesteia, este vorba de repararea integrală a daunei ecologice, și nu de posibilitatea de a negocia cuantumul despăgubirii, este vorba despre obligația de reparare a daunei de mediu în interes public, care nu este lăsată doar la latitudinea celui ce a pățimit nemijlocit, victimă în acest caz fiind recunoscută întreaga societate.

Actualitatea unui studiu științific în problema procedurii de aplicare a răspunderii contravenționale în raporturile de dreptul mediului este subliniată în contextul existenței unor divergențe între interpretarea doctrinară și tălmăcirea neoficială, judecătorească a ordinii și condițiilor de examinare a cazurilor contravenționale. Nu mai puțin importantă este necesitatea abordării unui concept nou în ce privește caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale, anume pentru daunele de mediu (ecologice). În ce privește procedura examinării cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice), este necesar a argumenta și fundamenta posibilitatea aplicării principiului prezumției vinovăției ca principiu care va revigora procedura contravențională în general.

Actualitatea temei investigate rezultă și din faptul că perfecționarea relațiilor sociale existente, legate de repararea daunelor cauzate mediului natural și uman, generează recunoașterea unor noi categorii de principii care nu au existat până la acest moment sau care nu au fost recunoscute, dar obiectiv se cer a fi recunoscute. Actualitatea temei de cercetare se manifestă de asemenea prin faptul că problema răspunderii contravenționale, și în special a procedurii contravenționale, deși a constituit obiect al cercetării în diverse izvoare și studii științifice, totuși, din punctul de vedere al aplicării ei, în ce privește principiile și condițiile în contextul reglementărilor de dreptul mediului, obține caractere specifice, dictate de particularitățile domeniului respectivei ramuri de drept.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul urmărit prin această lucrare constituie concepțiile doctrinare ce țin de principiile procedurii contravenționale în cazul daunelor cauzate drept rezultat al poluării de mediu, analiza legislației în contextul evoluției rapide a unor reglementări juridice necunoscute regimului sovietic, respectiv și apariția unor noi categorii de principii și reguli deschise spre cercetare, dezvăluite și incluse în circulația științei juridice naționale, precum și studierea profundă a concepțiilor doctrinare ce țin de esența răspunderii în dreptul mediului.

Scopul prezentei lucrări îl constituie analiza științifică a reglementărilor privind procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice și formularea recomandărilor practice pentru creșterea eficacității acestor reglementări.

Pentru realizarea acestui scop, în cadrul cercetării științifice au fost stabilite următoarele obiective: a) a stabili dificultățile existente în procedura contravențională; b) a identifica principiile care guvernează procesul contravențional; c) a identifica participanții și particularitățile examinării cauzelor contravenționale în cazurile contravențiilor de mediu; d) a stabili posibilitățile aplicării principiului prezumției vinovăției în procesul contravențional pentru daunele de mediu; e) a determina avantajele aplicării unui nou sistem de examinare în cadrul procesului contravențional.

Obiectul cercetării îl constituie sistemul problemelor teoretice, metodologice și aplicative legate de procedura examinării cauzelor cu privire la contravențiile ecologice (de mediu). Considerăm că o cunoaștere profundă a particularităților de aplicare a regulilor și principiilor de răspundere contravențională în rapturile de dreptul mediului va determina în mare măsură buna funcționare a instituției răspunderii juridice în scopul protejării mediului, iar în subsidiar va face ca problema reparării daunelor ecologice să devină un lucru frecvent și inevitabil, atât pentru cetățeni cât și pentru autoritățile publice.

Astăzi la capitolul “procedura în cazurile contravențiilor ecologice” apar un șir de întrebări fără un răspuns determinat, asupra cărora urmează să se expună știința dreptului. Dintre acestea am putea numi:

- care sunt subiecții participanți la procesul de constatare și examinare a cauzelor contravenționale ecologice?
- cine este victima contravenției de poluare?
- care este diferența dintre procedura de examinare a cazurilor cu privire la contravențiile de mediu și alte cazuri similare?
- care sunt limitele de aplicare a legii contravenționale pentru dauna ecologică și unde se aplică regulile stabilite de legislația de mediu?
- care ar fi efectul aplicării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daune de mediu?
- care ar fi efectul aplicării principiului prezumției vinovăției în procedura contravențională pentru contravențiile de mediu?

Anume aceste întrebări, dar și altele, ne-au determinat la alegerea temei de investigație.

Obiectivele trasate în realizarea acestui scop au fost de natură:

- a identifica noțiunea și esența procedurii contravenționale în cazurile de comiterea a contravențiilor de mediu;
- a face o analiză științifică și a aprecia specificul și particularitățile condițiilor procedurii contravenționale în cazurile de comitere a contravențiilor de mediu;

- a releva unele aspecte particulare în ce privește aplicarea procedurii contravenționale pentru daunele ecologice;

- a argumenta necesitatea revigorării principiilor de procedură contravențională în cauzele comiterii contravențiilor de mediu (ecologice), inclusiv cu implementarea în acest sens a principiului prezumției vinovăției;

- a argumenta necesitatea și posibilitatea aplicării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru contravenții de mediu (ecologice).

Suportul metodologic și teoretico-științific al lucrării. La întocmirea prezentei lucrări ne-am bazat pe studierea materialului doctrinar-teoretic, normativ-legislativ și practic, cu aplicarea metodelor: istorică, sistemică, analitică, juridico-comparativă și logico-juridică, astfel, obținând unele rezultate științifice al căror conținut nu epuizează problema în cauză, dar prin care se pretinde crearea unei viziuni noi asupra acesteia.

Baza teoretică, metodologică a tezei o constituie: legislația Republicii Moldova, literatura juridică de specialitate autohtonă și lucrările unor savanți din Rusia, România, Ucraina.

Noutatea științifică a lucrării. Lucrarea de față abordează un subiect încă neelucidat în Republica Moldova, dar care la momentul de față constituie unul “cheie” în discuțiile savanților din România, Federația Rusă și alte țări. Noutatea științifică a tezei include un șir de propuneri și formulări originale care vin să completeze știința juridică la capitolul răspunderii și în special procedura contravențională în cazurile contravențiilor de mediu.

Dintre acestea am putea să le evidențiem pe cele mai esențiale:

- identificarea lacunelor în reglementările procedurii contravenționale, care creează dificultăți în aplicarea legislației, inclusiv și pentru cazurile de comitere a contravențiilor ecologice;

- identificarea și argumentarea științifică, logică și legislativă a unei noi categorii de reguli specifice, care sunt aplicabile raporturilor procesuale contravenționale specifice cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice);

- formularea ideii de instituire a unor reguli noi privind procedura contravențională pentru daunele de mediu, și anume una bazată pe principiul prezumției vinovăției;

- argumentarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele ecologice – răspunderea, indiferent de culpă, cu perspectiva aplicării acesteia și raporturilor de răspundere contravențională;

- determinarea condițiilor pentru aprecierea calității de victimă în răspunderea contravențională pentru daune ecologice;

Inovația cercetării rezidă și în faptul că aceasta este, practic, prima lucrare în doctrina juridică autohtonă care abordează răspunderea contravențională pentru daune ecologice.

Problema științifică importantă, soluționată în domeniul respectiv, vizează propunerea unor modele reglementatoare care modifică conceptual procedura de examinare a cazurilor cu privire la contravenții ecologice. Astfel, în lucrare se propune reconceptualizarea temeiului de răspundere

contravențională pentru daunele de mediu, fără ca să fie afectate în acest sens alte categorii de contravenții. În această ordine de idei, în teză se propune și reconceptualizarea procedurii de constatare a cazurilor de comitere a contravențiilor ecologice, astfel cum unul din principiile care să guverneze procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice să fie consacrat principiul prezumției vinovăției. În acest sens, în teză este fundamentată necesitatea revizuirii principiilor care guvernează procedura contravențională, inclusiv este lansată ideea de necesitate a reglementării procedurii contravenționale în cazurile daunelor de mediu într-un act legislativ separat. În acest sens au fost formulate dovezi științifice în favoarea promovării acestui concept. Adiacent acesteia au fost identificate principiile care ar sigura realizarea acestui concept, fiind vorba de principiul precauției, principiul prezumției vinovăției etc. A fost fundamentată științific necesitatea adoptării unei noi abordări a modului de sancționare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice). În opinia noastră s-a demonstrat posibilitatea aplicării caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, precum și valoarea strategică din punct de vedere vital al aplicării în practică a acestor principii. Considerăm că prin conținutul acestei lucrări au fost puse bazele creării unei noi viziuni asupra modului de sancționare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu.

Efectul principal al implementării propunerilor de bază din teză va contribui la simplificarea procedurii de sancționare a contravențiilor de mediu (ecologice), astfel cum prin aceasta se va asigura eficientizarea procesului, acesta va deveni unul mai operativ. Prin urmare se va realiza unul din obiectivele principale ale procesului penal și contravențional, și anume – cel de prevenire a cazurilor de încălcare a legislației de mediu. Suntem de părerea că anume transferarea sarcinii de demonstrare a nevinovăției pe seama făptuitorului reprezintă o condiție de asigurare a realizării principiului precauției în aceste raporturi juridice.

Trebuie să menționăm că cele propuse în teză au drept câmp de utilitate aplicativă doar contravențiile de mediu (ecologice), ne fiind valabile pentru celelalte categorii de contravenții. Bagajul de argumente urmează a fi aplicate pentru problematica de drept contravențional, dar și pentru cea de dreptul mediului.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării.

Semnificația și valoarea aplicativă a lucrării, concluziile și recomandările enunțate în teză vor permite dezvoltarea anumitor direcții în știință, legislație și practică. Este vorba de revizuirea conceptuală a aplicării caracterului axiomatic al principiului prezumției nevinovăției, așa cum și inițierea discuției asupra admisibilității aplicării caracterului obiectiv în răspundere contravențională, și aceasta doar pentru cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice). În opinia noastră o asemenea abordare va constitui un prim pas în revizuirea opiniei tradiționale în ce privește condițiile răspunderii juridice pentru încălcarea legislației de mediu. Pe lângă faptul că în doctrină și practică se va contura o idee despre specificul răspunderii contravenționale pentru daunele ecologice, care se evidențiază prin caracterul obiectiv al răspunderii și prin apărarea intereselor de ordin public, aceasta

va constitui și un prim-pas în consacrarea caracterului obiectiv al altor tipuri de răspundere juridică, inclusiv și celei penale.

Aprobarea rezultatelor lucrării s-au realizat sub diferite forme, și anume: prin elaborarea și publicarea în anul 2015 a manualului Dreptul mediului [128], în care la capitolul Răspunderea în dreptul mediului s-a expus ideea de recunoaștere a caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, care, de altfel, nu urmează a fi limitat doar la domeniul de reparare a daunei cauzate mediului. De asemenea rezultatele oglindite în lucrare sunt implementate prin programa cursului “Dreptul mediului” ținut la Facultatea de Drept a Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI a Republicii Moldova. Rezultatele studiului sunt reflectate și în articole științifice publicate în revistele de specialitate și în materialele conferințelor științifice.

Sumarul compartimentelor tezei

Structura și volumul lucrării au fost determinate de marea diversitate a problemelor teoretice și aplicative ce apar în legătură cu relevarea conținutului problemei procedurii contravenționale în raporturile de dreptul mediului, precum și de natura scopului și sarcinilor trasate.

Teza de doctor conține: Introducere; 4 capitole; concluzii generale și recomandări; bibliografie din 180 de titluri, _____ de pagini text de bază, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

În Capitolul 1 „Situația în domeniul procedurii contravenționale privind contravențiile de mediu (ecologice)” se efectuează analiza situației în legislația în vigoare referitor la reglementările procedurii de examinare a contravențiilor de mediu, se supun analizei materialele științifice publicate în țară și peste hotare, dedicate problemelor privind răspunderea contravențională pentru fapte cauzatoare de mediu, precum și procedura de examinare a acestora. O atenție deosebită se acordă publicațiilor din ultimii ani, fiind scoase în evidență gradul de investigație și importanța științifică pe care o implică studiile în această materie. Astfel, a fost investigat aportul remarcabil al următorilor autori: V. Guțuleac, S. Furdui, T. Roșca, E. Comarnițaia, Șt. Belecciu, M. Orlov, I. Trofimov, P. Zamfir, I. Dolea, T. Osoianu (Republica Moldova); E. Lupan, M. Duțu, D. Marinescu, I. Nicolau (România); V. Petrov, B. Erofeev, S. Bogoliubov (Federația Rusă). În conținutul acestui capitol au fost identificate unele puncte divergente referitoare la: esența termenilor ”procedură contravențională” și ”proces contravențional”, noțiunea de ”contravenient” etc. În urma cercetării materialelor științifice, s-a putut constata problema științifică de importanță majoră, fiind formulate și direcțiile de soluționare a ei.

Capitolul 2 „Noțiunea, participanții și competența în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)” este destinat relevării particularităților definirii noțiunii de contravenție de mediu (ecologice), așa cum și esenței procedurii contravenționale în cazurile de daune cauzate mediului, principiilor procedurii contravenționale în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice), participanților la procedura contravențională. În acest context au fost analizate textele de lege care

relevă o multitudine de deficiențe de ordin legal. Se demonstrează că contravenția de fapt reprezintă o miniinfracțiune, la care urmează a aplica o procedură similară celei penale, însă într-un mod mai simplificat. Se relevă că o caracteristică identificatorie a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia este fapta care prin efectul său cauzează o daună de mediu. S-a ajuns la concluzia că tendința desprinderii dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acestuia ca o ramură aparte a dreptului, ar cere și distingerea dreptului procesual contravențional.

Capitolul 3 „Particularitățile examinării cazurilor privind contravențiile de mediu (ecologice)” este axat pe cercetarea chestiunilor referitoare la particularitățile constatării contravențiilor de mediu (ecologice) și examinării cazurilor cu privire la contravențiile ecologice la diferite faze.

În acest capitol se concluzionează că drept persoană care a avut de suferit în urma unei contravenții ecologice poate fi orice cetățean al țării și toți în ansamblu, indiferent de faptul unde locuiește sau unde se află la momentul comiterii faptei contravenționale.

Sunt scoase în evidență o serie de probleme legate de ideea că agentul constatatator este în drept să adopte decizii sancționatorii pe cazurile comiterii contravențiilor de mediu. În acest sens, chiar dacă agentul constatatator examinează cauza contravențională, acesta este obligat să asigure egalitatea de arme între învinuire și apărare, fapt ce formează esența principiului contradictorialității. Această egalitate procesuală se caracterizează prin aceea că legea procesuală pune la îndemâna, atât a subiecților activi, cât și a subiecților pasivi ai exercițiului acțiunilor de procedură contravențională și civilă, aceleași modalități și mijloace procesuale pentru susținerea pretențiilor lor. E necesar să menționăm că judecarea cauzei contravenționale în ordinea examinării contestației după regulile examinării în fond, raportat la prevederile normelor contravenționale ce se conțin în art. 452-464 Cod Contravențional, care reglementează judecarea cauzei contravenționale, de fapt, presupune examinarea conform unor proceduri în esență diferite. În acest sens prevederile art. 448 al Codului Contravențional instituie, de fapt, o procedură incertă, neclară și imprevizibilă. De asemenea se constată cu titlu de deficiență legislativă în domeniu și faptul că limitarea listei autorităților care pot aplica reținerea nu este justificată. Astfel, limitarea acesteia doar la organele de poliție și vamă reprezintă, de fapt, o limitare operațională pentru agenții constatatatori de a examina cazul contravențional. În consecință, urmează a fi modificat articolul 433 al Codului contravențional în sensul în care să fie exclusă lista care limitează posibilitatea agentului constatatator de a reține contravenientul. La fel, o problemă care necesită a fi soluționată este cea legată de aducerea silită. Contravenientul nu poate fi supus aducerii silite. Considerăm că în vederea disciplinării, precum și asigurării unei examinări și executări efective a sancțiunilor contravenționale, urmează a fi modificat acest articol, unde și contravenientul să poată fi supus aducerii silite.

Capitolul 4 „Perspectiva consacării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu și particularitățile implementării principiului prezumției vinovăției în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)” vizează analiza conceptuală a posibilităților de implementare a

principiului precauției, principiului prezumției vinovăției și a caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. În scopul determinării efectelor aplicării acestor principii, precum și a esenței modificării procedurii contravenționale pe cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice), s-a formulat un set de argumente care vin să motiveze necesitatea revigorării principiilor și regulilor de procedură. Se demonstrează modalitatea de încadrare juridică a aplicării principiului prezumției vinovăției și ca urmare a consacării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. În acest plan se argumentează că nu în toate cazurile aplicarea principiilor care rezultă din necesitatea protejării valorilor sociale sunt valabile atunci când interesul este legat de necesitatea protejării valorilor naturale.

1. SITUAȚIA ÎN DOMENIUL PROCEDURII CONTRAVENȚIONALE PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)

1.1. Interesul teoretico-practic a examinării problemei referitoare la procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)

Deși problema ce privește realizarea unei folosințe de mediu în limitele rezonabilului își are începutul odată cu apariția posibilității omului de a utiliza tehnica, conștientizarea necesității de a reflecta aceste limite într-o normă legală și-a găsit expresia doar la începutul secolului al XX-lea. Cu regret, adoptarea unor norme juridice ce instituie reguli și limite de folosință a factorilor de mediu constituie doar o urmare a unor accidente ecologice în urma cărora se produc diverse cataclisme ecologice, și unde, de regulă, au de suferit și oamenii. Deseori este greu de înțeles și de îndreptățit că acesta este efectul dispariției unor populații întregi de viețuitoare ale Terrei. Pe bună dreptate, se poate spune că normele juridice ce reglementează folosirea și protecția factorilor de mediu sunt norme scrise cu sânge.

Din ce în ce mai mult, resursele naturale au fost solicitate, s-au extins suprafețele cultivate și s-au schimbat sistemele de cultură, s-au făcut despăduriri masive pentru obținerea de masă lemnoasă și de terenuri noi pentru agricultură, s-a intensificat utilizarea pășunilor, s-a dezvoltat mult exploatarea subsolului. În același timp, civilizația industrială a făcut posibilă și necesară o creștere demografică rapidă, a însemnat o puternică dezvoltare a procesului de urbanizare, a creat mari aglomerări umane pe spații tot mai restrânse, situându-l pe om în condiții de viață cu totul noi [109, p. 9].

Totodată ar fi greșit să ne imaginăm, că astăzi avem întreaga posibilitate de a utiliza pe deplin și efectiv legea ce vine contra a ceea ce se numește „folosință nerațională a mediului”. Problema constă în faptul că astăzi suntem doar la începutul căii de creare a unui cadru legislativ efectiv în vederea soluționării problemei ecologice. Acest fascicul de legi, care formează o ramură distinctă „dreptul mediului” este caracterizat prin faptul că urmează a lua în considerație nu doar factorii sociali, ci și cei naturali, care au o existență obiectivă, ce nu depind de voința umană. În asemenea împrejurări suntem puși în situația de a folosi atât procedeele vechi de reglementare a raporturilor juridice, cât și de a elabora altele noi, care ar permite stoparea degradării mediului și reanimarea stării lui atunci când acest lucru mai este posibil. Acestor raporturi juridice le este caracteristic faptul că utilizează procedee noi în reglementarea juridică a protecției mediului, iar ca consecințe sunt modificarea aspectului tradițional al multor instituții juridice.

După cum afirmă unii autori, dezvoltarea legislației de mediu are loc în direcția identificării unor drepturi specifice, printre care dreptul la un mediu sănătos apare ca unul fundamental [155, p. 237-241].

În acest sens a avut de „suferit” și instituția răspunderii juridice. Răspunderea juridică apare ca unul din mijloacele de mare importanță în lupta împotriva poluării mediului. De aceea nu ne poate fi indiferent după ce fel de reguli se derulează raportul juridic de răspundere în dreptul mediului [98, p.82]. Astfel, suntem în fața unei situații când în cadrul raporturilor juridice de dreptul mediului sunt aplicate regulile de răspundere civilă, penală și contravențională. În unele cazuri aceste forme ale răspunderii juridice în contextul specificului normelor de dreptul mediului dobândesc anumite caractere specifice, iar, ca rezultat, au de „suferit” teoriile și concepțiile tradiționale cu privire la natura și conținutul unor instituții de drept.

În așa fel, problema răspunderii juridice în raporturile de dreptul mediului este abordată tot mai frecvent în ultimul timp. Acest lucru se datorează viziunilor noi în doctrină asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul raporturilor de dreptul mediului, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează adeseori ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent.

Uneori, totuși, tradiționalismul cedează puțin câte puțin, iar, ca urmare, avem prilejul de a ne bucura de unele reglementări „netradiționale”, dar care, în scurt timp, își vor afirma importanța și superioritatea.

Am putea aduce drept exemplu principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu, care este reflectat în articolul 81 al Legii nr. 137/1995 privind protecția mediului a României, care ulterior au fost „păstrate” în Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195 din 2005, așa cum și în articolul 3 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993.

Doar cu douăzeci de ani în urmă legislația nu reglementa posibilitatea angajării răspunderii pentru daunele de mediu pe temei obiectiv, ci presupunea aplicarea regulilor generale, proprii pentru o procedură obișnuită de reparare a daunei – răspunderea subiectivă. Astăzi, însă, răspunderea juridică reparatorie în raporturile de dreptul mediului apare drept un compartiment al răspunderii juridice în general cu caracterele unei forme distincte de răspundere.

Perspectiva în cadrul acestei categorii de raporturi juridice vizează, după părerea noastră, nu doar consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, dar și pentru cea penală și contravențională [98, p. 87-90].

Mai mult ca atât, se impune necesitatea implementării unor reguli procesuale specifice, care prin conținutul lor, ar asigura o procedură simplificată și operativă de examinare a cazurilor de dăunare a mediului. Un prim-pas în acest sens ar fi implementarea unor alte reguli, opuse principiului de prezumție a nevinovăției, aplicat în mod axiomatic în cadrul procedurii penale, care drept rezultat ar avea de „suferit” la compartimentul ce ține de contravențiile și chiar de infracțiunile contra mediului. O tentativă de abordare teoretică a acestor probleme a fost lansată deja la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut [149, p. 70-85]. Astfel, dacă autoritatea ce asigură urmărirea penală ar fi îndreptățită să constate doar trei elemente ale componenței de infracțiune – subiectul, obiectul și

latura obiectivă, iar la constatarea acestora – vinovăția ar fi doar prezumată, în asemenea cazuri, demonstrarea lipsei vinovăției în cauzele penale ce vizează daunele de mediu ar reveni făptuitorului, și nu autorității ce exercită urmărirea penală. Analogic, dar ce este și mai important, mai puțin ”dureros”, acest exercițiu poate fi implementat în cadrul procedurii contravenționale. Nu excludem și alte modificări esențiale ale practicii și doctrinei juridice, care vor fi condiționate nemijlocit sau mijlocit de natura juridică a raporturilor de dreptul mediului.

1.2. Situația în legislația Republicii Moldova cu privire la procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)

Răspunderea contravențională în Republica Moldova reprezintă o formă distinctă a răspunderii juridice, care, în special în ultimul timp, trezește un interes sporit, atât din partea practicienilor, cât și din partea mediului științific și academic. Un loc aparte în ansamblul subiectelor legate de răspunderea contravențională îl ocupă anume problema procedurii contravenționale. Vechiul Cod cu privire la contravențiile administrative [7] reglementa foarte superficial procedura contravențională. Multe din instituții nici nu-și regăseau reglementarea în conținutul acestui act legislativ. În virtutea acestui fapt, trebuie să presupunem că în noul Cod contravențional aceste probleme nu trebuiau să se regăsească. În același timp, noul Cod contravențional [9] repetă multe din neajunsurile vechii legi (abrogate), dar și le ”dobândește” și pe ale sale.

În ce privește procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice (de mediu) Codul contravențional nu stabilește anumite reglementări speciale, care ar fi stabilit un regim procedural distinct. Prin urmare, din punct de vedere procedural contravențiile de mediu (ecologice) sunt examinate după regulile generale ale procedurii stabilite de Codul contravențional.

În același timp, este necesar de menționat că la începutul anilor 90 ai secolului trecut, anume în legislația de mediu s-a instituit o ”tradiție” de a indica în conținutul actului legislativ norme care stabilesc ce fapte sunt considerate contravenții, precum și anumite reguli referitor la procedura de documentare a contravențiilor. Este necesar de menționat că legislația de mediu conține un spectru mare de norme care după natura lor reprezintă nu altceva decât norme contravenționale, fapt pentru care putem să ne permitem să spunem că legiuitorul ”abuzează” de posibilitatea de a institui norme contravenționale în alte acte legislative decât Codul contravențional. Una din particularitățile acestor reglementări mai constă și în faptul că în șirul autorităților care dispun de dreptul de a constata și întocmi procese-verbale cu privire la contravenție sunt incluse și alte autorități, care, de fapt, nu se regăseau în lista autorităților prevăzute la articolele 400-423 ale Codului contravențional, cum ar fi, spre exemplu, autoritățile publice locale. Actualmente această situație a fost puțin corectată, având în vedere că recente modificări ale Codului contravențional indică asupra competenței administrației publice locale de a constata contravenții, dar și aici la moment există o multitudine de inexactități pe care le-a admis legiuitorul.

În continuare vom face o incursiune succintă în conținutul acestor categorii de norme. Astfel, Legea protecției mediului înconjurător [85] în articolul 28 stabilește că inspectorii superiori de stat, inspectorii de stat, inspectorii superiori zonali și inspectorii zonali al mediului au dreptul să examineze materiale despre contravențiile administrative în domeniul protecției mediului și să tragă contravenienții la răspundere în limitele competenței lor. Articolul 30 al Legii protecției mediului înconjurător, statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudiciați în mod direct; dreptul de a trage la răspundere persoanele, care au comis contravenții sau infracțiuni ecologice. În acest sens, trebuie să înțelegem că articolul 30 al Legii protecției mediului înconjurător oferă posibilitatea ca orice persoană să dispună de dreptul de a sesiza autoritățile publice în cazul unei contravenții de mediu (ecologice).

Articolul 56 al Legii apelor stabilește că autoritatea abilitată cu funcții de control ecologic de stat din subordinea organului central al administrației publice în domeniul mediului coordonează și exercită activitatea de inspecție și de control în domeniul folosinței și al protecției apelor, iar în scopul îndeplinirii atribuțiilor de control, inspectorii au dreptul de a întocmi actele corespunzătoare în cazul constatării faptelor care constituie contravenții în domeniul apelor [77].

Articolul 25 al Codului funciar stabilește că în cazul când deținătorul cu titlu de posesiune sau de folosință nu utilizează terenul în scopul în care i s-a atribuit, autoritatea administrației publice locale respectivă, la cererea proprietarului, va dispune aplicarea sancțiunilor contravenționale prevăzute de lege și îl va soma în scris, stabilind termenul, să-și îndeplinească obligațiile [12]. În același sens, articolul 96 al Codului funciar stabilește că persoanele care încalcă legislația funciară poartă răspundere administrativă și penală în conformitate cu legislația, iar constatarea contravențiilor se efectuează de către autoritățile administrației publice locale și organele de stat autorizate în acest scop, în limitele competenței lor. Astfel, dacă e să ne referim la aceste reglementări, constatăm că acestea stabilesc pentru autoritățile administrației publice locale competența de constatare și documentare a contravențiilor de mediu.

Articolul 64 al Codului silvic stabilește că factorii de decizie ai serviciului silvic au dreptul, în limitele competenței lor, să constate contravenții, să întocmească procese-verbale privind încălcarea legislației silvice și cinegetice și să le trimită spre examinare instanței de competență [15]. În caz de existență de date suficiente privind încălcarea legislației silvice sau a regulilor și termenelor de vânătoare să exercite controlul obiectelor și al mijloacelor de transport și să ridice în vederea confiscării, în modul stabilit, de la contravenient produsele silvice și cinegetice, uneltele cu care s-a comis încălcarea și actele aflate asupra lui.

Articolul 84 al Codului silvic identifică faptele care sunt considerate contravenții, și anume:

- a) tăierea ilicită și vătămarea arborilor și arbuștilor până la gradul de încetare a creșterii lor;
- b) vătămarea ilicită a arborilor și arbuștilor care nu întrerupe creșterea lor;
- c) nimicirea și vătămarea pădurilor ca rezultat al incendierii sau folosirii neglijente a focului;
- d) încălcarea regulilor de apărare împotriva incendiilor și regulilor sanitare în pădure;
- e) distrugerea și vătămarea culturilor silvice, arboreturilor tinere, provenite prin regenerare naturală, semințișului natural și preexistent de pe terenurile destinate reîmpăduririi;
- f) distrugerea și vătămarea puietilor și butașilor din pepiniere și plantații silvice;
- g) încălcarea termenelor de restituire a terenurilor din fondul forestier sau neonorarea obligațiunilor de aducere a terenurilor în stare utilă de folosire;
- h) încălcarea modului și a termenelor de împădurire a parchetelor exploatate și a terenurilor neîmpădurite din fondul forestier;
- i) folosirea neautorizată a terenurilor din fondul forestier pentru defrișare, construcția de clădiri administrative, depozite și alte obiecte;
- j) colectarea sau nimicirea plantelor, capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES);
- k) recoltarea neautorizată a ierbii și pășunatul ilicit al vitelor pe terenurile din fondul forestier;
- l) folosința specială neautorizată a obiectelor regnului animal și regnului vegetal;
- m) încălcarea modului stabilit de tăiere, colectare și transport al masei lemnoase;
- n) distrugerea și deteriorarea semnelor de restricție, indicatoarelor de amenajament silvic și bornelor silvice, obiectelor de agitație și informație vizuală, îngrădirilor de interdicție și a construcțiilor din locurile de agrement;
- o) distrugerea și deteriorarea fânețelor și pășunilor de pe terenurile din fondul forestier;
- p) distrugerea și deteriorarea canalelor de desecare, sistemelor de drenaj, drumurilor și instalațiilor ingineresti de pe terenurile din fondul forestier;
- q) distrugerea și deteriorarea mușuroaielor de furnici;
- r) amplasarea neautorizată a stupilor și a prisăcilor pe terenurile din fondul forestier sau nerespectarea prescripțiilor din biletul silvic în cazul amplasării lor;
- s) decopertarea și distrugerea neautorizată a litierei, păturii vii și a stratului de sol fertil pentru a le folosi în alte scopuri decât cele silvice;
- t) poluarea fondului forestier cu deșeuri și reziduuri de construcție, menajere și de altă natură;
- u) circulația și parcarea autovehiculelor, altor mijloace de transport pe terenurile din fondul forestier, în afara drumurilor publice și în locuri interzise;
- v) nimicirea faunei de pădure, cu excepția speciilor de carantină.

Articolul 79 al Codului subsolului [16] stabilește că persoanele fizice și juridice răspund civil, contravențional sau penal, în conformitate cu legislația, pentru:

- a) folosirea neautorizată a subsolului;
- b) încălcarea prevederilor actelor normative în domeniul efectuării în condiții de securitate a lucrărilor legate de folosirea subsolului, protecției subsolului și mediului înconjurător, inclusiv standardele, regulamentele tehnice și regulile aprobate în modul stabilit;
- c) încălcarea modului de atribuire în folosință a subsolului;
- d) construirea neautorizată pe suprafețele cu zăcăminte de substanțe minerale utile;
- e) încălcările ce conduc la poluarea subsolului și aduc zăcămintele de substanțe minerale utile într-o stare în care acestea nu mai pot fi exploatate;
- f) încălcarea normelor, regulilor și cerințelor față de efectuarea lucrărilor de cercetări geologice ale subsolului;
- g) încălcarea cerințelor proiectelor tehnice aprobate, schemelor tehnologice și planurilor de dezvoltare a lucrărilor miniere la exploatarea zăcămintelor de substanțe minerale utile, construirea și exploatarea construcțiilor subterane nelegate de extragerea substanțelor minerale utile;
- h) încălcarea dreptului de proprietate asupra informației geologice și asupra altei informații privind subsolul;
- i) distrugerea sau deteriorarea sondelor de observație în regim pentru apele subterane, precum și a semnelor geodezice și de topografie minieră;
- j) distrugerea sau pierderea documentației geologice și de topografie minieră, a duplicatelor probelor, necesare pentru cercetarea în continuare a subsolului și extragerea substanțelor minerale utile;
- k) exploatarea irațională și selectivă (în afara proiectului) a sectoarelor bogate în zăcăminte de substanțe minerale utile, ce condiționează pierderi neîntemeiate ale rezervelor de balanță de substanțe minerale utile;
- l) pierderile supranormative de substanțe minerale utile la extragerea acestora;
- m) neîndeplinirea cerințelor privind aducerea excavațiilor miniere și sondelor de foraj lichidate sau conservate într-o stare care ar asigura securitatea populației, precum și a cerințelor referitor la recultivarea terenurilor degradate de lucrările miniere;
- n) încălcarea modului de achitare a plăților la folosirea subsolului;
- o) prezentarea unor rapoarte conținând date neveridice privind volumele extrase și rezervele pierdute de substanțe minerale utile;
- p) extragerea substanțelor minerale utile, apelor minerale naturale și potabile în lipsa licenței respective.

Articolul 11 al Legii privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice [80] stabilește că una din misiunea și funcțiile de bază ale Agenției Naționale este întocmirea actelor de

control și emiterea prescripțiilor de rigoare, întocmirea și examinarea proceselor-verbale cu privire la contravențiile din domeniul activităților nucleare și radiologice, aplicarea unor măsuri de constrângere obligatorii spre executare persoanelor fizice și juridice. Inspectorul principal de stat, iar în lipsa lui, adjunctul, are următoarele atribuții: a) să sisteze activitățile nucleare sau radiologice neautorizate; b) să emită decizii privind suspendarea sau retragerea autorizației radiologice, privind retragerea certificatului de securitate sau a permisului de exercitare, în cazul încălcării de către titular a prevederilor legislației în vigoare și a condițiilor de autorizare; c) să înainteze procesele-verbale cu privire la contravenții, întocmite de către inspectorii de stat, organelor competente pentru examinarea și aplicarea sancțiunilor de rigoare. Dacă în cadrul controlului și al supravegherii de stat vor fi depistate încălcări ce constituie contravenții, inspectorul de stat va întocmi un proces-verbal cu privire la contravenție, conform procedurii prevăzute de Codul contravențional, și îl va anexa la actul de control.

Articolul 38 al Legii regnului animal [87], organele de stat de protecție și folosire a resurselor regnului animal au dreptul să tragă la răspundere administrativă contravenienții regulilor, normelor, termenelor stabilite și altor cerințe de protecție și folosire a resurselor regnului animal iar, după caz, să înainteze organelor de drept materiale pentru luarea măsurilor corespunzătoare. Potrivit prevederilor punctului 54 al Regulamentului gospodăriei cinegetice, producția de vânat ilicit urmează să fie confiscată fără recompensă de către organele sau persoanele care exercită supravegherea cinegetică și care se va preda, conform actelor, organizațiilor de achiziționare sau de comerț, iar în act se indică: denumirea completă și adresa organizației care a primit producția, numele, prenumele alcătuitorului, persoanelor care au predat, au primit producția, martorului la procesul de primire-predare și contravenientului, specia, cantitatea, prețul și costul producției predate.

Potrivit prevederilor punctelor 61-67 ale Regulamentului gospodăriei cinegetice, pentru încălcarea prevederilor prezentului regulament persoanele vinovate sânt trase la răspundere administrativă și penală în conformitate cu legislația. Uneltele de vânătoare ilicită – armele, mijloacele de transport, alte unelte folosite la vânătoarea ilicită se rețin până la stabilirea identității proprietarilor și deciderea responsabilității contravenienților în conformitate cu legislația. Uneltele de vânătoare ilicită, sechestrate de la persoanele nelipsite de dreptul de vânătoare, se înapoiază proprietarilor după achitarea amenzii și repararea pagubei cauzate (dacă aceasta a avut loc). La privarea temporară a contravenientului de dreptul de vânătoare, fără sechestrarea uneltelor de vânătoare, acestea se păstrează la Inspectoratul Ecologic de Stat, care exercită protecția regnului animal. Uneltele de vânătoare ilicită nesolicitate de posesori în termen de 6 luni de la aplicarea sancțiunii se transmit în consignație pentru comercializare. Suma încasată de la vânzarea uneltelor de vânătoare ilicită poate fi solicitată de posesorul acestor unelte. Uneltele de vânătoare ilicită care nu pot fi vândute se distrug în modul stabilit.

Potrivit prevederilor punctului 87 al Regulamentului gospodăriei cinegetice, persoanelor care au depistat nemijlocit contravenienții enumerați în prezentul regulament li se acordă premii. Pentru premii se folosesc 50 de procente din suma amenzilor și 30 de procente din suma obținută de la repararea pagubei cauzate statului, virate la contul special al Inspectoratului Ecologic de Stat. Dacă contravenientul nu a fost amendat, dar i s-a aplicat altă sancțiune administrativă sau măsuri de influență obștească, fie procesul-verbal privind contravenția a fost remis comandantului unității militare (șefului instituției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne), fie dosarul a fost clasat din motive ce n-au depins de persoana care a depistat contravenția, aceștia i se acordă un premiu în mărime de 3 salarii minime. Persoanei care a depistat contravenția, în care organul de urmărire penală sau instanța de judecată au descoperit acțiuni de ordin penal, i se acordă un premiu în mărime de 10 salarii minime.

În corespundere cu prevederile articolului 96 al Legii privind fondul ariilor naturale protejate de stat [84], colaboratorul serviciului special de pază al ariei naturale protejate beneficiază de drepturile și privilegiile de inspector al Inspectoratului Ecologic de Stat și al Serviciului Silvic de Stat și este în drept:

- a) să tragă la răspundere atât factorii de decizie, cât și cetățenii care au încălcat legislația privind ocrotirea naturii;
- c) să rețină contravenienții și să-i predea la primărie sau la secția de poliție pentru a fi identificați;
- d) să efectueze, în limitele fondului ariilor protejate, controlul persoanelor și al vehiculelor și să sechestreze producția recoltată și uneltele folosite neautorizat;
- e) să întocmească procese-verbale privind încălcarea regimului de protecție și să le depună în organul competent pentru tragerea la răspundere a contravenienților.

În corespundere cu prevederile articolului 98 al Legii privind fondul ariilor naturale protejate de stat, încălcarea prezentei legi atrage, după caz, răspundere civilă, administrativă sau penală, conform legislației în vigoare.

Se consideră contravenții, dacă nu constituie, potrivit legii, infracțiuni, următoarele fapte:

- a) folosirea ariilor naturale protejate în alte scopuri decât în cele prevăzute de prezenta lege;
- b) organizarea fără expertiză ecologică a activității economice în ariile naturale protejate, precum și în zonele lor de protecție;
- c) deteriorarea sau distrugerea ariilor naturale protejate;
- d) nelichidarea urmărilor ecologice ale avariilor, catastrofelor și ale altor fenomene distructive;
- e) introducerea de plante și animale străine zonei respective, care poluează fondul genetic autohton;
- f) încălcarea regulilor de export al plantelor și animalelor luate sub protecția statului;

- g) executarea neautorizată a oricărei lucrări de amenajare și construcție;
- h) deversarea deșeurilor industriale și menajere în ape sau pe terenuri, depozitarea lor în ariile naturale protejate și în zonele lor de protecție;
- i) folosirea peste normele admise a chimicalelor în zonele de protecție;
- j) recoltarea neautorizată a fructelor și pomușoarelor de pădure, a ciupercilor, plantelor medicinale, semințelor și a organismelor acvatice;
- k) strămutarea nesanționată a hotarelor ariilor naturale protejate;
- l) deteriorarea, ștergerea sau ridicarea bornelor de hotar, geodezice sau topografice, a panourilor de avertizare sau a indicatoarelor;
- m) intrarea persoanelor neautorizate, cu sau fără autovehicule, în zonele cu protecție integrală;
- n) camparea în zonele interzise;
- o) pășunatul în zonele interzise;
- p) organizarea și desfășurarea neautorizată a activităților economice, de turism și agrement;
- r) fotografierea sau filmarea în scopuri comerciale fără achitarea de taxe.

După cum se vede din normele la care am făcut referință, conținutul acestor reglementări, deși nu face parte din conținutul Codului contravențional, totuși sunt norme care se referă la reglementări de natură contravențională.

Trebuie să menționăm că actele legislative care reglementează raporturile de dreptul mediului, stabilesc anumite particularități ale răspunderii. Astfel, punctul c) al articolului 3 al Legii protecției mediului înconjurător stabilește o normă care schimbă în esență natura raporturilor procedurale în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice). Astfel, conținutul acestei norme indică faptul că [85] ”c) responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna”. Aceasta reprezintă o răspundere obiectivă patrimonială pentru dauna cauzată mediului. Perspectiva consacării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale se identifică prin prisma propunerilor din proiectul Legii privind protecția mediului, chestiune pe care o salutăm și o susținem integral [28, p. 95]. Totodată suntem conștienți de faptul că și în Republica Moldova, odată cu adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a noii Legi privind protecția mediului, aplicarea în practică a răspunderii obiective pentru actele dăunătoare mediului se va limita doar la compartimentul de reparare și nu va fi aplicabil procesului contravențional, doar decât odată cu operarea unor asemenea modificări în Codul contravențional.

În sensul acesta trebuie să menționăm că în jurisprudența europeană cunoaștem cazuri când legislația stabilește caracterul obiectiv și pentru răspunderea contravențională. În acest sens putem prezenta drept exemplu prevederile articolelor 81 și 82 ale Legii protecției mediului a României [86],

care a reglementat raporturile de mediu până în anul 2005. Astfel, articolul 81 al Legii protecției mediului stabilea că răspunderea pentru prejudiciu are caracter obiectiv, independent de culpă. Articolul 82 al acestei legi indică faptul că încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspunderea civilă, contravențională sau penala, după caz. În așa fel, dacă să examinăm în ansamblu aceste două articole, atunci putem conchide faptul că caracterul obiectiv al răspunderii pentru prejudiciul cauzat mediului se aplică pentru toate formele de răspundere prevăzute în articolul 82 al acestei legi, adică și pentru răspunderea reparatorie, dar și pentru răspunderea penală și nu în ultimul rând pentru cea contravențională. Ulterior această normă juridică s-a regăsit și în Ordonanța de urgență 195/2005 privind protecția mediului.

Trebuie să menționăm că deși cu referire la cazurile contravenționale în România cunoaștem că nu există o practică a aplicării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională, totuși considerăm că într-un anumit moment o astfel de reglementare existentă, în viitor, poate pune începutul unei noi practice pentru principiile de aplicare a răspunderii contravenționale în cazurile daunelor de mediu.

Referindu-ne la aplicarea legislației de mediu la capitolul contravenții, trebuie să mai menționăm și faptul că în textul multor legi se regăsesc reglementări, care în mod conceptual ar trebui să se regăsească în textul Codului contravențional. Totodată, pornind de la faptul că prin prisma prevederilor articolului 1 al Codului contravențional, reglementările din alte legi care conțin norme de natură procedural-contravențională nu pot servi izvor de drept pentru procedura contravențională. În acest sens am aduce drept exemplu instituția reținerii contravenționale. Astfel, potrivit prevederilor literei d) al articolului 28 al Legii privind protecția mediului înconjurător, inspectorii ecologici au dreptul să rețină persoanele vinovate de încălcarea legislației cu privire la protecția mediului și, în caz de necesitate (pentru identificarea persoanei), să le predea la cel mai apropiat post de poliție sau primărie [85]. În acest sens trebuie de concretizat că această normă, deși este una necesară, totuși vine în contradicție cu prevederile alineatului (2) al articolului 433 al Codului contravențional [19]. Deși la acest capitol s-ar putea subînțelege o reținere civilă, dar aceasta, mai întâi de toate, nu este necesar să fie atribuită prin lege în calitate de atribuție, iar în cel de-al doilea rând, la reținerea civilă nu se face referință la necesitatea identificării persoanei. Este evident că această atribuție ar trebui să fie reflectată în conținutul articolului 433 Cod contravențional, îmbrăcând astfel haina juridică a reținerii contravenționale.

1.3. Situația existentă privind abordările doctrinare la capitolul procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)

Din start trebuie să menționăm că problema procedurii contravenționale, anume în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice), nu își regăsește o reflectare aparte, binemeritată din punct de

vedere științific. Problematica procedurii contravenționale în cazurile de comitere a contravențiilor de mediu trebuie să fie abordată prin prisma tendințelor moderne legate de domeniul de protejare a mediului la modul general. Astfel, se constată o tendință de a schimba orientarea responsabilității. În loc de răspunderea juridică clasică, la care se ia în considerare constatările unor abateri din trecut, acum se conturează principiul "responsabilității pentru viitor", ceea ce implică reguli de comportament față de alții cu interes de protejare a mediului și în special a naturii. Aceasta duce la dezvoltarea în dreptul național și internațional a diferitor principii, în fond, generate în dreptul mediului și preluate din acesta. Din șirul acestora fac parte principiul prevenirii poluării și principiul precauției, care, în ansamblu, sunt în mod clar orientate spre viitor. Pentru primul principiu referința este, atunci când există certitudine în ceea ce privește realizarea unui risc, iar pentru al doilea este atunci când nu trebuie să acționeze cu incertitudine vizând consecințele acțiunilor sale [168, p. 347].

Totodată, diverși cercetători străini și autohtoni s-au preocupat de problematica examinării cazurilor de comitere a contravențiilor. Mai puțin, sau aproape deloc, problematica examinării cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu nu a servit obiect de preocupare a specialiștilor în domeniu.

De fapt această problemă totdeauna este examinată într-un mod tangențial, fiind vorba doar de unele referințe la capitolul contravenții de mediu. În același timp, această problemă ne poate oferi un cadru calitativ nou al legislației și ne poate oferi noi viziuni științifice asupra problematicei contravențiilor și infracțiunilor.

Totuși nu ne putem permite să afirmăm că această chestiune este una nedezbătută științific.

În același timp, chiar și în manualele de dreptul mediului problema legată de procedura contravențională în cazurile comiterii contravenției ecologice este reflectată foarte superficial [44, p. 544-545], iar chiar dacă se abordează această chestiune, se face referință, de regulă, doar la autoritățile care sunt competente să soluționeze cauza. În același timp, trebuie să recunoaștem că o multitudine de chestiuni care privesc procedura contravențională în cazurile contravențiilor de mediu sunt valabile și pentru procedura contravențională în alte cazuri de comitere a contravențiilor. Totuși, având în vedere că procedura contravențională în Republica Moldova este una distinctă de cea a țărilor învecinate, așa cum și de cea din țările Uniunii Europene, considerăm că accentul în abordarea problemelor procedurii contravenționale urmează a fi pus pe conținutul cercetărilor raportate la legislația Republicii Moldova.

Una din cele mai importante chestiuni în soluționarea problemei de mediu o reprezintă chestiunea cu privire la modul și condițiile aplicării răspunderii contravenționale în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice. Din păcate acest subiect este foarte puțin examinat în literatura de specialitate, mai ales că chestiunea cu privire la contravențiile ecologice reprezintă un subiect de discuție științifică controversată.

În literatura de specialitate problematica specială a procedurii contravenționale în cazurile cu privire la contravenții nu și-a găsit atenția meritată. Aceasta se datorează anume faptului că problematica procedurii contravenționale în cazurile încălcărilor de mediu este "umbrită" de problematica de drept penal și de drept administrativ.

Printre cercetătorii care s-au preocupat de problematica procedurii contravenționale, îi putem menționa pe S. Furdui, V. Guțuleac, I. Guceac, Șt. Belecciu, Comarnițaia E. și alții.

Tangențial această problematică a fost abordată și de alți autori autohtoni, cum ar fi Zamfir P., Capcelea A., Trofimov I.; precum și tezele de doctor elaborate de Trofimov I., Iordanov I.-R, Nicolau I. În același timp chestiunile legate de procedura contravențională în cazul contravențiilor de mediu (ecologice) practic nu a fost abordată în literatura de specialitate autohtonă.

Cercetătorul autohton dr. prof. univ. V. Guțuleac în lucrările sale indică asupra unei multitudini de probleme de procedură contravențională. Astfel, d-lui susține părerea, (pe care, de fapt, o împărtășim și noi) că atribuirea calității de contravenient pentru persoana în privința căreia încă nu există o hotărâre prin care să fie considerat vinovat, reprezintă o încălcare a principiului prezumției nevinovăției. Corect ar fi dacă Codul contravențional ar utiliza termenul de "bănuیت în comiterea contravenției" sau "persoană în privința căreia s-a pornit proces contravențional". Profesorul V. Guțuleac mai susține că nu putem fi de acord cu poziția legislatorului în ceea ce privește coraportul volumului de drepturi al victimei cu cel al subiectului activ al contravenției – persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional. De exemplu, legea nu prevede expres dreptul victimei: a) să solicite audierea martorilor; b) să facă obiecții împotriva acțiunilor agentului constatator și să ceară consemnarea obiecțiilor sale în procesul-verbal; c) să ia cunoștință de procesul-verbal încheiat de agentul constatator, să facă obiecții asupra corectitudinii lui, să ceară completarea lui cu circumstanțele care, în opinia sa, trebuie să fie consemnate; d) să ceară recuzarea reprezentantului autorității competente să soluționeze cauza contravențională, expertul, interpretul, traducătorul, grefierul etc. [61]. Într-o altă lucrare, cercetătorul V. Guțuleac indică asupra faptului că în lipsa drepturilor nominalizate, victima este lipsită de posibilitatea de a urmări procesul de colectare și administrare a probelor, în deosebi, în cazul în care procesul contravențional este pornit la cererea ei [60]. Autorul se pronunță în favoarea unei proceduri contravenționale indicând că procedura contravențională este bine determinată, codificată, ceea ce determină stricta ei respectare [71].

Suntem de părerea că cele constatate de către profesorul V. Guțuleac necesită o apreciere deosebită și anume că opinia sa necesită concretizare în ce privește sistemul participanților la procesul contravențional și în special referitor la instanța de judecată și comisia administrativă, care nu sunt prevăzute ca participanți la procesul contravențional. În lucrarea "Drept contravențional" autorul susține că persoanei care a comis o faptă contravențională urmează a i se modifica statutul în dependență de faza procedurii contravenționale la care ea se află: - din momentul comiterii faptei contravenționale și până la stabilirea vinovăției (temei juridic pentru întocmirea procesului-verbal cu

privire la contravenție) - autorul ei are statut de *făptuitor*; - din momentul întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție și până la aplicarea sancțiunii contravenționale - statut de *inculpat*; - din momentul emiterii deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale și până la obținerea forței juridice a acestei decizii (expirarea termenului de atac sau respingerea recursului în urma revizuirii cazului) - statut de persoană sancționată; - din momentul în care decizia privind aplicarea sancțiunii contravenționale a devenit irevocabilă și până la executarea ei - statut de *contravenient*; - din momentul executării deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale - statut de *persoană cu antecedent contravențional* (până la stingerea lui în modul stabilit de lege) [63].

Nu mai puțin importantă este și referința autorului V. Guțuleac în ce privește definirea procedurii contravenționale, unde aceasta se identifică ca fiind ”o totalitate de norme juridice procesuale care constituie mecanismul de realizare a normelor materiale ale dreptului contravențional prin care sînt protejate valorile sociale din domeniul combaterii contravenționalității, activitatea executivă a organelor abilitate, reglementată de legislația în vigoare, privind prevenirea și curmarea de contravenții, constatarea și examinarea faptei contravenționale, aplicarea sancțiunilor contravenționale și executarea deciziilor respective, resocializarea contravenientului și stabilirea cauzelor și condițiilor care favorizează comiterea contravențiilor [60].

Un alt cercetător pentru care problematica procedurii contravenționale reprezintă una din preocupările de bază, este dr. conf. univ. S. Furdui. Autorul susține că este sofisticată și, respectiv, total denaturată definiția contravenientului, dată în articolul 384 al Codului contravențional ce poartă denumirea de „persoană în a cărei privință a fost pornit proces contravențional”, deoarece prin modul și caracterul relevat este grav afectat principiul constituțional „prezumția nevinovăției”. Suntem pe deplin de acord cu autorul că este incompletă și, deci, greu realizabilă procedura privind contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție (art. 448 Cod contravențional), de vreme ce nu se arată ordinea și modalitatea examinării contestației respective și, culmea, nu sunt specificate soluțiile ce urmează a fi adoptate de instanța de judecată. La fel S. Furdui susține că este vădit nejustificată norma prevăzută în art. 455 alin.(2) al Codului contravențional, potrivit căreia „Neprezentarea agentului constatat, legal citat, fără motive întemeiate și fără înștiințarea prealabilă a instanței, duce la încetarea procesului contravențional, cu emiterea, după caz, a unei încheieri interlocutorii”, deoarece soluția respectivă afectează grav drepturile și interesele legitime ale părții în procesul contravențional și, totodată, persoana vinovată de săvârșirea contravenției evită ilegal tragerea la răspundere contravențională. Suntem de aceeași părere referitor la prevederile soluției prevăzute la articolul 473 alin.(1) al Codului contravențional, din care rezultă că, după examinarea recursului, instanța nu este în drept să pronunțe decizia prin care să admită recursul, să caseze hotărârea atacată și, prin rejudecare, să pronunțe o nouă hotărâre. Dat fiind că instanța de recurs este limitată cu competența respectivă, cu toate că este în condiții posibile să soluționeze cauza, prin dispunerea rejudecării cauzei în prima instanță, în mod evident, se tergiversează examinarea cauzei

și, respectiv, prin expirarea termenului de prescripție persoana evită răspunderea contravențională, ceea ce este inadmisibil [53, p. 4]. Dl S. Furdui confirmă că practica judecătorească admite foarte des inversarea sarcinii de a face proba faptei ilicite. Astfel autorul menționează că concluziile instanței “în pofida negării vinovăției sale, culpa lui V.P. și-a găsit confirmare deplină în ședința judiciară prin cumulumul de probe pe dosar, iar la baza sentinței urmează a fi luate probele care dovedesc cu certitudine vina inculpatului... Instanța de fond n-a pătruns în esența conținutului acestor declarații și în sentință le-a apreciat alogice în calitate de probe de achitare. Instanța de apel, apreciind cele declarate de martorii menționați, în coroborare cu alte probe și circumstanțe ale cauzei, conchide că declarațiile sunt pertinente, concludente și pot sta anume la baza unei sentințe de condamnare, or faptul că martorii nu știu cine anume a comis actele de huliganism încă nu înseamnă că aceste acte n-a putut să le comită inculpatul. Martorii care nu cunosc cine concret a săvârșit o infracțiune pot fi mulți. Lipsa de amprente, în mod firesc, nu exclude existența culpei, or toate acțiunile puteau fi comise fără a lăsa amprente personale”, înseamnă, practic, o inversare a sarcinii probei, adică se acreditează ideea că inculpatul ar trebui să-și probeze nevinovăția și, astfel, ele contravin principiului prezumției nevinovăției, consfințit în art.21 din Constituție și regăsit în art.8 din CPP [47, p. 9].

Este necesar de menționat că încă la finele anilor 90 ai secolului trecut S. Furdui, în coautorat cu dr. conf. univ. T. Roșca sugerează ideea instituirii Dreptului contravențional procesual [122, p. 128]. Continuarea regimului juridic procedural contravențional, ca un regim de sine stătător, independent și față de regimul administrativ, presupune rezolvarea în mod corespunzător a aspectelor esențiale ale acestei proceduri: a) constatarea cazului contravențional; b) examinarea cazului contravențional; c) exercitarea căilor de atac; d) executarea deciziei privind aplicarea sancțiunilor contravenționale.

Un alt cercetător, D. Mîrzac (Mititelu) susține că, de exemplu, referitor la răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului unii autori autohtoni propun ca în doctrină și practică să se contureze, pe de o parte, o idee despre specificul răspunderii civile pentru daunele ecologice, specific relevant prin caracterul obiectiv al răspunderii și prin apărarea intereselor de ordin public, ceea ce va forma și un prim pas în consacrarea caracterului obiectiv al altor tipuri de răspundere juridică, cum ar fi cea penală și contravențională. Pe de altă parte, principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu este consacrat în art.3 din Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător. Doar cu zece-cincisprezece ani în urmă, legislația nu reglementa posibilitatea angajării răspunderii pentru daunele de mediu pe temei obiectiv, ci presupunea aplicarea regulilor generale, proprii pentru procedura obișnuită de reparare a daunei - răspunderea subiectivă. Astăzi răspunderea juridică în raporturile de dreptul mediului apare însă ca un compartiment al răspunderii juridice, în general, cu anumite caractere specifice [110, p. 151].

Principiul amintit, și anume cel referitor la răspunderea fără considerarea culpei - principiul răspunderii obiective, consfințit, după cum am menționat, în art.3 din Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător prin declararea faptului că orice persoană este obligată să

repare dauna cauzată mediului, chiar dacă a cauzat-o inconștient, prin "inconștient" se are în vedere nu doar o expresie declarativă, ci instituirea unei condiții specifice pentru repararea daunelor cauzate mediului. Astfel, principiul răspunderii, indiferent de vinovăție, este un principiu-cheie în materie de despăgubire a daunelor de mediu.

Nicolau I. în teza de doctor "Raportul juridic de drept al mediului" vine să determine locul raporturilor juridice de dreptul mediului, în contextul evoluției rapide a unor reglementări juridice necunoscute anterior, respectiv și apariția unor noi categorii de principii și reguli deschise spre cercetare, dezvăluite și incluse în circulația științei juridice naționale. În viziunea autoarei, dreptul omului la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic, declarat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova este caracteristic oricărei persoane fizice aflată pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent de apartenența acesteia la un anumit stat, fiind propriu „fiecărui om”, întrucupând prin această expresie sensul de „ființă umană”, nu doar cetățeanul, oferind posibilitatea titularului de a se adresa în instanță pentru apărarea dreptului său, chiar dacă actul poluator nu produce efectul în localitatea unde-și duce existența această persoană. Trebuie de menționat că chestiunea referitoare la caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale poate fi abordat având în vedere că în doctrină chiar și caracterul obiectiv al răspunderii penale a servit obiect de discuție în acest sens referindu-ne la așa autori ca G. Antoniu [1, p. 199] și F. Streteanu [124, p. 396-398]. Ca urmare, ideea unei răspunderi obiective în dreptul contravențional, iar ca urmare ideea implementării principiului prezumției vinovăției pentru contravenții de mediu (ecologice) în procedura contravențională reprezintă, în opinia noastră, doar o chestiune de timp. Drept bază teoretico – științifică la elaborarea respectivei lucrări au servit și lucrările doctrinarilor români, și anume, a profesorului Ernest Lupan, profesorului Daniela Marinescu și profesorului Mircea Duțu.

În lucrările sale prof. univ., dr. E. Lupan [91, p168], [92], [91], [94], [96] cu privire la procedura contravențională face referință doar la categoriile de persoane care sunt împuternicite a adopta decizii pe marginea cazurilor de încălcare a legislației de mediu, precum și referitor la termenul de contestare a deciziilor, așa cum și instanța la care se face o asemenea contestație. De fapt nu se identifică o anumită particularitate a procedurii contravenționale în asemenea cazuri. În același timp, trebuie să menționăm că pentru Republica Moldova practica și legislația României nu sunt aplicabile din cauza reglementării diferite în domeniu.

Cercetătorul M. Duțu [43], [44], [41], [42] face referință la etapele procedurii contravențiilor, autoritățile care au ca atribuții constatarea cazurilor de comitere a contravențiilor, precum și termenul în care se soluționează plângerea. Mai mult, acest autor se preocupă de esența răspunderii contravenției și cauzelor care înlătură răspunderea contravențională pentru daunele de mediu.

Aceeași problemă o preocupă și pe D. Marinescu [106], [107], [108], care de asemenea face referință la etapele procedurii contravenționale, autoritățile care au ca atribuții constatarea cazurilor de comitere a contravențiilor, precum și la termenul în care se soluționează plângerea. Acest autor se

preocupă de esența răspunderii contravenției și cauzelor care înlătură răspunderea contravențională pentru daunele de mediu, așa cum și de termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere contravențională.

Problema legată de contravențiile de mediu a constituit obiect de reflectare și pentru unii doctrinari ruși, precum: Bogoliubov S. [134], Erofeev B. [140], Petrov V. [153] etc. Este caracteristic faptul că în aceste lucrări autorii preferă să abordeze doar chestiunile care privesc dreptul contravențional material cu referire la contravențiile de mediu, în așa fel lăsând în umbră chestiunile cu privire la procedura contravențională. De multe ori se confundă procedura contravențională cu procedura administrativă în cadrul raporturilor de dreptul mediului.

În așa fel, aceasta o dată în plus confirmă faptul că în literatura de specialitate problema procedurii contravenționale în cazurile cu privire la contravențiile de mediu (ecologice) reprezintă încă un subiect abordat în mod limitat.

1.4. Concluzii la capitolul 1.

În urma celor relatate în compartimentul 1, se evidențiază următoarele:

1. În literatura de specialitate, chiar și cu unele divergențe, reglementarea procedurii contravenționale este tratată prin prisma actului său de bază, și anume prin reglementările Codului contravențional, iar cele legate de administrarea probelor – prin prisma reglementărilor de drept procesual penal [48], [59]. Totodată, este de menționat că o multitudine de acte legislative care au ca obiect reglementarea folosirii și protecției mediului conțin norme juridice care, după natura lor, sunt norme procedural-contravenționale. Aceste norme neregăsindu-se în conținutul Codului contravențional devin norme juridice moarte, inaplicabile.

2. În literatura de specialitate se atestă o lipsă de interes asupra problematicii procedurii contravenționale în cazul contravenției ecologice. Autorii autohtoni nu tratează problema procedurii distincte și a principiului prezumției vinovăției cu inversarea sarcinii probării vinovăției, din care motiv lucrarea noastră vine să aducă clarificării asupra aspectelor de bază ale scopurilor de protecție a mediului.

3. Cercetătorii în domeniu până în prezent încearcă să definească cât mai detaliat conceptul de „condiții pentru realizarea procedurii contravenționale” în raport cu perspectiva consacării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. În același timp, o temă de discuție este determinarea problemelor de procedură în cazurile de comitere a contravențiilor.

În urma analizei cercetărilor științifice naționale și internaționale în domeniu, am identificat și definit scopul prezentei lucrări, pe care îl constituie analiza științifică a reglementărilor cu referire la procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice și formularea recomandărilor practice pentru creșterea eficacității acestor reglementări.

Pentru realizarea acestui scop, în cadrul cercetării științifice au fost stabilite următoarele obiective: a identifica particularitățile procedurii contravenționale în cazurile contravențiilor de

mediu; a identifica principiile care guvernează procesul contravențional; a identifica participanții la examinarea cauzelor contravenționale în cazurile contravențiilor de mediu; a stabili posibilitățile aplicării principiului prezumției vinovăției în procesul contravențional pentru daunele de mediu și a consacării principiului răspunderii obiective pentru contravențiile de mediu (ecologice); a determina avantajele aplicării unui nou sistem de examinare în cadrul procedurii contravenționale.

2. NOȚIUNEA, PARTICIPANȚII ȘI COMPETENȚA ÎN PROCEDURA PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)

2.1. Definiția, principiile și fazele procedurii privind contravențiile de mediu (ecologice)

2.1.1. Definiția contravenției. Așa cum stabilește articolul 10 al Codului contravențional, constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de Codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională.

În literatura de specialitate definirea contravenției reprezintă o preocupare importantă a savanților. Întâlnim diverse definiții. Astfel, în opinia doctorului, conferențiar universitar, Sergiu Furdui, prin contravenție urmează a înțelege „fapta juridică generatoare de răspundere contravențională” [48, p. 85]. Într-o altă opinie, expusă de M. Cozlov, contravenția reprezintă acea faptă îndreptată la lezarea ordinii de stat și celei obștești, la proprietate, la drepturile și libertățile cetățenilor, fiind prezentată prin intermediul vinovăției ce se manifestă (intenționat sau din imprudență) prin acțiune sau inacțiune, pentru care legislația prevede răspundere administrativă [145, p. 314].

În același timp, constatăm o serie de factori care creează neuniformitatea în definirea contravenției ca atare. Dificultatea în a defini noțiunea de contravenție rezidă din istoricul dezvoltării acestei instituții. Astfel, dacă în spațiul românesc această instituție inițial reprezenta una din varietățile faptelor penale [120, p. 385], ulterior aceasta, în virtutea simplității procedurii de sancționare, precum și a pericolului social minim pe care îl prezenta, treptat s-a transformat într-o faptă administrativă. Astfel, se definește contravenția ca fiind o faptă comisă cu vinovăție stabilită și sancționată prin Lege, precum și prin alte categorii de acte cu caracter normativ, cum ar fi ordonanțe ale Guvernului, hotărâri ale consiliilor locale etc. [72, p. 3].

În același timp, în multe din țările europene contravenția rămâne a fi privită drept o faptă penală, dar referitor la care se aplică o procedură de sancționare mai simplificată. Contravenția trebuie să fie, mai întâi, distinsă de sancțiunea sa. Noțiunea de contravenție nu se reduce la cazuri de comitere a accidentelor rutiere.

La origine, ilicitul penal este de natură penală. El a fost calificat astfel de Codul penal francez din 1810 [46, p. 63]. Cu timpul, anume în virtutea simplității faptelor, precum și a pericolului minor al acesteia, contravenția a devenit o faptă pasibilă răspunderii într-o procedură mai simplificată, foarte apropiată cu cea administrativă, de aceea deseori fiind chiar examinată drept o formă a răspunderii administrative.

Toate acestea ne sugerează ideea că definirea noțiunii de contravenție nu poate fi realizată fără o explicație vis-a-vis de următoarele întrebări:

- 1) Contravenția – este doar administrativă sau pot fi contravenții și de altă natură?
- 2) Prin ce se deosebește ea de infracțiune?
- 3) Este ea, în esență, o faptă penală sau una administrativă?
- 4) Prin ce se deosebește ea de abaterea disciplinară?

Răspunsurile la întrebările de mai sus ne vor putea oferi posibilitatea să identificăm natura juridică a faptei contravenționale, adică a contravenției ca atare. De aceea, atunci când vorbim de definirea contravenției, iar apoi a contravenției ecologice, urmează să oferim răspunsurile anume la aceste întrebări.

Necesitatea relevării esenței juridice a contravenției ne va oferi în continuare posibilitatea de a identifica și procedura în cadrul căreia se examinează aceste fapte.

Pornind de la prima întrebare – contravenția este doar administrativă sau poate fi și de altă natură, putem constata următoarele:

1) Autorii români, în majoritatea surselor de specialitate identifică răspunderea pentru comiterea unor contravenții drept o formă a răspunderii administrative, de rând cu cea disciplinară, dar diferit de aceasta [131, p. 298-299], [130, p. 20], [104, p. 125-128], [22, p. 222-223], [74, p. 360], [120, p. 402-403].

2) Doctrinarii ruși la fel identifică fapta contravențională drept o faptă de natură administrativă [139, p. 56-57], [135, p. 384-390], [148, p. 296], [156, p. 591-598], [136, p. 517-531].

3) Legiuitorul din majoritatea țărilor fostului lagăr socialist și în special ale fostelor republici ale Uniunii Sovietice, au legi care reglementează domeniul faptelor contravenționale și le identifică că reprezentând fapte administrative – Coduri de fapte contravenționale [10].

4) În doctrina din Republica Moldova faptele contravenționale s-au recunoscut a fi fapte distincte de cele de drept administrativ, formând, în acest sens, o ramură distinctă [62, p. 16], [64, p. 4-5], [65], [59], [56, p. 30, p. 30-31], [48]. Mai mult ca atât, doctrinarii conturează și ideea unui drept procesual contravențional [60, p. 4], [20, p. 35].

5) Până în anul 2009, în Republica Moldova, legea care stabilea condițiile și modul de angajare a răspunderii contravenționale era Codul cu privire la Contravențiile Administrative [7].

6) Începând cu anul 2009 legea care stabilește condițiile și modul de angajare a răspunderii contravenționale este Codul Contravențional. Actualmente, faptelor care sunt pasibile răspunderii contravenționale nu li se mai spune contravenții administrative, ci contravenții [9].

CEDO examinează sesizările cu privire la contravenții prin prisma normelor cu privire la faptele penale. Toate aceste circumstanțe constatate ne pot sugera ideea despre lipsa unei viziuni unice asupra naturii juridice a contravenției. Astfel, dacă presupunem că contravenția este administrativă, atunci putem deduce că sunt doar contravenții administrative. Această ipoteză ar fi valabilă pentru situația în care contravenția ar fi privită drept o faptă (abatere) de natură strict administrativă, excluzându-se caracterul penal al acesteia.

În același rând, examinând condițiile răspunderii contravenționale, identificăm că acestea, după conținutul lor, de fapt sunt aceleași ca și în cazul răspunderii penale, doar că diferența se identifică prin valoarea și caracterul prejudiciabil al consecințelor. Totodată și pentru infracțiuni legiuitorul prevede diferențierea acestora potrivit valorii prejudiciului, astfel cum în mod obiectiv realizarea unei distincții clare între contravenție și infracțiune ar fi imposibil de realizat, dacă acestea nu ar fi fost prevăzute în acte legislative distincte.

De aici, în mod stringent, se cere a concluziona că contravenția, de fapt, reprezintă o faptă penală, cu un pericol social mai mic.

Aici se cere anume o astfel de abordare în distingerea contravenției de infracțiune. Așadar, contravenția nu poate fi exclusiv o faptă administrativă. Contravențiile pot fi atât administrative, cât și de muncă, rutiere, ecologice (de mediu) și altele. În așa fel, contravenția ecologică, ca și cea administrativă, reprezintă una din varietățile contravențiilor.

În ce privește faptul dacă putem deosebi contravenția de abaterea disciplinară, trebuie să pornim de la relevarea esenței penale a faptei contravenționale.

În așa fel, dacă privim contravenția drept o faptă penală, atunci abaterea disciplinară reprezintă o încălcare, care propriu-zis nu emană un pericol social. Abaterea disciplinară se referă doar la compartimentul raporturi administrative sau de dreptul muncii. Abaterea disciplinară poate să fie comisă de rând cu contravenția, fiind pasibilă de sancționare în paralel și chiar concomitent cu sancțiunea contravențională. Aplicarea unei sancțiuni contravenționale nu exclude posibilitatea aplicării sancțiunii disciplinare. Mai mult ca atât, sancțiunile care se aplică unei abateri disciplinare sunt diferite de cele aplicabile unei abateri de ordin contravențional.

Putem aduce în susținerea poziției expuse și argumentele cercetătorului moldovean, dr. conf. univ. M. Orlov, care susține că „deoarece prin contravenție este adus un mod de lezare a valorilor sociale, care la rândul lor se pot afla și dincolo de sfera administrației de stat, nu este corectă denumirea de contravenție administrativă, corectitudinea fiind bazată pe termenul de contravenție” [115, p. 142].

În concluzie la cele relatate mai sus, trebuie să menționăm următoarele:

- 1) contravenția în esență sa este o faptă penală
- 2) contravențiile sunt de diverse tipuri, cum sunt și administrative și ecologice, și din domeniul muncii, și din domeniul drepturilor protecției consumatorilor etc.;
- 3) în fond, contravenția nu se deosebește de infracțiune, fiind o varietate a celei din urmă, chiar dacă reglementarea regimului contravenției se regăsește în acte normative separate;
- 4) abaterea disciplinară reprezintă un obiect al dreptului administrativ, așa cum și contravenția, dar, în fond, este vorba despre două instituții distincte, cu regim diferit și etimologie juridică diferită.

Dacă e să ne referim la definirea contravenției, așa cum am menționat mai sus, aceasta poate fi realizată pornind de la definiția expusă în articolul 10 al Codului contravențional, care implică în sine anumite caracteristici.

Una din caracteristicile contravenției este că aceasta reprezintă o faptă care se poate manifesta atât prin acțiune, cât și prin inacțiune sau abstențiune.

O altă caracteristică a contravenției ecologice este că fapta trebuie să aibă caracter ilicit. Ilicitul faptei presupune că conținutul acțiunii este interzis prin lege, iar în cazul inacțiunii, comportamentul este prescris de lege, urmând a fi realizat activ.

Altă caracteristică a contravenției ecologice este faptul că acțiunea sau inacțiunea ilicită prezintă un pericol mai mic decât infracțiunea. De fapt, dacă e să privim în esență acest caracter, ne permitem să nu fim pe deplin de acord cu ce enunță articolul 10 al Codului contravențional, așa cum și cu autorii monografiilor de specialitate [48, p. 88], [116, p. 157], care enunță același lucru, din următoarele considerente:

a) Dacă e să privim conținutul componenței de contravenție, atunci nu e deloc complicat să înțelegem că componența de contravenție reprezintă una și aceeași ca și componența de infracțiune – subiectul, obiectul, latura subiectivă și latura obiectivă. Conchidem că contravenția este nu altceva decât o miniinfracțiune sau o infracțiune care presupune un grad de pericol mai redus ca alte infracțiuni.

b) În plus practica CEDO ne demonstrează că dosarele contravenționale ale Republicii Moldova și ale altor țări, care identifică un drept contravențional separat de cel penal, sunt examinate prin prisma cerințelor valabile pentru faptele penale. Altfel spus, legislația comunitară privește contravenția în esența sa ca o varietate a faptei penale, nu și în forma pe care i-o atribuie în mod subiectiv legiuitorul moldovean, ca ceva diferit de fapta penală. Pentru exemplu, în cauza Öztürk vs Germania, Curtea europeană a drepturilor omului analizează caracterul penal al contravenției și o identifică ca o eventuală faptă penală, fără a face distincție între contravenție și infracțiune. Curtea motivează în decizia sa că legislația internă a statelor semnatare ale Convenției, nu poate avea ca efect scoaterea unei categorii de fapte din sfera de aplicare a articolului 6 din CEDO. Aceleași chestiuni au fost statuate și în cauza Kadubec vs Slovacia, unde se reține că chiar și dacă o contravenție nu este reglementată în dreptul intern al statului semnatar, ca fiind de natură penală, totuși, reglementările dreptului intern ale statului în cauză, au o valoare relativă, și nu absolută. La fel și în cauza Salabiaku vs Franța, Telfner vs Austria și Anghel vs. Romania.

Din cele relatate mai sus, ținem să concluzionăm că textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi redactat în așa fel, încât să sugereze că contravenția este ceva diferit de infracțiune, ci dimpotrivă, că este o varietate a acesteia, chiar dacă pentru această faptă legiuitorul stabilește o procedură și condiții mai simple sau mai specifice pentru sancționare.

O caracteristică identificatorie a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia reprezintă fapta care prin efectul său cauzează o daună de mediu.

Astfel, textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi expus în următoarea redacție „Constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol-mai redus decât infracțiunile reglementate de Codul penal, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională”.

2.1.2. Definiția contravenției ecologice. În literatura de specialitate nu vom găsi o definiție distinctă a contravenției ecologice care să difere esențial de definirea generală a contravenției. Astfel, când se face referință la definirea contravenției, de regulă, se face trimitere la textul legal care definește contravenția. Dacă e să ne referim la definirea contravenției ecologice, aceasta poate fi realizată pornind de la definiția generală a contravenției, plus expunerea anumitor caracteristici, care rezidă din natura interesului de protejare a mediului. În așa fel, indiciul de bază în identificarea contravenției ecologice reprezintă atentarea prin fapta contravențională la categoriile de relații sociale care servesc obiectul raporturilor de dreptul mediului. Altfel spus, dacă ne referim la același articol 10 al Codului contravențional, atunci conchidem că contravenția ecologică poate fi identificată prin prisma valorilor sociale ocrotite de legislația de mediu și fiind prevăzută de Codul contravențional este pasibilă de sancțiune contravențională.

În literatura juridică de specialitate atestăm o definiție a contravenției ecologice. Astfel, cercetătorul român, prof. univ., dr. E. Lupan definește contravenția ca fiind „fapta ilicită săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social mai redus ca infracțiunea, comisă în cadrul raportului juridic de dreptul mediului” [95, p. 387]. Într-o altă lucrare a sa, același autor susține că contravenția ecologică reprezintă o formă de manifestare a ilicitului administrativ, forma cea mai gravă a acestuia, iar regimul său juridic este, în mod preponderent, un regim juridic administrativ, urmare a comiterii unei încălcări a legislației de mediu [96, p. 538]. Un alt cercetător român, M. Duțu susține că contravenția reprezintă o încălcare a reglementărilor juridice vizând protecția mediului cu vinovăție [44, p. 540], [45, p. 285]. Iar cercetătorul rus V. Petrov afirmă că ”contravenția reprezintă acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție, care încalcă prevederile legislației ecologice, pentru care legislația prevede răspunderea administrativă” [153, p. 156]. Autorii de specialitate din țara noastră dr., conf. univ. P. Zamfir și dr, conf. univ. I. Trofimov susțin că contravenția în domeniul protecției mediului reprezintă „o reacție a statului ce constă în aplicarea sancțiunilor contravenționale pentru acțiuni sau inacțiuni ilicite, săvârșite cu vinovăție, ce creează un pericol social mai scăzut decât infracțiunea datorită unicității acțiunilor, a creării unui pericol de prejudiciu sau a unui prejudiciu foarte neînsemnat, luat individual, factorilor de mediu” [132, p. 56].

Examinând cele expuse mai sus, putem să ne permitem să formulăm o concluzie proprie asupra esenței contravenției de mediu (ecologice), unde vom desprinde următoarele concluzii:

1) *Contravenția de mediu (ecologică) face parte din multitudinea de varietăți de contravenții, reprezentând acea faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea.* Așa cum spunea autorul român A. Iorgovan, folosirea uneori a atributului „administrativ” pentru răspunderea contravențională este total neadecvată, deoarece sancțiunile contravenționale nu se aplică doar de către organele administrației de stat, ci și de instanțele judecătorești [74, p. 198]. În aceeași ordine de idei, cercetătorul administrativist S. Furdui susține că raportul contravențional privește și relațiile dintre particulari, care nu formează obiectul dreptului administrativ, iar ca efect urmează a fi diferențiat de cel administrativ prin faptul că raporturile contravenționale doar în parte se intersectează cu raporturile administrative, referindu-se doar la raporturile din domeniul activității organelor administrative, cum ar fi la compartimentul care privește modul stabilit de administrare [48, p. 50]. Prin urmare, contravenția de mediu (ecologică) urmează a fi privită de pe aceeași poziție ca și contravenția administrativă – drept una din categoriile de contravenții.

2) *Comiterea unei contravenții de mediu (ecologice) presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu.* Anume indiciul care ne determină să atribuim contravenției titulatura de „contravenție de mediu (ecologică)” este faptul încălcării prevederilor legislației de mediu. De vreme ce „în dreptul mediului se recurge adesea la răspunderea contravențională pentru combaterea nerespectării prescripțiilor legale în materie” [44, p. 540], anume în acest caz putem discuta despre o contravenție de mediu (ecologică).

3) *Obiect al atentatului în cazul comiterii contravenției de mediu (ecologice) reprezintă relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea factorilor abiotici, biotici și antropogeni ai mediului.* Însăși neglijarea normelor de dreptul mediului nu ar putea reprezenta prin sine o contravenție în momentul în care atentarea prin fapta contravențională nu ar „ochi” o anumită categorie de relații. În dreptul mediului această categorie o formează relațiile sociale care apar între persoanele fizice sau juridice privitor la folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu. Astfel, putem delimita patru grupe mari de relații sociale ce constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului [125, p. 33]:

- relații legate de folosirea rațională a factorilor mediului;
- relații privind conservarea factorilor de mediu;
- relații privind dezvoltarea factorilor de mediu;
- relații privind protecția factorilor de mediu.

Totodată, delimitând factorii de mediu, și anume cei abiotici (apa, aerul, solul, subsolul), biotici (fauna și flora) și antropici (factori creați prin activitatea umană), putem delimita trei categorii de relații care constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului, în funcție de obiectul nemijlocit protejat [125, p. 33]:

- a) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protejarea resurselor abiotice;

- b) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor biotici;
- c) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor antropici.

Toate aceste grupe de relații sunt reglementate de acte legislative separate, dar care în perspectivă țin să formeze un act legislativ codificat și unic.

4) *Măsurile de răspundere contravențională pentru încălcarea legislației de mediu reprezintă o pârghie eficientă în soluționarea problemei de mediu și se aplică de rând cu celelalte pârghii de ordin juridic, economic, social etc. Contravenția de mediu (ecologică) este pasibilă sancționării în condițiile prevăzute de Codul contravențional, însă procedura de examinare a acesteia este condiționată de reglementările legislației de mediu.* Specificul dreptului mediului constă în faptul că în cadrul acestei ramuri de drept, în vederea soluționării eficiente a sarcinii de protecție a mediului, sunt preluate practic toate metodele de influență juridică, care ar putea soluționa pozitiv problema de mediu. În așa fel, răspunderea contravențională reprezintă una din pârghiile de care „beneficiază” dreptul mediului. Această pârghie rămâne a fi una ce aparține dreptului contravențional, însă se aplică ținând cont de reglementările de dreptul mediului.

În totalizarea celor expuse mai sus, ne permitem să formulăm definiția pe care o propunem în continuare în vederea identificării contravențiilor de mediu (ecologice). Astfel, în opinia noastră, prin contravenție de mediu (ecologică) urmează a fi înțeleasă acea categorie de contravenții, care reprezintă faptele (acțiuni sau inacțiuni) săvârșite cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea, prin care se presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu, având ca obiect al atentatului relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea factorilor abiotici, biotici și antropogeni ale mediului.

2.1.3. Noțiunea procedurii contravenționale. Având în vedere faptul că așa precum și infracțiunea, contravenția este supusă sancțiunii într-o anumită procedură, recunoașterea procesului contravențional ca fiind un compartiment aparte al dreptului sau o ramură distinctă de drept, ca și dreptul procesual penal și dreptul procesual civil, considerăm că reprezintă doar o problemă a timpului. Recunoașterea acestui fapt este un imperativ, chiar dacă majoritatea autorilor autohtoni nu susțin existența unei ramuri distincte a dreptului procesual contravențional [48, p. 178-179].

Tendința desprinderii dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acesteia ca o ramură aparte a dreptului, ar cere distingerea și a dreptului procesual contravențional. În literatura de specialitate, se avertizează că „ignorarea dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă de drept..., urmează a fi calificată drept o încălcare constituțională, cu toate consecințele care rezultă din aceasta” [143, p. 3]. Aceasta situație există chiar dacă în opinia autorilor autohtoni procedura contravențională este privită drept compartiment distinct al dreptului contravențional și inseparabil de acesta [51, p. 27]. Susținând, în genere, opiniile dr., conf. univ. Sergiu Furdui, potrivit cărora procedura contravențională face parte inseparabil din dreptul contravențional, deoarece are unul și același obiect de reglementare – contravenția, suntem, totuși, de părerea că examinarea în mod

separat a dreptului contravențional procesual și a dreptului contravențional material, nu am privi-o ca o dificultate. Pentru exemplu, și dreptul penal procesual este examinat separat de dreptul penal material. În acest sens, nu am identifica o diferență între dreptul penal și cel contravențional. În aceeași ordine de idei am putea prezenta drept argument care ar suplimenta propunerea distingerii dreptului contravențional procedural cu faptul că însuși Codul contravențional al Republicii Moldova este separat în două mari compartimente, Cartea întâi – dreptul material și Cartea a doua – dreptul procesual. În acest sens, chiar și chestiunea de ordin tehnic prin care se disting două compartimente aparte, fiecare din ele având parte generală și parte specială, cu principii și reguli relativ distincte.

Considerăm că problema recunoașterii unei ramuri distincte a dreptului, dreptul procesual contravențional, ar fi fost mult mai facil soluționată în momentul în care legiuitorul ar fi adoptat două acte distincte: Codul contravențional și Codul procesual-contravențional. Așa cum legiuitorul din punct de vedere al tehnicii legislative a oferit o soluție diferită de cea propusă, problema distingerii acestor două ramuri ale dreptului urmează a fi rezolvată de către mediul științifico-academic. Aici s-ar cere o întrebare retorică: oare s-ar pune problema nerecunoașterii dreptului procesual penal în cazul în care legiuitorul ar fi încorporat și normele materiale ale dreptului penal și cele de procedură penală într-un singur Cod?

În literatura de specialitate, așa ca și în practica instanțelor de judecată, sunt utilizați diferiți termeni pentru a identifica etapele de examinare și sancționare a contravenției. Preponderent sunt utilizați termenii „procedură contravențională” [54, p. 177], „proces contravențional” [65, p. 208] și chiar „proces administrativ” [54, p. 178].

Având în vedere că conținutul acestor trei termeni nu denotă una și aceeași esență, considerăm necesar să ne expunem poziția asupra întinderii acestor termeni în ce privește raporturile contravenționale.

În urma analizei dosarelor examinate în instanțele de judecată, putem constata, fără echivoc, că acestea figurează și în documentele de însoțire, dar și pe paginile hotărârilor instanțelor de judecată drept „dosare administrative” [74, p. 23]. Deși în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în curțile de apel și judecătoria, nr.41 din 22.12.2003” este utilizat termenul de “dosar contravențional”, în continuare, pe foile de antet ale dosarelor contravenționale se utilizează termenul “dosar administrativ”.

În opinia noastră, folosirea termenului „proces administrativ” presupune un conținut mai larg decât cel ce privește procedura contravențională. Astfel, în opinia autorului rus Iu. Kivici, procesul administrativ include în sine mai multe categorii de proceduri, cum ar fi [149, p. 27]:

- a) Procesul de elaborare și adoptare a actelor normative ale administrării publice (de stat);
- b) Procesul de examinare a propunerilor și cererilor cetățenilor în sfera administrării publice;
- c) Procesul de examinare a petițiilor;

- d) Procesul de examinare a chestiunilor cu privire la distincțiile de stat;
- e) Procesul de examinare a contravențiilor;
- f) Procesul de examinare a abaterilor disciplinare;
- g) Procesul de înregistrare a drepturilor;
- h) Procesul de licențiere și autorizare;
- i) Procedura de executare.

După cum se poate vedea din cele relatate de Iu. Kivici, chiar dacă lista procedurilor ce constituie procedurile administrative poate fi extinsă, oricum procedura contravențională este privită doar ca unul din elementele procedurilor administrative sau ale procesului administrativ [27, p. 52].

În izvoarele bibliografice de specialitate procesul administrativ este privit ca o activitate reglementată de normele juridice procesual-administrative, care au ca obiectiv soluționarea anumitor chestiuni de ordin individual în domeniul administrării publice (de stat) de către subiecții împuterniciți în acest sens [144, p. 212]. Într-o altă opinie procesul administrativ reprezintă o procedură tripartidă de soluționare a litigiilor administrative și disciplinare în orice autoritate publică și prin orice metodă de organizare a acestei soluționări (aceste metode reprezentând varietăți ale procedurii administrative) [136, p. 131-132]. Într-o altă opinie, „procesul administrativ poate fi prezentat drept o activitate reglementată de normele administrativ-procesuale, a autorităților publice privitor la soluționarea diferendelor individuale cu caracter administrativ, apărute în sfera administrării publice, în ordinea exercitării funcțiilor executive ale autorităților publice [145, p. 385-386].

Într-o altă opinie prin procesul administrativ se înțelege ordinea de realizare a drepturilor subiective ale cetățenilor în sfera administrației publice, așa precum și ordinea de soluționare a litigiilor care apar în legătură cu încălcarea acestor drepturi [150, p. 150-153].

Efectuând o examinare a opiniilor expuse în sursele de specialitate, putem ajunge la concluzia că de multe ori dificultatea în corecta percepție a esenței termenelor de „proces administrativ” și „proces contravențional” constă în problema lingvistică. Mai corect spus, problema constă în corectitudinea utilizării termenilor juridici de „administrativ” și „contravențional”, unde aceștia trebuie înțeleși, dacă nu ca fenomene distincte unul de altul, atunci, cel puțin, ca parte din întreg, unde „contravențional” trebuie să fie privit ca parte a ceea ce numim „administrativ” [27, p. 53].

Trebuie să conștientizăm că în Republica Moldova utilizarea termenului de procedură contravențională deja reflectă în esență întinderea aceluși compartiment al dreptului care are ca obiect condițiile și modul de soluționare a litigiilor legate de comiterea contravenției, fără calchierea termenului „administrativ” din limba rusă. Mai mult ca atât deja și în doctrina rusă se subliniază că utilizarea termenului „административный процесс” deja este depășit, fiind oportun și corect de utilizat termenul „административно-деликтный процесс” [152, p. 37-38]. Chiar și traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional în „Кодекс о правонарушениях” reprezintă o

greșeală, dat fiind că prin „правонарушение” se are în vedere nu doar contravențiile, ci orice abatere de la normele legale, inclusiv și infracțiunile. Așadar, traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional urma să fie „Административно-деликтный Кодекс”.

În ordinea celor expuse, ne putem permite să enunțăm concluzia că termenul „proces administrativ” utilizat în privința procedurii de examinare a contravențiilor reprezintă nu altceva decât o traducere nereușită din limba rusă a termenului „производство по делам об административных правонарушениях”. Utilizarea corectă în privința procedurii de examinare a contravențiilor ar fi procedura contravențională, aceasta semnificând întinderea aplicării normelor procedurale cu referire doar la contravenții.

Dacă în ce privește faptul că procedura în cadrul căreia sunt supuse examinării cazurile de comitere a contravențiilor nu este o procedură administrativă, ci contravențională, o putem considera drept o chestiune consumată, atunci în ceea ce privește utilizarea termenului „proces” contravențional și „procedură” contravențională, aici urmează încă să ne dăm cu părerea.

Divergența în utilizarea acestor doi termeni o putem identifica în literatura de specialitate, inclusiv și autohtonă. Astfel autorii administratiști, care s-au preocupat în mod special de acest compartiment dr., prof. univ. V. Guțuleac și dr., conf. univ. S. Furdui, utilizează în lucrările lor doi termeni distincți, desemnând unul și același fenomen.

Chiar și în doctrina dreptului procesual-penal constatăm lipsa unei omogenități sub aspectul terminologic, unde unii autori utilizează termenul „drept procesual penal” [36], iar alții „drept de procedură penală” [105]. În acest sens, dacă e să analizăm opiniile procesualiștilor, putem conchide că între termenul „procedură” și „proces”, în fond, nu se face diferență. De exemplu, cercetătorul român Gh. Mateuț definește procedura penală prin prisma referințelor la normele juridice ce reglementează procesul penal [105, p. 2]. Reiese că, termenul „proces contravențional” ar trebui să fie privit drept sinonim cu termenul „procedură contravențională”.

Dacă e să ne referim la definițiile enunțate de către autorii autohtoni V. Guțuleac și S. Furdui în monografiile de specialitate la compartimentul dreptului contravențional, atunci putem ajunge la concluzia că chiar dacă fiecare din ei au utilizat termeni diferiți - proces și corespunzător - procedură, oricum ambii s-au referit la normele care reglementează procesul de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor potrivit dreptului contravențional material [27, p. 53].

Totuși s-ar cere o unificare terminologică, unde utilizarea unui sau altui termen să nu sugereze existența diferitelor sensuri.

În totalizarea celor expuse mai sus, cu titlu de propunere, vom prelua modul de examinare a problemei de către specialiștii în procedura penală, denumind ramura de drept – drept procesual contravențional, normele care reglementează etapele și condițiile de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor - norme de procedură contravențională, iar etapele și condițiile în care se desfășoară examinarea cazurilor contravenționale, procedura contravențională.

Cele expuse mai sus, ne legiferează ideea că trebuie să utilizăm termenul „procedură contravențională”, având în vedere atât etapele de examinare, cât și condițiile acestora, precum și acțiunile care pot fi realizate în cadrul acestor etape.

De rând cu folosirea semantică corectă a termenului „procedură” sau „proces” contravențional, trebuie să menționăm că utilizarea termenului „procedura contravențională” poate să se refere atât la totalitatea normelor juridice procesuale, ce conțin anumite reguli de implementare a normelor materiale ale dreptului contravențional [59, p. 203], altfel spus ca ramură a dreptului, cât și într-o eventuală abordare științifică, la ramura științei procesuale, dreptul procesual contravențional.

Fără a face specificare că ne referim la ramura dreptului procesual contravențional sau la știința dreptului contravențional procesual, vom ține să menționăm că în continuare toate referințele prezumtiv se vor referi la ramura dreptului contravențional sau, în particular, la dreptul procesual contravențional.

2.1.4 Principiile procedurii contravenționale

Termenul *principiu* provine de la latinescul *principium*, care semnifică elementul fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.

Principiile care guvernează procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice pot fi diferențiate în trei mari categorii:

- a) principiile generale de drept, care sunt valabile și aplicabile pentru toate categoriile de raporturi juridice, inclusiv și pentru cele de procedură contravențională;
- b) principiile dreptului contravențional, care sunt specifice raporturilor dreptului contravențional, inclusiv și cel procesual;
- c) principiile proprii procedurii contravenționale.

Este necesar de subliniat faptul că ultima categorie de principii, cele ce se referă în exclusivitate la procedura contravențională reprezintă nu doar categoria de principii ce se regăsesc în textul Codului contravențional. Mai mult ca atât, multe din principiile procedurii contravenționale nu le vom găsi în mod separat enunțate într-un articol aparte sau într-un capitol separat. De mai multe ori putem deduce aceste principii din conținutul normelor legale ce reglementează anumite acțiuni de urmărire contravențională.

Astfel, chiar dacă Codul contravențional, în articolul 374, stabilește că procesul contravențional se desfășoară pe principii generale de drept contravențional, acesta mai menționează că procesul contravențional este diriguit și de normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte.

În așa fel, pornind de la aceste reglementări, putem conchide că legiuitorul nu numai că nu a făcut o distincție clară între principiile dreptului contravențional material și principiile dreptului

contravențional procesual, dar a admis că pentru procedura contravențională sunt valabile principiile care se regăsesc în convențiile și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Astfel, dacă în articolele 5 – 9 ale Codului contravențional găsim referințele la principiile legalității, principiul egalității în fața legii, principiul dreptății, principiul caracterului personal al răspunderii contravenționale și principiul individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale, odată cu aceasta, fără a fi declarate drept principii ale procedurii contravenționale, în articolele 375 – 381 ale Codului contravențional sunt enunțate regulile de bază ale procesului contravențional, care nu sunt altceva decât principii specifice procedurii contravenționale, dar și în conținutul altor articole, cum ar fi articolul 426 al Codului contravențional și altele. Deci, în textul acestora se consacră principiile prezumției nevinovăției, inviolabilității persoanei, libertății persoanei de mărturisire împotriva sa, dreptul la apărare, limba de desfășurare a procesului, dreptul de a nu fi urmărit sau sancționat de mai multe ori, accesului liber la justiție, inviolabilitatea domiciliului, inviolabilității proprietății, oralității, procesului nemijlocit și altele.

Nu putem trece cu vederea și faptul că majoritatea principiilor procedurii contravenționale își au începuturile în textul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [19]. În mare parte aceste reglementări cu caracter de principiu se regăsesc în articolele 5-8, 13, 14, 17 18 și altele. Din Convenție desprindem dreptul la libertate și la siguranță prevăzut de articolul 5 al Convenției, dreptul la un proces echitabil, prevăzut de articolul 6 al Convenției, principiul potrivit căruia nici o pedeapsă nu poate fi aplicată fără lege, prevăzut de articolul 7 al Convenției, dreptul la respectarea vieții private și de familie, prevăzut de articolul 8 al Convenției, dreptul la un recurs efectiv, prevăzut de articolul 13 al Convenției, principiul interzicerii discriminării, prevăzut de articolul 14 al Convenției și altele.

Aceste principii identifică regulile specifice care guvernează procesul contravențional. În același timp, principiile generale ale dreptului contravențional identifică regulile generale prin prisma cărora urmează a fi stabilită și executată sancțiunea contravențională.

Din șirul principiilor care le putem atribui la categoria principiilor procedurii contravenționale identificăm următoarele:

1) Principiul legalității. Legalitatea este definită ca un principiu fundamental de drept, în baza căruia orice subiect de drept trebuie să respecte și, când este cazul, să aplice legile și celelalte acte normative. În acest context, doctrina stabilește, cu referire la coraportul stat – persoană, că cetățeanul este liber să se manifeste sau să întreprindă orice, înafară de ceea ce-i interzis prin lege, iar respectiv autoritatea de stat este în drept să desfășoare acele activități, care-i sunt autorizate prin lege. Este de menționat faptul, că acest principiu și-a găsit cea mai mare apreciere în perioada sovietică și constituia unul din pilonii doctrinei sovietice. În sensul acesta legalitatea urma să elucideze aspectul care, deși nu era propriu după natura și conținutul său deplin structurii instituționale sovietice, respectarea în integritate a prevederilor legislației instituind regula “atotputernică”, potrivit căreia

dacă legea nu stabilește, atunci nu se admite. În acest sens, interpretarea principiului legalității asigura posibilitatea săvârșirii unor astfel de acțiuni, doar care erau permise de către lege, excluzându-se posibilitatea aplicării principiului “Se permite totul ceea ce nu interzice legea”. Odată cu revizuirea pozițiilor în ceea ce privește posibilitatea persoanei de a opera în contextul corespunderii acțiunilor sale prevederilor legislației în vigoare, este privit sub alt aspect și principiul legalității. Astfel, legalitatea este privită drept “...un principiu realizarea căruia duce la instituirea ordinii de drept, ultima fiind o parte a ordinii sociale” [157, p. 52]. În același context, se afirmă, că “starea de ordine, în desfășurarea raporturilor sociale rezultată din atitudinea de respectare a legilor este definită ca legalitate” [74, p. 133] sau că “Legalitatea este un principiu exprimat prin îndatorirea de a respecta regulile de drept și ordonarea tuturor regulilor de drept într-un unic și unitar implicând conformitatea celor inferioare față de cele superioare” [33, p. 70]. Acest fapt, ne oferă o posibilitate reală de a privi legalitatea, inclusiv și în domeniul raporturilor contractuale, cel puțin sub două aspecte – dinamic și static, unde aspectul dinamic reflectă situația în care acțiunile legate de încheierea și executarea raportului juridic urmează să nu contravină legislației, iar aspectul static privește situația în care toate efectele și scopul realizat prin contract urmează a fi conform legislației.

Principiul legalității procesuale este o transpunere pe plan procesual a principiului general de drept al supremației și respectării necondiționate a dreptului [37, p. 66]. Opinia generală care privește principiul legalității este că toate actele realizate în cadrul punerii în executare a legii să nu contravină legii. În acest sens, este necesar de făcut o precizare în ce privește înțelegerea corectă a rigorilor care derivă din principiul legalității în materie procesuală și în general în ramurile dreptului public și corespunzător a modului de înțelegere a aplicării principiului legalității în ramurile dreptului privat. În ramurile dreptului privat principiul legalității presupune aplicarea regulii „se admite totul ce nu se interzice”, altfel spus, orice acțiune și orice act juridic este admisibil dacă prin lege sau prin convenirea părților nu este stabilit altfel. În dreptul public aplicarea principiului legalității presupune că autoritatea care asigură procedura contravențională nu poate realiza alte acte, decât cele care sunt prevăzute de lege.

În așa fel, într-un mod distinct legiuitorul moldovean identifică laturile care privesc raza de acțiune a principiului legalității. După cum stabilește articolul 5 al Codului contravențional, nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decât în conformitate cu legea contravențională. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii contravenționale sunt interzise. Legea contravențională nu urmărește cauzarea de suferințe fizice sau lezarea demnității omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Aceasta presupune nu altceva decât considerarea anumitor compartimente speciale cărora li se acordă o atenție deosebită, pe lângă regula generală potrivit căreia toate actele procedurale să corespundă conținutului, formei și rigorilor stabilite de lege.

În același timp trebuie să recunoaștem că unele teze sunt cu rezervă în ce privește conținutul autentic al principiului legalității. Astfel, în alineatul (1) al articolului 375 al Codului contravențional găsim conținutul textului potrivit căruia „persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții se consideră nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită în modul prevăzut de prezentul cod”. Această expresie, care reflectă principiul prezumției nevinovăției, de fapt acoperă sintagma „nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decât în conformitate cu legea contravențională” din articolul 5 al aceluiași Cod. Însă chiar dacă, la prima vedere, am presupune o suprapunere sau o repetare de text, totuși considerăm îndreptățită formularea acestor reglementări și în partea normelor materiale a Codului contravențional și celor din partea de reglementări procesuale. Situația apare deoarece în articolul 5 se conține regula-principiu a legalității, potrivit căreia persoana nu poate fi supusă sancțiunii contravenționale, decât în condițiile stabilite de lege, pe când în articolul 375 al Codului contravențional se enunță o prezumție, potrivit căreia, pe întreaga durată a procesului contravențional, persoana se va prezuma a fi nevinovată atâta timp, până când autoritatea competentă, în condițiile prevăzute de lege nu va fi demonstrată vinovăția acesteia. Deci, în conținutul articolului 375 al Codului contravențional avem de față un principiu al procedurii contravenționale – principiul prezumției nevinovăției.

Efectul principal al principiului legalității trebuie să fie realizarea justiției. Nerespectarea condiției de procedură trebuie să aibă ca efect disconsiderarea actului și efectelor acestuia. Chiar dacă în textul Codului contravențional nu găsim o reglementare expresă care să ne stabilească expres efectul nulității actului realizat cu încălcarea cerințelor de procedură contravențională, abaterea de la situația invocată reprezentând doar reglementările articolului 445 al Codului contravențional prin care se stabilește că neconsemnarea în procesul-verbal cu privire la contravenție a datelor și faptelor indicate la art. 443 al Codului contravențional, are ca efect nulitatea acestuia, totuși din textul articolului 5 al Codului contravențional trebuie să deducem că efectuarea oricărui act de urmărire contravențională¹ cu nerespectarea cernițelor legale privitor la modul și condițiile de efectuare a cercetării contravenționale trebuie să ducă la nulitatea acestuia. În asemenea caz, legiuitorul trebuie să se conducă de principiul *nulla justitia sine lege*. Limita în care trebuie să fie încadrate actele procedurale realizate de agentul constatator sunt cele prevăzute în alineatul (3) al articolului 374 al Codului contravențional, potrivit căruia procesul contravențional se desfășoară pe principii generale de drept contravențional, în temeiul normelor dreptului internațional și ale tratatelor internaționale cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte. Neglijarea unei norme procesuale contravenționale, care, chiar dacă nu este reglementată în Codul

¹ Chiar dacă termenul de „urmărire contravențională” nu este unul utilizat, totuși în Codul contravențional noi putem identifica reglementări prin prisma cărora putem vorbi despre „urmărirea contravențională”, fiind vorba de prevederile alineatului (2) al articolului 6 al Codului contravențional.

contravențional, dar care formează obiectul reglementărilor de drept internațional la care Republica Moldova este parte, face ca actul realizat cu neglijarea acestei norme să fie lovit de nulitate.

Un alt aspect, care trebuie să derive din acest principiu, este că autoritățile care aplică regulile de procedură contravențională nu au facultatea, ci obligativitatea de a le aplica. Aceasta semnifică faptul că agentul constatatator la constatarea faptului comiterii contravenției nu este doar în drept, ci este și obligat să aplice normele de drept contravențional.

Un alt aspect al principiului legalității este faptul că la examinarea cazurilor contravenționale, agentul constatatator sau instanța de judecată urmează a verifica corespunderea regulilor aplicate procedurii contravenționale, cerințelor Convențiilor și Tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

2) Principiul egalității în fața legii, consacrat în articolul 6 al Codului contravențional prevede că „persoanele care au săvârșit contravenții sînt egale în fața legii și a autorităților publice și sînt supuse răspunderii contravenționale fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă, religie, sex, apartenență politică, avere, origine socială sau de orice altă situație”. Acest principiu denotă faptul că toți participanții la procesul contravențional beneficiază de aceleași drepturi și obligații procesuale. Codul contravențional garantează nu doar excluderea temeiurilor discriminatorii de realizare a procedurii contravenționale, ci și oferă anumite garanții în această privință. Astfel, nu doar că se declară că nici o persoană, indiferent de sex, rasă, naționalitate, religie, limbă vorbită, apartenență politică și alte criterii, nu poate fi discriminată în cadrul unui proces contravențional, dar și se oferă anumite condiții legale care să asigure aceste garanții de nediscriminare. Potrivit articolului 379 al Codului contravențional, desfășurarea procesului contravențional are loc în limba de stat, iar în cazul în care persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat, aceasta are dreptul să ia cunoștință de toate actele și materialele dosarului și să vorbească în fața autorității competente să soluționeze cauza contravențională prin interpret.

De la principiul de bază, legiuitorul a stabilit anumite excepții. După cum prevede Constituția și alte legi, precum și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, anumite categorii de persoane pot beneficia de condiții speciale de urmărire contravențională sau de garanția de a nu fi supuse urmăririi și răspunderii contravenționale. Din categoria acestor persoane fac parte reprezentanții diplomatici, deputații în Parlament, Președintele țării și alte persoane. În acest sens trebuie să remarcăm că excepția în cauză nu pune în poziție de inegalitate aceste categorii de persoane. O asemenea abordare este necesară pornind de la interesul mai superior al activității pe care o îndeplinesc aceste persoane în raport cu obiectul la care au atentat.

3) Principiul dreptății. Potrivit prevederilor articolului 7 al Codului contravențional persoana poate fi sancționată numai pentru contravenția în a cărei privință este dovedită vinovăția sa, cu respectarea normelor prezentului cod. Aceasta presupune că persoana poate fi sancționată contravențional pentru o faptă doar dacă această faptă este prevăzută de Codul contravențional. În

același sens, și procedura contravențională poate fi pornită doar pe marginea unei fapte care este prevăzută de Codul contravențional drept contravenție.

Altfel spus, sancțiunea contravențională, se aplică doar dacă s-a demonstrat vinovăția făptuitorului. Prin urmare, prin prisma principiului dreptății, trebuie de înțeles că sarcina principală a procesului contravențional reprezintă soluționarea problemei vinovăției făptuitorului. Efectul principal al nerespectării principiului dreptății este imposibilitatea tragerii la răspundere contravențională a făptuitorului, în virtutea lipsei de dovadă a vinovăției în comiterea contravenției.

4) Principiul caracterului personal al răspunderii contravenționale. Codul contravențional stabilește că persoana este supusă răspunderii contravenționale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Este supusă răspunderii contravenționale numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea contravențională. Totodată, acest principiu enunță o regulă „de aur” a răspunderii contravenționale și anume că răspunderea contravențională este o răspundere subiectivă – bazată pe vinovăție.

5) Principiul individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale. Potrivit articolului 9 al Codului contravențional, la aplicarea legii contravenționale se ține cont de caracterul și de gradul prejudiciabil al contravenției, de persoana făptuitorului și de circumstanțele atenuante ori agravante. Prin urmare întreaga procedură contravențională urmează a se axa pe identificarea caracterului prejudiciabil al contravenției, caracteristica făptuitorului, precum și de identificarea prezenței circumstanțelor agravante și atenuante. În același timp, tot articolul 9 al Codului contravențional, în alineatul (2) stabilește că nimeni nu poate fi supus de două ori răspunderii contravenționale pentru una și aceeași faptă. Această situație permite excluderea cazurilor de sancționare dublă a persoanei pentru una și aceeași faptă.

Tot acest principiu ne vorbește despre faptul că o sancțiune poate avea doar caracter individual. Nu sunt acceptabile sancțiunile colective.

6) Principiul inviolabilității persoanei. Articolul 25 al Constituției Republicii Moldova stabilește că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Acest principiu se regăsește și în conținutul articolului 11 al Codului de procedură penală. Persoanei îi este garantată inviolabilitatea libertății și siguranței, avându-se în vedere atât posibilitatea de a se deplasa liber, cât și de a nu fi supus violențelor fizice și psihice. Se consideră limitare de libertate orice situație în care o persoană nu poate să se deplaseze liber, fie că i-a fost aplicată forța în acest sens, fie în urma unei obligații legale de a se supune unor indicații făcute de un agent al legii fără aplicarea forței (ordonarea de către un polițist de a nu părăsi un loc sau de a merge într-un loc anume) [37, p. 79-80].

Acest principiu este consacrat și în conținutul articolului 376 al Codului contravențional, unde se enunță o serie de condiții-garanții ale drepturilor persoanei bănuite în comiterea unei contravenții, în procesul de examinare a cazului de comitere a contravenției. Din șirul acestor garanții putem identifica următoarele:

a) Persoana pasibilă de răspundere contravențională poate fi reținută sau supusă constrângerii numai în cazuri excepționale și în condițiile prezentului cod, urmând să fie tratată cu respectul demnității umane. Reținerea persoanei în cauza contravențională nu poate depăși 3 ore.

b) Persoanei reținute i se aduc imediat la cunoștință, în limba pe care o înțelege, drepturile sale și motivele reținerii, circumstanțele faptei, încadrarea juridică a acțiunii a cărei săvârșire îi este imputată.

c) Persoana reținută ilegal sau persoana în a cărei privință temeiurile reținerii au decăzut urmează să fie eliberată imediat.

d) Percheziția, examinarea corporală, alte acțiuni procesuale, care aduc atingere inviolabilității persoanei, pot fi efectuate fără consimțământul acesteia sau al reprezentantului ei legal numai în condițiile prezentului cod.

e) În timpul procesului contravențional nimeni nu poate fi maltratat fizic sau psihic și sunt interzise orice acțiuni și metode care creează pericol pentru viața ori sănătatea omului, chiar cu acordul acestuia. Persoana reținută nu poate fi supusă violenței, amenințărilor sau unor metode ori procedee care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile.

h) Persoana ale cărei libertate și demnitate au fost lezate prin aplicarea ilegală a unei măsuri procesuale are dreptul la repararea, în condițiile legii, a prejudiciului cauzat astfel.

7) Dreptul la apărare. În procesul contravențional, autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să asigure părților și altor participanți la proces deplina exercitare a drepturilor procesuale. Pe parcursul procesului contravențional, părțile au dreptul să fie asistate de un apărător (avocat). Este necesar de menționat că dreptul părții în procesul contravențional de a fi asistat de un apărător apare în momentul pornirii procesului. Aici trebuie să menționăm că autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să aducă la cunoștința persoanei pasibile de răspundere contravențională dreptul ei de a fi asistată de un apărător chiar înainte de a începe prima acțiune procedurală. Deja din momentul în care agentul constatatător comunică contravenientului despre faptul că îl bănuiește în comiterea contravenției, acesta urmează să-i comunice despre dreptul său la apărare.

Obligația autorităților competente care examinează cazul contravențional de a asigura dreptul la apărare rezidă în conținutul articolului 378 al Codului contravențional, potrivit căruia în procesul contravențional autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să asigure părților și altor participanți la proces deplina exercitare a drepturilor procesuale, iar pe parcursul procesului contravențional părțile au dreptul să fie asistate de un apărător (avocat). Este necesar de menționat că norma juridică indicată stabilește cert că în momentul pornirii procesului contravențional, autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să aducă la cunoștința persoanei pasibile de răspundere contravențională dreptul ei de a fi asistată de un apărător.

Începutul procesului contravențional urmează a-l identifica prin prisma primului act procedural pe care îl realizează agentul constatatator sau prin prisma primei declarații a agentului constatatator prin care acesta indică persoanei că o bănuiește în comiterea contravenției.

Trebuie de spus că în practica judecătorească astăzi la aprecierea faptului dacă agentul constatatator a asigurat dreptul contravenientului la apărător, apelează la constatări care, de fapt, nu relevă adevărata situație. Astfel, instanțele, de cele mai dese ori, admit argumentele agentului constatatator privitor la faptul înștiințării contravenientului despre dreptul acestuia de a fi asistat de un apărător (avocat) prin prisma faptului că contravenientul semnează procesul-verbal cu privire la contravenție, unde pe versoul blancului sunt expuse toate drepturile procedurale, inclusiv și cel de a fi asistat de apărător. Agentul constatatator întocmește procesul-verbal cu privire la contravenție doar ca urmare a realizării tuturor actelor. De asemenea doar la finele procesului de examinare se înmânează acest proces-verbal cu privire la contravenție. Astfel, dacă faptul de comitere a faptei de tăiere ilicită a masei lemnoase sau a unei fapte legate de poluarea unui bazin acvatic, se constată la momentul când persoana-făptuitor este reținut la locul faptei, atunci procesul-verbal cu privire la contravenție este întocmit doar după ce se fac măsurările necesare, după ce se întocmește procesul-verbal de cercetare la fața locului, după ce se iau explicațiile de la făptuitor, după ce se antrenează și se audiază de către agentul constatatator diverși specialiști în cadrul examinării cauzei contravenționale, după ce se efectuează diferite expertize criminalistice, după ce se ridică anumite documente confirmative, după ce se soluționează anumite demersuri ale părților. În parametri temporari aceasta poate lua de la o oră până la câteva luni. Prin urmare, însăși semnarea de către contravenient a blanchetei procesului-verbal cu privire la contravenție după două-trei luni de examinare și administrare de probe, nu poate reprezenta o confirmare a faptului că drepturile procedurale, inclusiv și cel de a fi asistat de un apărător, au fost comunicate la momentul inițial, înainte de realizarea tuturor acțiunilor procedurale.

Mai mult ca atât, în corespundere cu prevederile articolului 251 al Codului de procedură penală, încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act. Încălcarea prevederilor legale referitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia și la publicitatea ședinței de judecată, la participarea părților în cazurile obligatorii, la prezența interpretului, traducătorului, dacă sunt obligatorii potrivit legii, atrage nulitatea actului procedural. Nulitatea prevăzută în alin.(2) nu se înlătură în nici un mod, poate fi invocată în orice etapă a procesului de către părți și se ia în considerație de instanță, inclusiv din oficiu, dacă anularea actului procedural este necesară pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei.

8) Dreptul de a nu fi urmărit sau sancționat de mai multe ori. Nimeni nu poate fi urmărit sau sancționat de mai multe ori pentru aceeași faptă. Reluarea procesului contravențional care a

încetat poate avea loc doar în cazul descoperirii unor noi circumstanțe sau în cazul depistării unui viciu fundamental în hotărârea de încetare.

9) Inviolabilitatea domiciliului. Acest principiu, deși nu-l găsim reglementat în mod separat într-un articol al Codului contravențional la partea generală a procedurii contravenționale, își găsește reglementarea în textul articolului 426 Cod contravențional. Astfel, potrivit alineatului (2) al articolului 426 Cod contravențional, cercetarea domiciliului fără permisul persoanei căreia i se lezează dreptul la inviolabilitatea domiciliului se efectuează cu autorizația instanței de judecată. Din conținutul acestor reglementări trebuie să deducem faptul că pentru agentul constatat, intrarea și cercetarea în domiciliu poate avea loc doar cu acordul proprietarului sau locatarului, iar în cazul dezacordului, pentru a intra și cerceta domiciliul, este necesară autorizarea instanței de judecată. În același timp, potrivit prevederilor alineatului (3) al aceluiași articol 426 Cod contravențional în caz de contravenție flagrantă, cercetarea la domiciliu se poate efectua în baza unei ordonanțe motivate a agentului constatat fără autorizația instanței de judecată, urmând ca acesteia să i se prezinte imediat sau nu mai târziu de 24 de ore de la terminarea cercetării la domiciliu, materialele obținute în urma cercetării, indicându-se motivele efectuării ei, iar instanța de judecată verifică legalitatea acestei acțiuni procesuale. Considerăm că anume în cazul contravențiilor de mediu chestiunea referitoare la cercetarea domiciliului reprezintă un subiect important al practicii contravenționale. Anume în cazul contravențiilor de mediu se face necesară verificarea habitatului și a portbagajului unităților de transport cu care sunt transportate produsele vânatului sau pescuitului ilegal, anume pentru a constata prezența lemnului tăiat ilegal este necesar de a accede pe teritoriul gospodăriei persoanei sau teritoriului întreprinderii. În așa fel, anume această măsură trebuie aplicată în vederea asigurării constatării faptei și circumstanțelor comiterii acesteia.

10) Inviolabilitatea vieții private. Acest principiu îl găsim în conținutul articolului 8 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, potrivit căreia orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora [19, p. 341]. În același sens, găsim acest principiu și în textul articolului 28 al Constituției, potrivit căruia statul respectă și ocrotește viața intimă, privată și familială. Deși aceste trei componente sunt enunțate în șirul valorilor protejate, trebuie să recunoaștem că „viața privată” reprezintă o noțiune mult mai largă ca conținut decât „viața intimă” și „viața familială”, ultimele două, de fapt, se încadrează perfect în prima și reprezintă parte a întregului [37, p. 79-80].

Deși Legea contravențională nu enunță acest principiu, ba chiar nici nu stabilește anumite referințe la respectarea acestor valori, inevitabilitatea considerării acestui principiu reprezintă un deziderat al procedurii contravenționale. Trebuie să recunoaștem că în pofida lipsei unei reglementări exprese, norma constituțională și reglementările Convenției reprezintă nu altceva decât o condiție principială de a fi respectată în cadrul procesului contravențional.

Astfel, agentul constatat, procurorul ori instanța de judecată nu este în drept în procesul examinării cauzei contravenționale să intervină în viața privată, intimă și de familie a persoanelor participante la proces, decât în cazurile în care aceasta se face necesar în virtutea faptului că acest amestec este prevăzut de lege în conformitate cu Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale [19].

11) Prezumția de nevinovăție reprezintă principiul de bază al procedurii contravenționale și „cheia de boltă” a întregului proces contravențional.

Cuvântul „presumția” provine de la latinescul „praesumptio” ceea ce înseamnă presupunere. Aceasta este categoria a cărei proveniență în majoritatea cazurilor nu este legată de drept, însă ea își găsește cea mai mare răspândire în activitatea de legiferare și de aplicare a dreptului de către organele de stat. Prezumțiile, din punctul de vedere al logicii formale, sunt noțiuni de caracter abstract, care au ca conținut fapte ce se referă la diferite domenii ale activității omului. „Abstractizarea aici, ca un alt proces de formare a categoriilor logice, este rezultatul activității îndelungate a omului în ce privește distragerea de la diverse însușiri particulare ale obiectelor și fenomenelor și concentrarea a ceea ce compune esența” [133]. Condiție care dau posibilitatea de a face concluzii despre unul sau alt fapt sau despre cauzele lui, și care explică natura logică a prezumțiilor reprezintă repetabilitatea proceselor de viața cotidiană. Repetabilitatea proceselor cotidiene dobândește caracter de legitate, devenind un fenomen obișnuit al vieții – o „ordine obișnuită”. „Și fiindcă prezumțiile exprimă, într-adevăr, mai obișnuită ordine a lucrurilor și fenomenelor, pe baza acestora avem temeiul obiectiv de a le considera ca fiind adevărate fără o demonstrare specială” [142]. Dacă este evident o circumstanță, legătura căreia cu o altă circumstanță este probată de practica cotidiană, atunci cu tot dreptul putem presupune și existența ultimului. Aici trebuie de menționat că legătura între faptul existent și faptul prezumat este tipică și de aceea nu este necesar a o demonstra. Faptele presupuse sunt numite fapte prezumate sau cu caracter de prezumție, iar faptele existente devin în calitate de temei al prezumției.

În literatura de specialitate acest termen este conceput diferit. Astfel, unii autori consideră că prezumția constituie o regulă axiomatică, unanim recunoscută în legătură cu evenimentele sau faptele ce au loc [32, p. 35], [154, p. 343]. Alți autori s-au referit la noțiunea de prezumție, examinând-o ca o presupunere, care nu este altceva decât o modalitate a unei inducții logice [21, p. 111].

Concluzia despre veridicitatea și corectitudinea prezumțiilor este bazată pe practica cotidiană a vieții, iar metoda de creare a acestei practici se bazează pe probabilitatea generalizărilor prezumtive [133, p. 8].

Instituția prezumției de nevinovăție a apărut ca regulă scrisă în dreptul modern, pentru prima dată, în secolul al XVIII-lea în legislația S.U.A., fiind apoi consacrată și în Declarația universală a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, care stabilea în art.9 că: “orice om trebuie considerat nevinovat până la probarea culpabilității sale”. Această reglementare a fost ulterior preluată și de Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, care în art.11 arată că: “orice persoană învinuită de a fi săvârșit o infracțiune este prezumată nevinovată atât timp cât vinovăția sa nu a fost stabilită într-un proces public cu asigurarea garanțiilor necesare apărării”. Convenția (europeană) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale consacră prezumția de nevinovăție [19]. Înaintea adoptării acestor reglementări ca norme de drept, au existat lucrări de excepție ale unor autori de seamă ce au prefigurat zorii apariției acestei instituții. Ideile reprezentate de această lucrare au zguduit din temelii principiile justiției de tip inchizitorial a Europei timpurilor sale [2, p. 101].

Prezumțiile de drept întotdeauna poartă caracter politic, însă în unele din ele natura politică se manifestă destul de clar, în altele ea nu este așa de pronunțată și evidențierea ei este posibilă numai analizând norme și instituții de drept în general. Sunt prezumțiile juridice, tendința politică a cărora este atât de pronunțată, încât uneori acoperă sau chiar exclude natura lor logică. În dreptul nostru la prezumțiile de acest gen se referă: prezumția nevinovăției în procesul penal, prezumția de vinovăției a persoanei care a cauzat prejudiciu în procesul civil etc. Este necesar de a explica cele menționate.

Prezumția nevinovăției, de exemplu, în dreptul nostru nu este prezumția în interpretarea sa obișnuită (din punctul de vedere al formării noțiunii). După regula generală, nevinovăția prezumată a învinuitului trebuie să poarte caracter constant, repetabil, adică majoritatea persoanelor, care sunt trase la răspunderea juridică și prezumați ca nevinovați, trebuie să fie astfel în realitate. Însă aceasta nu se întâmplă anume așa, deoarece nevinovăția prezumată a învinuiților nu poartă un caracter constant, ci unul de excepție, chiar și având în vedere că majoritatea inculpaților se dovedesc a fi vinovați. Presupunerea nevinovăției, prin urmare, o presupunere inventată, poate fi explicată prin importanța politică a sa. Presumția nevinovăției în dreptul nostru apare în calitate de garanție a tragerii neîntemeiate a cetățenilor la răspundere, precum și a garanțiilor aflării adevărului pentru fiecare dosar.

Principiul prezumției nevinovăției reprezintă un instrument-cheie de reglementare a raporturilor procedurale penale și contravenționale, care-și are începuturile încă în perioada marilor acte istorice de consacrare a democrației și de consacrare a drepturilor omului. Fiind pornită de la documentele istorice ale Revoluției Franceze din 1789 și ale războiului civil din perioada constituirii independenței Statelor Unite ale Americii [37, p. 71] prezumția nevinovăției a fost preluat drept principiu de bază în absoluta majoritate a statelor, și, în fond, servește indiciu de respectare a drepturilor omului. Nu constituie excepție și legislația Republicii Moldova, așa cum și în conținutul prevederilor articolului 21 al Constituției Republicii Moldova este prevăzut că orice persoană acuzată de un delict este

prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. De rând cu aceasta, potrivit prevederilor articolului 375 al Codului contravențional, persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții se consideră nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită în modul prevăzut de prezentul Cod. În sensul celor enunțate, trebuie de înțeles că nici o persoană nu poate fi recunoscută vinovată în comiterea unei contravenții, decât în ordinea și în condițiile stabilite de Codul contravențional.

În ipoteza în care facem referire la textul articolului 21 al Constituției Republicii Moldova, și îl raportăm la conținutul articolului 375 din Codul contravențional, iar mai apoi și la conținutul articolului 8 al Codului de procedură penală, putem să identificăm o mică neconcordanță în ceea ce privește conținutul acestui principiu. Dacă în conținutul articolului 21 al Constituției Republicii Moldova și în textul articolului 8 al Codului de procedură penală putem constata că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale, atunci articolul 375 al Codului contravențional nu prevede demonstrarea vinovăției în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. Altfel spus, conținutul articolului 375 al Codului contravențional nu face referință la faptul că stabilirea vinovăției urmează a fi realizată în cadrul unui proces judiciar public.

Anume această chestiune reprezintă una de esență în ce privește asigurarea legislativă a posibilității agentului constator și a instanței de judecată competentă de a aplica sancțiunea contravențională în cazul examinării acesteia nu de instanța de judecată.

În situația în care facem referință la textul articolului 21 al Constituției Republicii Moldova, pornind de la principiul supremației Constituției, am putea presupune că pe orice fapt de comitere a contravenției, vinovăția urmează a fi constatată în cadrul unui proces judiciar public.

Potrivit alineatului (2) al articolului 375 al Codului contravențional, nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. Aceasta oferă posibilitatea persoanei care este bănuită în comiterea unei contravenții de a nu se autodenunța, de a nu depune mărturii în defavoarea sa sau chiar de a nu face declarații sau a depune explicații asupra cazului. Întreaga sarcină de probare a vinovăției stă pe seama autorității care examinează cazul contravențional.

2.1.5. Fazele procesului contravențional. Procesul contravențional reprezintă o activitate deosebit de complexă și are la bază acțiunile ce sunt întreprinse de o multitudine de autorități, cărora legea contravențională le consacră competență în acest domeniu. Acest proces presupune realizarea sa în cadrul anumitor etape sau cum mai sunt numite – faze [48, p. 192]. Dicționarul explicativ al limbii române definește ”faza” ca fiind fiecare dintre etapele distincte din evoluția unui proces din natură sau din societate; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări [35]. Activitățile din cadrul fiecărei faze (etape) a procesului contravențional se desfășoară într-o anumită consecutivitate,

unde fiecare din aceste etape este precedată de o etapă anterioară și presupune apropierea de scopul final, realizarea justiției pe cazul contravențional concret. Într-o opinie, faza procedurii contravenționale reprezintă ”acea parte a procedurii contravenționale care, pe lângă sarcinile comune ale procedurii, are și sarcinile sale proprii bine determinate, realizându-se prin activitatea participanților concreți la procedura contravențională, care se finalizează cu emiterea unei variante de decizie intermediară asupra cazului.” [59, p. 261]

Particularitatea care reiese din conținutul reglementărilor juridice ale procedurii contravenționale sunt că fiecare din aceste etape pot fi realizate de autorități diferite. Deși pentru majoritatea cazurilor Codul contravențional stabilește competență de constatare, examinare și soluționare a cazului contravențional, totuși în articolele 393 – 423¹⁰ ale aceluiași Cod contravențional se stabilește competența specială a fiecăreia dintre autoritățile implicate în procesul contravențional.

Astfel, articole 393 – 423¹⁰ ale Codului contravențional stabilesc pentru unele autorități doar competența de a constata contravenția, iar pentru altele doar competența de a examina și adopta decizia asupra cazului. Alte autorități sunt împuternicite doar cu atribuții de executare a sancțiunii contravenționale.

Prin sine fazele de asemenea pot conține în sine anumite etape, așa cum și fiecare acțiune procesuală poate avea anumite etape. La fel ca și etapele din cadrul fazelor procesului contravențional, precum și etapele acțiunii procesuale pot avea un caracter facultativ. Astfel, în orice proces contravențional faza de aplicare a sancțiunii contravenționale este una obligatorie, pe când etapa de executare silită a sancțiunii nu este una obligatorie, ci facultativă, și va depinde doar de faptul dacă contravenientul a executat-o benevol sau nu. Unele faze ale procesului contravențional nu poartă un caracter obligatoriu, cum ar fi cea de contestare și recurs, așa cum și faptul că unele etape nu sunt neapărat consecutivitatea celorlalte etape.

Fazei procesuale îi sunt specifice următoarele particularități [148, p. 15]:

- 1) Un scop distinct, care rezultă din scopul general al procesului;
- 2) Anumite autorități (organe) care participă în această activitate;
- 3) Anumite condiții ce se referă la forma procesuală a actelor realizate de autoritățile competente;
- 4) Anumite reguli particulare ale raportului procesual în această fază, diferite de cele ale altei faze;
- 5) Finalitatea fazei este consemnată într-un act procesual (decizie sau hotărâre) distinctă.

Într-o altă opinie fazele procesului contravențional se deosebesc prin [59, p. 261]:

- 1) Conținut
- 2) Participanți la procedură;
- 3) Metode de activitate;

4) Deciziile emise.

Prin urmare, identificarea fazelor procesului contravențional este determinată din punctul de vedere al necesității relevării conținutului juridic al fiecăreia din etape, pe care este necesar să o treacă procesul contravențional, precum și pentru identificarea autorității care este competentă să realizeze actele de procedură în cadrul acestei faze.

Analizând conținutul Codului contravențional, constatăm că, ne-am putea permite să propunem o distincție a fazelor procedurii contravenționale ca fiind:

- a) Constatarea contravenției;
- b) Examinarea cazului de comitere a contravenției;
- c) Căile de atac ale hotărârilor asupra cazului de comitere a contravenției;
- d) Executarea sancțiunii contravenționale.

Este necesar de mai menționat o dată în plus că, de rând cu aceste faze, putem identifica și etape intermediare, așa cum și etape în cadrul fiecărei faze, despre care mai detaliat ne vom expune în continuare.

2.2. Participanții în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)

Având în vedere faptul că raporturile în cadrul procesului contravențional sunt nu altceva decât raporturi juridice [50, p. 34], participarea la aceste raporturi presupune calitatea de subiect al acestor raporturi. În literatura de specialitate, calitatea de parte la raportul juridic este examinată prin prisma calității acestuia, precum și a capacității de a avea și dobândi drepturile și obligațiile prevăzute de legea procesuală.

Calitatea de subiecți ai raporturilor de dreptul procesual contravențional o au acele categorii de persoane care sunt implicate direct sau indirect în cadrul procesului contravențional. Elementul-cheie care determină calitatea de participant la procesul contravențional este existența drepturilor și obligațiilor procesuale în cadrul demarării acestuia. Altfel spus, pentru a deține calitatea de participant la procesul contravențional este necesar de a exercita funcții procesuale, iar în virtutea acesteia – de a avea un statut procesual.

În doctrina dreptului procesual se fac diferite tentative de a diferenția participanții de părțile la proces [113, p. 136-137]. În acest sens este necesar de a nu confunda calitatea de parte și participant la proces cu calitatea de parte la raporturile procesuale. În așa fel, credem că ar fi destul de bine să diferențiem calitatea de parte la raportul procesual care o au toți cei care se încadrează în raporturile de drept procesual, inclusiv de procedură contravențională, de calitatea de parte la proces ca atare, unde termenul de „parte” se consacră având în vedere faptul că unele drepturi și obligații sunt prevăzute doar pentru părți [126, p. 99]. Astfel, doar părțile pretind un interes în proces. Ceilalți subiecți ai raporturilor juridice au rolul lor la desfășurarea corectă a acestuia, consacrandu-i-se calitatea de participanți la proces.

Reiese că termenul „participanți la proces” poate fi înțeles ca fiind toți cei care participă în cadrul procesului – de la începutul până la încheierea acestuia. Totodată o categorie de participanți au interes direct în ce privește o anumită modalitate de finalizare a procesului. Acești participanți sunt părțile [113, p. 136-137].

Rezultând din cele spuse mai sus, calitatea de părți la proces o au acele categorii de subiecți ai raporturilor procesual-contravenționale, participanți care urmăresc un interes în cadrul acestui proces. Din rândul acestora face parte, spre exemplu, contravenientul și persoana care a avut de suferit în urma contravenției. Alți participanți la proces, care nu urmăresc un interes propriu din rezultatele procesului, nu pot avea calitatea de parte la proces. Ei sunt doar participanți la proces. Din șirul acestora fac parte: martorul, judecătorul, grefierul, expertul etc.

În literatura de specialitate părțile la procesul contravențional sunt divizate în două mari categorii – partea de învinuire și partea de apărare. Din partea de învinuire fac parte agentul constatator și, după caz, procurorul, iar partea de apărare o formează contravenientul și apărătorul. Trebuie de precizat că utilizarea termenului „partea apărării” nu este legată în direct cu prezența avocatului-apărător. Avocatul poate fi prezent și în partea de învinuire. Termenul „partea apărării” se identifică pornind de la funcția de bază pe care o exercită această parte. Contravenientul este învinuit și urmează să se apere contra acestor învinuiri, de aceea el și cu apărătorul său formează partea apărării. Agentul constatator și victima, după caz, cu apărătorul său, învinuiesc contravenientul, de aceea formează partea învinuirii.

Într-o altă opinie [111, p. 15], participanții la procedura contravențională pot fi grupați în 3 grupe și anume: organele statale participante la procesul contravențional: a) agentul constatator sau procurorul; b) părțile interesate ale procedurii contravenționale care urmăresc un interes personal, și anume: făptuitorul, delicventul, contravenientul, partea vătămată și reprezentanții lor legali; c) persoanele care contribuie la desfășurarea procesului contravențional, și anume: apărătorul, martorul, expertul, specialistul, interpretul, traducătorul.

Dacă e să facem referință la textul Codului contravențional, trebuie de menționat că acesta nu face o diferențiere clară între participanții și părțile la proces. Mai mult ca atât, unii dintre participanții la proces, fiind vorba de organele care examinează cazurile contravenționale, inclusiv instanța de judecată, sunt amplasați după tehnica legislativă într-un alt capitol decât așa participanți la proces cum ar fi contravenientul, apărătorul, procurorul și chiar agentul constatator. În așa fel, legiuitorul nu a făcut o diferențiere clară între aceste categorii de subiecți ale raporturilor procesual - contravenționale. În Codul contravențional nu este desfășurat sau în unele cazuri nu este reglementat statutul juridic al unor participanți la proces. Astfel, nu este supusă reglementării participarea grefierului la procesul contravențional, chiar dacă în articolele 384, 459, 462 ale Codului contravențional este pomenit despre grefier. Nu este declarat statutul părții civile și părții civilmente

responsabile, având în vedere că potrivit articolului 45 al Codului contravențional părțile pot cere repararea daunei cauzate ca rezultat al comiterii contravenției.

De asemenea nu se face o delimitare clară între competența de constatare și cea de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor.

Contravenientul

Probleme generale. Trebuie de menționat că problemei calității de contravenient în literatura de specialitate nu i s-a acordat atenție cuvenită, dealtfel cum și în textul legii.

Astfel, în articolul 384 al Codului contravențional legiuitorul stabilește calitatea de contravenient persoanei căreia, prin hotărâre definitivă, i s-a stabilit o sancțiune contravențională sau a cărei răspundere contravențională sau executare a sancțiunii contravenționale aplicate este înlăturată prin hotărâre definitivă, așa cum și în a cărei privință a fost pornit un proces contravențional. Aceasta se întâmplă chiar dacă potrivit articolului 374 al Codului contravențional, procesul contravențional are ca scop constatarea contravenției, examinarea și soluționarea cauzei contravenționale, iar potrivit articolului 375 al Codului contravențional persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții se consideră nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită în modul prevăzut de prezentul cod.

Conducându-ne de prevederile articolului 375 al Codului contravențional, dacă se pornește un proces contravențional, persoana poate fi bănuită în comiterea unei contravenții, fără însă să se presupună că ea este însuși contravenientul. În pofida acestui fapt, însă, ea este deja considerată contravenient. Și aceasta, deoarece, potrivit articolului 384 al Codului contravențional, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional se numește contravenient.

În opinia noastră, legiuitorul urma să diferențieze calitatea de contravenient de calitatea de bănuیت în comiterea contravenției, precum și de calitatea de acuzat în comiterea contravenției. Aceasta este necesar, deoarece la diferite faze ale procesului persoana în privința căreia este pornit procesul contravențional are diferite drepturi și obligații [29, p. 181-182]. Credem că doar în momentul în care s-a pronunțat o hotărâre prin care să se considere vinovăția persoanei, în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, aceasta poate fi considerată contravenient. În acest sens, susținem poziția doctrinarilor moldoveni care apreciază asemenea abordare făcută de legiuitor drept una inadmisibilă [63, p. 23].

În opinia noastră există multe rezerve în ce privește utilizarea termenului „persoană în privința căreia este pornit procesul contravențional”. În multe cazuri, înregistrarea de către autoritatea publică a informației despre comiterea unei contravenții, este un temei suficient care obligă agentul constatatator să pornească cazul contravențional. Chiar dacă contravenientul nu este cunoscut, pornirea cazului contravențional oricum este realizată. În așa fel, procesul contravențional nu este pornit doar în adresa unei persoane, ci în privința cazului de comitere a contravenției, unde acest caz poate fi cu persoană bănuită sau fără aceasta. De fapt această expresie, fiind una depășită, deoarece este preluată

din conceptul vechii legislații contravenționale, urma să fie evitată în textul noului Cod contravențional.

Suntem pe deplin de acord cu cele expuse de dr., conf. univ. S. Furdui, care a enunțat că „este sofisticată și, respectiv, total denaturată definiția noțiunii de contravenient, dată în articolul 384 al Codului contravențional, ce poartă denumirea “Persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional”, deoarece, prin modul și caracterul relevat este grav afectat principiul constituțional “prezumția nevinovăției” (art.21 din Constituție)” [52, p. 18], [53, p. 4].

În același timp, chiar și în pofida neutilizării în textul legii a termenilor de „bănuît”, „acuzat”, considerăm că e mai reușit ca în anumite cazuri să utilizăm termenul “persoană în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional” în locul termenului de „contravenient”, așa cum definește articolul 384 al Codului contravențional. Aceasta deoarece reglementările legale impun necesitatea ca în procesul de examinare a cauzei contravenționale, de a respecta prezumția de nevinovăție a făptuitorului, precum și de a identifica prezența împrejurărilor care poate să înlăture răspunderea contravențională sau caracterul ilicit al faptei. Este vorba despre necesitatea examinării posibilității aplicării prevederilor articolelor 21 – 25 ale Codului contravențional [29, p.182].

Menționăm că, deși Codul contravențional nu face o diferențiere între calitatea procesuală a părții care este bănuită în comiterea contravenției, cea care este învinuită (acuzată) în comiterea contravenției și persoana în privința căreia a fost emisă o hotărâre cu privire la vinovăția constatată în comiterea unei contravenții, oricum, în limita posibilității noi vom utiliza acești termeni în mod distinct.

Pornind de la prevederile alineatului (2) al articolului 384 al Codului contravențional, putem distinge că drepturile persoanei bănuite în comiterea contravenției diferă de drepturile persoanei acuzate și, respectiv, de drepturile persoanei în privința căreia a fost pronunțată o decizie.

Astfel, persoana **bănuită** în comiterea contravenției are dreptul: la apărare; să cunoască fapta imputată; să fie asigurată, în cel mult 3 ore de la reținere, cu un apărător din oficiu, dacă este posibilă de sancțiunea arestului contravențional; să anunțe, în cazul reținerii, prin autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională, două persoane, la alegerea sa, despre faptul și locul reținerii; să primească informație scrisă și explicarea drepturilor sale expuse în prezentul articol, inclusiv a dreptului de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa, împotriva rudelor sale apropiate, a soțului/soției, logodnicului/logodnicei, precum și de a nu-și recunoaște vinovăția; să fie audiată în prezența apărătorului, dacă acceptă sau cere să fie audiată; să aibă întrevederi cu apărătorul în condiții confidențiale, fără limitarea numărului și duratei întrevederilor; să prezinte probe; să formuleze cereri; să ceară recuzarea reprezentantului autorității competente să soluționeze cauza contravențională, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului; să solicite audierea martorilor; să facă obiecții împotriva acțiunilor agentului constator și să ceară consemnarea obiecțiilor sale în procesul-verbal; să se împace cu victima în condițiile prevăzute de prezentul cod; să fie informat de

agentul constatatator despre toate hotărârile ce se referă la drepturile și interesele sale, să primească, la cerere, copii de pe aceste hotărâri; să atace, în modul stabilit de lege, acțiunile și deciziile autorității competente să soluționeze cauza contravențională, inclusiv hotărârea judecătorească; să retragă orice plângere depusă personal sau de apărător în interesele sale.

De rând cu drepturile pe care le are persoana bănuită în comiterea contravenției, **acuzatul** în comiterea contravenției are dreptul: să ia cunoștință de materialele din dosar și să i se elibereze, la cerere, în cel mult 24 de ore, copii de pe procesul-verbal; să recunoască total sau parțial vinovăția în comiterea faptei ce i se impută; să ia cunoștință de procesul-verbal încheiat de agentul constatatator, să facă obiecții asupra corectitudinii lui, să ceară completarea lui cu circumstanțele care, în opinia sa, trebuie să fie consemnate;

Persoana în privința căreia s-a pronunțat o decizie asupra cazului, **contravenientul** are dreptul să conteste decizia asupra cauzei; să ceară și să primească repararea prejudiciului cauzat de acțiunile nelegitime ale autorității competente să soluționeze cauza contravențională.

La fel o deficiență care ține de procesul contravențional este în ce privește calitatea de contravenient pentru persoana juridică. Suntem de opinia că legiuitorul nu a identificat chiar reușit condițiile care implică posibilitatea atragerii la răspundere contravențională persoana juridică [29, p. 184]. Dacă e să ne referim la însăși condiția care implică răspunderea persoanei juridice, suntem de părerea că aceste criterii sunt deosebit de reușit identificate. Astfel, pornind de la conținutul prevederilor Codului contravențional, vom constata că răspunderea contravențională a persoanei juridice survine pentru că aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități sau a efectuat o activitate ce nu corespunde actelor sale de constituire sau scopurilor sale declarate, sau fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice, sau fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere, sau fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere [9].

În același timp, constatăm și anumite dificultăți în ce privește interpretarea prevederilor alineatului (4) al articolului 17 al Codului contravențional, care stabilește că răspunderea contravențională a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru contravenția săvârșită. În sensul acestor reglementări putem identifica o tălmăcire dublă. Una din variantele de interpretare a textului ne poate sugera ideea că pentru una și aceeași contravenție poate răspunde atât persoana juridică, cât și cea fizică. O asemenea abordare a problemei evident ar fi una distructivă pentru concepția doctrinară cu privire la responsabilitatea contravențională a persoanei juridice, iar în final contravine prevederilor articolului 9 al Codului contravențional, care proclamă principiul individualizării răspunderii contravenționale și a sancțiunii contravenționale. În acest sens, dacă

pentru o anumită contravenție este responsabilă persoana juridică, atunci în mod implicit se exclude posibilitatea tragerii la răspundere contravențională pentru aceeași faptă persoana fizică – administrator sau alt funcționar al acestei persoane juridice. Această persoană fizică poate să suporte răspundere patrimonială în mod de regres pentru dauna patrimonială cauzată persoanei juridice.

Pe de altă parte, în acțiunile persoanei fizice ce a acționat în numele persoanei juridice contraveniente, la fel pot fi prezente elementele componenței de contravenție. Aceasta însă implică în mod neapărat o altă componență, a unei alte contravenții și nicidecum a aceleiași ca și pentru persoana juridică.

Dobândirea calității de persoană în privința căreia este pornit un proces contravențional.

O problemă importantă ce ține de calitatea de contravenient este cea care privește momentul în care persoana dobândește calitatea de bănuț în comiterea contravenției, acuzat în comiterea contravenției și, respectiv, contravenient.

Pentru identificarea calității de bănuț în comiterea contravenției este necesar ca să existe informație despre faptul că persoana ar fi putut comite contravenția. Pentru persoana bănuț, faptul că aceasta se bănuiește în comiterea contravenției, poate rezulta din acțiunile agentului constator, care întreprinde acțiuni ce dau de înțeles sau din care reiese că persoana se bănuiește în comiterea contravenției. Din categoria acestor acțiuni poate fi, după caz: citarea persoanei în calitate de bănuț (contravenient), reținerea contravențională, declararea despre faptul că persoana a comis contravenția, precum și alte acțiuni de acest gen. Potrivit prevederilor articolului 382 al Codului contravențional citarea este o acțiune procedurală prin care autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională asigură prezentarea persoanei în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului contravențional. Citarea se face prin invitație scrisă, care se înmânează de către autoritatea competentă sau se expediază prin poștă. Citarea se poate face și prin notă telefonică sau telegrafică, prin telefax, poștă electronică ori prin orice alt sistem de mesagerie electronică, în cazul în care autoritatea dispune de mijloacele tehnice necesare pentru a dovedi că citația a fost primită. Acțiunea procedurală de citare a persoanei în timpul procesului contravențional se efectuează în conformitate cu art.237-242 din Codul de procedură penală.

Din momentul realizării unei asemenea acțiuni agentul constator este obligat să întreprindă toate acțiunile, pentru ca persoana bănuț să aibă posibilitatea de a-și apăra drepturile sale.

Calitatea de acuzat în comiterea contravenției va interveni atunci când sunt acumulate suficiente probe pentru a considera că este constatată vinovăția persoanei. În această situație statutul de acuzat pe cazul contravențional îi oferă anumite garanții procesuale, cum ar fi cele de a cere efectuarea anumitor acțiuni procesuale care să-i îndreptățească fapta, să fie identificate circumstanțele atenuante etc.

Calitatea de contravenient urmează să parvină în momentul în care este pronunțată o hotărâre prin care autoritatea competentă se expune asupra vinovăției persoanei în comiterea contravenției. De

aici încolo contravenientul este în drept să conteste decizia. De asemenea, contravenientul se încadrează într-o altă fază a procesului, și anume în faza de executare a deciziei de sancționare contravențională.

Încetarea calității de contravenient. Încetarea calității de contravenient survine atunci când asupra acestuia s-a pronunțat o hotărâre de achitare, precum și în cazurile prevăzute de articolele 19 – 31 ale Codului contravențional.

Victima.

După cum se afirmă în sursele de specialitate, prin citarea savantului român Ion Neagu, în urma săvârșirii infracțiunii se naște un raport de drept penal substanțial. Subiecții principali ai acestui raport sunt, pe de o parte, societatea, iar pe de altă parte, autorul infracțiunii. Prin reacția societății, fiind reprezentată de stat, ia naștere raportul juridic procesual penal în care subiecții principali sunt statul (reprezentat prin organele sale competente) și infractorul [96, p. 4].

Această formulă, considerăm, este una valabilă și pentru cazul de comitere a unei contravenții. În același timp, trebuie să ținem cont că statul sau interesele statului, deseori sunt privite ca ceva abstract. Trebuie să recunoaștem că de fiecare dată la un capăt al raportului juridic de răspundere contravențională stă făptuitorul, iar la celălalt capăt al raportului juridic de răspundere contravențională stă o altă persoană sau mai multe persoane, numite victimă. În unele raporturi juridice de răspundere victima poate fi identificată printr-o persoană concretă, în alte cazuri calitatea de victimă o poate avea orice persoană, dat fiind că este lezat un interes universal, al întregii societăți, iar prin urmare, victimă este societatea în întregime.

Termenul de victimă în Codul contravențional îl putem întâlni destul de rar. Acest termen este utilizat la articolele 29, 31, 42, 45, 383, 425, 437, 440, 443, 448, 455, 467, 474 și evident în articolul 387 al Codului contravențional, care definește statutul de victimă.

Alineatul (1) al articolului 387 al Codului contravențional definește victima ca fiind persoana fizică sau persoana juridică căreia, prin contravenție, i-au fost cauzate prejudicii morale, fizice sau materiale. Suntem de părerea că această definiție nu reprezintă o soluție optimă, deoarece la multe din componentele de contravenție calitatea de victimă presupune o entitate universală – societatea sau statul în ansamblu. Pentru exemplu, prevederile articolului 51 al Codului contravențional „Înscrierea în mai multe liste de candidați”, care presupun acceptarea deliberată a persoanei de a fi înscrisă în mai multe liste de candidați, nu poate identifica o victimă concretă. Aceeași situație se presupune și în cazul articolului 54/1 al Codului contravențional, ca și în majoritatea categoriilor de contravenții ecologice [29, p. 187-188].

Legiuitorul urma să diferențieze calitatea de parte vătămată și victimă în cazul contravențiilor, unde victima va fi definită ca acea persoană sau grup de persoane, inclusiv societatea sau statul în ansamblu, căreia prin acțiunile culpabile prevăzute de prezentul Cod li s-a încălcat un drept, iar partea

vătămată ar fi fost identificată ca aceea victimă care direct și nemijlocit a avut de suferit material, moral sau fizic în urma săvârșirii contravenției. Doar partea vătămată ar avea dreptul să formuleze acțiune civilă în corespundere cu prevederile articolului 45 al Codului contravențional și după regulile stabilite de Codul civil, pe când celelalte victime s-ar bucura doar de dreptul de a acționa în instanță sau de a sesiza autoritățile competente în constatarea și examinarea acestor cazuri.

În același timp nu pot fi explicate unele măsuri ce pot fi întreprinse în privința victimei. Astfel, potrivit prevederilor articolului 455 al Codului contravențional, neprezentarea în ședința de judecată a victimei, legal citate, fără motive întemeiate nu împiedică judecarea cauzei contravenționale. În același timp, potrivit articolului 437 al Codului contravențional aducerea silită poate fi aplicată doar în privința victimei și a martorului. În așa fel, nu este explicabil faptul că victima poate să fie silită să se prezinte în ședința de judecată, chiar dacă Codul contravențional nu leagă imposibilitatea examinării cauzei de prezența sau lipsa victimei în ședință.

De menționat că în cazul contravențiilor ecologice, având în vedere prevederile articolului 37 al Constituției, potrivit căruia fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, calitatea de victimă la comiterea unei contravenții o au toți locuitorii de pe teritoriul Republicii Moldova, din moment ce sunt sau pot fi beneficiari de folosință ai factorilor de mediu. Aceasta, pentru că dreptul la un mediu sănătos și neprimejdios din punct de vedere ecologic este garantat de către stat, indiferent de faptul unde are persoana viza de domiciliu, unde locuiește, ce vârstă are, ce profesie sau ocupație etc. Astfel, într-un proces contravențional care are la bază comiterea unei contravenții ecologice, calitatea de victimă o poate avea orice persoană.

În mod corespunzător, problema pe care o identificăm la acest capitol este cea ce ține de constatarea și recunoașterea calității de victimă la procesul contravențional care are ca obiect contravenția ecologică. Anume aici și se relevă importanța deosebită de a face distincție între statutul de victimă și cel de parte vătămată în proces.

După cum am menționat deja, prin prisma articolului 37 al Constituției, potrivit căruia fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, calitatea de victimă la comiterea unei contravenții o au toți locuitorii de pe teritoriul Republicii Moldova, din moment ce sunt sau pot fi beneficiari de folosință a factorilor de mediu. În același timp, prezentarea în instanța de judecată a tuturor categoriilor de persoane ce pot avea calitatea de victimă, prin prisma faptului că li s-au încălcat dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic, ar crea un haos în procesul de examinare a cauzei contravenționale. Anume din aceste considerente se cere concretizarea calității de persoană care poate fi nemijlocit antrenată în proces – partea vătămată propriu-zis și persoana-victimă a neglijării normelor legale, dreptul căreia este apărat de un

reprezentant al statului, fie că acesta este agentul constatator din cadrul Inspectoratului Ecologic de Stat sau din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, fie că acesta este procurorul.

Partea vătămată va fi prezentată prin persoana care a avut de suportat nemijlocit un prejudiciu de ordin material, fizic sau moral. În această categorie pot intra persoanele care, în urma unei acțiuni poluatorii, și-a scăzut valoarea patrimoniului său ori și-a înrăutățit sănătatea. Anume această persoană poate avea calitatea de parte care poate formula acțiunea civilă în instanță cu privire la daunele pricinuite ca rezultat al comiterii contravenției.

În același timp cererea de inițiere a procedurii contravenționale, ca rezultat al comiterii contravenției ecologice poate fi depusă de orice persoană. Temeiul adresării va fi comiterea de către contravenient a unei fapte care încalcă dreptul reglementat prin articolul 37 al Constituției Republicii Moldova.

Este important să apreciem corect calitatea procesuală a persoanei care a făcut declarația despre comiterea contravenției ecologice. În cazul în care facem referință la prevederile articolului 387 al Codului contravențional, persoana care a făcut declarație despre comiterea unei contravenții ecologice, urmează a fi recunoscută drept victimă a contravenției, chiar și în cazul în care nu induc o anumită leziune directă a patrimoniului, fizicului sau moralei.

Practica cazurilor contravenționale deseori tratează aceste cazuri drept situații în care persoana ce a declarat despre faptul că a fost martorul comiterii unei contravenții ecologice, este examinată drept martor, iar depozițiile acestora – drept depozițiile martorului. Este greșit de a-i califica statutul acestora drept martori ai faptului de comitere a contravenției ecologice. Aceasta pentru că martorul în proces nu poate pretinde încălcarea unui drept al său.

Agentul constatator

Pentru a fi posibilă sancționarea contravenției, este necesar ca aceasta mai întâi de toate să fie probată. Există anumite persoane, care dețin unele funcții, datorită cărora le revin competența constatării contravențiilor în diferite domenii de activitate, indiferent de natura actului care stabilește și sancționează contravențiile [112, p. 163]. Legislația Republicii Moldova îi conferă persoanei care constată contravențiile calitatea de „agent constatator”.

Termenul “agent constatator” desemnează calitatea de persoană, reprezentant al autorității publice competente, în ce privește constatarea unui caz de comitere a contravenției. Această calitate oferă posibilitate agentului constatator să întreprindă toate acțiunile pentru a identifica existența cazului de comitere a contravenției, precum și de a administra probele care să dovedească comiterea contravenției, precum și persoana care a comis-o, precum și vinovăția acesteia.

Articolul 385 al Codului contravențional stabilește că agentul constatator este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de prezentul cod. Potrivit alineatului (2) al articolului 385 al Codului contravențional este

desemnat ca agent constatatator funcționarul din autoritățile indicate la articolele 400-423 ale Codului contravențional, împuternicit cu atribuții de constatare a contravenției și/sau de sancționare.

Dacă e să ne referim la cele expuse mai sus, am putea deduce că la nivel teoretic există persoana care constată, iar paralel cu aceasta există persoana sau autoritatea care sancționează contravenția. În unele cazuri, dacă e să ne referim la prevederile alineatului (2) al articolului 385 al Codului contravențional, în cadrul uneia și aceleiași autorități pot fi persoane care doar constată și în același timp – persoane care doar sancționează.

Situația în care am admite o calitate aparte de agent constatatator, iar paralel cu aceasta – calitatea de persoană sau autoritate competentă să examineze cauzele contravenționale și să aplice sancțiunile, diferit după competențe de cel al agentului constatatator, atunci am putea identifica și limita competenței agentului constatatator doar la acțiunile menite să confirme existența faptului contravențional.

Codul contravențional atribuie agentului constatatator și competențe de aplicare a sancțiunii contravenționale. Aceasta presupune o situație, când autoritatea care constată contravenția, examinează cazul, are și împuternicirea de a expune verdictul pe marginea acestei examinări. În acest caz este destul de greu de asigurat imparțialitatea agentului constatatator la examinarea cazului, mai ales dacă în procesul de examinare acesta întâlnește dificultăți din partea celui care este bănuیت în comiterea contravenției. În așa fel, persoana care constată, aceea și sancționează.

Considerăm, că în aceste condiții calitatea de justițiar pe care o are agentul constatatator, nu este tocmai îndreptățită, și mai mult ca atât, nu este raportată întocmai denumirii acestei calități. Semantic, termenul „agent constatatator” presupune împuterniciri și competențe de constatare, dar nu și de aplicare a sancțiunii.

În acest sens, utilizarea termenului „agent constatatator” în cadrul procedurii contravenționale pentru autoritatea cu competențe de sancționare nu este una corespunzătoare. Suntem de părerea că este corectă utilizarea termenului „funcționar” sau „agent de constatare și sancționare” sau „agent de examinare a contravențiilor”. În caz contrar, din competențele agentului constatatator urmează a fi excluse atribuțiile de sancționare.

Dacă ne referim la prevederile articolului 399 al Codului contravențional putem constata că agentul constatatator soluționează cauza contravențională și poate aplica sancțiunile prevăzute în partea specială a cărții a doua a Codului contravențional, în limitele competenței și numai în exercițiul funcțiunii. De asemenea agentul constatatator poate constata contravenții ale căror constatare, soluționare și sancționare sunt atribuite competenței unor alte organe, dar fără a aplica sancțiunea, va remite organelor respective procesele-verbale de constatare a contravențiilor.

Având în vedere cele expuse mai sus, considerăm important soluționarea următoarelor categorii de întrebări:

- 1) Cine este desemnat în calitate de agent constatatator?

- 2) Care este actul prin care se determină calitatea de agent constatatator?
- 3) Prin ce se confirmă calitatea de agent constatatator?
- 4) Ce reprezintă competența agentului constatatator?
- 5) Ce reprezintă exercițiul funcțiunii agentului constatatator?

Aceste întrebări, considerăm, sunt importante pentru a identifica calitatea de agent constatatator.

Referitor la întrebarea cine este desemnat în calitate de agent constatatator, textul Codului contravențional nu conține o normă expresă care să identifice condițiile deținerii calității de agent constatatator. La fel nu există o lege aparte care să reglementeze calitatea de agent constatatator. Dacă ne referim la prevederile articolului 385 al Codului contravențional, atunci constatăm că agentul constatatator este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională și este desemnat ca agent constatatator funcționarul din autoritățile indicate la articolele 400-423¹⁰, împuternicit cu atribuții de constatare a contravenției și/sau de sancționare. Reieșind din prevederile articolului 385 Cod contravențional, condițiile de dobândire a calității de agent constatatator sunt:

1) Prezența calității de angajat (funcționar) al autorității competente prevăzute de articolele 400-423 ale Codului contravențional și;

2) Desemnarea în calitate de agent constatatator din cadrul autorității din care face parte.

Aceste condiții sunt cumulative, după cum are importanță atât faptul angajării în autoritatea competentă de a constata și examina cazurile contravenționale, cât și faptul desemnării în calitate de agent constatatator.

În același timp, dacă facem referință la prevederile articolelor 400-423¹⁰ ale Codului contravențional, atunci constatăm că, de fapt, în textul acestor articole sunt indicate categoriile de funcții ce pot avea calitatea de agent constatatator. De exemplu, potrivit alineatului (2) al articolului 400 al Codului contravențional este prevăzut că sunt în drept să examineze cauze contravenționale și să aplice sancțiuni în limitele competenței șeful de direcție și adjuncții lui, comisarul de poliție și adjuncții lui, șefii secțiilor de poliție, șefii sectoarelor de poliție, șefii posturilor de poliție, ofițerii operativi superiori de sector și ofițerii de sector ai poliției, precum și șefii posturilor liniare de poliție, iar pe cauzele privind încălcarea regimului din transporturi și a regulilor de circulație rutieră – și funcționarii poliției rutiere.

La prima vedere, enunțarea funcțiilor din cadrul autorității, care au dreptul să examineze cazul contravențional, ar fi o chestiune evaluată pozitiv, deoarece chiar prin lege sunt desemnate funcțiile cu atribuții de agent constatatator. În același timp, însă, o asemenea incursiune a legii în „desemnarea” categoriilor de funcționari ce au calitatea de agent constatatator prezintă o dificultate atât teoretică cât și practică.

Din punct de vedere teoretic, stabilirea unor asemenea reglementări cum sunt cele din alineatele (2) și (3) al articolului 400, alineatului (2) al articolului 401, alineatului (2) al articolului 402 al

Codului contravențional și altele de așa fel, vin în contradicție cu prevederile alineatului (2) al articolului 385 al Codului contravențional, care stabilește că agentul constatat este desemnat. Or, la momentul angajării în funcție în cadrul autorității competente de a constata și sancționa contravențiile, în actul de angajare (ordinul sau altă decizie de numire) trebuie să figureze și dispoziția de desemnare în calitate de agent constatat, aceasta fiind o condiție suplimentară pentru a fi prezentă calitatea de agent constatat. În caz contrar, sintagma „este desemnat ca agent constatat” din conținutul alineatului (2) al articolului 385 al Codului contravențional nu ar avea nici o aplicabilitate.

În realitate, însă, o asemenea dispoziție lipsește practic, în toate actele de desemnare în asemenea funcții. Pentru ca să ne convingem în aceasta este ușor să ne referim la prevederile alineatului (2) al articolului 402 al Codului contravențional, unde calitatea de agent constatat, de rând cu alți funcționari din cadrul Ministerului Finanțelor, este prevăzută și pentru ministrul și viceministrul finanțelor. Examinând actul decizional prin care sunt desemnați viceministrul finanțelor, și anume Hotărârea Guvernului nr. 719 din 20.11.2009 cu privire la numirea în funcție a dlui Victor Barbăneagră (*Monitorul Oficial 169-170/794, 24.11.2009*), constatăm că textul hotărârii indică „Se numește dl Victor BARBĂNEAGRĂ în funcția de viceministru al finanțelor”. În textul hotărârii lipsește orice mențiune referitor la calitatea de agent constatat. Și aici, chiar dacă această lacună o poate înlătura ministrul finanțelor prin emiterea unui ordin prin care să se atribuie viceministrului asemenea împuterniciri, atunci, referindu-ne la cazul ministrului finanțelor, o asemenea abordare nu mai poate fi valabilă. Analogic, în Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 5 din 14.01.2011 privind numirea Guvernului (*Monitorul Oficial 16-17/21 din 21.01.2011*), nu este reglementat nimic despre competența de constatare a contravențiilor pentru ministrul finanțelor.

În ce privește deficiențele practice, care apăreau până în anul 2013, am putea exemplifica cu referire la același articol 400 al Codului contravențional, care stabilea competența organelor afacerilor interne. Aceasta ținea de denumirea unor funcții cum ar fi „inspector” sau „specialist”, „inspector superior” sau „specialist principal”, „șef de direcție” sau „director”, „adjunctul comisarului” sau „vicecomisar” chestiuni care constituiau prerogativa autorității care aprobă statele de personal și schema de încadrare a funcțiilor din cadrul autorității. Această chestiune, pentru Ministerul Afacerilor Interne este prevăzută în subpunctul 22) al punctului 8. al Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 778 din 27.11.2009 (*Monitorul Oficial nr.173/856 din 01.12.2009*). În așa fel, Ministerul Afacerilor Interne nu este limitat în a stabili alte denumiri de funcții decât cele prevăzute în alineatele (2) și (3) ale articolului 400 al Codului contravențional. De aici a apărut după martie 2013 situația în care denumirea funcției potrivit statelor de personal aprobată de Ministerul Afacerilor Interne avea o denumire altfel decât cea expusă în alineatele (2) și (3) ale articolului 400 al Codului contravențional. Și la moment situația este anume așa. Astfel, dacă până în luna martie 2013 în

conformitate cu prevederile alineatului (2) al articolului 400 al Codului contravențional funcția deținută de polițist care poate avea calitatea de agent constatatator este de „ofițer de sector al poliției”, iar potrivit statelor de personal aprobat de Ministerul Afacerilor Interne o asemenea funcție nu exista, însă exista o altă funcție, și anume funcția de „ofițer operativ de sector de poliție”, atunci dacă e să pornim de la prevederile articolelor 385 și 400 ale Codului contravențional, ofițerul operativ de sector de poliție nu avea dreptul de constatare și sancționare a contravențiilor. În realitate aceștia constatau și sancționau contravențiile.

În aceeași ordine de idei, atenționăm asupra incorectitudinii utilizării în vechiul text al articolului 400 al Codului contravențional a sintagmei „funcționarii poliției rutiere”, din textul aceluiași alineat (2) al articolului 400 al Codului contravențional, potrivit căruia au competența de a constata și sancționa pe cauzele privind încălcarea regimului din transporturi și a regulilor de circulație rutieră – funcționarii poliției rutiere. În primul rând calitatea de „funcționar”, prevede faptul ocupării unei funcții. În cadrul poliției rutiere funcțiile pot fi pornind de la șeful secției poliției rutiere și terminând cu contabilul, ofițerul de presă și chiar servitoarea angajată în cadrul acestei secții în funcția corespunzătoare. Implicit, și servitoarea și contabilul ar avea calitatea de agent constatatator pe cauzele privind încălcarea regimului din transporturi și a regulilor de circulație rutieră. Mai mult ca atât, în perioada martie – decembrie 2013 în general nu exista o asemenea structură funcțională ca „poliție rutieră”, iar prin urmare, ofițerii de patrulare din cadrul Inspectoratului Național de Patrulare *de jure* nu erau împuterniciți prin lege cu calitatea de agent constatatator.

Nu sunt schimbate lucrurile nici astăzi, astfel cum conținutul articolului 400 al Codului contravențional indică asupra faptului că sunt în drept să examineze cauze contravenționale și să aplice sancțiuni în limitele competenței șefii de direcții și adjuncții lor, șefii inspectoratelor de poliție și adjuncții lor, șefii secțiilor de poliție, șefii sectoarelor de poliție, șefii posturilor de poliție, ofițerii principali de sector, ofițerii superiori de sector, ofițerii de sector, angajații secțiilor securitate publică, angajații serviciilor patrulare, angajații secțiilor supraveghere transport și circulație rutieră, angajații serviciilor supraveghere tehnică și accidente rutiere ale inspectoratelor de poliție, angajații Inspectoratului național de patrulare și ai Inspectoratului național de investigații din cadrul Inspectoratului General al Poliției. De fapt, o lege indică denumiri de funcții care sunt aprobate structural nici chiar prin hotărâre de guvern, dar prin ordinul ministrului. În opinia noastră formularea textului de lege în ce privește categoriile de persoane care pot avea calitatea de agent constatatator trebuie să fie unul ca să permită identificarea calității de agent constatatator, indiferent de faptul cum va numi ministrul funcția din nomenclatorul funcțiilor personalului angajat.

O situație analogică se constată la capitolul identificarea calității de agent constatatator în ceea ce privește contravențiile ecologice. Trebuie să menționăm că calitatea de agent constatatator pe cazurile de comitere a acestor categorii de contravenții o au funcționarii prevăzuți la articolele 400, 406 și 405 ale Codului contravențional.

Astfel, în afară de organele afacerilor interne, calitatea de agent constatatator pe cauzele de comitere a contravențiilor ecologice o au organele pentru protecția mediului, organele pentru control geologic și supraveghere minieră, Agenția pentru Silvicultură "Moldsilva" și organele supravegherii sanitar-epidemiologice de stat. În conformitate cu prevederile articolului 405 al Codului contravențional, în numele organelor pentru protecția mediului, organele pentru control geologic și supraveghere minieră, organele supravegherii sanitar-epidemiologice de stat și Agenția pentru Silvicultură "Moldsilva" sunt în drept să examineze cauze contravenționale și să aplice sancțiuni inspectorul principal de stat pentru ecologie și adjuncții lui, inspectorii superiori de stat pentru ecologie, inspectorii de stat pentru ecologie, inspectorul principal de stat pentru geologie și supraveghere minieră și adjuncții lui, inspectorii de stat pentru geologie și supraveghere minieră, directorul general al Agenției pentru Silvicultură "Moldsilva" și adjuncții lui, directorii întreprinderilor de stat pentru silvicultură, ai întreprinderilor silvo-cinegetice, ai rezervațiilor naturale și medicul-șef sanitar de stat al Republicii Moldova și adjuncții lui, medicii-șefi sanitari de stat ai raioanelor și orașelor (municipiilor). De fapt constatăm aceeași problemă, unde soluția legală trebuie să evite denumirea concretă a funcției.

În acest sens, am recomanda ca textul legii să fie formulat în așa fel încât indiferent de denumirea funcției potrivit nomenclatorului funcțiilor din statele de personal ale instituției, legea contravențională să nu se modifice. Soluția ar fi prin aplicarea unor formulări de genul "conducătorul autorității centrale de protecție a mediului".

O altă problemă asupra căreia atragem atenția este legată de practica așa-zisei "reprezentări prin procură a agentului constatatator", pe care o aplică autoritățile indicate la articolele 400 - 423¹⁰ al Codului contravențional și se acceptă cu sistematicitate instanțele de judecată. În ce privește delegarea unui **reprezentant** al agentului constatatator în bază de **procură**, ținem să vă comunicăm că Codul contravențional nu prevede **instituția reprezentării agentului constatatator**, deoarece, potrivit articolului 385 al Codului contravențional, anume agentul constatatator este **reprezentantul** autorității publice care soluționează cauza contravențională. Codul contravențional prevede doar calitatea de reprezentant al autorității publice, care se numește cert agent constatatator. Nici o normă juridică din Codul contravențional nu prevede ca atribuțiile agentului constatatator să fie exercitate prin reprezentare de către terțe persoane decât agentul constatatator. Iar agentul constatatator nu poate prin atribuțiile sale să reprezinte interesele altui agent constatatator, cu atât mai mult că agentul constatatator pe cazul dat nu eliberează o asemenea procură, deoarece, de regulă, o asemenea procură o eliberează șeful instituției din care face parte agentul constatatator. Dar paradoxul este că procura se eliberează altei persoane decât agentului constatatator [174]. Această persoană poate să exercite atribuțiile de agent constatatator personal fără să reprezinte interesele unui alt agent constatatator. Calitatea de agent constatatator pe orice caz contravențional se dobândește prin faptul că agentul constatatator constată personal contravenția în cadrul exercitării obligațiilor sale de serviciu, sau este desemnat, cu

indicarea motivelor de rigoare, în calitate de agent constatatator pe motivele imposibilității altui agent constatatator de a exercita calitatea de agent constatatator pe acest caz (recuzarea, abținerea, încetarea raporturilor de serviciu, concediu medical, concediu ordinar etc.). Codul contravențional identifică drept subiect participant la procesul contravențional anume **agentul constatatator** și nu **reprezentantul agentului constatatator**. Având în vedere că în corespundere cu prevederile articolului 252 al Codului civil, procura este înscrisul întocmit pentru atestarea împuternicirilor conferite de reprezentat unui sau mai multor reprezentanți, prin urmare, dacă polițistul prezent în ședința de judecată ar fi reprezentantul agentului constatatator, atunci acesta ar fi trebuit să prezinte împuternicirile delegate de la agentul constatatator și nu de la o altă persoană, cum ar fi autoritatea din care face parte agentul constatatator, care are statut de persoană juridică. În procesul contravențional, care este unul analogic procesului penal, agentul constatatator susține învinuirea din partea statului asupra cazului comiterii unei fapte ilicite, iar învinuirea în procesul contravențional, ca și în cel penal, nu poate fi susținută prin reprezentare, inclusiv și prin procură.

În acest sens am aduce ca exemplu încheierea judecătoreiei Basarabeasca în dosarul contravențional 10-5r-709-14092015 [170], prin care instanța dispune a nu admite juristul Inspectoratului fiscal de stat Basarabeasca, care s-a prezentat în bază de procură, deoarece această procură atestă împuterniciri pentru un proces civil, iar juristul Inspectoratului fiscal de stat Basarabeasca, potrivit prevederilor Codului contravențional nu are calitate de agent constatatator. Totodată, constatăm că aceasta nu reprezintă o practică unică, deoarece în continuare instanțele admit așa-zisul reprezentant al autorității competente, iar aceste persoane susțin învinuirea în proces, reprezentând prin procură interesele autorității din care face parte agentul constatatator, deși autoritatea publică propriu-zisă nu este parte la proces pentru a delega asemenea împuterniciri. În absoluta majoritate a cazurilor de examinare în ordine de recurs a cauzelor cu privire la contravențiile de mediu (ecologice) instanțele de recurs admit în proces persoanele care nu au calitatea de agent constatatator, ci au doar calitatea de angajat al autorității publice care are în statele sale funcționari înzestrați cu competențe de agent constatatator [171; 175; 176; 177].

O altă problemă, la fel de importantă, pe care practica judecătorească în unele cazuri o facilitează, este cea legată de cazurile cu privire la contravenții ce se examinează de către persoanele (funcționari) care sunt în funcții subordonate agentului constatatator (de regulă - șef) dar care nu au calitate de agent constatatator. În opinia noastră această modalitate de intervenție a funcționarilor este necesar a fi apreciată drept administrare a probelor de către persoane fără împuterniciri în acest sens, iar toate probele administrate în cadrul procesului contravențional de către aceste persoane, urmează a fi declarate nule, unde instanța sau agentul constatatator nu le va lua în calcul la adoptarea deciziei pe marginea cazului, așa cum o stabilește, de altfel, articolul 231 al Codului de procedură penală.

O altă problemă, asupra căreia dorim să accentuăm atenția, este chestiunea cu privire la recunoașterea calității de martor pentru agentul constatatator. Anume în procesul contravențional sunt

frecvente cazuri când persoana care exercită atribuții de agent constatatator este desemnată drept martor, doar având în vedere că el personal nu a realizat acte constatatoare. Așadar constatăm că practica judecătorească admite asemenea situații [175]. În același timp, credem că se cere a fi făcută o distincție între calitatea de martor al unei contravenții și calitatea de agent constatatator. Agentul constatatator este desemnat, având în acest sens o anumită sarcină, în special, ce ține de realizarea actelor de constatare a contravenției. Atâta timp cât acesta este în cadrul exercitării obligațiilor sale de serviciu, adică atâta timp cât el este la serviciu, acesta nu poate să întrunească și calitatea de martor. Martorul nu poate fi prezent la locul contravenției în mod "organizat". De regulă, martor devii întâmplător. Dacă ne referim la speța examinată în dosarul contravențional cu privire la vânătoria ilegală constatată la data de 23.09.2015 în satul Cetireni, raionul Ungheni [175], unde recurentul a indus, printre altele, ca motiv de recurs că unicul martor pe care instanța l-a audiat, acesta era colegul de serviciu al agentului constatatator (inspectorul principal al Inspecției Ecologice Ungheni), care de asemenea avea calitatea de agent constatatator, instanța care a examinat contestația a dat apreciere pozitivă acestei probe, iar instanța de recurs a ezitat să se pronunțe asupra acestui motiv. Prin urmare, dacă instanța de recurs avea să dea apreciere negativă declarațiilor colegului de serviciu al agentului constatatator, atunci nici instanța care urma să reexamineze contestația ar urma să neglijeze această probă administrată de agentul constatatator.

Instanța de judecată

Legislația în vigoare acordă două accepțiuni noțiunii de instanță judecătorească. Într-un prim sens, organizatoric, prin instanța judecătorească se înțelege veriga ce intră în compunerea sistemului organelor judecătorești. Într-un alt sens, prin instanța judecătorească se înțelege completul de judecată care este organ judiciar competent să soluționeze cauzele [37, p. 139-140].

Dacă în procesul penal instanța de judecată este subiectul principal al activității procesual-penale [113, p. 148], în procesul contravențional instanța de judecată are rolul unuia din organele care examinează și aplică sancțiunea contravențională, iar în cazul în care contravenientul contestă deciziile autorităților administrației publice care au competența de a constata și sancționa, servește instanță de examinare a contestării asupra acestor decizii.

În fond, dacă e să identificăm rolul instanțelor de judecată în procesul contravențional, atunci putem concluziona că nu doar instanțele de judecată înfăptuiesc justiția, chiar dacă potrivit articolului 114 al Constituției Republicii Moldova, instanțele de judecată sunt unicele care înfăptuiesc justiția la noi în țară. Cauzele sunt examinate și sancțiunile contravenționale sunt aplicate și de către alte autorități decât instanțele de judecată.

Această concluzie se cere a fi făcută, deoarece indiferent de accepțiunile pe care le-a avut termenul de justiție, acesta s-a impus din cele mai vechi timpuri, ca o funcție de judecare a proceselor, de reprimare a persoanelor care produc pagube și suferințe altora prin încălcarea regulilor

sociale convenite sau stabilite, de anulare a actelor ilegale sau abuzive [119, p. 39]. Activitatea judiciară se deosebește de atribuțiile și actele celorlalte autorități publice, iar administrarea ei reprezintă unul din attributele esențiale ale puterii suverane [23, p. 4]. Îndeplinirea justiției este o activitate juridică specifică, realizarea căreia este de competență exclusivă a puterii judecătorești. Funcția de înfăptuire a justiției constă în soluționarea obiectivă a cauzelor legate de încălcarea normelor consacrate juridic. Mai mult decât atât, statul de drept ca atare a devenit de neconceput fără justiție, lipsa justiției veritabile însemnând arbitrarie și nedreptate. Această funcție a fost și este încredințată unei autorități distincte, investită cu puteri statale care-i dau eficiență și care trebuie să fie independentă și imparțială [119, p. 39].

În așa fel, oricum am denumi noi procesul de judecare, fie examinare, fie soluționare, fie cu un alt termen, în fond, dacă acesta are ca funcție emiterea unei decizii de sancționare contra unor condiții, cum ar fi prezența celor patru elemente constitutive [110, p. 161], atunci acesta rămâne a fi un proces de judecare sau, altfel spus, un act de justiție.

Suntem pe deplin de acord cu opinia cercetătorului dr. conf. univ. Sergiu Furdui, care susține că prin conținutul reglementărilor Codului contravențional este grav afectat actul de justiție. Într-adevăr, având în vedere că contravenția presupune un grad de pericol social mai mic ca infracțiunea, agentul constatat, pentru a nu învolumina munca magistraților, ar putea avea competența de a aplica sancțiunea contravențională sub formă de amendă. Aceasta, însă, poate fi doar în cazul în care contravenientul este de acord cu faptul că a comis contravenția și este de acord cu sancțiunea prevăzută de lege. În restul cazurilor, chestiunea cu privire la aplicarea sancțiunilor urma să fie soluționată exclusiv de instanța de judecată [52, p. 18]. Competența agentului constatat de a sancționa și pune în aplicare sancțiunea contravențională poate fi bazată doar pe acordul contravenientului cu sancțiunea prevăzută de lege. În asemenea cazuri, contravenientul în fața reprezentantului statului – agentul constatat – acceptă sancțiunea pe care și așa i-ar fi aplicat-o instanța. De aici se îndreptățește și posibilitatea de a achita 50% din amendă, odată ce o achită într-un termen scurt – 72 de ore. În caz contrar, dacă contravenientul consideră că agentul constatat nu a calificat corect fapta sau nu a stabilit corect cine se face vinovat pentru contravenție, acesta nu ar trebui să fie împuternicit să aplice sancțiunea după cum ar considera, cu atât mai mult că agentul constatat examinează împrejurările comiterii contravenției, contribuie la administrarea probelor, iar în virtutea faptului că contravenientul poate uza de dreptul său, prevăzut de articolul 384 al Codului contravențional, potrivit căruia bănuitul (contravenientul) este în drept să se apere, inclusiv și prin metoda de a nu depune explicații, fapt care ar face mai dificil procesul de probațiune. În asemenea cazuri agentul constatat poate adopta o poziție mult mai subiectivă, orientată spre a-l sancționa pe contravenient nu doar pentru contravenție, dar și pentru conduita acestuia în procesul de examinare a cauzei contravenționale. De aceea este inadmisibil ca persoana sau autoritatea care administrează probele, să aplice și sancțiunea ca rezultat al acestui proces.

Sunt opinii, care vehiculează ideea că, dacă o cauză se examinează de către instanța de judecată, atunci aceasta este un act de înfăptuire a justiției, iar dacă aceeași cauză se examinează de agentul constator, atunci aceasta nu reprezintă un act de justiție. Considerăm o asemenea abordare drept una destul de eronată, deoarece incorect se pune accentul pe esența actului de justiție. Esența actului de justiție se identifică prin natura actelor care îl caracterizează, examinarea și aplicarea sancțiunii materializată prin decizia autorității, dar nu prin prisma autorității care realizează actul de justiție. Aceasta pentru că la concluzia că doar instanțele de judecată înfăptuiesc justiția s-a ajuns având în vedere natura elementelor care formează actul de justiție. Și chiar dacă în articolul 394 al Codului contravențional este expus că „justiția în cauzele contravenționale se înfăptuiește de către instanța de judecată conform competenței date prin prezentul cod”, atunci este foarte greu explicabil conținutul articolului 393 al Codului contravențional, care echivalează esența actului care îl exercită în cadrul procesului contravențional instanța de judecată cu actele care le realizează procurorul, comisia administrativă și agentul constator. Fără să afirmăm că actele în cauză sunt sau nu justiție, putem să confirmăm că și instanța de judecată, și procurorul, și comisia administrativă, și agentul constator exercită unele și aceleași acte, după natura lor. Urmează doar să le atribuim o calificare corectă – sunt sau nu acestea acte de justiție.

De aceea soluția pe care considerăm că trebuia să fie adoptată la Codul contravențional este ca justiția pe cazurile contravenționale să fie înfăptuită doar de către instanțele de judecată.

Revenind la competența instanțelor de judecată, trebuie să menționăm că aceasta poate fi diferențiată în două categorii, și anume:

- 1) competență de examinare și sancționare a cazurilor contravenționale și
- 2) competență de examinare a actelor de contestare a deciziilor pe marginea cazurilor contravenționale.

În primul caz competența reiese din prevederile articolelor 393 – 395 ale Codului contravențional, care stabilesc că instanțele de judecată sunt competente să examineze cauzele contravenționale de rând cu procurorul, comisia administrativă și agentul constator, iar în virtutea acestora examinează toate cazurile cu privire la contravenții, cu excepția celor atribuite de prezentul cod competenței unor alte organe, precum și cauzele contravenționale în privința minorilor; cauzele contravenționale prevăzute la art.61, 63-66, 316-318, 320, 336 ale Codului contravențional; cauzele contravenționale în care agentul constator, procurorul propun aplicarea unei sancțiuni dintre cele care urmează: privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate; privarea de dreptul de a deține anumite funcții; privarea de dreptul special; munca neremunerată în folosul comunității sau arestul contravențional. În această situație, așa cum stabilește articolul 394 al Codului contravențional, cauza contravențională se judecă în complet format dintr-un singur judecător, care se pronunță asupra fondului cauzei prin decizie.

În cel de-al doilea caz, în corespundere cu prevederile articolului 394 al Codului contravențional, competențele instanțelor de judecată presupun examinarea contestațiilor împotriva hotărârilor autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale și ale procurorului. Aici instanța de judecată este compusă dintr-un complet format din 3 judecători, pronunțându-se prin decizie.

În această situație este important să sesizăm natura procesului care este examinat de către instanța de judecată.

Regula generală este că toate instanțele de gradul întâi examinează cauze în fond și, corespunzător, se judecă de un singur judecător [37, p. 142]. Dacă e să pornim de la prevederile articolului 394 al Codului contravențional, atunci constatăm că instanțele de judecată judecă cauza contravențională în complet format dintr-un singur judecător care se pronunță asupra fondului cauzei prin decizie. În același timp, potrivit prevederilor articolului 448 al Codului contravențional, contravenientul, victima sau reprezentantul acestora, precum și procurorul sunt în drept în decursul a 15 zile de la data aducerii la cunoștință a faptului încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, să-l contesteze în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constatatator.

În textul Codului contravențional nu putem găsi o normă care să ne reglementeze dacă o asemenea contestație se examinează în ordinea examinării recursului sau în fond. În același timp, dacă e să ne referim la prevederile alineatului (1) al articolului 465 al Codului contravențional, care stabilește că hotărârile judecătorești contravenționale pot fi atacate cu recurs, atunci reiese că examinarea contestației în ordinea articolului 448 al Codului contravențional nu poate fi supusă examinării în ordinea examinării recursului, deoarece recursul se referă doar la hotărârile judecătorești. În acest sens, se cere concluzia că examinarea contestației în ordinea articolului 448 al Codului contravențional se face după regulile examinării cauzei în fond. Aceasta, însă, nu poate să cadreze cu prevederile alineatului (3) al articolului 448, care stabilește că contestația suspendă executarea sancțiunii contravenționale aplicată prin proces-verbal. În același timp, obiectul examinării este fondul contestației, adică cererea prin care contravenientul, victima sau alt participant la proces exprimă dezacordul cu sancțiunea aplicată. Altfel spus, contestă corectitudinea aplicării sancțiunii. Dar aceasta este un obiect de examinare propriu recursului. În cazul examinării contestației în fond, instanța de judecată ar trebui să “neglijeze” sancțiunea adoptată de către agentul constatatator, procuror sau de către comisia administrativă, iar în eventualitatea constatării că modul și condițiile aplicării sancțiunii de către aceștea corespunde normelor legislației, instanța ar trebui să substituie decizia agentului constatatator cu o altă decizie (hotărâre) a sa, prin care să stabilească sancțiune contravenientului, chiar dacă quantumul acesteia este același. Dacă în instanța de judecată, examinarea contestației în condițiile articolului 448 al Codului contravențional are loc în ordinea examinării cauzei în fond, atunci instanța nu trebuie să se pronunțe asupra corectitudinii aplicării

sanctiunii de către agentul constatator. În caz contrar, și anume dacă instanța, la examinarea contestației în condițiile articolului 448 al Codului contravențional, se pronunță asupra corectitudinii aplicării sanctiunii de către agentul constatator, iar mai mult decât atât, se pronunță asupra menținerii acestei decizii, fără a pronunța o decizie proprie a instanței, atunci aceasta este nu altceva decât o examinare în ordinea examinării recursului. Atunci aceasta ar trebui să se examineze în completul a trei judecători, iar decizia acesteia ar trebui să devină irevocabilă.

Realmente, astăzi instanța de judecată judecă contestațiile în condițiile articolului 448 al Codului contravențional în ordinea examinării cauzei în fond, însă pronunță o decizie proprie instanței de recurs. În același timp, această decizie ulterior este atacată cu recurs, chiar dacă chestiunile abordate în cererea de recurs nu poate să corespundă conținutului de examinare a unei hotărâri pe o cauză examinată în fond.

Pentru a ne convinge de cele spuse la urmă, propunem analiza temeiului prevăzut de litera a) a articolului 466 al Codului contravențional, potrivit căruia recursul poate fi întemeiat dacă nu au fost respectate dispozițiile privind competența după materie sau după calitatea persoanei. Dacă e să presupunem că cauza a fost examinată în completul de un singur judecător, atunci cauza s-a considerat examinată în fond. Dacă cauza a fost examinată de instanța de judecată în fond, atunci trebuie să ne referim la prevederile articolului 395 al Codului contravențional. Toate cauzele care sunt contestate în ordinea articolului 448 al Codului contravențional nu sunt de competența instanțelor de judecată pentru a fi examinate. Prin urmare, instanța de judecată nu putea examina ca o instanță de fond. Prin urmare, temeiul este pertinent, iar recursul urmează a fi admis absolut în toate cazurile.

Prin urmare, în ordinea articolului 448 al Codului contravențional cauzele se examinează în ordine de recurs, urmând a fi examinate într-un complet de trei judecători.

În eventualitatea menținerii în continuare a sistemului de competențe de aplicare a sancțiunilor de către agentul constatator, o puțină claritate în competențele instanțelor de judecată ar avea operarea unor modificări minime în textul codului contravențional. În opinia noastră, poate fi modificat conținutul articolului 465 al Codului contravențional, unde alineatul (1) al acestui articol să se expună în următoarea redacție: „(1) Pot fi atacate cu recurs deciziile autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale prevăzute la articolul 393 al prezentului cod.”. Concomitent, s-ar cere și modificarea alineatului (3) al articolului 394 al Codului contravențional acceptându-se următoarea redacție: „(3) Instanța de recurs judecă în complet format din 3 judecători, iar asupra contestației deciziilor autorităților prevăzute la punctele b) – d) ale articolului 393 al prezentului cod, cauza se examinează în complet format dintr-un singur judecător”. Această soluție ar asigura o claritate asupra căilor de atac a deciziilor în cazurile contravenționale, dar și ar descărca instanțele de judecată de încărcătura examinării acestora. Astfel s-ar exclude situația în care pe marginea cazurilor examinate de agentul constatator, procuror și comisia administrativă, cauza va trece două căi de

contestare – examinarea contestației în ordinea articolului 448 al Codului contravențional și recursul asupra hotărârii instanței de judecată care a examinat contestația în ordinea articolului 448 al Codului contravențional, iar pe cazurile examinate de instanța de judecată doar o singură cale de atac – recursul în condițiile articolelor 465 – 468 ale Codului contravențional.

În eventualitatea admiterii unor asemenea modificări, ar fi lipsit de necesitate articolul 448 al Codului contravențional, unde acesta nu ar mai fi necesar pentru a constitui o normă de pseudorekurs, iar competența instanțelor de judecată ar deveni ceva mai clară.

O asemenea soluție nicidecum nu ar înlătura problema în fond, unde chestiunea cu privire la efectuarea justiției să aparțină doar instanțelor de judecată.

Procurorul

În corespundere cu prevederile articolului 4 al Legii cu privire la procuratură [82], procurorul este persoana cu funcție de răspundere prin al cărei intermediu Procuratura își exercită atribuțiile.

În corespundere cu prevederile articolului 386 al Codului contravențional procurorul participă la procesul contravențional în limitele competenței stabilite de prezentul cod. În vederea realizării competențelor sale procurorul este în drept să pornească procesul contravențional; să aplice în cazurile prevăzute de lege sancțiune contravențională; să solicite aplicarea de către instanța de judecată a unei sancțiuni contravenționale; să participe la examinarea cauzei în instanță de judecată atunci când procesul contravențional a fost pornit de el; să verifice legalitatea acțiunilor agentului constator; să atace decizia agentului constator sau a instanței de judecată; să exercite alte drepturi prevăzute de lege.

Trebuie să recunoaștem că, dacă în procedura penală procurorul joacă rolul principal în procesul de urmărire penală, iar în fața instanței de judecată acesta susține acuzarea, atunci în cadrul procesului contravențional procurorul are aceleași funcții ca și agentul constator. Singura prioritate a procurorului constă în posibilitatea acestuia de a verifica legalitatea deciziilor agentului constator și de a le contesta în instanța de judecată.

În rest, așa ca și agentul constator, procurorul pornește cauza contravențională, ca și agentul constator sau comisia administrativă, procurorul examinează cauza contravențională și aplică sancțiunile pe marginea cazurilor atribuite în competența acestuia, iar în final, deciziile procurorului pe marginea acestor cazuri pot fi atacate în ordinea articolului 448 al Codului contravențional [180].

Este inexplicabil faptul din ce considerente procurorului nu-i este recunoscut statutul de agent constator, odată ce acestuia nu i-a fost atribuit rolul de conducător în procesul de sancționare contravențională, iar atribuțiile procurorului în procesul contravențional sunt aproape identice cu cele ale altor categorii de agenți constatori. Mai mult ca atât, potrivit articolului 386 al Codului contravențional, în vederea realizării competențelor sale, procurorul este în drept să pornească procesul contravențional și să aplice în cazurile prevăzute de lege sancțiune contravențională. De

fapt, acestea și sunt competențele de constatare și sancționare ale cazului contravențional, de rând cu organele de interne, organele vamale și altele, doar că paralel, pe domeniile sale de competență, așa cum este stabilit de Codul contravențional. Altă deosebire pe acest compartiment nu există, decât faptul că în virtutea unicului drept al său de a ataca în ordinea articolului 448 al Codului contravențional deciziile agentului constatatator.

Totodată, competența de a ataca deciziile agenților constatatatori reprezintă nu altceva decât o posibilitate de a fi realizată o prerogativă a competenței de supraveghere generală, funcție care a fost exclusă din competența procuraturii [172].

În această ordine de idei, statutul procurorului în procesul contravențional este echivalat statutului altor categorii de autorități ce pot constata, examina și aplica sancțiuni contravenționale, în așa fel fiind deschisă întrebarea despre necesitatea ca procurorul să fie considerat agent constatatator, de rând cu celelalte autorități ale administrației publice prevăzute la articolele 400 – 423¹⁰ ale Codului contravențional.

Apărătorul

Articolului 392 al Codului contravențional stabilește că este apărător persoana admisă în profesia de avocat având dreptul să participe la procesul contravențional pentru a asigura asistență juridică sau a reprezenta partea pe care o asistă în bază de contract sau din oficiu. În corespundere cu prevederile articolului 378 al Codului contravențional pe parcursul procesului contravențional, părțile au dreptul să fie asistate de un apărător (avocat). În momentul pornirii procesului contravențional, autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să aducă la cunoștința persoanei pasibile de răspundere contravențională dreptul ei de a fi asistată de un apărător. În același timp, în cel mult 3 ore din momentul reținerii, persoanei pasibile de sancțiunea arestului contravențional, care nu are apărător ales i se desemnează un apărător din oficiu. Potrivit articolului 467 al Codului contravențional recursul poate fi declarat în numele părților și de către apărător.

În cadrul procesului contravențional apărătorul asistă bănuitul (contravenientul), exercitând dreptul său prin posibilitatea de a fi de față, de a avea o prezență fizică efectivă la efectuarea unor acte procesuale [37, p. 214]. Apărătorul, care trebuie să fie un avocat, pledează și acționează în numele clientului său, îl apară în fața unei instanțe judecătorești sau îl consultă și îl reprezintă în materie juridică [79].

Așa ca și în procesul penal [37, p. 214], funcția apărătorului se deosebește de funcția agentului constatatator, fiind una unilaterală. Astfel, dacă în procesul de examinare a cauzei agentul constatatator urmează a identifica atât circumstanțele agravante, cât și cele atenuante ale faptei contravenționale, atunci apărătorul nu are obligația de a identifica și de a ține cont de împrejurările ce agravează răspunderea contravențională.

Participarea avocatului în cadrul procesului contravențional nu are un caracter atât de dezvoltat ca și în cazul procesului penal. Pe parcursul procesului contravențional, părțile au dreptul să fie asistate de un apărător (avocat). Dacă e să ne referim la prevederile alineatelor (3) și (4) ale articolului 378 al Codului contravențional, putem conchide că este obligatorie prezența apărătorului în cazul în care persoana bănuită (contravenientul) este pasibilă de sancțiunea arestului contravențional.

Grefierul

Comparativ cu procedura penală de examinare și sancționare, în procesul contravențional, ca și judecătorul, grefierul nu apare întotdeauna ca un participant al raporturilor procesual-contravenționale. Prezența grefierului în procesul penal este doar în cazul în care cauza este examinată în fond de către instanța de judecată sau dacă este contestată.

În mod expres textul Codului contravențional nu ne vorbește despre prezența obligatorie a grefierului în ședința de judecată, precum și despre funcțiile acestuia de a duce procesul-verbal al ședinței de judecată. Mai mult ca atât, în corespundere cu prevederile articolului 1 al Legii privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești, cauzele în materie civilă și penală, iar în cazurile prevăzute de lege, și alte cauze, se judecă cu asistența grefierului [88]. Prin urmare, legea nu ne vorbește în mod expres despre prezența grefierului în procesul contravențional.

Chestiunea legată de prezența grefierului în ședința de judecare a cazului contravențional o putem deduce din textul articolului 2 al Legii privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești [88], care stabilește că grefierul îndeplinește și alte atribuții procedurale prevăzute de codurile de procedură civilă, de procedură penală și cu privire la contravențiile administrative. În același timp, articolul 384 al Codului contravențional stabilește dreptul bănuitului (contravenientului) de a declara recuzare grefierului, iar articolul 459 al Codului contravențional ne vorbește despre faptul că procesul verbal al ședinței de judecată se semnează de către judecător și grefier.

Toate acestea ne dau dovada faptului că prezența grefierului în ședința de judecată este o chestiune obligatorie. În același timp nu este identificat rolul procesual al grefierului. Codul contravențional nu stabilește împuternicirile și obligațiile pe care le are grefierul în procesul contravențional, temeiurile pentru recuzarea acestuia, precum și procedura și condițiile de recuzare a grefierului.

Traducătorul (interpretul)

Faptul că cetățenii aparținând minorităților naționale, precum și categoriile de persoane care nu posedă limba de stat, dispun de dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului asupra

cazului contravențional, de a vorbi și prezenta concluzii prin intermediul traducătorului sau translatorului, ambii termeni având același sens [58, p. 9].

În corespundere cu prevederile articolului 379 al Codului contravențional, procesul contravențional se desfășoară în limba de stat. Procesul contravențional se poate desfășura în limba acceptată de majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, actele procesuale se întocmesc în mod obligatoriu și în limba de stat. Persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul de a lua cunoștință de toate actele și materialele dosarului și de a vorbi în fața autorității competente să soluționeze cauza contravențională prin interpret. Dreptul la limba vorbită în proces, reprezintă un drept fundamental. Codul contravențional stabilește că nu pot fi înscrise în calitate de probe acele date care au fost obținute prin violență, amenințări sau prin alte mijloace de constrângere, prin încălcarea esențială a drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei, inclusiv a dreptului la apărare sau a dreptului la interpret/traducător etc. [60, p. 4].

Potrivit articolului 376 al Codului contravențional persoanei reținute i se aduc imediat la cunoștință, în limba pe care o înțelege, drepturile sale și motivele reținerii, circumstanțele faptei, încadrarea juridică a acțiunii a cărei săvârșire îi este imputată. Potrivit articolului 388 al Codului contravențional martorul are dreptul să facă depoziții în limba maternă sau în orice altă limbă.

Realizarea procesului de traducere în limba în care are loc procedura contravențională este realizată în vederea protejării drepturilor participanților la procesul contravențional de a înțelege corect conținutul celor expuse în cadrul examinării cauzei, fie că aceasta reprezintă depozițiile participanților la proces, fie că acestea reprezintă conținutul documentelor procesuale.

Această funcție în cadrul procesului contravențional o exercită traducătorul sau interpretul.

Potrivit prevederilor articolului 391 al Codului contravențional interpret sau traducător este persoana care poate traduce dintr-o altă limbă, poate interpreta semnele celor muți ori surzi, cunoaște terminologia juridică, nu este interesată de rezultatele cauzei contravenționale și acceptă să participe în această calitate.

Calitatea de translator sau interpret este desemnată de către agentul constatatator sau de instanța de judecată în cazurile prevăzute de prezentul cod. Acest fapt presupune că interpretul sau translatorul nu necesită a avea o anumită calitate, cum ar fi cea de angajat al autorității publice, așa cum nu trebuie să prezinte un act care să certifice cunoașterea limbii în care traduce, la un anumit nivel. Pentru garantarea bunei credințe în procesul de traducere, traducătorul este preîntâmpinat despre răspunderea penală pe care o poartă pentru traducerea intenționat falsă.

Este important faptul că interpretul, traducătorul nu pot participa la acțiunile procesuale dacă au, direct sau indirect, un interes ce le-ar putea afecta imparțialitatea.

Specialistul și expertul

Realizarea unor acte procesuale și evaluarea unor probe în cadrul procesului contravențional este de neconceput fără implicarea specialistului sau expertului.

Problema constă în faptul că asupra unor circumstanțe ale cazului contravențional este insuficient realizarea simplului exercițiu logic pe care îl poate opera agentul constatatator sau altă autoritate competentă de a examina și sancționa cazul. Expunerea unei concluzii asupra circumstanțelor care necesită cunoștințe speciale asupra cazului contravențional, este de competența expertului sau specialistului.

Calitatea procesuală a acestor doi participanți la proces este diferită. Astfel, în conformitate cu prevederile articolului 389 al Codului contravențional, specialist este persoana neinteresată de rezultatele cauzei contravenționale, cu suficiente cunoștințe și deprinderi speciale pentru a acorda ajutor agentului constatatator sau instanței de judecată, chemată să participe la efectuarea acțiunilor procesuale în cazurile prevăzute de prezentul cod. La rândul său expertul este persoana neinteresată de rezultatele cauzei contravenționale, având cunoștințe speciale, numită să efectueze investigații în cazurile prevăzute de prezentul cod și să prezinte raport în baza lor.

Și specialistul și expertul nu pot participa la acțiunea procesuală dacă are, direct sau indirect, un interes care i-ar afecta imparțialitatea, iar pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false, acesta răspunde în conformitate cu prevederile articolului 312 ale Codului penal.

Dacă e să analizăm reglementările care se referă la specialist și la expert din conținutul articolelor 389 și 390 ale Codului contravențional, constatăm că cele relatate în articolele în cauză deloc nu exprimă esența acțiunilor întreprinse de expert și de specialist, mai mult ca atât, nu reflectă esența diferențierii calității de specialist și de expert. Astfel, dacă specialistul este persoana care acordă ajutor agentului constatatator sau instanței de judecată, chemată să participe la efectuarea acțiunilor procesuale în cazurile prevăzute de cod, atunci expertul este persoana numită să efectueze investigații în cazurile prevăzute de prezentul cod și să prezinte raport în baza lor.

În esență, diferențierea dintre expert și specialist se realizează pe baza actelor care le realizează în cadrul procesului contravențional aceștia.

Astfel, potrivit prevederilor alineatului (4) al articolului 426 al Codului contravențional agentul constatatator cercetează obiectele vizibile, permite, după caz, accesul la ele în măsura în care nu se încalcă drepturile omului. Persoana care efectuează acțiunea procesuală face, după caz, măsurări, fotografieri, filmări, desene, schițe, mulaje și tipare de pe urme de sine stătător sau cu ajutorul specialistului în materie. Adică, din cele la care facem referință se poate deduce că rolul specialistului în procesul contravențional constă în a ajuta agentul constatatator când acesta nu dispune de capacitățile necesare, de a efectua acțiunea procesuală. Din șirul acestora pot fi realizate așa acțiuni, cum ar fi, după caz: măsurări, fotografieri, filmări, desene, schițe, mulaje și tipare de pe urme, efectuarea cercetării corporale, testarea alcoolscoptică, examenul medical, prelevarea de sânge și de eliminări ale corpului pentru analiză și altele.

În același timp, domeniul de competență în acțiuni a expertului nu este relevat clar, astfel cum Codul contravențional ne spune despre faptul că expertul, comparativ cu specialistul întocmește un raport de expertiză.

La fel putem constata un șir de lacune, cum ar fi faptul că nu se desemnează condiția calității de expert în procedura contravențională. Deducția asupra acestei calități, precum și a esenței atribuțiilor expertului o putem face doar din conținutul articolului 1 al Legii cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale, potrivit căruia expertiza judiciară este o activitate științifico-practică și constă în efectuarea de către expert, în scopul aflării adevărului, a unor cercetări privind obiectele materiale, organismul uman, fenomenele și procesele ce ar putea conține informații importante despre circumstanțele cauzelor examinate de organele de urmărire penală și de instanța judecătorească. Potrivit alineatului (2) al aceluiași articol, expertiza judiciară se efectuează în procedura civilă, penală și administrativă.

Dacă e să facem o analiză a acestor reglementări, și anume a faptului că în textul Codului contravențional nu găsim reglementări cu caracter de blanchetă care să facă posibil trimiterea la Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale, iar prevederile alineatului (2) al articolului 1 al Legii cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale să-l interpretăm *ad litteram*, atunci putem concluziona faptul că aceste două acte normative nicidecum nu se referă la una și aceeași noțiune de expertiză și de expert. Codul contravențional se referă la o expertiză în cadrul procesului contravențional și corespunzător la un expert în cadrul procedurii contravenționale, iar Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale se referă la o expertiză în procesul administrativ și respectiv la un expert în cadrul procesului administrativ.

Martorul

În corespundere cu prevederile articolului 425 al Codului contravențional, probele sunt elemente, de fapt, dobândite în modul stabilit de lege, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței contravenției, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției și la cunoașterea altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei. În calitate de probe se admit depozițiile martorilor.

În corespundere cu prevederile articolului 388 al Codului contravențional, calitatea de martor o are persoana citată în această calitate de către autoritatea competentă, care are cunoștință despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească aflării adevărului în procesul contravențional.

În sensul autonom al legislației europene, prin noțiunea de "martor" se înțelege: partea, expertul și martorii (persoane care au perceput direct sau indirect o anumită situație sau împrejurare în cauză) [54, p. 48].

În același timp, nici legiuitorul, chiar și în pofida reglementărilor făcute în articolul 388 al Codului contravențional, nu face să definească clar calitatea de martor în sensul celor utilizate în conținutul Codului contravențional.

Astfel, dacă e să ne referim la textul articolului 388 al Codului contravențional, atunci constatăm că calitatea de martor în procesul contravențional este consacrată persoanei citată în această calitate. Prin urmare, unul din elementele care legiuitorul le-a atribuit drept determinant în identificarea calității de martor este faptul citării acestuia de către autoritatea competentă. În același timp, potrivit prevederilor articolelor 425, 434 și 443 ale Codului contravențional antrenarea participanților la acțiunea procesual-contravențională nu presupune citarea pentru faptul că acesta are cunoștință de cauză privitor la anumite împrejurări legate de comiterea contravenției. Este firesc că pentru martorul asistent prevăzut de alineatul (5) al articolului 425 și alineatul (5) al articolului 430, pentru martorii prevăzuți de alineatul (2) al articolului 434 și alineatul (6) al articolului 443 ale Codului contravențional, împrejurările importante pentru corecta examinare a cauzei, se fac cunoscute abia în cadrul efectuării acțiunii procesual-contravenționale. Mai mult ca atât, din punct de vedere tactic, ar fi fost de preferat ca martorii asistenți să nu fi avut cunoștință de împrejurările cauzei, pentru a asista cu „ochi limpezi” acțiunea procesual-contravențională.

Reieșind din aceasta, deducem că expunerea definiției de martor din conținutul alineatului (1) al articolului 388 al Codului contravențional nu este una completă și adecvată. Chiar pornind de la cele expuse de dr. conf. univ. dl Sergiu Furdui, definiția din articolul 388 al Codului contravențional ar fi trebuit să excludă așa amănunt, care-l considerăm de prisos ca „citarea de către autoritatea competentă”.

În același timp, trebuie să constatăm că legiuitorul identifică în textul Codului contravențional mai multe categorii de martori. Făcând deducția acestor categorii din textul Codului contravențional putem conchide că martorii în procesul contravențional pot fi grupați în două mari categorii:

- 1) martori ai împrejurărilor comiterii contravenției și;
- 2) martori ai acțiunilor procesual-contravenționale.

Martorii împrejurărilor comiterii contravenției mai sunt separați în două categorii – martori oculari și martori de mâna a doua. De exemplu, în unele surse de specialitate se susține că, instanța, în vederea aflării adevărului într-o cauză penală, va acorda preferință la adoptarea hotărârii declarațiilor martorului ocular celor ale martorului de a doua mână, va prefera originalul unui înscris copiei acestuia etc. [57, p. 52].

Considerăm că nu trebuie de subestimat importanța depozițiilor martorilor asistenți (secundari). Aceștia sunt acei martori care, chiar dacă nemijlocit nu au sesizat împrejurările cazului, ei oferă posibilitatea construirii lanțului logic al evenimentelor, iar în unele cazuri, chiar de a întări intima convingere a agentului constatatator sau a judecătorului.

Martorii acțiunilor procesual-contravenționale contribuie la întărirea și oferirea unui caracter autentic măsurilor procesual-contravenționale exercitate de agentul constatatator. Depozițiile acestor martori vin să creeze un echilibru între posibilitățile comitentului contravenției de a se apăra și capacitatea agentului constatatator de a administra proba sau de a abuza în procesul de probare.

Referindu-ne la reglementările din Codul contravențional *vis-a-vis* de statutul martorului trebuie să constatăm că în articolul 388 al Codului contravențional sunt reglementate doar drepturile martorilor împrejurărilor comiterii contravenției. Această deducere o facem pornind de la faptul că în calitate de martori, potrivit articolelor 425, 430, 434 și 443 ale Codului contravențional, aceștia nu pot să exercite așa drepturi cum ar fi dreptul de a cunoaște în legătură cu ce cauză este citat, deoarece acesta nu este citat; dreptul să înainteze cereri, deoarece acesta doar asistă la măsura procesual-contravențională, iar ulterior dezinteresat expune modul în care aceasta s-a petrecut; dreptul să fie asistat de un apărător pe care l-a ales ca reprezentant, deoarece sarcina acestuia este una pasivă în cadrul acțiunii procesual-contravenționale. Acest martor poate dobândi asemenea drepturi și obligații care le prevede articolul 388 al Codului contravențional doar în momentul în care acesta este citat în instanța de judecată pentru a se expune asupra împrejurărilor efectuării acțiunii procesual-contravenționale la care a asistat.

Martorul împrejurărilor cazului, în virtutea poziției sale active în proces are dreptul să știe în legătură cu ce cauză este citat; să ceară recuzarea interpretului, traducătorului care participă la audierea sa; să înainteze cereri; să refuze de a face depoziții, de a prezenta documente, alte mijloace de probă, mostre ori date, dacă acestea pot fi folosite împotriva sa ori a rudelor apropiate; să facă depoziții în limba maternă sau în orice altă limbă, să ia cunoștință de depozițiile sale înregistrate, să ceară corectarea sau completarea lor; la facerea depozițiilor, să utilizeze documente ce conțin calcule complicate, denumiri geografice, informații de altă natură, dificil de a fi expuse din memorie, să noteze amănuntele greu de memorizat, să-și illustreze depozițiile cu scheme, desene grafice; să fie asistat de un apărător pe care l-a ales ca reprezentant. Paralel cu aceasta martorul împrejurărilor cazului este obligat să se prezinte la citarea agentului constatatator sau a instanței de judecată pentru a face depoziții și a participa la acțiuni procesuale; să facă depoziții veridice, să comunice tot ceea ce știe în legătură cu cauza respectivă și să răspundă la întrebări, să confirme prin semnătură exactitatea depozițiilor sale consemnate în procesul-verbal al acțiunii procesuale sau anexate la el; să prezinte, la cererea autorității competente să soluționeze cauza contravențională documente, alte mijloace de probă, mostre; să se supună dispozițiilor legale ale agentului constatatator sau ale instanței de judecată.

În același timp, legislația contravențională nu prevede dacă în calitate de martor poate fi citat agentul constatatator, expertul, specialistul, procurorul, avocatul și judecătorul.

2.3. Competența în cazurile privind contravențiile de mediu (ecologice)

Articolul 374 al Codului contravențional stabilește o normă imperativă potrivit căreia procesul contravențional este activitatea desfășurată de autoritatea competentă, iar în ce privește competența autorităților, articolul 393 al Codului contravențional enunță o normă generală, potrivit căreia, sunt competente să soluționeze cauzele contravenționale instanța de judecată, procurorul, comisia administrativă, agentul constator (organele de specialitate specificate la art.400-423¹⁰).

Legiuitorul nu reglementează acele chestiuni care sunt foarte importante pentru desfășurarea procedurii contravenționale, și anume cele legate de aprecierea competenței agentului constator și autorității care urmează să examineze cazul contravențional.

Noțiunea de "competență" poate fi utilizată în două sensuri, și anume în sensul capacității organului de stat de a avea atribuții într-o anumită cauză, și în sensul specificului unei cauze de a fi repartizată unei anumite autorități concrete sau instanțe [75, p. 136].

În sensul la care ne-am referit mai sus, practica judecătorească, dar și legislația procedurală utilizează termenul „*competență materială*” [75, p. 138] și „*competență teritorială*” [9].

În literatura de specialitate chestiunea cu privire competența materială este privită ca o abilitare legală a organului judiciar de a instrumenta cauza [75, p. 138]. Articolul 405 al Codului contravențional identifică competența materială în cauzele contravenționale cu privire la daunele de mediu.

Astfel, potrivit articolului indicat mai sus, contravențiile prevăzute la articolele 95, 109–118, 120–130, 132-154, 156, 182 se examinează de organele pentru protecția mediului.

Potrivit articolului 405 al Codului contravențional, care stabilește competența pentru autoritățile de protecție a mediului, stabilește faptul că contravențiile prevăzute la articolele 95, 109–118, 120–130, 132-154, 156, 182 se examinează de organele pentru protecția mediului. Același articol, indică lista categoriilor de funcționari care sunt în drept să examineze cauze contravenționale privind contravențiile de mediu. Astfel, examinează și aplică sancțiuni inspectorul principal de stat pentru ecologie și adjuncții lui, inspectorii superiori de stat pentru ecologie și inspectorii de stat pentru ecologie, inspectorul principal de stat pentru geologie și supraveghere minieră și adjuncții lui, inspectorii de stat pentru geologie și supraveghere minieră, directorul general al Agenției "Moldsilva" și adjuncții lui, directorii întreprinderilor de stat pentru silvicultură, ai întreprinderilor silvo-cinegetice, ai rezervațiilor naturale, medicul-șef sanitar de stat al Republicii Moldova și adjuncții lui, medicii-șefi sanitari de stat ai raioanelor și orașelor (municipiilor).

Competența teritorială reprezintă criteriul potrivit căruia se apreciază care din organele de același grad pot să soluționeze anumită cauză [75, p. 138]. Articolul 399 al Codului contravențional stabilește regula potrivit căreia cauza contravențională se soluționează de agentul constator în a cărui rază teritorială a fost săvârșită contravenția. Articolul 448 al Codului contravențional stabilește că contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție se depune în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constator.

În opinia noastră, lipsa unei distincții clare cu caracter reglementator dintre competența materială și cea teritorială în procedura contravențională face ca să apară o serie de probleme pe plan aplicativ, fapt care nu facilitează procesul de examinare a cazurilor contravenționale.

2.4. Concluzii la capitolul 2.

1) Contravenția nu poate fi exclusiv o faptă administrativă. Pot fi contravenții care atentează la modul de administrare, și pe care le putem numi administrative. În acest sens, contravențiile pot fi atât administrative, cât și de muncă, precum și ecologice. Astfel, contravenția ecologică, ca și cea administrativă reprezintă una din varietățile contravențiilor.

2) Contravenția, fiind privită ca o miniinfracțiune sau ca o infracțiune cu un pericol social mai mic decât alte categorii de infracțiuni, prin urmare, nu poate fi comparată conceptual cu infracțiunea. Aceasta poate fi raportată la alte categorii de infracțiuni, care sunt comparabile potrivit gradului de pericol social. Textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi redactat în așa fel încât să nu emane ideea că contravenția nu este ceva diferit de infracțiune, ci dimpotrivă că este o varietate a acesteia, chiar și dacă pentru această faptă legiuitorul stabilește o procedură și condiții mai simple sau mai specifice pentru sancționare.

3) O caracteristică identificatorie a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia reprezintă fapta care prin efectul său cauzează o daună de mediu.

4) Tendința desprinderii dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acesteia ca o ramură aparte a dreptului, ar cere distingerea și a dreptului procesual contravențional.

5) Contravențiile ecologice reprezintă fapte care afectează un interes vital – cel de protecție a mediului. Acest interes este unul existențial. Prin urmare, și metodele aplicate pentru asigurarea protecției mediului trebuie să fie distincte, unde ”în capul mesei” trebuie puse, mai întâi de toate, interesul raportat la necesitatea asigurării vieții. În acest sens punând pe ”cântarul” metodelor și mijloacelor de asigurare a protecției mediului, principiul prezumției nevinovăției, ar fi unul dintre cele care trebuie să fie revizuite, iar principiul prezumției vinovăției ar putea obține valoare de principiu fundamental în soluționarea problemei de protecție a mediului.

6) Legiuitorul urmează să diferențieze calitatea de contravenient de calitatea de bănuít în comiterea contravenției, precum și de calitatea de acuzat în comiterea contravenției. Aceasta este necesar, deoarece la diferite faze ale procesului persoana în privința căreia este pornit procesul contravențional are diferite drepturi și obligații, iar, prin urmare, și calitate procesuală diferită. Doar în momentul în care s-a pronunțat o hotărâre prin care să se declare vinovăția persoanei, în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, aceasta poate fi considerată contravenient.

7) Legiuitorul urmează a revizui chestiunea utilizării denumirilor de funcții la stabilirea calității de agent constatatator, indicând sintagme cu caracter general prin prisma cărora ar putea fi identificate funcțiile ce au atribuții de agent constatatator, indiferent de denumirea acestei funcții.

8) În ce privește delegarea unui reprezentant al agentului constatator în bază de procură pentru susținerea poziției în instanța de judecată, ținem să constatăm că Codul contravențional nu prevede instituția reprezentării agentului constatator, decât doar în articolul 429 Cod contravențional, pentru efectuarea percheziției la persoane de sex diferit. Calitatea de agent constatator pe orice caz contravențional se dobândește prin faptul că polițistul constată personal contravenția în cadrul exercitării obligațiilor sale de serviciu, sau este desemnat, cu indicarea motivelor de rigoare, în calitate de agent constatator pe motivele imposibilității altui polițist de a exercita calitatea de agent constatator pe acest caz (recuzarea, abținerea, încetarea raporturilor de serviciu, concediu medical, concediu ordinar etc.). În procesul contravențional, care este unul analogic procesului penal, agentul constatator susține învinuirea din partea statului asupra cazului comiterii unei fapte ilicite, iar învinuirea în procesul contravențional, ca și în cel penal, nu poate fi susținută prin reprezentare, inclusiv și prin procură.

9) Însăși examinarea cazului contravențional poate fi efectuată exclusiv de agentul constatator și nicidecum de către subalternii acestora, care nu au calitate de agent constatator.

3. PARTICULARITĂȚILE EXAMINĂRII CAZURILOR PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)

3.1. Actele procesuale de constatare și examinare a contravenției

Constatarea contravenției. În doctrină nu există o opinie unică în ce privește esența și conținutul termenului "constatare". Potrivit Dicționarul Explicativ al Limbii Române, a constata înseamnă „a stabili situația sau starea unui lucru, existența unui fapt, a unui adevăr” [35]. La fel, prin constatare se înțelege „acțiunea de a constata și rezultatul ei; stabilire, încredințare” [34]. Deci, constatarea contravenției ne trimite atât la procesul de investigare propriu-zis, cu realizarea finalității, prin care se stabilește faptul existenței unei contravenții, cât și la faptul de a constata existența unei contravenții, înainte de a iniția procesul de examinare (investigare) a ei. Atenționăm asupra faptului că, pornind de la definiția contravenției, este necesar să înțelegem că simpla constatare a existenței unei fapte, care, aparent se poate încadra în categoria de fapte contravenționale, nu este suficient pentru a considera că există contravenția. Suntem de părerea că înainte de inițierea procesului de examinare (investigare) a contravenției, constatarea unei fapte aparent contravenționale reprezintă nu altceva decât însăși o "constatare a faptei", adică a laturii subiective a contravenției, pe când însăși constatarea contravenției trebuie înțeleasă anume așa, cum prevede articolul 440 Cod contravențional, potrivit căruia constatarea contravenției înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constatat, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare. Și în acest sens, chiar și utilizarea termenului "faptă contravențională" în textul alineatului (1) al articolului 440 al Codului contravențional trebuie înțeleasă drept constatare însăși a contravenției, ci nu doar a "faptei". "Fapta" poate fi considerată contravenție doar după ce se constată toate elementele componenței de contravenție, nu doar cele ale laturii obiective, ci și cele ale laturii subiective.

Astfel, dacă să totalizăm, conchidem că prin constatare a contravenției este necesar de înțeles întregul proces prin care se supune investigării toate circumstanțele cazului, în vederea constatării dacă fapta comisă poate sau nu să fie calificată drept contravenție.

Acest model teoretic, însă este „distrus” prin prevederile articolului 393 al Codului contravențional, care stabilește că sunt competente să soluționeze cauzele contravenționale instanța de judecată, procurorul, comisia administrativă și agentul constatat ale organelor de specialitate specificate la art.400-423¹⁰ ale Codului contravențional. Altfel spus, agentul constatat este competent să constate și în cazurile prevăzute de lege, de rând cu aceasta, să sancționeze cazurile de comitere a contravențiilor. Aceasta ne permite să concluzionăm că "constatarea" este diferită de "sancționarea" contravenției, fiind acte succesive, unde sancționarea este precedată de constatarea

acesteia. Sancționarea reprezintă prin sine aplicarea sancțiunii sau executarea unei decizii (soluții) asupra cazului contravențional.

În același timp, potrivit prevederilor alineatului (2) al articolului 399 al Codului contravențional, agentul constatatator poate constata contravenții ale căror *constatare, soluționare și sancționare* sunt atribuite competenței unor alte organe. De aici mai desprindem încă un termen căruia legiuitorul îi acordă un conținut juridic diferit de cel de "constatare" și anume termenul de "soluționare". Ca urmare, constatării îi revine un spectru și mai îngust. Oferirea unei soluții asupra cazului contravențional nu poate reprezenta o constatare propriu-zisă. Ca urmare, deosebim ca etape consecutive "constatarea", "soluționarea" (decizia) și "sancționarea".

Totodată, potrivit prevederilor alineatului (2) al articolului 399 al Codului contravențional se stabilește că, orice persoană care are calitatea de agent constatatator poate constata și alte cazuri de comitere a contravențiilor, însă nu-și poate reține cauza contravențională spre examinare și sancționare. Trebuie să înțelegem că aici legiuitorul iarăși îngustează conținutul termenului de "constatare", unde exclude din conținutul acestuia faza de "examinare" a cazului contravențional.

Ca urmare, la cazul contravențional distingem "constatarea", "examinarea", "soluționarea" (decizia) și "sancționarea" acestuia.

Toate aceste reguli, la care am făcut referințe mai sus, având în vedere nedesăvârșirea lingvistică a textului Codului contravențional ne permit să punem un șir de întrebări, unele din ele, de bună seamă, fiind formulate de-a lungul câtorva ani de specialiștii din domeniu, dar care, cu regret, nu și-au găsit încă soluția cuvenită.

Din șirul acestor întrebări putem identifica următoarele:

- 1) Ce înseamnă constatare a cauzei contravenționale?
- 2) Ce înseamnă examinare a cauzei contravenționale?
- 3) Ce înseamnă soluționare a cauzei contravenționale?
- 4) Ce înseamnă sancționare a cazului?

În sensul celor examinate mai sus, este necesar să recunoaștem că textul Codului contravențional conține contradicții care nu permit să identificăm cu claritate ce reprezintă "constatarea" contravenției, deoarece într-o normă juridică, și anume în prevederile articolului 440 Cod contravențional, constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constatatator, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare, iar pe de altă parte în articolul 399 al Codului contravențional se stabilește că contravenția parcurge fazele de "constatare", "examinare", "soluționare" și "sancționare". După cum am spus mai sus, aceasta reprezintă, mai întâi de toate, o nedesăvârșire lingvistică a textului Codului contravențional, dar nu numai. În același timp, nu ne putem permite să ignorăm necesitatea realizării unei distincții dintre acești termeni:

”constatare”, ”examinare”, ”soluționare” și ”sanționare”, care cu desăvârșire incorporează în sine un conținut juridic distinct.

Motivația realizării unei distincții este condiționată nu doar din necesitatea utilizării corecte a termenelor juridice, dar și având în vedere faptul că însuși Codul contravențional stabilește unele norme care la anumite etape ale procesului contravențional consacră diverse competențe subiecților care realizează funcții de constatare, examinare, soluționare și sancționare a contravențiilor. De exemplu, articolul 399 al Codului contravențional stabilește că agentul constatatator poate constata contravenții ale căror constatare, soluționare și sancționare sunt atribuite competenței unor alte organe, însă, în astfel de cazuri, agentul va remite organelor respective procesele-verbale de constatare a contravențiilor.

Prin urmare, doar dacă vom identifica că într-o anumită etapă a procesului contravențional agentul constatatator se află în faza de constatare a unei contravenții, soluționarea și sancționarea căreia ține de competența altei autorități, atunci vom conchide că acțiunile acestui agent constatatator sunt realizate cu împuterniciri (sunt legale). Și dimpotrivă, dacă vom identifica că într-o anumită etapă a procesului contravențional agentul constatatator nu se află în faza de constatare a unei contravenții, soluționarea și sancționarea căreia ține de competența altei autorități, atunci vom conchide că acțiunile acestui agent constatatator sunt realizate în afara împuternicirilor stabilite de lege acestuia, adică că sunt ilegale.

Pentru a realiza o asemenea distincție, vom apela la prevederile Codului de procedură penală, dat fiind că contravenția reprezintă o miniinfracțiune, iar potrivit practicii CEDO, cazurile cu privire la contravenții se examinează după rigorile procesului penal [121, p. 1-9].

Articolul 6 al Codului de procedură penală stabilește că *act de constatare* – document prin care organul de constatare consemnează orice acțiune premergătoare urmăririi penale în vederea stabilirii și confirmării bănuielilor rezonabile că a fost săvârșită o infracțiune. Articolul 28 al Codului de procedură penală, stabilește că procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sunt sesizate pentru că s-a săvârșit o infracțiune și că e necesar de a efectua acțiunile respective în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate.

Din cele menționate, conchidem că toate acțiunile de urmărire penală întreprinse de către procuror și organul de urmărire penală sunt realizate în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate. Ca urmare, procesul de constatare a infracțiunii include în sine actele premărgătoare procesului de examinare în cadrul instanței de judecată. Aceasta ne-ar duce la ideea că în procesul contravențional, constatarea contravenției ar trebuie privită ca fiind acele acțiuni care au menirea să identifice fapta contravențională și persoana făptuitorului.

Și cercetătorul moldovean dr. conf. univ. S. Furdui identifică constatarea cazului contravențional ca fiind acea activitate desfășurată de organele special abilitate cu colectarea și

verificarea probelor necesare cu privire la existența contravenției, la identificarea faptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora în vederea transmiterii materialelor privind cazul contravențional spre examinare organului împuternicit să-l examineze [48, p. 194].

Împărtășim această poziție și susținem că și în textul Codului contravențional aceasta ar trebui să se identifice drept o fază aparte a procesului contravențional. Aceasta urmează a se materializa prin modificarea prevederilor articolului 440 al Codului contravențional, unde textul acestuia ar trebui să fie expus după cum urmează: ”constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea desfășurată de agentul constatat, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare”.

Articolul 8 al Codului de procedură penală, stabilește că persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă. În acest sens, legea procesual-penală, utilizând termenul ”constatare” în raport cu procesul de examinare a cauzei în instanța de judecată, oferă acestui termen o uzanță într-o fază ulterioară celei de urmărire penală. Aceasta ne dă posibilitate să înțelegem că și instanța de judecată, în procesul de examinare a cauzei penale, la fel realizează constatări.

Analogic și în procesul contravențional, agentul constatat, procurorul, comisia administrativă și instanța de judecată realizează constatări vis-s-vis de probele administrate de către agentul constatat în ceea ce privește existența faptei și a vinovăției persoanei asupra căreia urmează a fi aplicată sancțiunea contravențională.

În sensul celor analizate mai sus, ajungem la concluzia că de cele mai dese ori, atât legiuitorul, cât și în uzul cotidian termenul ”constatare” poate fi înțeles ca un act prin care se identifică o situație existentă prin prisma unor anumite împrejurări. Alteori, prin ”constatare” este înțeleasă faza procesului contravențional sau penal în care se întreprind acțiuni în scopul care privește ”stabilirea și analiza juridică a faptei antisocial comise, încadrarea ei într-o anumită normă materială a dreptului contravențional pentru a determina dacă aceasta constituie sau nu o contravenție” [59, p. 265]

Este necesar să deosebim constatarea contravenției ca fază a procesului contravențional și constatarea ca act de procedură contravențională, care poate fi realizat cât în cadrul fazei de constatare, atât și în alte faze ale procesului contravențional.

Actele de sesizare în procedura contravențională în cazurile comiterii contravențiilor ecologice. Având în vedere senzația de procedură simplificată în cazurile de comitere a contravențiilor, comparativ cu procesul penal, în procesul contravențional, legiuitorul nu a reglementat în detaliu condițiile actului care servește temei de inițiere a procedurii contravenționale –

actul de sesizare. Trebuie să recunoaștem că anume prin actul de sesizare pornește procedura contravențională, iar agentul constatatator ”intră” în proces ca parte, reprezentant al intereselor publice.

În corespundere cu prevederile articolului 440 al Codului contravențional, agentul constatatator este sesizat prin plângere sau denunț ori sesizat din oficiu când se află că a fost săvârșită o faptă ilicită sau când o astfel de faptă a fost depistată în urma controlului conform atribuțiilor de serviciu și în cazurile prevăzute de lege.

Având în vedere prevederile alineatului (4) și (4¹) ale articolului 440 al Codului contravențional, procesul contravențional în privința contravențiilor ecologice nu se pornește doar în baza plângerii prealabile a victimei. În același timp, legiuitorul nu exclude și plângerea drept act care servește temei de inițiere a procedurii contravenționale în cazul contravențiilor ecologice.

Așadar, temeiul inițierii procedurii contravenționale în cazul contravențiilor ecologice reprezintă următoarele acte:

Plângerea și denunțul. În literatura de specialitate nu i se acordă o mare importanță realizării unei distincții între plângere și denunț. Pornind de la jurisprudența cazurilor contravenționale, putem conchide că plângerea reprezintă o declarație cu privire la comiterea unei fapte contravenționale, făcută de persoana care a avut de suferit din urma acestei contravenții, iar denunțul reprezintă declarația cu privire la comiterea unei contravenții, și se face de către o persoană care nu a avut de suferit nemijlocit din urma faptei, dar care, cunoscând despre caz, sesizează agentul constatatator. Același lucru poate fi dedus din conținutul articolului 263 al Codului de procedură penală, potrivit căruia plângerea este înștiințarea făcută de o persoană fizică sau de o persoană juridică căreia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune, iar denunțul este înștiințarea făcută de o persoană fizică sau de o persoană juridică despre săvârșirea unei infracțiuni. Aceeași poziție este reflectată și în literatura de specialitate asupra diferenței între denunț și plângere [37, p. 532-533]. Diferența pe care o constatăm în acest caz este că plângerea se depune de persoana prejudiciată, iar denunțul se depune de către persoana care nu a fost prejudiciată, dar care sesizează agentul constatatator.

În ce privește contravențiile de mediu, este necesar să analizăm dacă acestora le sunt aplicabile ambele modalități de sesizare a agentului constatatator. La prima vedere, într-adevăr agentul constatatator poate fi sesizat și prin plângere, dar și prin sesizare.

În același timp, trebuie să ținem cont că orice faptă care reprezintă o contravenție de mediu, prin esența sa afectează nu doar interesul privat al titularului dreptului de proprietate asupra componentului de mediu, ci afectează și interesul public general și, în același timp, personal al fiecărei persoane care prin prisma prevederilor articolului 37 al Constituției Republicii Moldova beneficiază de dreptul exclusiv și necondiționat al persoanei de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic pe întreg teritoriul Republicii Moldova. În așa fel, prin fapta contravențională nu se afectează doar interesul persoanei care exercită dreptul de proprietate asupra factorului concret de mediu, ci și interesul fiecărui cetățean al țării. Prin urmare, drept persoană care a

avut nemijlocit de suferit din urma unei contravenții ecologice poate fi orice cetățean al țării, indiferent de faptul unde locuiește sau unde se află la momentul comiterii faptei contravenționale.

Concluzia este că orice sesizare făcută de către o persoană fizică reprezintă, de fapt, o plângere, având în vedere că fiecărui din cetățeni îi sunt afectate dreptul său de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic.

Ca urmare, agentul constatatator sau persoana care înregistrează sesizarea urmează a indica calitatea de persoană care are de suferit în urma unei contravenții ecologice.

Totodată, în privința identificării acesteia, agentul constatatator se va limita doar la persoanele care nemijlocit vor avea de suferit de pe urma actului poluator, deoarece calitatea de victimă în cazurile contravențiilor ecologice o are orice persoană.

Autosesizarea și identificare faptei de către agentul constatatator. Așa cum și alte categorii de acte de sesizare, și autosesizarea nu-și găsește reglementarea cuvenită în conținutul Codului contravențional. În acest sens, trebuie să considerăm că actul de autosesizare în procedura contravențională nu se deosebește de actul de autosesizare în procedura penală. Prin urmare, prin autosesizare necesită a înțelege drept un act realizat de agentul constatatator din oficiu².

La rândul său, actul de identificare a faptei de către agentul constatatator reprezintă un act de depistare a faptei în cadrul realizării actelor de control, verificare.

În esența sa, actul de autosesizare se deosebește de actul de identificare a faptei de către agentul constatatator prin aceea că autosesizarea are loc drept rezultat al faptului că agentul constatatator este informat despre existența unei contravenții din alte surse decât cele care pot depune plângerea, denunțul sau autodenunțul, iar actul de identificare a faptei de către agentul constatatator este un rezultat al obținerii informației despre contravenție ca urmare a acțiunilor personale ale agentului constatatator.

În opinia noastră, este necesar să diferențiem actul de constatare a contravenției, realizat de către un alt agent constatatator care nu are competența de a examina și/sau lua decizia asupra cazului contravențional de actul de autosesizare. Astfel, se cere să punctăm că autosesizarea este un efect al obținerii informației de la terțele persoane, cum ar fi persoane care nu au avut de suferit din urma actului contravențional, presă, televiziune, radiou, internet etc. Aici agentul constatatator reacționează la informația făcută public. Actul de autosesizare este rezultatul unei informații făcute public fără ca să fi fost adresată agentului constatatator sau autorității din care face parte acest agent constatatator.

Deși actul de identificare a faptei de către agentul constatatator este foarte asemănător cu actul de autosesizare, totuși identificarea faptei de către agentul constatatator presupune acțiuni sesizare despre fapta contravențională ca urmare a eforturilor și actelor realizate personal de agentul constatatator, având în vedere că acesta personal a obținut această informație. Dacă e să mai

² Alineatul (2) al articolului 440 al Codului contravențional indică despre "sesizarea din oficiu", chestie care urmează să fie înțeleasă drept act de autosesizare a agentului constatatator.

simplificăm acest proces de distingere a acestor două acte, putem să ajungem la un indiciu esențial, și anume la acela că în cazul autodenunțului agentul constatatator nu este primul deținător de informație despre contravenție, iar ca rezultat al actului de identificare a faptei de către agentul constatatator anume agentul constatatator este prima sursă de informație despre contravenție.

Importanța realizării unei asemenea distincții rezidă din faptul că în urma actului de autosesizare, agentul constatatator ar fi obligat să informeze sursa de informație preluată despre rezultatele procedurii contravenționale, pe când în cazul actului de identificare a faptei de către agentul constatatator, acesta nu are obligația de a informa anumite persoane despre rezultatele cercetării (examinării) contravenționale.

Autodenunțul. Deși Codul contravențional nu identifică actul de autodenunț, încadrându-l în mod implicit în categoria actelor de denunț, totuși considerăm că este necesar să plasăm actul de autodenunț, care este un act apartenent contravenientului, într-o categorie procedurală aparte.

Astfel, odată ce articolele 384 și 446 ale Codului contravențional stabilesc dreptul contravenientului de a-și recunoaște vinovăția în comiterea faptei imputate, beneficiind de efectele acestei recunoașteri, prin urmare, anume actul de autodenunț reprezintă actul prin care contravenientul își recunoaște vinovăția.

În opinia noastră actul de autodenunț implică în sine o serie de elemente cu aspect psihologic profund în ce-l privește pe contravenient. Înseși criteriile de aplicare a sancțiunii contravenționale, prevăzute de articolul 41 al Codului contravențional, reflectă unul din cele mai importante scopuri ale sancționării contravenționale, ca fiind corijarea persoanei comitente a actului contravențional. Considerăm că persoana (contravenientul) care a realizat un act de autodenunț, din punct de vedere psihologic deja a realizat o corijare. Iar aplicarea sancțiunii deseori rămâne o chestiune formală, urmărind doar scopul de prevenire generală. În acest sens, am pleda pentru ca autodenunțul, de rând cu actele de prevenire a prejudiciului și de reparare benevolă a acestuia să fie introdus în categoria circumstanțelor care atenuează situația contravenientului la aplicarea sancțiunii contravenționale.

În ce privește natura și esența actelor de sesizare în procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice, ținem să menționăm că acestea implică o serie de particularități.

Mai întâi de toate, trebuie să distingem actele de denunț, autodenunț și plângere, dar și actul de identificare a faptei de către agentul constatatator prin prisma calității de victimă. Astfel, doar plângerea este făcută de victimă. Toate restul actelor de sesizare pot fi făcute doar de alte categorii de persoane decât victima.

După cum am menționat anterior, determinarea victimei unei daune ecologice reprezintă un subiect specific iar în literatura de specialitate chestiunea de a determina victima unei asemenea daune a fost considerată o chestiune controversată. Am mai menționat că unii autori susțin că victima este omul [140, p. 307], iar alți autori consideră că și mediul este victima daunei ecologice [95, p. 458]. Fără îndoială, chiar dacă și mediul este victima daunei de mediu, în materie de răspundere

contravențională subiect al prejudiciului este numai persoana (fizică și juridică), fără ca aceasta să cunoască particularități [95, p. 458]. Totodată, însă, dacă vorbim despre subiecții raporturilor de răspundere contravențională în dreptul mediului, categoria acestora, o formează doar persoanele, după cum daunele provocate sub orice formă mediului natural se răsfrâng, în cele din urmă, mai devreme sau mai târziu, asupra omului [95, p. 459], iar interesul major apărut prin intermediul protecției mediului îl constituie “protejarea mediului în interesul generațiilor prezente și viitoare”.

Din aceste considerente, prin prisma articolului 37 al Constituției, potrivit căruia fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, calitatea de victimă la comiterea unei contravenții o au toți locuitorii de pe teritoriul Republicii Moldova, iar prezumtiv și toate persoanele juridice, din moment ce sunt sau pot fi beneficiari de folosință a factorilor de mediu.

Ca urmare, chiar dacă prin actul poluator nu s-a pricinuit o daună nemijlocit patrimoniului persoanei care sesizează, oricum nu se poate spune că aceasta nu are calitatea de victimă. Posibilitatea pentru toate persoanele de a avea calitatea de victimă, prin prisma faptului că prin actul poluator li s-au încălcat dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic, presupune deja că în procesul de examinare a cauzei contravenționale nu se pot depune denunțuri. În același sens informațiile din presă, televiziune, internet etc., nu pot fi apreciate drept o informație de la persoane dezinteresate.

Prin urmare, necesită a concluziona că în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice (de mediu) agentul constatat nu poate fi sesizat prin denunț, așa cum și nu poate să se autosesizeze. La baza inițierii procedurii contravenționale în cazurile contravențiilor ecologice poate sta doar plângerea și actul de identificare a faptei de către agentul constatat. Aceasta și generează obligația agentului constatat să comunice persoanei care l-a sesizat despre rezultatele cercetării (examinării) cazului contravențional.

Acțiunile de constatare a contravențiilor ecologice. Constatarea contravențiilor ecologice presupune realizarea unui șir de acte care au drept scop identificarea prezenței faptei, ilicitului acesteia, precum și consecințelor ei. Aceste acțiuni se realizează în cadrul identificării condițiilor prevăzute de articolul 440 al Codului contravențional, și anume de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției.

Totodată, colectarea și administrarea probelor privind existența contravenției se realizează în condițiile stabilite de articolul 425 al Codului contravențional, potrivit căruia probele sunt elemente dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței contravenției, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției și la cunoașterea altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei. În calitate de probe se admit elementele de fapt constatate prin intermediul următoarelor mijloace: procesul-verbal cu privire la contravenție, procesul-verbal de ridicare a obiectelor și documentelor, procesul-verbal de percheziție, explicațiile

persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, depozițiile victimei, ale martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, corpurile delict, obiectele și documentele ridicate, constatările tehnico-științifice și medico-legale, raportul de expertiză. Tot același articol 425 al Codului contravențional stipulează că aprecierea probelor se face de persoana competentă să soluționeze cauza contravențională, potrivit convingerii sale pe care și-a format-o cercetând toate probele administrate în raport cu circumstanțele constatate ale cauzei și călăuzindu-se de lege. De asemenea, articolul 425 al Codului contravențional, stabilește că procesului contravențional se aplică în mod corespunzător prevederile Codului de procedură penală cu privire la mijloacele de probă și la procedeele probatorii, cu excepțiile prevăzute de Codul contravențional. Și instanțele naționale apreciază probele prin prisma condițiilor de administrare a acestora prevăzute de Codul de procedură penală [176; 172].

Generalizând textul Codului contravențional, ne permitem să tragem următoarele concluzii referitor la procedeele de constatare a contravențiilor:

Din punctul de vedere al naturii actului realizat, deosebim:

- 1) Acte de colectare a probelor;
- 2) Acte de administrare a probelor;
- 3) Acte de apreciere a probelor;

Din punctul de vedere al scopului actului de constatare deosebim:

- 4) Acte de identificare a făptuitorului;
- 5) Acte de identificare și apreciere a cauzelor care înlătură caracterul contravențional al faptei;
- 6) Acte de identificare și apreciere a circumstanțelor care agravează sau atenuează răspunderea contravențională;
- 7) Acte de identificare și apreciere a mărimii daunei cauzate;
- 8) Acte de identificare și apreciere a mijloacelor de comitere a contravenției;
- 9) Alte acte de identificare și apreciere a altor circumstanțe importante pentru constatarea contravenției.

Acte de colectare a probelor. În esența acestora, colectarea, așa cum și administrarea probelor reprezintă activitatea de identificare a acelor mijloace materiale și nemateriale care au relevanță asupra tuturor laturilor cauzei contravenționale [38, p. 168].

În calitate de acte de colectare a probelor comiterii contravențiilor ecologice urmează a fi identificate următoarele categorii de probe prevăzute de articolul 425 al Codului contravențional și anume procesul-verbal cu privire la contravenție, procesul-verbal de ridicare a obiectelor și documentelor, procesul-verbal de percheziție, explicațiile persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, depozițiile victimei, ale martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, corpurile delict, obiectele și documentele ridicate, constatările tehnico-științifice și medico-legale, raportul de expertiză.

În continuare vom face referință la fiecare din categoriile de acte de colectare a probelor:

Întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție. Potrivit prevederilor Codului contravențional, procesul-verbal cu privire la contravenție reprezintă actul prin care se finalizează procesul de apreciere a probelor. În această ordine de idei, este necesar de înțeles că procesul-verbal cu privire la o anumită contravenție nu poate servi prin sine probă a comiterii anume a aceleiași contravenții. Deși practica judecătorească pe marginea dosarelor contravenționale cunoaște cazuri în care instanța apreciază faptul comiterii contravenției în baza procesului-verbal, totuși este necesar să reținem că procesul-verbal propriu-zis nu poate fi apreciat ca probă, deoarece acesta ”încununează” eforturile de administrare și apreciere a probelor. Chiar articolul 425 al Codului contravențional stabilește că ”în calitate de probe se admit elementele de fapt constatate prin intermediul următoarelor mijloace: procesul-verbal cu privire la contravenție...”. În acest sens, procesul-verbal cu privire la contravenție reprezintă un mijloc prin care se identifică finalitatea procesului de administrare și evaluare a probelor. Totodată, trebuie să reținem că în calitate de probă poate fi prezentat un alt proces-verbal cu privire la o altă contravenție. Astfel, dacă o altă contravenție comisă prin prisma actului final – procesul-verbal cu privire la contravenție confirmă o anumită împrejurare importantă pentru constatarea cauzei contravenționale examinate, atunci acest proces-verbal cu privire la contravenție poate servi probă a unui fapt déjà constatat.

Totodată, trebuie să recunoaștem că reglementările existente în ce privește ”procesul-verbal cu privire la contravenție” sunt moștenite din conceptul legislativ sovietic, și anume din Codul cu privire la contravenții sovietic și s-a regăsit în inerție în textul Codului contravențional, denaturând conceptul procedurii contravenționale concepute la crearea noului Cod contravențional.

După noi, legiuitorul a ”abuzat” de statutul unui singur act în procedura contravențională. Astăzi, când în practica CEDO cauzele în procedura contravențională se examinează prin prisma principiilor și rigorilor procedurii penale, legiuitorul urmează să ajusteze reglementările fundamentale (conceptuale) în așa fel, încât procedura contravențională să devină una analogică celei penale. Prin urmare, nu doar cerințele legate de administrarea probelor trebuie să se fie identice cu cele din procedura penală, dar și celelalte chestiuni procedurale trebuie să fie analogice procedurii penale.

În corespundere cu prevederile articolului 443 al Codului contravențional, legiuitorul identifică procesul-verbal cu privire la contravenție ca un act de finalizare, în care se ”încununează” rezultatul întregii cercetări a cazului contravențional. Legiuitorul indică că procesul-verbal cu privire la contravenție trebuie să cuprindă data (ziua, luna, anul) și locul încheierii; calitatea, numele și prenumele agentului constatatator, denumirea autorității pe care o reprezintă; numele, prenumele, domiciliul, ocupația contravenientului, datele din buletinul lui de identitate, iar în cazul persoanei juridice, denumirea, sediul, codul ei fiscal, datele persoanei fizice care o reprezintă; fapta contravențională, locul și timpul săvârșirii ei, circumstanțele cauzei care au importanță pentru stabilirea faptelor și consecințelor lor juridice, evaluarea eventualelor pagube cauzate de contravenție;

încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională și indicii calificativi ale elementelor constitutive ale contravenției; aducerea la cunoștința contravenientului și a victimei a drepturilor și obligațiilor lor prevăzute la art.384 și 387; obiecțiile și probele pe care contravenientul le aduce în apărarea sa, precum și obiecțiile și probele victimei.

În virtutea celor elucidate mai sus, suntem de părerea că anumite chestiuni sunt reflectate în procesul-verbal cu privire la contravenție în mod impropriu unui asemenea document. Spre exemplu, aducerea la cunoștința contravenientului și a victimei a drepturilor și obligațiilor lor prevăzute la art. 384 și 387 ale Codului contravențional constituie un act distinct de actul de totalizare a procesului de examinare a cauzei contravenționale și, de fapt, urmează a avea loc nu la momentul întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție, ci înainte de audierea victimei, ca și înainte de audierea persoanei care se presupune (bănuiește) că a comis contravenția.

Este improprie unui asemenea document consemnarea obiecțiilor victimei și a părții vătămate în procesul-verbal. Pe lângă faptul că acesta reprezintă un act distinct, care se face prin contestația asupra procesului-verbal și a deciziei asupra cazului, obiecțiile în cauză reprezintă actul de voință al părții în proces, iar procesul-verbal cu privire la contravenție, în esența sa, este actul care reflectă voința agentului constatat, și nu a părților.

Sunt improprii mențiunile cu privire la probele pe care contravenientul le aduce în apărarea sa, dat fiind faptul că probele pe care le prezintă contravenientul în apărarea sa reprezintă una din categoriile de probe ce se administrează în cadrul procesului contravențional și acestea sunt luate în calcul la adoptarea deciziei pe caz, iar prin urmare, consemnarea distinctă a acestor probe nu este una necesară.

Nu este necesară individualizarea corpurilor delicate cu descrierea formei, mărimii, culorii, greutății și altor caracteristici care permit individualizarea lor, indicându-se datele proprietarului și, după caz, măsurile luate pentru valorificarea sau conservarea lor. De fapt, aceste acte sunt realizate prin acte distincte, cum ar fi procesele-verbale cu privire la cercetarea la fața locului, ordonanțe și procese-verbale de ridicare a bunurilor, ordonanțe și procese-verbale de percheziție etc.

În susținerea ideii că legiuitorul ”abuzează” de statutul procesului-verbal cu privire la contravenție în cadrul procesului contravențional este și faptul că în conținutul articolului 443 al Codului contravențional se stabilește că ”în cazul în care constatarea contravenției este de competența unui organ colegial, procesul-verbal cu privire la contravenție se încheie de către președintele organului colegial sau de către un membru ales cu votul majorității membrilor prezenți la ședința în al cărei cadru are loc constatarea faptei ori desemnat de către președintele acestei ședințe și se semnează de către toți membrii prezenți la ședință”. Astfel, legiuitorul identifică faptul că finalizarea procesului de examinare a contravenției nu are loc prin ”întocmirea” procesului-verbal, ci prin actul de ”încheiere”. Astfel, procesul-verbal cu privire la contravenție se întocmește ci nu se încheie. Termenul ”încheiere” se referă la proces sau la o procedură. Prin urmare, problema principală constă în

confundarea procesului-verbal cu privire la contravenție cu procesul contravențional și dosarul contravențional.

Urmează concluzia ca în textul Codului contravențional să fie utilizați termenii ”proces contravențional” și ”dosar contravențional”.

Este inadmisibil ca un act prin care se confirmă un fapt, proces-verbal să conțină și o decizie. Prin urmare, regula stabilită de articolul 443 al Codului contravențional, potrivit căreia în partea rezolutivă a procesului-verbal trebuie să se cuprindă decizia agentului constatatator de sancționare a contravenientului sau de remitere a cauzei în instanța de judecată, cu recomandarea, în cazul în care consideră necesar, referitor la sancționare, sau de încetare a procesului, precum și termenul de contestare în instanța de judecată, este o regulă care se referă la o decizie în cadrul procesului contravențional, precum și o decizie care trebuie să fie în dosarul contravențional.

Ridicarea obiectelor și documentelor. Potrivit prevederilor articolului 429 și 430 ale Codului contravențional, procesul-verbal se încheie în cazul ridicării obiectelor și documentelor, iar copia de pe procesul-verbal se înmânează, contra semnătură, persoanei la care se referă sau reprezentantului ei legal. Agentul constatatator care efectuează ridicarea obiectelor și documentelor întocmește un proces-verbal la care anexează, după caz, lista obiectelor și documentelor ridicate. În procesul-verbal cu privire la ridicarea obiectelor și documentelor se consemnează că celor prezenți li s-au explicat drepturile și obligațiile prevăzute de prezentul cod și se înscriu declarațiile făcute de aceste persoane. În procesul-verbal cu privire la ridicarea obiectelor și documentelor se menționează predarea lor benevolă sau ridicarea lor forțată, se indică locul și împrejurările în care au fost descoperite. În procesul-verbal sau în lista anexată la el se enumeră obiectele și documentele ridicate, numărul, măsura, cantitatea, elementele caracteristice și, pe cât este posibil, valoarea lor. Dacă în timpul ridicării obiectelor și documentelor persoanele la care se efectuează ridicarea ori alte persoane au încălcat ordinea sau au încercat să distrugă ori să tăinuiască obiectele și documentele căutate, agentul constatatator consemnează faptul în procesul-verbal, indicând și măsurile pe care le-a întreprins. Procesul-verbal cu privire la ridicarea obiectelor și documentelor se aduce la cunoștința tuturor persoanelor care au participat la efectuarea acestor acțiuni procesuale ori au asistat la efectuarea lor și se semnează de fiecare. Copia de pe procesul-verbal se înmânează persoanelor cărora le-au fost aplicate aceste acțiuni procesuale sau reprezentanților lor. Refuzul proprietarului sau posesorului obiectului sau documentului de a semna procesul-verbal, precum și absența acestora se consemnează de martorii asistenți. Obiectele și documentele ridicate vor fi, pe cât este posibil, împachetate și sigilate chiar la locul ridicării, fapt ce se consemnează în procesul-verbal. Pachetele sigilate se semnează de către persoana care a efectuat ridicarea.

Particularitățile aplicării acestor măsuri rezultă din specificul domeniului faptelor poluatorii. Astfel, ridicarea obiectelor are loc, de regulă, ca urmare a constatării faptului prezenței prejudiciului. Astfel, în cazul constatării exterminării animalului, agentul constatatator efectuează ridicarea nu doar a

armei ca mijloc de comitere a contravenției, ci și a produsului de vânat. În acest caz, agentul constatatator este obligat să consemneze specia animalului, greutatea, starea și alte caracteristici. Aceasta urmează a face având în vedere faptul că Legea regnului animal identifică valoare separată pentru carne și valoare separată pentru alte elemente ale corpului animalului (pielea, blana etc.).

Percheziția. Chestiunea cu privire la percheziție în cadrul procesul contravențional reprezintă un subiect deosebit în discuțiile justițiarilor. Natura faptelor contravenționale, cum de altfel și caracterul pericolului social al acestora ar trebui să indice asupra unor fapte neînsemnate, unde actele de constatare ar trebui să fie deosebit de simple și rapide. În același timp, Codul contravențional prin articolul 428 stabilește că organul de constatare a contravențiilor este în drept să efectueze percheziție, dacă din probele acumulate sau din materialele de investigație operativă rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere, la domiciliu ori în alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au servit la săvârșirea contravenției, obiecte sau alte valori dobândite din contravenție, precum și obiecte sau documente care pot avea importanță pentru cauză.

Dacă e să comparăm regula prevăzută de articolul 428 al Codului contravențional cu prevederile articolului 125 al Codului de procedură penală, la prima vedere, constatăm un conținut identic. Astfel, articolul 125 al Codului de procedură penală stabilește că ”agentul constatatator este în drept să efectueze percheziție, dacă din probele acumulate sau din materialele activității speciale de investigații rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere ori într-un alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au fost destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea contravenției, obiecte și valori dobândite de pe urma contravenției, precum și alte obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală și care prin alte procedee probatorii nu pot fi obținute.

În același timp, constatăm în mod paradoxal anumite chestiuni care deosebesc condițiile percheziției în procesul contravențional de cel din procesul penal. Ne referim la:

1) În procesul penal se impune drept condiție a percheziției faptul ca administrarea probelor prin alte procedee să nu fie posibilă decât prin realizarea percheziției. În același timp, pentru procesul contravențional o asemenea condiție nu este indicată. Din acest motiv, realizarea percheziției în procesul contravențional este posibilă chiar și dacă în procesul contravențional administrarea probelor este posibilă și pe alte căi. În acest sens, exprimându-ne dezacordul cu o asemenea situație accentuăm faptul expus în hotărârea explicativă a Curții Supreme de Justiție [69], și anume că decizia de numire a expertizei trebuie să conțină argumentarea privind faptul că imixtiunea agenților statului în viața privată a persoanei fiind prevăzută de lege, este necesară într-o societate democratică, are un scop legitim și corespunde principiului proporționalității. În hotărârea CEDO, Buck vs Germania [6], s-a considerat că nu este o măsură proporțională cu situația dispunerea de către agentul constatatator a efectuării percheziției și sechestrării într-un caz de infracțiune minoră. Nu poate fi considerată ca fiind motivată ordonanța în care se apreciază că sunt necesare într-o societate democratică și au un

scop legitim efectuarea percheziției și ridicarea de obiecte, făcându-se referință la “o geantă cu documente și o cutie cu discuri” [69]. Ingerința nu a avut loc în conformitate cu legea și s-a încălcat articolul 8 din Convenție atunci când “au fost confiscate/ridicate toate documentele din birou și anumite obiecte personale ale reclamantului, care nu aveau în mod clar nici o relevanță pentru cazul penal” [71]. În acest sens, pornind de la prevederile articolului 10 al Codului contravențional, potrivit căruia contravenția reprezintă o faptă ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională, având în vedere faptul că însuși Codul contravențional indică asupra gradului de pericol social mai redus al contravenției decât infracțiunea. Prin urmare, având în vedere aprecierile CEDO, odată ce nu este considerată o măsură proporțională situația dispunerii de către agentul constator a efectuării percheziției și sechestrării într-un caz de infracțiune minoră, cu atât mai disproporțională va fi dispunerea unei percheziții în cazul unei contravenții, ca fiind o faptă apriori mai minoră ca cea mai minoră infracțiune. Din aceste considerente, însăși existența unei asemenea căi de administrare (colectare) a probelor în procesul contravențional urmează a fi pusă la îndoială.

2) Articolul 428 al Codului contravențional stabilește că organul de constatare al contravențiilor este în drept să efectueze percheziție, dacă din materialele de investigație operativă rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere, la domiciliu ori în alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au servit la săvârșirea contravenției, obiecte sau alte valori dobândite din contravenție, precum și obiecte sau documente care pot avea importanță pentru cauză. Problema-cheie se referă la posibilitatea ca în cadrul procesului contravențional să fie existente “materiale ale investigațiilor operative”. În acest sens, trebuie să reținem că începând cu data de 08.12.2012, Legea cu privire la activitatea operativă de investigații a fost abrogată. Ca urmare a abrogării acestei legi a încetat a mai fi aplicată instituția “materialelor investigațiilor operative”. În același timp, pornind de la prevederile articolului 5 al Codului contravențional, nu poate fi admisă aplicarea prin analogie a prevederilor Legii cu privire la activitatea special de investigație. Aceasta este inadmisibilă și raportată la ideea că instituția “activității operative” și instituția “activității speciale de investigații” sunt diferite nu doar ca formulare, dar și din punctul de vedere al conținutului, precum și al conținutului aplicării acestor măsuri. Pentru exemplificare să ne referim la activitatea operativă în sensul Legii privind activitatea operativă din anul 1994 (abrogată la moment), reprezenta o activitate ce putea fi realizată în afara procesului penal, iar, prin urmare, și a celui contravențional. Pe de altă parte, măsurile de activitate specială de investigații, așa cum stabilește articolul 132/1 al Codului de procedură penală și articolul 27 al Legii cu privire la activitatea specială de investigații [78], pot fi realizate doar în cadrul procesului de urmărire penală. Prin urmare, începând cu data de 08.12.2012 o asemenea posibilitate ca în cadrul procesului contravențional să fie realizate măsuri cu caracter operativ, este exclusă. Mai mult ca atât, potrivit prevederilor articolului 6

al Legii cu privire la activitatea specială de investigații, lista de autorități care sunt în drept să efectueze măsuri speciale de investigații este una limitată și din această listă nu fac parte majoritatea autorităților care au calitatea de agenți constatatori în procesul contravențional. Această situație este una valabilă și pentru autoritățile de mediu, agenții constatatori ale cărora nu sunt în drept să efectueze activități speciale de investigații.

3) Legiuitorul stabilește în articolul 429 al Codului contravențional că în cazul contravențiilor aflate în competență, organul de constatare a contravențiilor, dacă există temeiuri de a efectua percheziția corporală sau ridicarea, poate ridica obiectele și documentele care au importanță pentru cauză, care se află în hainele, în alte lucruri ale persoanei sau pe corpul ei. Percheziția corporală și ridicarea obiectelor și documentelor se pot efectua fără ordonanță specială și fără autorizația instanței de judecată în cazul reținerii, precum și în cazul când există motive rezonabile pentru a presupune că una dintre persoanele care se află la locul efectuării percheziției sau ridicării ascunde asupra sa obiecte sau documente care pot avea importanță pentru justa soluționare a cauzei. Copia de pe procesul-verbal se înmânează, contra semnătură, persoanei la care se referă sau reprezentantului ei legal.

Audierea participanților la proces. Codul contravențional identifică o categorie specifică de depoziții ale participanților la procesul contravențional. Astfel, în articolul 425 al Codului contravențional se identifică următoarele categorii de depoziții ale participanților la procesul contravențional: explicațiile persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, depozițiile victimei, depozițiile martorilor. Codul contravențional nu indică asupra modului și condițiilor de audiere a victimei, a contravenientului și a martorilor. În același timp, articolul 425 al Codului contravențional indică asupra faptului că procesului contravențional se aplică în mod corespunzător prevederile Codului de procedură penală cu privire la mijloacele de probă și la procedeele probatorii. Pentru a identifica condițiile și modul de audiere a victimei, martorului și a contravenientului, este necesar să facem referință la prevederile articolelor 102-115 și 153 ale Codului de procedură penală.

Astfel, articolul 102 al Codului de procedură penală [14] stabilește că declarații sunt informațiile orale sau scrise, date în cadrul procesului penal [14] de către persoană și care au importanță pentru justa soluționare a cauzei.

Deși articolul 103 al Codului de procedură penală face referință la declarațiile bănuیتului, învinuitului, inculpatului, totuși aceste reguli în procesul contravențional urmează a fi referite la declarațiile persoanei bănuite în comiterea contravenientului, precum și a contravenientului în cadrul procedurii contravenționale, inclusiv și în procesul de examinare a recursului. Astfel, declarațiile bănuیتului în comiterea contravenției sunt informațiile orale sau scrise, depuse de aceștia la audiere în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală [14], care este guvernată de următoarele reguli:

- Bănuitul în comiterea contravenției nu poate fi forțat să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudelor sale apropiate ori să-și recunoască vinovăția și nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declarații.

- Datele comunicate de bănuitul în comiterea infracțiunii nu pot servi ca probe, dacă ele se bazează pe informații a căror sursă nu este cunoscută.

- Dacă declarațiile bănuitalui se bazează pe spusele altor persoane, este necesar ca și aceste persoane să fie audiate.

- Nemijlocita audiere a bănuitalui în comiterea contravenției se face numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, imediat după reținerea bănuitalui sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat.

- Nu se permite audierea bănuitalui, învinuitului, inculpatului în stare de oboseală, precum și în timpul nopții, decât doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amânare, care vor fi motivate în procesul-verbal al audierii.

- Persoana care efectuează audierea, înainte de a-l audia pe bănuit, îl întreabă numele, prenumele, data, luna, anul și locul nașterii, precizează cetățenia, studiile, situația militară, situația familială și persoanele pe care le întreține, ocupația, domiciliul și altă informație necesară pentru identificarea persoanei lui în cauza respectivă, îi explică esența bănuirii, învinuirii și dreptul de a tăcea și de a nu da mărturii în defavoarea sa, după aceea îl întreabă dacă el acceptă să facă declarații asupra bănuielii.

- În cazul în care bănuitul refuză să facă declarații, aceasta se menționează în procesul-verbal al audierii.

- Dacă bănuitul acceptă să facă declarații, persoana care efectuează audierea îl întreabă dacă recunoaște bănuiala sau învinuirea ce i se impută și îi propune să facă în scris explicații asupra acesteia, iar dacă bănuitul, învinuitul nu poate scrie sau refuză să scrie personal declarația, aceasta se consemnează în procesul-verbal de către persoana care efectuează audierea.

- Audierea bănuitalui nu poate începe cu citirea sau reamintirea declarațiilor pe care acesta le-a depus anterior. Bănuitul nu poate prezenta sau citi o declarație scrisă mai înainte, însă poate utiliza notele sale asupra amănuntelor greu de memorizat.

- Durata audierii neîntrerupte a bănuitalui nu poate depăși 4 ore, iar durata audierii în aceeași zi nu poate depăși 8 ore.

- Bănuitul are dreptul la o pauză de până la 20 de minute pe durata audierii de 4 ore.

- În cazul persoanelor grav bolnave, durata audierii se stabilește ținând cont de indicațiile medicului.

- Fiecare bănuit este audiat separat.

- Persoana care efectuează audierea trebuie să ia măsuri ca bănuții chemați în aceeași cauză să nu comunice între ei.

- Declarațiile bănuțului se consemnează în procesul-verbal al audierii, întocmit în conformitate cu prevederile art. 260 și 261 ale Codului de procedură penală.
- În cazul în care bănuțul revine asupra vreuneia din declarațiile sale anterioare sau are de făcut completări, rectificări ori precizări, acestea se consemnează în mod separat.
- Dacă bănuțul nu are posibilitate să se prezinte pentru a fi audiat, agentul constator procedează la audierea acestuia la locul aflării lui.

În cazul declarațiilor martorului constatăm următoarele particularități [14]:

- Declarațiile martorului sunt date orale sau scrise, depuse de acesta în cadrul audierii în condițiile prezentului cod, asupra oricărui circumstanțe care urmează să fie constatate în cauză, inclusiv asupra persoanei bănuțului, părții vătămte și relațiilor sale cu aceștia.
- Martorii chemați în aceeași cauză sunt audiați fiecare separat, fără prezența altor martori. Persoana care efectuează examinarea cazului contravențional trebuie să ia măsuri ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei.
- Înainte de a începe audierea martorului, persoana care efectuează această acțiune procesuală constată identitatea lui (numele, prenumele, vârsta, domiciliul, ocupația). Dacă există dubii în privința identității martorului, aceasta se constată prin alt mijloc de probă.
- Martorul surdomut este audiat cu participarea interpretului care cunoaște semnele acestuia și poate să comunice prin ele. Participarea interpretului este consemnată în procesul-verbal.
- În cazul în care martorul suferă de o boală psihică sau de o altă boală gravă, audierea lui se face cu consimțământul medicului și în prezența acestuia.
- Persoana care efectuează acțiunea procesuală explică martorului drepturile și obligațiile prevăzute în art. 90 al Codului de procedură penală [14] și îl previne asupra răspunderii ce o poartă în caz de refuz de a depune declarații, precum și pentru declarații mincinoase, făcute cu bună știință și despre aceasta se face mențiune în procesul-verbal al audierii.
- În mod obligatoriu, fiecare martor este întreat dacă este soț sau rudă apropiată cu vreuna din părți și în ce relații se află cu părțile. În cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a bănuțului, martorului i se explică dreptul de a tăcea și este întreat dacă acceptă să facă declarații.
- La audierea martorului se interzice punerea întrebărilor care în mod evident urmăresc insultarea și umilirea persoanei.
- Martorul se audiază la locul desfășurării examinării cauzei contravenționale sau cercetării judecătorești. În caz de necesitate, martorul poate fi audiat la locul aflării lui.
- Audierea martorului se face, de regulă, în timpul zilei. În cazuri excepționale, audierea poate fi efectuată în timpul nopții, cu indicarea motivelor în procesul-verbal respectiv.
- Durata audierii neîntrerupte a martorului nu poate depăși 4 ore, iar durata generală, în aceeași zi, nu poate depăși 8 ore.
- Martorul poate solicita o pauză de maximum 20 de minute pe durata audierii de 4 ore.

- Înainte de a fi audiat, martorul în instanța de judecată depune următorul jurământ: “Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu”.

- Despre depunerea jurământului sau rostirea formulei și prevenirea privitor la răspunderea penală pentru declarații false se face mențiune în procesul-verbal, martorul semnând pentru conformitate.

- Martorului i se aduce la cunoștință obiectul cauzei și i se propune să declare despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște și care se referă la cauză.

- După ce martorul a făcut declarații, lui i se pot pune întrebări cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză, precum și în ce mod a luat cunoștință de cele declarate.

- Nu se admite punerea întrebărilor care nu se referă la premisa probelor și care în mod evident urmăresc scopul insultării și umilirii martorului.

- În cazul în care prezența martorului la judecarea cauzei va fi imposibilă din motivul plecării lui peste hotarele țării sau din alte motive întemeiate, precum și pentru a reduce sau a exclude supunerea martorului unui vădit pericol sau pentru a reduce revictimizarea martorului, agentul constatatator poate solicita audierea acestuia de către judecătorul de instrucție, cu asigurarea posibilității bănuیتului, apărătorului acestuia, părții vătămate și procurorului de a pune întrebări martorului audiat.

- Bănuitul sau partea vătămată la fel poate solicita procurorului audierea martorului la judecătorul de instrucție.

- Consemnarea declarațiilor martorului se efectuează în condițiile art. 260 și 261 Cod de procedură penală sau, după caz, în condițiile art.336 și 337 al Codului de procedură penală [14].

Declarațiile și audierea părții vătămate se efectuează conform dispozițiilor ce se referă la declarațiile și audierea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător.

Declarațiile și audierea părții civile și părții civilmente responsabile se fac conform dispozițiilor ce se referă la audierea învinuitului, fiind aplicate în mod corespunzător. Partea civilă și partea civilmente responsabilă dau explicații privitor la acțiunea civilă înaintată.

Partea civilă poate fi ascultată în calitate de martor privind circumstanțele care au importanță pentru soluționarea cauzei penale, aplicându-se în mod corespunzător dispozițiile ce se referă la audierea martorului.

Particularitățile efectuării confruntării. În cazul în care există divergențe între declarațiile persoanelor audiate în aceeași cauză, se procedează la confruntarea acestor persoane, inclusiv cu cele ale căror declarații sunt defavorabile bănuیتului, dacă este necesar, pentru aflarea adevărului și înlăturarea divergențelor.

Confruntarea se efectuează de către agentul constatatator din oficiu sau la cererea participanților la proces. Audierea persoanelor confruntate se face cu respectarea dispozițiilor privitoare la audierea

martorului sau învinuitului, care se aplică în mod corespunzător, în funcție de calitatea procesuală a persoanelor confruntate. Persoanele confruntate se audiază privitor la relațiile dintre ele, la faptele și circumstanțele în privința cărora declarațiile depuse anterior se contrazic. După audierea declarațiilor, persoanele confruntate pot să-și pună reciproc întrebări și răspund la întrebările persoanei care efectuează acțiunea procesuală. Declarațiile persoanelor confruntate se consemnează într-un proces-verbal întocmit conform prevederilor art. 260 și 261 al Codului de procedură penală.

Verificarea declarațiilor la locul comiterii contravenției. Pentru a verifica sau a preciza declarațiile martorului, părții vătămate, bănuیتului despre evenimentele contravenției săvârșite într-un loc concret, agentul constatatator este în drept să se prezinte la locul contravenției împreună cu persoana audiată și, după caz, cu apărătorul, interpretul, specialistul, reprezentantul legal și să propună persoanei audiate să descrie circumstanțele și obiectele despre care a făcut sau poate face și acum declarații.

Persoana audiată arată calea spre locul comiterii contravenției, descrie circumstanțele și obiectele despre care anterior a făcut declarații și răspunde la întrebările agentului constatatator.

Dacă, pe parcursul verificării declarațiilor la locul contravenției, vor fi descoperite obiecte și documente ce pot servi ca probe în cauza contravențională, ele se ridică și acest fapt se consemnează în procesul-verbal.

Verificarea declarațiilor la locul comiterii contravenției se permite cu condiția de a nu leza demnitatea și onoarea persoanelor care participă la această acțiune procesuală și de a nu pune în pericol sănătatea lor.

Despre verificarea declarațiilor la locul contravenției se întocmește un proces-verbal, cu respectarea prevederilor art.260 și 261 ale Codului de procedură penală, în care, suplimentar, se fixează declarațiile persoanei făcute la fața locului. În cadrul efectuării verificării declarațiilor la fața locului pot fi aplicate mijloace tehnice, întocmite schițe, fapt ce se consemnează în procesul-verbal. Fonogramele, casetele audio și video, peliculele fotografice, schițele, documentele și obiectele ridicate se anexează la procesul-verbal.

Înscrisurile (mijloacele materiale de probă). Constituie mijloc material de probă documentele în orice formă (scrisă, audio, video, electronică etc.), care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice, dacă în ele sunt expuse ori adevărate circumstanțe care au importanță pentru cauză.

Documentele se anexează, prin ordonanța agentului constatatator sau prin încheierea instanței, la materialele dosarului și se păstrează atâta timp, cât se păstrează dosarul respectiv. În cazul în care documentele în original sunt necesare pentru evidență, rapoarte sau în alte scopuri legale, acestea pot fi restituite deținătorilor, dacă este posibil, fără a afecta cauza, copiile de pe acestea păstrându-se în dosar.

Documentele se prezintă de către persoanele fizice și juridice la demersul agentului constator făcut din oficiu sau la cererea altor participanți la proces ori la demersul instanței făcut la cererea părților, precum și de către părți în cadrul urmăririi penale sau în procesul judecării cauzei.

În cazurile în care documentele conțin cel puțin unul din elementele menționate în art. 158, acestea se recunosc drept corpuri delictive.

Corpurile delictive. Corpuri delictive sunt recunoscute obiectele în cazul în care există temeiuri de a presupune că ele au servit la comiterea contravenției, au păstrat asupra lor urmele acțiunilor ilegale sau au constituit obiectivul acestor acțiuni, precum și bani sau alte valori ori obiecte și documente care pot servi ca mijloace pentru constatarea contravenției, constatarea circumstanțelor acesteia, identificarea persoanelor vinovate sau pentru respingerea învinuirii ori atenuarea răspunderii contravenționale.

Obiectul se recunoaște drept corp delict prin ordonanța agentului constator sau prin încheierea instanței de judecată și se anexează la dosar.

Obiectul poate fi recunoscut drept corp delict în următoarele condiții:

1) dacă, prin descrierea lui detaliată, prin sigilare, precum și prin alte acțiuni întreprinse imediat după depistare, a fost exclusă posibilitatea substituirii sau modificării esențiale a particularităților și semnelor sau a urmelor aflate pe obiect;

2) dacă a fost dobândit prin unul din următoarele procedee probatorii: cercetare la fața locului, percheziție, ridicare de obiecte, precum și prezentat de către participanții la proces, cu ascultarea prealabilă a acestora.

Corpurile delictive se anexează la dosar și se păstrează în dosar sau în alt mod prevăzut de lege. Corpurile delictive care, din cauza volumului sau din alte motive, nu pot fi păstrate împreună cu dosarul, trebuie fotografiate și fotografiile se anexează la procesul-verbal respectiv. Obiectele voluminoase, după fotografiere, pot fi sigilate și transmise spre păstrare persoanelor juridice sau fizice. În acest caz, în dosar se va face mențiunea respectivă.

Substanțele explozive și alte obiecte care prezintă pericol pentru viața și sănătatea omului și din acest motiv nu pot fi păstrate în calitate de corpuri delictive, fapt confirmat prin concluzia specialiștilor în domeniu, în baza ordonanței agentului constator, autorizate de judecătorul de instrucție, se nimicesc prin metodele respective. În caz de urgență, când există pericol iminent pentru viața oamenilor, substanțele explozive pot fi nimicite, în urma concluziei specialistului, fără autorizarea judecătorului de instrucție, cu prezentarea materialelor respective, în termen de 24 de ore, judecătorului de instrucție pentru efectuarea controlului legalității acestei acțiuni procesuale.

Imediat după ridicare și examinare, metalele prețioase, pietrele prețioase și articolele din ele, numerarul și cecurile în monedă națională și în valută străină, cardurile, alte instrumente de plată, valorile mobiliare, obligațiile, recunoscute drept corpuri delictive, se transmit spre păstrare Inspectoratului Fiscal Principal de Stat conform procedurii stabilite.

Corpurile delictive și alte obiecte ridicate se păstrează până ce soarta lor nu va fi soluționată prin hotărâre definitivă a agentului constatatator sau a instanței.

În caz de conflict referitor la apartenența obiectului recunoscut corp delict, litigiul se soluționează în ordinea procedurii civile și un asemenea obiect se păstrează până la momentul când hotărârea pronunțată în cauza civilă devine irevocabilă.

La păstrarea corpurilor delictive și a altor obiecte, la transmiterea lor pentru efectuarea expertizei sau a constatării tehnico-științifice sau medico-legale, precum și la transmiterea cauzei altei autorități competente împuternicite să examineze cauzele contravenționale) sau altei instanțe judecătorești trebuie să fie luate măsuri pentru a preveni pierderea, deteriorarea, alterarea, atingerea între ele sau amestecul corpurilor delictive ori al altor obiecte.

În cazul transmiterii cauzei, în documentul de însoțire, în anexele la el și în informația anexată la rechizitoriu se indică toate corpurile delictive și alte obiecte care au fost anexate la dosar și pe care îl însoțesc, precum și locul lor de păstrare dacă ele nu sunt anexate la dosar.

La transmiterea cauzei în care figurează corpuri delictive, organul care primește cauza verifică prezența obiectelor anexate la dosar în conformitate cu datele menționate în documentul de însoțire a cauzei. Despre rezultatele acestei verificări se face mențiune în documentul de însoțire.

Până la soluționarea cauzei contravenționale organul care examinează cauza contravențională, în faza examinării cauzei sau, după caz, instanța dispune restituirea către proprietarul sau posesorul legal:

- 1) a produselor ușor alterabile;
- 2) a obiectelor necesare acestuia pentru viața cotidiană;
- 3) a animalelor domestice, pasărilor, altor animale care necesită îngrijire permanentă;
- 4) a automobilului sau a unui alt mijloc de transport, dacă acesta nu a fost sechestrat pentru asigurarea acțiunii civile în cauza penală sau a posibilei confiscări speciale a bunurilor.

Corpurile delictive voluminoase care necesită condiții speciale de păstrare și care nu au pe ele urme comiterii contravenției, precum și alte corpuri delictive, cu excepția celor care au servit la comiterea contravenției și care păstrează pe ele urmele faptei ilicite, se transmit instituțiilor fiscale respective pentru a fi utilizate, păstrate, îngrijite sau comercializate.

În cazul în care proprietarul sau posesorul legal al corpurilor delictive voluminoase care necesită condiții speciale de păstrare și care nu au pe ele urme ale comiterii contravenției, nu este cunoscut sau dacă restituirea lor este imposibilă din alte motive, ele se predau instituțiilor fiscale respective pentru a se decide utilizarea, păstrarea, îngrijirea sau comercializarea acestora cu transferarea banilor încasați la contul de depozit al procuraturii sau al instanței de judecată respective.

Banii marcați, asupra cărora au fost îndreptate acțiunile criminale, se trec în venitul statului, iar echivalentul lor se restituie proprietarului de la bugetul de stat. La cererea victimei, echivalentul

banilor recunoscuți drept corpuri delictive poate fi restituit în temeiul hotărârii judecătorești de instrucție.

În cazul în care organul împuternicit să examineze cauzele contravenționale dispune încetarea procesului contravențional sau în cazul soluționării cauzei în fond, se hotărăște chestiunea cu privire la corpurile delictive. În acest caz:

1) uneltele care au servit la comiterea contravenției vor fi confiscate și predate instituțiilor respective sau nimicite;

2) obiectele a căror circulație este interzisă vor fi predate instituțiilor respective sau nimicite;

3) lucrurile care nu prezintă nici o valoare și care nu pot fi utilizate vor fi distruse, iar în cazurile în care sunt cerute de persoane ori instituții interesate, ele pot fi remise acestora;

4) Celelalte obiecte se predau proprietarilor legali, iar dacă aceștia nu sînt identificați, se trec în proprietatea statului. În caz de conflict referitor la apartenența acestor obiecte, litigiul se soluționează în ordinea procedurii civile.

5) documentele care constituie corpuri delictive rămân în dosar pe tot termenul de păstrare a lui sau, la solicitare, se remit persoanelor interesate;

6) obiectele ridicate de agentul constatator, dar care nu au fost recunoscute corpuri delictive, se remit persoanelor de la care au fost ridicate.

Valoarea obiectelor alterate, deteriorate sau pierdute în urma efectuării expertizei și a altor acțiuni legale se atribuie la cheltuielile judiciare. Dacă aceste obiecte au aparținut contravenientului sau persoanei civilmente responsabile, contravaloarea acestora nu se restituie. Dacă aceste obiecte au aparținut altor persoane, contravaloarea lor se restituie din bugetul de stat și poate fi încasată de la contravenient sau de la partea civilmente responsabilă.

În caz de anulare a deciziilor agentului constatator, contravaloarea obiectelor alterate sau pierdute în cadrul efectuării expertizei sau a altor acțiuni legale se restituie proprietarului sau posesorului legal, indiferent de calitatea lui procesuală, din bugetul de stat.

În cazul în care corpurile delictive au fost transmise conform destinației potrivit prevederilor art.161 alin.(3) al Codului de procedură penală, proprietarului sau, după caz, posesorului legal i se restituie obiecte de același gen și calitate sau i se plătește contravaloarea lor pornind de la prețurile libere în vigoare la momentul compensării.

Înregistrările audio sau foto-video. Înregistrările audio sau video, fotografiile, mijloacele de control tehnic, electronic, magnetic, optic și alți purtători de informație tehnico-electronică, constituie mijloace de probă dacă ele conțin date sau indici temeinici privind pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni și dacă conținutul lor contribuie la aflarea adevărului în cauza respectivă.

Raportul de expertiză și constatările tehnico-științifice și medico-legale. Ca și alte categorii de acte de procedură contravențională, expertiza și constatarea tehnico-științifică și medico-legală își are rolul său deosebit în stabilirea adevărului. Astfel, în cazul în care este necesară explicarea unor

fapte sau circumstanțe ale cauzei, agentul constatatator sau instanța de judecată poate folosi cunoștințele unui specialist, dispunând, la cererea părților, sau din oficiu, efectuarea constatării tehnico-științifice sau medico-legale.

Realizarea acestor acte este efectuează sub guvernarea următoarelor particularități:

- Agentul constatatator sau instanța de judecată care dispune efectuarea constatării tehnico-științifice stabilește obiectul acesteia, formulează întrebările la care trebuie să se răspundă și stabilește termenul în care va fi efectuată lucrarea.

- Constatarea tehnico-științifică se efectuează asupra materialelor și informației puse la dispoziție sau indicate de către agentul constatatator sau instanța de judecată. Persoanei căreia îi revine sarcina efectuării constatării nu i se pot delega și nici aceasta nu-și poate însuși atribuții de agent constatatator sau de organ de control.

- Dacă specialistul căruia îi revine sarcina efectuării lucrării consideră că materialele puse la dispoziție ori informația indicată sunt insuficiente, el comunică aceasta agentului constatatator sau instanței în vederea completării lor.

- În cazul în care este necesară o examinare corporală asupra bănuیتului în comiterea contravenției ori părții vătămăte pentru a constata pe corpul acestora existența urmelor contravenției, agentul constatatator dispune efectuarea unei constatări medico-legale și cere organului medico-legal, căruia îi revine competența potrivit legii, să efectueze această constatare.

- Rezultatele constatării tehnico-științifice sau medico-legale se consemnează într-un raport.

- Agentul constatatator, din oficiu sau la cererea părților, precum și instanța de judecată, la cererea oricăreia dintre părți, dacă constată că raportul tehnico-științific ori medico-legal nu este complet sau concluziile acestuia nu sunt precise, dispune efectuarea unei expertize.

- În cazul participării specialistului la efectuarea procedurilor probatorii de către agentul constatatator, rezultatele constatărilor tehnico-științifice și medico-legale se includ în procesul-verbal al acțiunii respective.

- Expertiza se dispune în cazurile în care pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală sunt necesare cunoștințe specializate în domeniul științei, tehnicii, artei, meșteșugului sau în alte domenii. Posedarea unor asemenea cunoștințe specializate de către persoana care efectuează cercetarea contravenției sau de către judecător nu exclude necesitatea dispunerii expertizei. Dispunerea expertizei se face, la cererea părților, de către agentul constatatator sau de către instanța de judecată, precum și din oficiu de către agentul constatatator.

- Părțile, din inițiativă proprie și pe cont propriu, sunt în drept să înainteze cerere despre efectuarea expertizei pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate în apărarea intereselor lor.

- Raportul expertului care a efectuat expertiza la cererea părților se prezintă agentului constatatator, se anexează la materialele cauzei penale și urmează a fi apreciat o dată cu alte probe.

- În calitate de expert poate fi numită orice persoană care posedă cunoștințele necesare pentru a prezenta concluzii care se referă la circumstanțele apărute în legătură cu cauza penală și care pot avea importanță probatorie pentru cauza penală.

- Fiecare dintre părți are dreptul să recomande un expert pentru a participa cu drepturi depline la efectuarea expertizei, așa cum poate și recuza expertul desemnat.

Procedura de efectuare a expertizei presupune următoarele:

Considerând că este necesară efectuarea expertizei, agentul constatatator, prin ordonanță, iar instanța de judecată, prin încheiere, dispune efectuarea expertizei. În ordonanță sau în încheiere se indică: cine a inițiat numirea expertizei; temeiurile pentru care se dispune expertiza; obiectele, documentele și alte materiale prezentate expertului cu mențiunea când și în ce împrejurări au fost descoperite și ridicate; întrebările formulate expertului; denumirea instituției de expertiză, numele și prenumele persoanei căreia i se pune în sarcină efectuarea expertizei. Cererea de solicitare a efectuării expertizei se formulează în scris, cu indicarea faptelor și împrejurărilor supuse constatării și a obiectelor, materialelor care trebuie investigate de expert. Ordonanța sau încheierea de dispunere a efectuării expertizei este obligatorie pentru instituția sau persoana care urmează să efectueze expertize. La efectuarea expertizei din inițiativă și pe contul propriu al părților, expertului i se remite lista întrebărilor, obiectele și materialele de care dispun părțile sau sunt prezentate, la cererea lor, de către agentul constatatator. Despre aceasta se întocmește un proces-verbal. Bănuitul în comiterea contravenției sau partea vătămată poate solicita agentului constatatator sau, după caz, procurorului dispunerea efectuării expertizei. Refuzul de dispunere a efectuării expertizei poate fi contestat în modul stabilit de prezentul cod.

Agentul constatatator sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei, citează părțile și expertul desemnat pentru a li se aduce la cunoștință obiectul expertizei și întrebările la care expertul trebuie să dea răspunsuri, pentru a li se explica dreptul de a face observații cu privire la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor. Totodată, părților li se explică dreptul lor de a cere numirea a câte un expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei. În acest caz, se întocmește un proces-verbal. După examinarea obiecțiilor și cererilor înaintate de părți și expert, agentul constatatator sau instanța de judecată fixează termenul efectuării expertizei, informându-l, totodată, pe expert dacă la efectuarea acesteia urmează să participe părțile.

După efectuarea investigațiilor necesare, expertul întocmește în scris un raport, pe care îl semnează și aplică ștampila. În raportul de expertiză se indică: când, unde și cine (numele, prenumele, studiile, specialitatea) a efectuat expertiza; faptul informării expertului despre răspunderea penală pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false; titlul, gradul științific și, după caz, funcția persoanei care a efectuat expertiza; actul prin care s-a dispus efectuarea expertizei;

persoanele care au asistat la efectuarea expertizei; materialele utilizate de către expert, investigațiile efectuate, operațiunile de efectuare a expertizei, metodele, programele și echipamentele utilizate; întrebările adresate expertului; concluziile la întrebări. Dacă, în cursul efectuării expertizei, expertul constată circumstanțe ce prezintă interes pentru cauza penală, dar cu privire la care nu i s-au pus întrebări, el are dreptul să le menționeze în raportul său. La raportul expertului se anexează corpurile delictelor, probele grafice, alte materiale, rămase după efectuarea investigațiilor, precum și fotografii, schițe și grafice ce confirmă concluziile expertului. În raportul expertului va fi inclusă argumentarea imposibilității de a răspunde la toate sau la unele întrebări ce au fost puse dacă materialele prezentate nu au fost suficiente sau întrebările formulate nu țin de competența expertului, ori nivelul științei și practica expertizelor nu permit de a răspunde la întrebările puse. Raportul expertului sau declarația sa că nu poate prezenta concluzii, precum și procesul-verbal de audiere a expertului se comunică imediat, dar nu mai târziu de 3 zile de la primirea lor de către agentul constatat, părților în proces care au dreptul să dea explicații, să facă obiecții, precum și să ceară a se pune expertului întrebări suplimentare, a se efectua expertiza suplimentară ori o expertiză repetată. Executarea acestor acțiuni se consemnează într-un proces-verbal. În cazul în care raportul expertului nu este clar sau are unele deficiențe, pentru înlăturarea cărora nu sunt necesare investigații suplimentare, ori a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni, agentul constatat este în drept să audieze expertul. Audierea expertului nu se admite până la prezentarea raportului și cercetarea acestuia. Însăși audierea expertului se realizează cu respectarea prevederilor articolelor 105-109 ale Codului de procedură penală.

Colectarea mostrelor pentru cercetare comparativă. Agentul constatat este în drept să colecteze mostre care reflectă particularitățile omului viu, cadavrului, animalului, substanței, obiectului, dacă investigarea lor are importanță pentru cauza contravențională.

Această acțiune de procedură se efectuează în următoarele condiții:

- Agentul constatat este în drept să colecteze mostre de la bănuitul în comiterea contravenției. Agentul constatat, de asemenea, poate dispune colectarea mostrelor de la martori sau partea vătămată, dar numai în cazul în care trebuie să verifice dacă aceste persoane au lăsat urme la locul unde s-a produs evenimentul sau pe corpurile delictelor.

- Pentru colectarea mostrelor necesare pentru cercetarea comparativă, agentul constatat emite o ordonanță motivată, iar instanța de judecată o încheiere, în care, în special, se indică: persoana care va colecta mostrele, persoana de la care se vor colecta mostrele; care anume mostre și în ce număr (cantitate) trebuie colectate; când, unde și la cine trebuie să se prezinte persoana de la care vor fi colectate mostrele; când și cui trebuie să fie prezentate mostrele după colectare. Dacă este necesar, colectarea mostrelor pentru cercetare comparativă se face cu participarea specialistului, faptul dat indicându-se în ordonanță.

- Despre colectarea mostrelor necesare pentru cercetarea comparativă se întocmește un proces-verbal.

- Pentru procesul contravențional în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice în calitate de mostre pot fi colectate sânge, păr, secvențe de unghii, microparticule de pe corp, amprente digitale, mulaje ale dinților și falangelor, înscrisuri, obiecte, piese vestimentare și părți ale lor, alte materiale ce reflectă deprinderile persoanei respective, fotografii sau înregistrări video, corpuri materiale, substanțe, materie primă, produse, arme de diferite tipuri, cartușe, tub-cartușe, gloanțe, piese și uneltele folosite la confecționarea acestora, dispozitive explozive neutralizate, părți componente ale lor, piese, mecanisme și unelte folosite la confecționarea acestora, alte substanțe și obiecte.

- Agentul constatator citează persoana sau se deplasează la locul unde se află ea, aducându-i la cunoștință, contra semnătură, ordonanța de colectare a mostrelor, explică acestei persoane și specialistului drepturile și obligațiile lor.

- Agentul constatator, cu participarea specialistului, dacă acesta este invitat, desfășoară acțiunile necesare și colectează mostrele respective. Se interzice colectarea mostrelor într-un mod care pune în pericol sănătatea și viața omului sau care lezează onoarea și demnitatea lui. Mostrele, cu excepția documentelor, se împachetează și se sigilează, iar pachetele sigilate se semnează de persoana care efectuează acțiunea respectivă. În cazurile necesare, colectarea mostrelor se face prin percheziție sau ridicare ori concomitent cu efectuarea acestora, precum și a altor acțiuni procesuale.

- În procesul-verbal de colectare a probelor se descriu toate acțiunile efectuate pentru colectarea mostrelor în consecutivitatea efectuării lor, metodele și mijloacele tehnice aplicate, precum și înseși mostrele. Mostrele colectate se anexează la procesul-verbal.

Măsurile de asigurare în procesul contravențional privind contravențiile ecologice. În cadrul procesului contravențional, în vederea asigurării examinării efective și obiective a cauzei contravenționale, agentul constatator este în drept să aplice, în limitele competenței, o serie de măsuri procesuale de asigurare printre care și următoarele: a) reținerea; b) aducerea silită; c) înlăturarea de la conducerea vehiculului; d) examenul medical pentru constatarea stării de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe; e) reținerea vehiculului.

În opinia unor autori, este o lacună evidentă absența în Partea Generală a Codului contravențional a măsurilor de asigurare: confiscarea specială, desființarea lucrărilor ne autorizate și aducerea în stare inițială [54, p. 59]. Împărtășim această poziție cu excepția chestiunii cu privire la faptul că aceste măsuri nu pot fi privite ca măsuri de asigurare. Ele reprezintă fie categorii de sancțiuni complementare, fie sarcini suplimentare procesului de aplicare a sancțiunilor contravenționale.

În fond, cât privește contravențiile ecologice, considerăm că nu toată lista de măsuri de constrângere pot fi aplicate de către agenții constatatari. Astfel, sunt inutile la acest capitol așa

măsuri, cum ar fi înlăturarea de la conducerea vehiculului, examenul medical pentru constatarea stării de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe și reținerea vehiculului. Prin urmare, doar unele din categoriile de măsuri de asigurare pot fi aplicate în raport cu contravențiile ecologice.

În continuare ne vom referi la particularitățile aplicării măsurilor procesuale de constrângere în procedura contravențională cu privire la contravențiile ecologice.

Reținerea. Așa cum stabilește articolul 433 al Codului contravențional, reținerea constă în limitarea de scurtă durată a libertății persoanei fizice.

Această măsură poate fi aplicată de către agentul constatatator cu luarea în considerație a următoarelor condiții:

1) Reținerea contravențională se aplică în cazul contravențiilor flagrante pentru care Codul contravențional prevede sancțiunea arestului contravențional.

2) Reținerea contravențională se aplică în cazul imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit un proces contravențional, dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare;

3) Reținerea contravențională se aplică în cazul contravențiilor pasibile, conform prezentului cod, de aplicarea măsurii de siguranță a expulzării.

Este necesar de reținut faptul că condițiile enunțate mai sus reprezintă condiții independente, nefiind necesar prezența cumulativă a tuturor condițiilor.

În opinia unor autori, modul extrajudiciar de aplicare a răspunderii contravenționale nu înseamnă că toate cazurile de aplicare a constrângerii contravenționale pot fi calificate ca răspundere contravențională. De exemplu, nu este considerată răspundere contravențională măsurile de prevenire (controlul documentelor de identitate, controlul corporal și controlul bagajelor, supravegherea administrativă a unor categorii de persoane), precum și cele de curmare (reținerea contravențională, aducerea făptuitorului la organul de drept prin mandat) [23]. Ca urmare, trebuie să înțelegem că aplicarea măsurilor de reținere încă nu înseamnă aplicarea unor sancțiuni de ordin contravențional. De aceeași părere este și dr. S. Furdui, care susține că reținerea administrativă³, care prin conținutul și natura ei juridică, se prezintă ca un tip de măsură de constrângere administrativă menită să contribuie la constatarea cazului contravențional și la prevenirea comiterii de noi fapte social periculoase [49, p. 25].

În opinia noastră, legiuitorul la introducerea în textul legii a condițiilor referitor la aplicarea reținerii ca măsură de asigurare, puțin a denaturant esența acestei instituții. Astfel, în ce privește persoanele împuternicite să aplice măsurile de reținere contravențională este necesar să menționăm că Codul contravențional indică asupra faptului că această măsură poate fi aplicată doar de către poliție, poliția de frontieră în cauzele de încălcare a regimului de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat și de Serviciul vamal, în cazul contravențiilor ce țin de competența lui.

³ Termenul administrativ a fost utilizat având în vedere "tradiția" veche a Codului cu privire la contravențiile administrative.

Dar, nu putem fi de acord cu o asemenea abordare, deoarece anume măsura de reținere contravențională nu trebuie privită drept o analogie a arestului în procedura penală. În opinia noastră, deținerea în arest și reținerea contravențională reprezintă acțiuni diferite după conținutul său, astfel cum agentul constatat, reprezentantul inspectoratului ecologic de stat, în momentul în care urmează a documenta cazul de comitere a contravenției ecologice, cum ar fi braconajul, spre exemplu, mai întâi de toate urmează a identifica persoana care a comis, iar pentru aceasta, agentul constatat urmează a o reține din parcursul ei obișnuit. De fapt, aceasta reprezintă o reținere contravențională, dar și de jure aceasta este un arest contravențional preventiv.

Prin urmare, este necesar de a nu confunda măsura preventivă de arest în cazul procedurii penale, unde învinuitul sau inculpatul este izolat, pentru a nu împiedica efectua urmărirea penală, cu reținerea contravențională, care este o măsură care are menirea să fie asigurată realizarea examinării cauzei contravenționale. Astfel, chiar dacă articolul 435 al Codului contravențional stabilește că reținerea nu poate depăși 3 ore, cu excepția cazurilor când persoana suspectată de săvârșirea unei contravenții pentru care sancțiunea prevede arestul contravențional poate fi reținută până la examinarea cauzei contravenționale, dar nu mai mult decât pe 24 de ore, precum și pentru cazul în care sunt persoane care au încălcat regulile de ședere a cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova, regimul de frontieră sau regimul punctelor de trecere a frontierei de stat, care pot fi reținute pe un termen de până la 3 ore pentru încheierea procesului-verbal sau, prin decizia instanței de judecată, pe un termen de până la 72 de ore pentru a identifica persoana și a clarifica circumstanțele contravenției.

Prin urmare, nu este justificată limitarea listei autorităților care pot aplica reținerea doar cu organele de poliție și vamă. Urmează a fi modificat articolul 433 al Codului contravențional în sensul în care să fie exclusă lista care limitează posibilitatea agentului constatat de a reține contravenientul.

Orice agent constatat, inclusiv și din cadrul inspectoratului ecologic de stat, operând reținerea persoanei pentru documentarea cazului contravențional, inclusiv și asigură evacuarea braconierului din raza teritoriului gospodăriei cinegetice, este nevoit să nu întocmească proces-verbal de reținere, deoarece acesta nu este în lista persoanelor împuternicite de a reține, deși *de facto* realizează o asemenea reținere. Prin aceasta agentul constatat al Inspectoratului Ecologic de Stat este nevoit să încalce drepturile persoanei reținute.

În același timp, persoana reținută va fi informată neîntârziat, într-o limbă pe care o înțelege, despre motivele reținerii, faptul informării consemnându-se în procesul-verbal cu privire la reținere. Persoanei reținute i se comunică neîntârziat, contra semnătură, drepturile prevăzute la articolul 384 al Codului contravențional, faptul comunicării consemnându-se în procesul-verbal cu privire la reținere. Persoanei reținute i se acordă neîntârziat posibilitatea de a comunica la două persoane, la alegerea sa,

despre reținere. Faptul comunicării sau al refuzului de a comunica se consemnează, contra semnătură, în procesul-verbal cu privire la reținere.

La reținerea persoanei se încheie neîntârziat un proces-verbal cu privire la reținere, în care se consemnează data și locul încheierii, funcția, numele și prenumele persoanei care a încheiat procesul-verbal, date referitoare la persoana reținută, data, ora, locul și motivul reținerii. Procesul-verbal cu privire la reținere se semnează de persoana care l-a întocmit și de persoana reținută. Refuzul persoanei reținute de a semna procesul-verbal se consemnează în el, cu adevărarea faptului de cel puțin doi martori.

Persoana reținută urmează să fie eliberată în cazul în care nu s-au confirmat motivele verosimile de a bănuși că a săvârșit contravenția, când a expirat termenul reținerii și când lipsesc temeiurile de a fi privată în continuare de libertate. Persoana eliberată nu poate fi reținută din nou pe aceleași temeiuri. La eliberare, persoanei reținute i se înmânează copia de pe procesul-verbal în care se menționează de cine și în ce temei a fost reținută, locul și timpul reținerii, temeiul și timpul liberării.

De asemenea ținem să menționăm faptul că nu este admisibilă utilizarea termenului "reținere" în privința bunurilor, cum ar fi în cazul prevăzut de articolul 439 al Codului contravențional. Bunurile nu pot fi reținute, dat fiind că acestea nu posedă libertate de deplasare. Suntem de părerea că în atare situații urmează să fie utilizate termenul "sechestrare" ca fiind un termen propriu operațiunii reglementate de Codul contravențional.

Aducerea silită. Așa cum stabilește articolul 437 al Codului contravențional [9], aducerea silită constă în conducerea forțată în fața instanței de judecată a martorului sau a victimei care se eschivează de la prezentare. Aducerea silită se efectuează de către poliție în temeiul unei încheieri judecătorești. În acest sens, una din problemele discutate este cea legată de faptul că anume contravenientul nu poate fi supus aducerii silite. În acest sens, considerăm că în vederea disciplinării, precum și asigurării unei examinări și executări efective a sancțiunilor contravenționale, acest articol urmează a fi modificat astfel încât și contravenientul să poată fi supus aducerii silite.

3.2. Examinarea cauzei contravenționale de către agentul constator

Chestiunea referitoare la examinarea cauzei contravenționale de către agentul constator reprezintă un subiect deosebit de controversat. Aceasta este legat de faptul că articolul 114 al Constituției Republicii Moldova [18] stabilește că justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești. Prin justiție urmează a înțelege ca fiind una dintre formele fundamentale ale activității statului, care constă în judecarea pricinilor civile, contravenționale, penale și de altă natură în aplicarea pedepselor prevăzute de lege. În așa fel, odată ce Codul contravențional identifică atribuții specifice pentru autoritățile prevăzute de articolele 400 – 423¹⁰ ale Codului contravențional [9], și anume atribuții de examinare și aplicare a sancțiunii, urmează a constata că, de fapt, actul de

justiție este realizat nu doar de către instanțele de judecată, ci și de alte autorități. Din lista acestor autorități fac parte cele prevăzute la articolul 400, 405 și 406 ale Codului contravențional [9], autorități care constată contravenții de mediu.

Referindu-ne la capitolul care ține de particularitățile examinării contravențiilor de mediu, trebuie să constatăm următoarele.

Examinarea faptului de comitere a contravenției de mediu începe de la realizarea actelor procedurale de constatare a faptului contravențional și de identificare a făptuitorului. Ulterior urmează actele de administrare a probelor și de apreciere a acestora. Se finalizează procesul de examinare cu adoptarea deciziei asupra cazului contravențional, cu întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție.

Deși, aparent, acest proces nu reprezintă ceva dificil, totuși trebuie de reținut că procesul de examinare a cauzelor contravenționale de către autoritățile indicate în articolele 400 – 423¹⁰ ale Codului contravențional [9], apar o multitudine de particularități. Ne vom referi la fiecare din acestea în continuare.

Codul contravențional identifică două categorii de autorități care exercită dreptul de a examina și aplica sancțiuni contravenționale – autorități care au dreptul exclusiv de a examina și aplica sancțiuni contravenționale și autorități care au competența doar de a constata, fără drept de aplicare a sancțiunii.

Examinarea cauzei contravenționale în cazul în care Codul contravențional stabilește competența de examinare și aplicare a sancțiunii. Codul contravențional stabilește pentru agentul constatatator posibilitatea nu doar a stabilirii faptului că există o bănuială rezonabilă că a fost comisă o contravenție, ci și să examineze, dar și mai important și să aplice sancțiunea asupra cazului contravențional. Practica cazurilor de examinare și aplicare a sancțiunilor de către agenții constatatatori indică foarte multe vicii. Aceasta se datorează viziunii limitate asupra modului în care trebuie să fie realizată o examinare a cauzei contravenționale. De asemenea aceasta reprezintă și o urmare a imperfecțiunii legii, și în mod special datorită faptului că Codul contravențional nu reglementează expres modul și condițiile în care agentul constatatator examinează cazul contravențional.

În lipsa unor atare reglementări, agentul constatatator urmează a realiza procesul de examinare a cauzei contravenționale, inclusiv pe cazurile contravențiilor de mediu potrivit regulilor procedurii de examinare pe care o realizează instanța de judecată la examinarea în fond. Totodată, nu trebuie să uităm că în situația în care instanța de judecată asigură examinarea cazului contravențional, aceasta se manifestă ca un "arbitru" asigurând un proces contradictorial, unde agentul constatatator asigură susținerea învinuirii, iar partea contravenientă în contradictoriu susține apărarea. În cazul examinării cazului contravențional de către agentul constatatator, acesta nu poate asigura un proces contradictoriu, deoarece, de fapt, însuși agentul constatatator, reprezentând partea învinuirii, nu poate asigura contradictorialitatea și calitatea sa de "arbitru".

Chiar dacă agentul constatatator asigură examinarea cauzei contravenționale, acesta este obligat să asigure egalitatea de arme între învinuire și apărare, care formează esența principiului contradictorialității, ca o regulă specifică fazei de judecată [129, p. 126]. Această egalitate procesuală se caracterizează prin aceea că legea procesuală pune la îndemâna, atât a subiecților activi, cât și a subiecților pasivi ai exercițiului acțiunilor penale, contravenționale și civile, aceleași modalități și mijloace procesuale pentru susținerea pretențiilor lor [103, p. 50]. Ea vine să garanteze că instanța de judecată va soluționa fiecare cauză penală, în conformitate cu adevărul și legea, fără a se ajunge la situația ca susținerilor acuzării sau susținerilor apărării să li se acorde mai mare sau, dimpotrivă, un grad mai mic de credibilitate

Apare întrebarea referitoare la limitele aplicării de către agentul constatatator prin analogie a procedurii de examinare aplicată de către instanță. Astfel, deși agentul constatatator are în sarcina să realizeze procesul de administrare a probelor, totuși acesta urmează să asigure posibilitatea contravenientului de a-și exercita posibilitatea să-și apere poziția sa în contradictoriu. În așa fel, agentul constatatator urmează, în cadrul examinării cauzei contravenționale, să admită toate demersurile părții apărării referitor la administrarea probelor, doar cu excepția celor care sunt vădit neîntemeiate. Aceasta este deoarece potrivit prevederilor articolului 448 al Codului contravențional, oricare parte în proces poate contesta procesul-verbal și decizia agentului constatatator, iar temeiurile potrivit cărora agentul constatatator a respins nefondat cererile părții apărării privitor la administrarea probelor poate servi drept motiv de casare a deciziei agentului constatatator asupra cazului examinat. Agentul constatatator trebuie de sine stătător să manifeste inițiative de a administra probe în situația în care apar bănuiele despre insuficiența probelor existente sau referitor la posibilitatea ulterioarei apariții de probe care ar dezbate poziția învinuirii la eventuala examinare a contestației sau recursului.

În cadrul acestui proces agentul constatatator începe cu faptul că explică în scris contravenientului drepturile și obligațiile sale procesuale, precum și asigură participarea tuturor părților la procesul de administrare a probelor.

La finele procesului de administrare a probelor agentul constatatator este obligat să asigure părților informarea cu toate materialele cazului contravențional, chestiune care trebuie să aibă loc până la momentul întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție.

De aici, este necesar să înțelegem că mostrele de procese-verbale cu privire la contravenție, unde pe versou sunt indicate drepturile și obligațiile contravenientului, reprezintă de fapt o inducere în eroare a agenților constatatatori referitor la faptul când urmează să fi aduse la cunoștință drepturile procedurale părților la proces.

Examinarea cauzei contravenționale în cazul în care Codul contravențional nu stabilește pentru agentul constatatator competența de examinare și aplicare a sancțiunii

Cu referire la examinarea cazului contravențional, fără drept de a aplica sancțiunea, este necesar să facem referință la o chestiune deosebit de importantă, și anume cea legată de limitele și

conținutul actului de constatare. Trebuie să constatăm că potrivit prevederilor articolului 440 al Codului contravențional (Procesul de constatare a faptei contravenționale și atribuțiile agentului constatatator)[9] se stabilește că constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constatatator, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare. Astfel, întocmirea procesului-verbal de constatare a contravenției este precedat de activitatea de colectare a probelor privind existența contravenției, iar colectarea și de administrarea probelor privind existența contravenției, și corespunzător încheierea procesului-verbal cu privire la contravenție, reprezintă două categorii de acte procedural diferite. Cu atât mai mult că articolul 442 al Codului contravențional [9] (Procesul-verbal cu privire la contravenție) stabilește că procesul-verbal cu privire la contravenție este un act prin care se individualizează fapta ilicită și se identifică făptuitorul. Procesul-verbal se încheie de agentul constatatator pe baza constatărilor personale și a probelor acumulate, în prezența făptuitorului sau în absența lui. Articolul 446 al Codului contravențional (Cazurile în care nu se încheie proces-verbal cu privire la contravenție)[6] stabilește în alineatul (1) că în cazul constatării unui act contravențional, agentul constatatator nu întocmește proces-verbal cu privire la contravenție dacă: c) răspunderea contravențională a fost înlăturată conform articolelor 20-31 Cod contravențional (care stabilesc ca temei lipsa faptei contravenționale) [6]. În așa fel, trebuie de conchis că, deși potrivit prevederilor Codului contravențional agentul constatatator nu este în drept de a examina cazul odată cu constatarea faptei contravenționale asupra căreia nu poate aplica sancțiunea contravențională, totuși acesta (agentul constatatator) efectuează examinarea cazului, realizând actele de administrare a probelor, cel puțin pentru ca acestea să-i permită constatarea prezenței sau lipsei împrejurărilor care înlătură răspunderea contravențională conform articolelor 20-31 Cod contravențional. Agentul constatatator, de fapt și de drept, întreprinde toate actele necesare pentru constatarea faptei contravenționale, necesare, cel puțin, la etapa inițială. E vorba de actele de necesitate urgentă și fără de care nu este posibilă constatarea propriu-zisă a faptei contravenționale. Din șirul acestora fac parte actele de cercetare la fața locului, actele de ridicare a bunurilor utilizate pentru comiterea contravenției (ex.: arma de vânătoare, plasele de pescuit, autocamioanele pentru transportarea lemnului etc.), actele de identificare și audiere a contravenientului și a martorilor, precum și alte acte de necesitate stringentă.

Este necesar de menționat un moment destul de important, și anume acela că după finalizarea examinării, agentul constatatator urmează a adopta una din următoarele decizii:

a) Constatând existența contravenției și lipsa împrejurărilor prevăzute de articolele 20-31 Cod contravențional, agentul constatatator întocmește proces-verbal cu privire la contravenție și îl remite organului competent prevăzut de articolele 400 – 423¹⁰ ale Codului contravențional.

b) Constatând prezența împrejurărilor prevăzute de articolele 20-31 Cod contravențional, agentul constator nu întocmește proces-verbal cu privire la contravenție și nu remite materialele organului competent prevăzut de articolele 400 – 423¹⁰ ale Codului contravențional pentru examinarea cauzei contravenționale, ci adoptă o decizie de încetare a procesului contravențional.

3.3. Examinarea cauzei contravenționale de către instanțele de judecată

3.3.1. Examinarea în fond a cauzei contravenționale de către instanța de judecată

Examinarea în fond doar a unor anumite cauze contravenționale își găsește fundamentarea în prevederile articolului 395 al Codului contravențional, potrivit căruia instanța de judecată examinează toate cazurile cu privire la contravenții, cu excepția celor atribuite competenței unor alte organe. Instanța examinează cazul contravențional în condițiile unui proces contradictoriu, potrivit regulilor de examinare a cauzei contravenționale care sunt prevăzute de normele contravenționale ce se conțin în articolele 452-464 Cod Contravențional.

În același timp, trebuie să menționăm următoarele momente, pe care le considerăm că reprezintă dificultăți.

Codul contravențional nu reglementează condițiile pentru care poate fi recuzat judecătorul, nu reglementează procedura de examinare a cererii de recuzare, nu reglementează faptul dacă hotărârea asupra cererii de recuzare poate sau nu fi atacată, după cum și termenul de atac nu este reglementat. Unica reglementare care ține de posibilitatea recuzării judecătorului se conține în alineatul (2) al articolului 456 al Codului contravențional în care se indică despre faptul că instanța anunță completul de judecată și lămurește părților dreptul de recuzare. Aceeași situație se referă și la articolul 472 al Codului contravențional care indică doar asupra faptului că instanța de recurs soluționează chestiunile recuzării.

Procesul propriu-zis de examinare presupune că orice cauză contravențională se judecă de instanța de judecată în ședință publică, oral, nemijlocit și în contradictoriu. Pentru realizarea ședinței de judecată instanța de judecată fixează data examinării cauzei contravenționale, dispune citarea părților și altor participanți la ședință, întreprinde alte acțiuni pentru buna ei desfășurare. În ședință prezența agentului constator este obligatorie. Trebuie să menționăm că neprezentarea agentului constator, legal citat, fără motive întemeiate și fără înștiințarea prealabilă a instanței duce la încetarea procesului contravențional, cu emiterea, după caz, a unei încheieri interlocutorii. Totodată, neprezentarea în ședință a făptuitorului sau a victimei, legal citate, fără motive întemeiate nu împiedică judecarea cauzei contravenționale.

Însăși ședința de judecare a cauzei este condusă de judecător, care anunță cauza, verifică prezența persoanelor citate, verifică respectarea procedurii de citare în cazul absenței vreunei persoane citate, ia măsuri, după caz, pentru participarea interpretului, îndepărtează martorii din sala de ședință, identifică persoana în a cărei privință a fost pornită procedura contravențională, anunță

completul de judecată și lămurește părților dreptul de recuzare, informează participanții la ședință despre alte drepturi și obligații.

În cadrul cercetării judecătorești se cercetează, mai întâi, probele prezentate de partea acuzării. La cererea părților sau a altor participanți la proces, instanța poate modifica ordinea de cercetare a probelor, dacă este necesar pentru buna desfășurare a cercetării judecătorești. Făptuitorul poate cere să fie audiat la începutul cercetării probelor sau la orice etapă a cercetării judecătorești. După cercetarea tuturor probelor din dosar și a celor prezentate la judecarea cauzei, instanța soluționează cererile și demersurile formulate și dispune efectuarea, după caz, a unor acțiuni procesuale suplimentare. După terminarea cercetării judecătorești, instanța anunță dezbaterile judiciare. Participanții la dezbateri nu au dreptul să se refere, în luările lor de cuvânt, la probe noi, neexaminată în cadrul cercetării judecătorești. În cazul în care trebuie prezentate probe noi, participanții la dezbateri pot cere reluarea cercetării judecătorești, indicând circumstanțele care vor fi cercetate suplimentar în baza probelor noi. După ce ascultă opiniile celorlalte părți, instanța adoptă o încheiere motivată privind admiterea sau respingerea cererii sau demersului. Instanța nu poate limita durata dezbaterilor la un anumit timp, însă președintele ședinței de judecată are dreptul să întrerupă cuvântările care depășesc limitele cauzei ce se judecă. După închiderea dezbaterilor judiciare și rostirea ultimului cuvânt, părțile pot depune în instanță concluzii scrise asupra soluției pe care o propun privitor la cauză. Concluziile se anexează la procesul-verbal.

Este necesar să menționăm că examinând cauza contravențională, instanța de judecată este obligată să determine caracterul veridic al contravenției imputate, existența cauzelor care înlătură caracterul contravențional al faptei, vinovăția persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional, existența circumstanțelor atenuante și/sau agravante, necesitatea sancționării și, după caz, caracterul sancțiunii contravenționale, și alte aspecte importante pentru soluționarea justă a cauzei.

La examinarea cauzei se întocmește procesul-verbal al ședinței de judecată. Procesul-verbal al ședinței de judecare a cauzei contravenționale va include denumirea instanței judecătorești, data (ziua, luna, anul), ora și locul ședinței de judecată, numele și prenumele judecătorului și ale greșierului, numele și prenumele părților, calitatea lor procesuală, mențiunea îndeplinirii procedurii de citare, fapta contravențională asupra căreia a fost încheiat procesul-verbal, încadrarea juridică a faptei, cererile, demersurile și concluziile formulate de participanții la ședință, măsurile luate, probele cercetate în ședință, retragerea instanței în camera de deliberare, mențiunea privind pronunțarea hotărârii. Procesul-verbal se încheie în decursul a 24 de ore de la închiderea ședinței de judecare a cauzei contravenționale și se semnează de președintele ședinței și de greșier.

Rezultat al examinării cazului, instanța de judecată adoptă hotărârea judecătorească care constă din parte introductivă, parte descriptivă și dispozitiv.

3.3.2. Examinarea contestației asupra procesului-verbal și deciziei agentului constatatator.

Instanțelor judecătorești le revine rolul principal în elaborarea și aplicarea prevederilor contravenționale, deoarece actorul cel mai important al operei de interpretare a legii contravenționale este judecătorul, care, prin atribuțiile exercitate, face drept parte integrală din viața juridică a societății [54, p. 59].

Având în vedere faptul că contravențiile ecologice sunt supuse examinării de către organele de protecție a mediului, ținem să menționăm că instanța de judecată nu apare drept organ de examinare a contravențiilor ecologice, ci doar ca autoritate care examinează contestațiile.

În acest context, deducem că în procedura contravențională existentă la momentul de față, constatăm o serie de dificultăți, pe care, pe bună dreptate, le-a sesizat inițial dr. S. Furdui, și anume [54, p. 59]:

1) Codul contravențional nu prevede procedura examinării contestației împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție;

3) lipsesc reglementări în ce privește cazurile de incompatibilitate a judecătorului, motivele abținerii sau recuzării, precum și procedura de soluționare a declarației de abținere sau a cererii de recuzare;

4) nu sunt prevăzute forma și conținutul propunerii de a aplica o anumită sancțiune solicitată de agentul constatatator;

5) nu este prevăzută procedura de conexare a cauzelor contravenționale și nu este clar cum trebuie de procedat în cazul în care o contravenție este dată spre examinare mai multor autorități competente;

6) nu este clar care-i denumirea actului prin care instanța de judecată pronunță soluția, deoarece în art.394 alin.(2) Cod contravențional legiuitorul utilizează termenul "decizie", iar în art. 462 Cod contravențional, termenul "hotărâre";

7) există rezerve referitor la reglementarea termenului de prescripție privind tragerea la răspundere contravențională și, în așa mod, nu se obține scopul legii, iar persoana vinovată evită răspunderea juridică;

din prevederile:

8) art. 461 Cod contravențional nu este clar care instanță trebuie să soluționeze chestiunea repunerii în termen a recursului;

9) art. 455 alin.(2) Cod contravențional rezultă că în cazul în care agentul constatatator nu se prezintă în ședința de judecată, urmează încetarea procesului contravențional, dar această prevedere lezează dreptul victimei, precum și al altor persoane afectate în rezultatul contravenției la o satisfacție efectivă judiciară;

10) art. 179 Cod contravențional rezultă că contravenientul poate fi sancționat cu demolarea construcției neautorizate, însă în Partea Generală a Codului contravențional nu este prevăzută o asemenea sancțiune;

11) art. 40 Cod contravențional stipulează că expulzarea poate fi aplicată ca sancțiune complementară, însă, conform prevederilor art.32 Cod contravențional, asemenea sancțiune nu este prevăzută, iar legea contravențională nu reglementează instituția "măsuri de siguranță" ori "măsuri de constrângere".

Șirul problemelor de drept ridicate în legătură cu aplicarea Codului contravențional nici pe departe nu se încheie. Deși doctrina și practica CEDO privește fapta contravențională drept o faptă de natură penală [122, p. 23]. De fapt, acesta exercită în mod clar două funcții, cea de constatare și cea de judecare propriu-zisă, care se soldează cu adoptarea unei decizii de sancționare (condamnare).

Deși suntem de părerea că doar instanța de judecată ar trebui să adopte decizii de sancționare contravențională, chiar și fiind vorba despre o instanță specializată, totuși, urmează să facem o anumită interpretare a situației la zi la capitolul examinarea contravențiilor ecologice de către instanța de judecată.

Cum am mai menționat anterior, în cazul contravențiilor ecologice decizia pe marginea cazului contravențional o adoptă agentul constatat. Prin urmare, instanța de judecată examinează doar contestațiile asupra procesului-verbal și deciziei asupra cazului de comitere a contravenției ecologice.

În continuare ne vom referi la condițiile și modul de examinare a cazurilor de contravenții ecologice de către instanțele de judecată în ordinea articolului 448 al Codului contravențional, și anume a contestațiilor asupra procesului-verbal și a deciziei agentului constatat.

În acest sens, constatăm, cu regret, că o procedură specială de examinare a contestațiilor nu este reglementată de Codul contravențional. Având în vedere acest fapt, instanța de judecată examinează contestațiile în ordinea examinării cauzei contravenționale în fond.

Astfel, identificăm următoarele dificultăți ale procedurii de examinare a contestațiilor în ordinea examinării cauzei în fond:

1) **Obiectul examinării.** La examinarea cauzei contravenționale în fond, instanța de judecată examinează chestiunea existenței componentei de contravenție, adică prezența laturii obiective și celei subiective. În cazul examinării contestației, având în vedere faptul că agentul constatat deja a supus examinării chestiunea existenței componentei de contravenție, adoptând o decizie pe caz, prin urmare, nu este necesar ca instanța de judecată să examineze din nou prezența componentei de contravenție, deoarece aceasta ar însemna că instanța ignorează faptul că o cauză contravențională concretă a fost supusă deja examinării. Deducem că obiectul examinării urmează a fi nu existența componentei de contravenție, ci chestiunile legate de respectarea procedurii de examinare, precum și corecta apreciere de către agentul constatat a faptului existenței componentei de contravenție.

2) **Limitele judecării cauzei.** La examinarea în fond a cauzei contravenționale, instanța de judecată examinează toate chestiunile legate de aprecierea existenței componente de contravenție. În cazul examinării contestației, având în vedere faptul că agentul constator deja a supus examinării chestiunea existenței componente de contravenție, adoptând o decizie pe caz, prin urmare, instanța de judecată trebuie să examineze doar acele chestiuni care sunt abordate de către contestator. De exemplu, odată ce contestatorul a obiectat asupra chestiunilor legate de temeinicia deciziei sub aspectul calificării faptei, instanța de judecată urmând a examina doar acest aspect, excluzând examinarea altor chestiuni sau excluzând examinarea repetată a cauzei. Dacă contestatorul a obiectat asupra modului de administrare a anumitor probe, atunci instanța urmează a da apreciere sub acest aspect deciziei, iar, ca urmare, să decidă corectitudinea (legalitatea) deciziei.

3) **Regulile de examinare a cauzei.** La examinarea cauzei contravenționale asupra căreia instanța este împuternicită să examineze și să adopte decizie asupra cazului, instanța de judecată examinează după regulile de examinare în fond. În cazul examinării contestației, având în vedere faptul că agentul constator deja a supus examinării cazul și a adoptat o decizie pe caz, instanța va examina cauza după regulile de examinare în ordinea căilor de atac.

În așa fel, suntem în drept să facem următoarele concluzii:

Considerăm că judecarea cauzei contravenționale în ordinea examinării contestației după regulile examinării în fond, raportat la prevederile normelor contravenționale ce se conțin în art. 452-464 Cod Contravențional, care reglementează judecarea cauzei contravenționale, fără a fi examinată și în ordinea examinării contestației asupra procesului-verbal cu privire la contravenție, care presupune examinarea conform unor proceduri în esență diferite, având în vedere prevederile art. 448 alin.1 Cod Contravențional al RM, instituie o procedură incertă, neclară și imprevizibilă.

Susținem, că prevederile art. 448 alin. 1 Cod Contravențional al RM, potrivit cărora în decursul a 15 zile de la data aducerii la cunoștință a faptului încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, contravenientul, victima sau reprezentantul acestora, procurorul sunt în drept să-l contesteze în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constator, raportate la prevederile articolelor 452-464 Cod Contravențional RM, contravin articolului 23 din Constituția RM, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile, în măsura în care nu corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și clarități.

În practica judecătorească instanța de fond aplică prevederile articolelor 452-464 Cod Contravențional (care sunt cuprinse în Cartea a doua PROCESUL CONTRAVENTIONAL Titlul II PARTEA SPECIALĂ Capitolul VII JUDECAREA CAUZEI CONTRAVENTIONALE ÎN INSTANȚĂ), judecând contestația contravenientului asupra procesului-verbal, deși aceste norme sunt destinate judecării cauzei contravenționale și nu judecării contestației în ordinea articolului 448 Cod Contravențional. Totuși instanțele de fond aplică, prin analogie, prevederile articolelor 452-464

Cod Contravențional și asupra cazurilor de examinare a contestațiilor asupra procesului-verbal de sancționare contravențională, contrar prevederilor articolului 5 alineatul 2 Cod Contravențional, care interzice aplicarea prin analogie a legii contravenționale.

Considerăm o asemenea practică ca fiind una vicioasă, având în vedere că alineatul 2 al articolului 23 al Constituției Republicii Moldova ”statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative”. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a stabilit două cerințe față de legi. În primul rând, legea trebuie să fie accesibilă. Într-al doilea rând, o normă nu poate fi considerată drept ”lege” doar dacă ea este formulată cu o precizie suficientă care permite cetățeanului să-și controleze comportamentul său: el trebuie să poată – în cazurile când este necesar, și cu ajutorul cuvenit – să prevadă, într-un grad rezonabil în circumstanțe specifice, consecințele care pot surveni în urma unei acțiuni [4], [5]. Textele legii contravenționale în acest sens, sunt echivoce în această privință creatoare de insecuritate juridică și care lasă loc de abuz și discreție din partea organelor de resort. Aceasta se referă la situația când în tăcerea legii se creează dificultate în ce privește procedura, limitele și condițiile de examinare a contestației, așa cum și modul de adoptare a hotărârilor și tipurile acestora. După noi, are loc o confuzie dintre judecata contestației și judecata contravențională, care, în esență, prezintă lucruri și situații diferite, deși organele în ambele situații aplică analogia legii, lucru interzis de articolul 5 al Codului contravențional. Situație care poate fi justificată din diferite rațiuni ca competența instanței de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constatat dar care nu este expres prevăzută, și în acest vid legislativ apare discreția organelor în stabilirea și aplicarea competențelor instanțelor de judecată în tăcerea legii.

Prin alineatul (2) al articolului 395 Cod contravenții, declarativ s-a proclamat un drept, specificându-se că instanța de judecată examinează contestațiile împotriva hotărârilor autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale și a procurorului, însă contrar reglementării rigorilor procesului echitabil, legea nu prevede o procedură distinctă sau de blanchetă, pentru examinarea acestor contestații. Codul contravențional nu este previzibil nu doar pentru că nu conține o procedură specială în care ar fi trebuit să se examineze contestațiile împotriva hotărârilor autorităților competente să soluționeze cauzele contravenționale, ci și pentru că nu face o claritate privind limitele competenței instanței de judecată la examinarea acestor contestații. Codul contravențional nu specifică expres, care soluții le poate dispune instanța. Adoptarea „prin analogie” a unei soluții neprevăzute expres de lege într-o procedură legală, prin care instanța ar casa o Hotărâre irevocabilă, favorabilă, aceasta în mod grav va afecta interesele contravenientului.

Lipsa unei proceduri clare și distincte, prin care ar fi fost stabilită expres competența jurisdicțională și pasibilele soluții, care pot fi adoptate, precum și condițiile în care se adoptă o soluție și în care alta, sau modalitatea de control judiciar poate genera și chiar generează abuzuri, în lipsa anumitor garanții în această privință.

3.3.3. Recursul. Așa cum stabilește articolul 465 al Codului contravențional, hotărârile judecătorești contravenționale pot fi atacate cu recurs. Prin urmare, recursului îi sunt supuse cât hotărârile judecătorești asupra examinării în fond a cauzei contravenționale, cât și hotărârile judecătorești asupra contestațiilor împotriva deciziilor agenților constatori. În acest sens este necesar de menționat că în ordinea recursului hotărârile judecătorești contravenționale pot fi atacate cu recurs, pentru a se repara erorile de drept, având ca bază următoarele temeiuri:

- a) nu au fost respectate dispozițiile privind competența după materie sau după calitatea persoanei;
- b) ședința de judecată nu a fost publică;
- c) cauza a fost judecată fără citarea legală a unei părți sau care, legal citată, s-a aflat în imposibilitatea de a se prezenta sau de a înștiința instanța despre imposibilitate;
- d) hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii sau acesta este expus neclar, sau dispozitivul hotărârii redactate nu corespunde dispozitivului pronunțat după deliberare;
- e) nu au fost întrunite elementele constitutive ale contravenției sau instanța a pronunțat o hotărâre de sancționare pentru o altă faptă decât cea imputată contravenientului, cu excepția cazurilor de reîncadrare juridică a acțiunilor lui în temeiul unei legi mai blânde;
- f) contravenientul a fost sancționat pentru o faptă neprevăzută de prezentul cod;
- g) s-au aplicat sancțiuni în alte limite decât cele prevăzute de lege sau nu corespund faptei săvârșite sau persoanei contravenientului;
- h) contravenientul a fost supus anterior răspunderii contravenționale pentru această faptă sau există o cauză de înlăturare a răspunderii contravenționale, sau aplicarea sancțiunii a fost înlăturată de o nouă lege ori anulată de un act de amnistie, sau a intervenit decesul contravenientului ori împăcarea părților în cazul prevăzut de lege;
- i) faptei săvârșite i s-a dat o încadrare juridică greșită;
- j) a intervenit o lege mai favorabilă contravenientului;
- k) Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legii aplicate;
- l) instanța de judecată internațională, prin hotărâre în o altă cauză, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în cauza respectivă.

Sunt în drept de a ataca cu recurs hotărârile judecătorești contravenientul, agentul constator, victimă, procurorul, după caz. Recursul poate fi declarat în numele părților și de către apărător, iar în numele contravenientului arestat, de către soț/soție. Termenul declarării recursului este de 15 zile, calculate din momentul când i s-a adus la cunoștință hotărârea motivată.

Recursul depus împotriva hotărârii judecătorești contravenționale suspendă executarea ei. Instanța de recurs judecă recursul cu privire la persoana la care se referă declarația de recurs și numai în raport cu calitatea ei în proces. Instanța de recurs judecă recursul în limitele temeiurilor pentru

recurs, având dreptul, în afara temeiurilor invocate și cererilor formulate de recurent, să examineze și alte temeiuri fără a agrava situația contravenientului. Soluționând cauza, instanța de recurs nu poate crea o situație mai gravă persoanei în a cărei favoare a fost declarat recursul. Prin extindere, instanța de recurs este în drept să judece recursul și cu privire la persoanele care nu au declarat recurs sau la care acesta nu se referă, având dreptul de a hotărî și în privința lor, fără a le crea o situație mai gravă.

Regulile de judecare a recursului sunt următoarele:

a) Recursul se judecă de un complet din 3 judecători, cu citarea părților. Neprezentarea la ședință a părților legal citate nu împiedică judecarea recursului.

b) Instanța de recurs este obligată să se pronunțe asupra tuturor motivelor invocate în recurs.

c) La judecarea recursului împotriva hotărârii asupra cauzei contravenționale, președintele completului de judecată anunță recursul care urmează să fie judecat; anunță completul de judecată, numele procurorului, apărătorului, interpretului și al altor persoane; verifică prezența persoanelor citate; primește cererile de recuzare sau alte cereri, pe care le soluționează prin încheiere; după enunțarea recursului, oferă cuvânt recurentului, apoi intimatului și, la urmă, procurorului. Dacă printre recursurile declarate se află și recursul procurorului, primul cuvânt i se oferă procurorului.

d) Contravenientul are dreptul la ultimul cuvânt.

e) Decizia asupra recursului se adoptă în camera de deliberare.

f) Decizia, semnată de membrii completului de judecată, inclusiv de judecătorul care are opinie separată, se pronunță în ședință.

3.3.4. Revizuirea. Chestiunea revizuirii în procesul contravențional este una foarte discutată. Fondul discuțiilor se referă la posibilitatea aplicării instituției de revizuire asupra deciziilor irevocabile adoptate de agentul constatat. În acest sens suntem de părerea că procedura de revizuire în fond trebuie să fie proprie oricărei decizii finale asupra unui caz contravențional. În același timp, legislația contravențională limitează aplicarea instituției revizuirii. Astfel, articolul 475 al Codului contravențional stabilește că procedura de revizuire se deschide în favoarea contravenientului în termen de cel mult 6 luni din momentul apariției uneia dintre temeiurile indicate mai jos, și anume:

a) instanța de judecată internațională, prin hotărâre, a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată la o nouă judecare;

b) Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă;

c) legea nouă înlătură caracterul contravențional al faptei sau ameliorează situația contravenientului în a cărei privință nu a fost executată integral sancțiunea contravențională;

d) există o procedură pornită în cauza dată în fața unei instanțe internaționale;

e) prin hotărâre definitivă s-a constatat că agentul constatat, procurorul sau judecătorul a comis, în cursul constatării și judecării acestei cauze, abuzuri ce constituie infracțiuni.

Procedura de revizuire se deschide în baza cererii procurorului de nivelul instanței de judecată, conform competenței teritoriale, sau a cererii contravenientului adresată instanței care a judecat cauza/contestația. Cererea de revizuire se face în scris, cu invocarea motivului revizuirii și a datelor doveditoare. În procedura de revizuire, instanța sesizată poate dispune suspendarea hotărârii neexecutate.

Cererea de revizuire se depune în instanța a cărei decizie sau hotărâre a rămas definitivă.

Hotărârile emise în procedură de revizuire, cu excepția celor emise de Curțile de Apel, pot fi atacate cu recurs în termen de 15 zile și se judecă în ordinea procedurii de recurs.

3.4. Concluzii la capitolul 3.

1) Trebuie să ținem cont că orice faptă, care reprezintă o contravenție de mediu, prin esența sa afectează nu doar interesul privat al titularului dreptului de proprietate asupra componentului de mediu, ci afectează și interesul public general, și în același timp al fiecărei persoane, care prin prisma prevederilor articolului 37 al Constituției Republicii Moldova beneficiază de dreptul exclusiv și necondiționat de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic pe întreg teritoriul Republicii Moldova. În așa fel, prin fapta contravențională nu se afectează doar interesul persoanei care exercită dreptul de proprietate asupra factorului concret de mediu, ci și interesul fiecărui cetățean al țării. Prin urmare, drept persoană care a avut nemijlocit de suferit din urma unei contravenții ecologice poate fi identificat orice cetățean al țării, indiferent de faptul unde locuiește sau unde se află la momentul comiterii faptei contravenționale.

2) În procedura contravențională distingem "constatarea", "examinarea", "soluționarea" (decizia) și "sanționarea" faptei contravenționale. Având în vedere nedesăvârșirea lingvistică a textului Codului contravențional, constatăm necesitatea realizării unei distincții dintre termenele "constatare", "examinare", "soluționare" și "sanționare", care cu desăvârșire încorporează în sine un conținut juridic distinct.

3) Constatarea contravenției presupune acte de colectare a probelor; acte de administrare a probelor; acte de apreciere a probelor; acte de identificare a făptuitorului; acte de identificare și apreciere a cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei; acte de identificare și apreciere a circumstanțelor care agravează sau atenuează răspunderea contravențională; acte de identificare și apreciere a mărimii daunei cauzate; acte de identificare și apreciere a mijloacelor de comitere a contravenției; alte acte de identificare și apreciere a altor circumstanțe importante pentru constatarea contravenției.

4) Chiar dacă agentul constatatator asigură examinarea cauzei contravenționale, acesta este obligat să asigure egalitatea de arme între învinuire, și apărare – chestiune care formează esența principiului contradictorialității.

5) Suntem de părerea că doar instanța de judecată ar trebui să adopte decizii de sancționare contravențională.

6) Considerăm că judecarea contestației asupra deciziei agentului constator după regulile examinării în fond a cauzei, conform normelor prevăzute la articolele 452-464 Cod Contravențional, reprezintă o eroare, deoarece presupune examinarea conform unor proceduri în esență diferite. La rândul său, prevederile alin.1 al articolului 448 al Codului Contravențional al RM, instituie, de fapt, o procedură incertă, neclară și imprevizibilă.

7) La examinarea cauzei contravenționale în fond, instanța de judecată examinează chestiunea existenței componente de contravenție, adică prezența laturii obiective și celei subiective. În cazul examinării contestației, având în vedere faptul că agentul constator deja a supus examinării chestiunea existenței componente de contravenție, adoptând o decizie pe caz, prin urmare nu este necesar ca instanța de judecată să examineze din nou prezența componente de contravenție, deoarece aceasta ar însemna că instanța ignorează faptul că o cauză contravențională concretă a fost supusă deja examinării. Deducem că obiectul examinării în ordinea examinării contestației urmează a fi nu existența componente de contravenție ci chestiunile legate de respectarea procedurii de examinare, precum și corecta apreciere de către agentul constator al faptului existenței componente de contravenție.

8) La examinarea cauzei contravenționale în fond, instanța de judecată examinează toate chestiunile legate de aprecierea existenței componente de contravenție.

9) Susținem opinia că prevederile art. 448 alin. 1 Cod Contravențional al RM, potrivit cărora în decursul a 15 zile de la data aducerii la cunoștință a faptului încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, contravenientul, victima sau reprezentantul acestora, procurorul sunt în drept să-l contesteze în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constator, raportate la prevederile articolelor 452-464 Cod Contravențional RM, contravin articolului 23 din Constituția RM, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile, în măsura în care nu corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și clarități.

10) Considerăm că persoana (contravenientul) care a realizat un act de autodenunț, din punct de vedere psihologic deja a realizat o corijare. Aplicarea sancțiunii, deseori rămâne o chestiune formală, urmărind doar scopul de prevenire generală. În acest sens, am pleda pentru ca autodenunțul, de rând cu actele de prevenire a prejudiciului și de reparare benevolă a acestuia, să fie introdus în categoria circumstanțelor care atenuează situația contravenientului la aplicarea sancțiunii contravenționale.

11) Suntem de părerea că anumite chestiuni sunt reflectate în procesul-verbal cu privire la contravenție în mod impropriu unui asemenea document. Spre exemplu, aducerea la cunoștință contravenientului și a victimei a drepturilor și obligațiilor lor prevăzute la art.384 și 387 ale Codului contravențional constituie un act distinct de actul de totalizare a procesului de examinare a cauzei contravenționale și urmează a avea loc nu la momentul întocmirii procesului-verbal cu privire la

contravenție, ci înainte de audierea victimei, așa cum și înainte de audierea persoanei care se presupune (bănuiește) că a comis contravenția. Este improprie unui asemenea document și consemnarea obiecțiilor victimei și a părții vătămate în procesul-verbal. Pe lângă faptul că acesta reprezintă un act distinct, care se face prin contestația asupra procesului-verbal și a deciziei asupra cazului, obiecțiile în cauză reprezintă actul de voință al părții în proces, iar procesul-verbal cu privire la contravenție, în esența sa, este actul care reflectă voința agentului constatator, ci nu a părților

12) Susținem că legiuitorul "abuzează" de statutul procesului-verbal cu privire la contravenție în cadrul procesului contravențional este și faptul că în conținutul articolului 443 al Codului contravențional se stabilește că "în cazul în care constatarea contravenției este de competența unui organ colegial, procesul-verbal cu privire la contravenție se încheie de către președintele organului colegial sau de către un membru ales cu votul majorității membrilor prezenți la ședința în al cărei cadru are loc constatarea faptei ori desemnat de către președintele acestei ședințe și se semnează de către toți membrii prezenți la ședință". Astfel, legiuitorul identifică faptul că finalizarea procesului de examinare a contravenției nu are loc prin "întocmirea" procesului-verbal, ci prin actul de "încheiere". Astfel, procesul-verbal cu privire la contravenție se întocmește, dar nu se încheie. Termenul "încheiere" se referă la proces sau la o procedură. Prin urmare, problema principală constă în confundarea procesului-verbal cu privire la contravenție cu procesul contravențional și dosarul contravențional. În virtutea celor expuse mai sus, urmează ca în textul Codului contravențional să fie utilizat termenul de "proces contravențional" și "dosar contravențional".

13) Limitarea listei autorităților care pot aplica reținerea nu este justificat limitată doar cu organele de poliție și vamă. Urmează a fi modificat articolul 433 al Codului contravențional în sensul în care să fie exclusă lista care limitează posibilitatea agentului constatator de a reține contravenientul.

14) Contravenientul nu poate fi supus aducerii silite. În acest sens, considerăm că în vederea disciplinării, precum și asigurării unei examinări și executări efective a sancțiunilor contravenționale, urmează a fi modificat acest articol, unde și contravenientul să poată fi supus aducerii silite.

4. PERSPECTIVA CONSACRĂRII CARACTERULUI OBIECTIV AL RĂSPUNDERII PENTRU CONTRAVENȚIILE DE MEDIU ȘI PARTICULARITĂȚILE IMPLEMENTĂRII PRINCIPIULUI PREZUMȚIEI VINOVĂȚIEI ÎN PROCEDURA PRIVIND CONTRAVENȚIILE DE MEDIU (ECOLOGICE)

4.1. Perspectiva consacării unei proceduri contravenționale distincte de cea prevăzută de Codul contravențional.

Protecția mediului devine unul cu cel mai mare interes, care, prin urmare, trebuie să fie însoțit de toate garanțiile juridice [161, p. 411-421].

Din punctul de vedere al dreptului mediului, noțiunea de răspundere comportă abordări complexe, dată fiind natura mai specială a acestei ramuri de drept. În câmpul luptelor științifice, abordarea chestiunii cu privire la autonomizarea unei ramuri de drept, dintotdeauna a trezit acte de rezistență din partea părtașilor viziunilor tradiționale privind elementele sistemului de drept. De rând cu aceasta, practica dictează necesitatea unor asemenea abordări, și în mod special prin prisma accentuării asupra chestiunii eficienței reglementărilor existente.

Căutarea unui remediu pentru o aplicare cu succes a normelor de mediu prin prisma normelor de răspundere contravențională, inspiră în prezent o dublă sarcină, care cere în mod conceptual necesitatea de a renunța la metodele și accepțiunile tradiționale. Suntem de părere că sancțiunile contravenționale, penale și particularismul răspunderii patrimoniale pentru daunele aduse mediului, nu mai sunt suficiente. Mai este necesar ca și procedura contravențională și poate că și cea penală să ofere anumite pârghii de interes în a proteja mediul.

La nivelul UE, această chestiune s-a conturat cel puțin conceptual, urmând să fie identificate și implementate instrumentele necesare. Astfel la 9 februarie 2000, Comisia Europeană a adoptat „*Cartea albă privind responsabilitatea de mediu*”, în care s-a prescris declanșarea reglementărilor specifice. Un document la fel de important a fost adoptarea la data de 21 aprilie 2004 a *Directivei 2004/35/CE privind prevenirea și repararea daunelor aduse mediului*, care vizează stabilirea unui cadru comun de reglementare a răspunderii pentru faptele care aduc atingere mediului, fondată pe principiul poluatorul plătește, cât și pentru prevenirea daunelor ecologice la un cost rezonabil pentru societate. Responsabilitatea pentru daunele de mediu și amenințările iminente, privind producerea acestora se aplică în cazurile în care ele rezultă din activități profesionale, dacă se stabilește o legătură de cauzalitate între pagubă și activitățile determinate de Directivă [11, p. 124-129]. Dar și mai important este adoptarea la data de 19 noiembrie 2008 a Directivei 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului, privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal [30], care este primul act normativ al Uniunii Europene vizând dreptul penal al mediului. Directiva în cauză

stabilește standarde minime privind protecția mediului, prin intermediul dreptului penal, față de o serie de activități efectiv sau potențial prejudiciabile.

Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a identificat în problemele jurisprudenței sale chestiunile legate de mediu, dar care le privește prin prisma altor drepturi consacrate în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale – CEDO [19], și anume a celor care ar putea afecta dreptul la viață (articolul 2 al CEDO), dreptul la respectarea vieții private și de familie (articolul 8 al CEDO), dreptul la un proces echitabil și accesul la instanță (articolul 6 al CEDO), dreptul de a primi și de a comunica informații și idei (articolul 10 al CEDO), dreptul la o cale de atac efectivă (articolul 13 al CEDO), precum și dreptul de a se bucura de protecția proprietății sale (articolul 1 din Protocolul nr 1 al CEDO).

Dreptul la un mediu sănătos cel mai des se examinează, de bună samă, prin prisma dreptului la viață, care este protejat de articolul 2 al CEDO. Acesta presupune examinarea actelor comise de agenții unui stat, reieșind și din obligația pozitivă pentru state să ia toate măsurile necesare pentru a proteja viața oamenilor. Acest lucru înseamnă că autoritățile publice au obligația de a lua măsuri pentru a asigura drepturile cetățeanului prin prisma articolului 2 al CEDO, chiar și atunci când se discută de activități care nu sunt direct legate de actele comise de reprezentanții statului.

În același sens, în doctrina dreptului mediului se promovează ideea, potrivit căreia atunci când vorbim de mecanisme de soluționare a problemei de protecție a mediului, legiuitorul este îndreptățit să utilizeze acele modalități și mecanisme, care în cel mai efectiv mod ne oferă rezultatul urmărit [122, p. 69]. Conservarea mediului presupune atât utilizarea rațională și eficientă a resurselor naturale, cât și adoptarea celor mai potrivite procese tehnologice, agrozootehnice, silvice ... lucrări pentru limitarea și prevenirea efectelor dăunătoare ale unor fenomene naturale – inundații, alunecări de teren, eroziune accelerată etc. [34, p. 11].

Deși la momentul de față contravențiile legate de actele de poluare de mediu se regăsesc și sunt sancționate doar în corespundere cu procedura prevăzută de Codul contravențional, considerăm că această practică este una deja depășită și neefectivă, urmând a fi revizuită. Revizuirea acestei situații juridice se face necesară având în vedere, mai întâi de toate, importanța interesului apărut de normele juridice de dreptul mediului. Acest interes este unul existențial, iar prin urmare, realizarea acestui interes "scuză" orice mijloace de ordin juridic. În așa fel, de modul și reușita procedurilor aplicate și instrumentelor de drept utilizate în vederea asigurării protecției mediului, depinde și reușita realizării acestei sarcini deosebite.

De la constituirea dreptului mediului, la fundamentul realizării sarcinilor de protecție a mediului, au venit o serie de procedee utilizate în diferite ramuri ale dreptului. Este paradoxal și specific faptul că dreptul mediului a împrumutat și procedee ale ramurilor de drept public, dar și a ramurilor de drept privat.

În același timp, chiar și instrumentele care sunt preluate de către dreptul mediului de la alte ramuri ale dreptului, în forma și condiția lor de aplicare, deseori nu mai sunt atât de eficiente, fapt care dictează necesitatea de a fi "reutilate" în așa fel, încât utilitatea lor să fie una mai efectivă. Una din instituțiile care astăzi deja necesită o revizuire la compartimentul răspunderea în dreptul mediului, reprezintă instituția răspunderii contravenționale și corespunzător cea a procedurii contravenționale.

În opinia noastră aceasta se poate realiza prin următoarele trei acțiuni de bază:

1) Distingerea răspunderii pentru contravențiile de mediu (ecologice) ca o formă separată, și ca urmare și a unei proceduri separate, analogic cum s-a procedat cu cea pentru contravențiile vamale și cu cea pentru contravențiile fiscale [11].

2) Pentru prima etapă, implementarea principiului prezumției vinovăției pentru procedura de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice).

3) A doua etapă – implementarea caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, iar ca urmare, excluderea integrală a sarcinii de constatare a vinovăției în procedura cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice).

În practica juridică a mai multor țări, inclusiv și a Republicii Moldova se cunoaște despre reglementarea juridică a contravențiilor de un anumit domeniu, dar care după condiții și procedură sunt deosebite de cele prevăzute de Codul contravențional. Ne referim la reglementările de dreptul fiscal și de dreptul vamal. Astfel, Codul vamal prevede care sunt contravenții vamale [17], indicând foarte clar că și în Codul vamal se pot prevedea fapte care reprezintă contravenții vamale, așa cum și care sunt condițiile răspunderii pentru contravențiile vamale, și care este procedura în cazurile de contravenții vamale. Codul fiscal prevede că tragerea la răspundere pentru încălcare fiscală înseamnă aplicarea de către organul fiscal, în condițiile prevăzute de legislația fiscală, a unor sancțiuni față de persoanele care au săvârșit încălcări fiscale [11].

În opinia noastră, este corect ca fiecare domeniu al interesului public, mai ales cel care reprezintă un interes vital sau, altfel spus, existențial pentru societate în ansamblu, urmează a fi însoțit din punct de vedere juridic de un tratament aparte, distinct în raport cu celelalte domenii.

În așa fel, considerăm că și pentru cadrul de raporturi juridice de drept contravențional legate de faptele cauzatoare de daune de mediu, urmează a fi văzute cu un interes distinct, astfel cum urmează a fi consacrat acestora un regim juridic distinct de cel prevăzut de Codul contravențional. Acest fascicul de norme urmează a se regăsi într-un act distinct, cum ar fi Codul de norme de mediu (Codul ecologic) și urmează a fi configurate pornind de la principiul prezumției vinovăției, iar în cel mai bun caz, chiar și de caracterul obiectiv al răspunderii pentru daune de mediu – indiferent de vinovăție [28, p. 98-99]. De altfel, acte normative de asemenea categorii facilitează uzul și sistematizarea normelor de drept, iar în dreptul mediului, acolo unde normele juridice se raportează la un domeniu foarte vast de raporturi [128, p. 46], aceasta ar asigura unicitatea conceptuală și de conținut a normelor de dreptul mediului. Asemenea categorii de acte sunt la "înzestrarea" statelor care au obținut progrese

mari la acest capitol, cum ar fi Codul de mediu al Franței, care conține practic toate reglementările de mediu, inclusiv și cele care privesc procedura și condițiile de constatare a contravențiilor de mediu.

Preluarea acestui mod de abordare a problemei va permite autonomizarea răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu [101, p. 211], iar ca urmare și a procedurii contravenționale pe marginea acestor cazuri.

Trebuie de menționat că autonomizarea răspunderii și în special a procedurii contravenționale pentru faptele cauzatoare de daune mediului este necesară nu doar pentru a sublinia importanța domeniului de protecție a mediului, ci și pentru a identifica noi mecanisme, mult mai efective decât în prezent, menite să asigure într-un mod mai efektiv, uneori chiar și independent de principiile obișnuite ale dreptului contravențional. Aceste mecanisme noi, în opinia noastră, vor fi mai ușor identificate și aplicate pe plan legislativ doar în cazul "ruperii" sau "desprinderii" răspunderii contravenționale, și ca urmare, și a procedurii contravenționale în cazurile daunelor de mediu, de la dreptul contravențional comun.

În acest sens, am pleda pentru aplicarea unui termen, considerăm, nou pentru dreptul contravențional, și anume termenul "drept contravențional comun", care ar desemna normele materiale și procedurale ale dreptului, care au ca obiect majoritatea contravențiilor, iar pentru dreptul fiscal, dreptul vamal, și în perspectivă pentru dreptul mediului să se distingă un drept contravențional al mediului, un drept contravențional fiscal, un drept contravențional vamal. Sau, dacă o asemenea formulare ar trezi anumite dificultăți de acceptare a naturii ramurii de drept contravențional, atunci ar fi cazul să ne limităm la expunerea unui asemenea termen ca "procedura contravențională comună" și "procedura contravențională fiscală", "procedura contravențională vamală" și în perspectivă – "procedura contravențională pentru daunele de mediu (ecologice)".

4.2. Fundamentarea consacrării principiului prezumției vinovăției în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice)

Deși în literatura de specialitate chestiunea referitoare la prezumția de nevinovăție și consacrarea caracterului obiectiv în răspunderea penală și contravențională pentru daune de mediu este o chestiune acceptată axiomatic [117, p. 184], totuși suntem de părerea că și acest "superstițiu" poate fi supus unei revizuirii. Această posibilitate ne este oferită de primii pași deja făcuți atât la nivel de reglementări legislative, cât și la nivel conceptual-științific [98, p. 87-90].

În așa fel, având în vedere scopul pe care îl are domeniul protejării mediului, se cere în mod corespunzător a fi identificate și metode distincte care să asigure realizarea acestui scop.

Abordarea obligației de prevenire impune exercitarea unei "obligații de deligență". Principiul nu impune o taxă absolută de a face nici un rău, ci mai degrabă o obligație pentru fiecare de a fi interzise activitățile care ar putea fi periculoase pentru mediu [163, p. 83].

Legii contravenționale îi revine o sarcină distinctă în acest sens, deoarece pe de o parte procedura contravențională este bazată pe principiul prezumției nevinovăției, potrivit căreia se stabilește că persoana care a comis contravenția poartă răspundere numai în caz dacă a comis-o cu vinovăție în una din formele acesteia, iar, pe de altă parte, procedura contravențională reprezintă domeniul care reglementează aplicarea răspunderii pentru fapte penale neînsemnate. În acest sens, de multe ori sub aspect procedural este abordată problema referitor la necesitatea dovedirii lipsei sau prezenței vinovăției făptuitorului, care stă în sarcina autorității publice care asigură realizarea acestui proces. Potrivit acestui principiu, persoana care este bănuită că a comis o contravenție prin cauzarea daunei de mediu este scutită de obligația de a dovedi că este sau nu este vinovată în comiterea faptei, această sarcină aparținând autorității.

În același timp, doar în materie de reparare a daunelor legislația stabilește că persoana care a cauzat dauna se prezumă a fi vinovată și, respectiv, este obligată la repararea daunei de mediu atâta timp cât nu demonstrează fapta altuia, indiferent de vinovăția sa.

Totodată, în virtutea faptului că natura contravenției, reflectată prin prisma pericolului social neînsemnat, permite posibilitatea de a opera o procedură mai simplificată în ce privește o faptă mai neînsemnată, suntem de părerea că anume domeniul contravențional ne poate permite de a opera principiul prezumției vinovăției și anume doar pentru cazurile contravenționale ecologice.

Aceasta ar fi fundamentată în baza următoarelor motive:

1) Faptele contravenționale, în esență, reprezintă încălcări care nu presupun un pericol social deosebit. Ca urmare, sancțiunile pentru contravenții de asemenea sunt neînsemnate. Din aceste motive, eforturile statului în ce privește constatarea acestora urmează a fi echivalente pericolului pe care îl reprezintă faptele contravenționale. De aici, și sarcinile procedurale ale statului trebuie revizuite în așa fel încât să nu fie echivalente celor din procedura penală.

2) Contravențiile ecologice reprezintă fapte care afectează un interes vital – cel de protecție a mediului. Acest interes este unul de fapt existențial. Prin urmare și metodele aplicate pentru asigurarea protecției mediului trebuie să fie distincte. A pune ”în capul mesei” valorile sociale în vederea soluționării unei chestiuni de origine naturală, care are esență și conținut independent de voința omului, înseamnă a te expune riscului de a nu asigura prin aceste mijloace realizarea scopului urmărit. În acest sens punând pe ”cântarul” metodelor de asigurare a protecției mediului, valorile sociale, cum ar fi principiul prezumției nevinovăției, ar fi lipsit de temei. Dimpotrivă, adoptarea principiului prezumției vinovăției ar oferi mai multe avantaje în soluționarea problemei de protecție a mediului.

Această procedură ar presupune că, dacă pentru alte categorii de contravenții pentru exemplu cele legate de încălcarea regulilor de circulație rutieră, făptuitorul se va considera nevinovat și respectiv nu va fi tras la răspundere contravențională în cazul în care vinovăția sa nu va fi demonstrată, însă în ce privește răspunderea contravențională pentru dauna de mediu, prin aplicarea

principiului prezumției vinovăției, însuși făptuitorul ar trebui să-și demonstreze lipsa vinovăției sale, aceasta fiind prezumată până la proba contrară. În asemenea caz, sarcina autorității competente de a examina cazul contravențional va fi în constatarea elementelor obiective și anume a faptei, prejudiciului și raportului de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu. Elementul subiectiv, și anume vinovăția, iar mai bine spus lipsa acesteia urmează a fi probată de făptuitor.

Ca rezultat, s-ar stabili o situație, când persoana care a fost eliberată din sala de judecată pentru faptul că nu i s-a demonstrat culpa penală în cazul furtului, poate fi obligată la recuperarea daunei civile cauzate în urma furtului pentru culpă civilă, fapt care ar fi fost apreciat drept un paradox [159, p. 6]. În cazul comiterii contravenției de mediu, în eventualitatea aplicării prezumției de vinovăție, situația ar fi fost complet inversă, astfel cum persoana care a comis contravenția ecologică va fi sancționată dacă nu a demonstrat lipsa vinovăției, iar în ce privește repararea daunei civile cauzate ca rezultat al contravenției ecologice, pentru obligarea făptuitorului, victima va trebui să demonstreze prezența vinovăției făptuitorului.

Or, este necesar să acordăm atenție faptului că la aprecierea necesității aplicării principiului prezumției vinovăției în dreptul procedural contravențional, urmează să-l examinăm doar în raport cu cel al nevinovăției. În asemenea caz, evident apare întrebarea - de ce nu am putea acorda ambelor prezumții aceiași valoare conferindu-le statut identic. Mai mult decât atât, la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului trecut, unii autori, chiar puneau la îndoială importanța principiului prezumției nevinovăției în procesul penal [149, p. 75-80], fapt care încă o dată ne demonstrează necesitatea reevaluării importanței și eficienței aplicării acestor principii procedurale.

Așa cum am mai spus, vis-a-vis de prezumția vinovăției, acest principiu reprezintă o chestiune axiomatică. Aplicarea principiului prezumției nevinovăției în majoritatea ramurilor dreptului nu este "contestată". Doar în dreptul civil, cu referire la anumite categorii de raporturi juridice se aplică principiul prezumției vinovăției. Spre exemplu, în corespundere cu prevederile articolului 1406 al Codului civil, prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți (adoptatori) sau de tutorii lui, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului [8].

Articolul 1411 al Codului civil, stabilește că persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa [8]. În același timp, articolul 9 al Codului civil stabilește că persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară [8].

Aceste norme completează în ansamblu conținutul prevederilor articolului 1398 al Codului civil, cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.

Prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege. O altă persoană decât autorul prejudiciului este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege. Prejudiciul nu se repară dacă a fost cauzat la rugămintea sau cu consimțământul persoanei vătămate și dacă fapta autorului nu vine în contradicție cu normele de etică și morală [8].

În ce privește aplicabilitatea principiului prezumției vinovăției la răspunderea contravențională ca rezultat al cauzării daunelor de mediu, considerăm, că urmează a face o distincție între răspunderea obiectivă și răspunderea pe temeiul principiului prezumției vinovăției. Astfel, pornind de la ideea, că lipsa dovezii faptului nu exclude însăși existența faptului, considerăm că la aplicarea măsurilor de răspundere contravențională pentru daune de mediu, atât caracterul obiectiv al răspunderii, cât și prezumția vinovăției presupune posibilitatea, de fiecare dată când se stabilește faptul prejudiciabil, de a fi aplicată răspunderea contravențională, fără ca autoritatea competentă să aibă sarcina demonstrării vinovăției.

Această afirmație o putem fundamenta prin faptul, că în cazul răspunderii obiective vina, în principiu nu se exclude. Aceasta nu este exclusă, ci pur și simplu nu este luată în considerație (calcul) în cadrul procesului de examinare a pricinii. Altfel spus, în cazul aplicării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, vinovăția făptuitorului nu reprezintă o condiție pentru tragerea la răspundere. În acest caz răspunderea este una obiectivă.

Atunci, însă, când aplicăm doar principiul prezumției vinovăției, chestiunea vinovăției reprezintă o condiție a aplicării măsurii de răspundere contravențională, însă sarcina de a proba chestiunea cu privire la vinovăție se pune pe seama făptuitorului, care ar fi interesat să demonstreze că nu este vinovat, sau este vinovat într-o formă mai ușoară a acesteia. În acest caz răspunderea este una subiectivă.

Deoarece răspunderea obiectivă nu exclude vinovăția făptuitorului, iar persoana ce este obligată să suporte răspunderea va fi exonerată de la răspundere, dacă demonstrează culpa terței persoane, atunci în cazul răspunderii contravenționale pentru acte poluatorii de mediu, făptuitorul va fi prezumat vinovat pentru faptă atâta timp, până nu demonstrează culpa terței persoane.

În asemenea caz, vinovăția la fel apare ca o chestiune care se examinează în cadrul procedurii contravenționale, însă care o abordează doar făptuitorul și doar drept condiție exoneratorie, și nicidecum drept condiție de tragere la răspundere. Astfel, ținem să subliniem, că în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu este exonerat de la răspundere, chiar dacă demonstrează lipsa culpei sale - aceasta este exclus din motiv că legea la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii în genere exclude vinovăția drept condiție de răspundere.

Toate acestea ne oferă nouă posibilitatea să ușurăm sarcina agentului constatator și a instanței, în procedura de constatare și aplicare a sancțiunilor contravenționale pe cazurile de poluare de mediu.

Un concept doctrinal care ar fundamenta aplicarea principiului prezumției vinovăției, în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice ar fi legat de reglementarea și aplicarea principiului precauției, principiu consacrat în legislația europeană și fundamentat în literatura de specialitate [169, p. 152], [166], [160], [164]. Potrivit doctrinarilor principiul precauției urmează a fi privit ca un principiu-valoare de politică publică, care își are începuturile în doctrina Germană, la sfârșitul anilor 1970, și fundamentată de jurisprudența instanțelor administrative germane. Aceasta inducea necesitatea manifestării de prudență chiar și în cazuri individuale. Cu toate acestea, ideea de precauție, va fi cea mai mare parte generalizată ca un principiu de drept internațional.

Astfel, în conceptul Convenției de la Paris din 22 septembrie 1992 privind protecția mediului, precum și a actelor anterioare și subsecvente acesteia, precauția, și ca urmare, actele de prevenire trebuie să fie luate în calcul în cazul în care există motive întemeiate de îngrijorare că substanțe sau energie introduse în mediu poate aduce pericole pentru sănătatea umană, pentru resursele vii și ecosisteme, în cazul în care nu există dovezi concludente ale unui raport de cauzalitate între impact și efectele acestuia.

Astăzi comunitatea mondială plasează principiul precauției în șirul unuia dintre cele mai importante principii de drept comunitar [162, p. 29], care, de altfel, nu se limitează doar cu dreptul mediului, ci este aplicabil și în dreptul medical, iar în unele cazuri chiar și în dreptul comercial, cum ar fi compartimentul protecției dreptului consumatorului.

În așa fel, principiul precauției, raportat la faptele de poluare a mediului, servește fundament al aplicării principiului prezumției vinovăției în procedura de constatare și sancționare a contravențiilor de mediu.

4.3. Fundamentarea consacrării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu (ecologice)

Înainte de a ne referi la posibilitatea și perspectiva consacrării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, trebuie să menționăm că pledăm pentru o etapizare a aplicării acestei instituții, astfel cum la prima etapă să fie implementat principiul prezumției vinovăției, și doar ulterior, când populația să se "obișnuiască" cu importanța pe care o acordă statul acestui domeniu, să fie consacrat caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. Prin efect, aplicarea principiului prezumției vinovăției ar fi fost lipsită de necesitate, deoarece caracterul obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu exclude necesitatea examinării chestiunii cu privire la vinovăție. Aceasta nici chiar nu se prezumă, ea, pur și simplu, nu reprezintă condiție pentru răspundere.

Părtașii principiului răspunderii obiective susțin, că răspunderea pentru daunele de mediu (ecologice) este aplicată, indiferent de culpă [95, p. 25-26]. Deci, se susține ideea că temei de aplicare a măsurilor de răspundere constituie doar prezența prejudiciului, faptei ilicite și raportului de

cauzalitate între faptă și prejudiciu. Aspectul subiectiv nu constituie deja un criteriu obligatoriu și nici chiar facultativ. O argumentare a acestei poziții a fost făcută în baza teoriei răspunderii bazate pe risc [118, p. 196], care, inițial, și-a găsit aplicabilitatea doar în dreptul civil. Conform acestei teorii, răspunderea fără culpă pentru cauzarea de daune de către un izvor de pericol sporit este fundamentată pe un element subiectiv. În calitate de element subiectiv figurează însăși voința și conștiința făptuitorului. Temei pentru răspundere constituie riscul, ca acceptare conștientă a posibilității survenirii urmărilor cu caracter nociv drept rezultat al acțiunilor sale, a făptuitorului și acceptarea lor conștientă de către făptuitor, iar pe temeiul acesteia, garantarea răspunderii.

Argumentul este că legiuitorul deja a admis răspunderea obiectivă, unde în articolul 3 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, s-a stabilit în mod expres, că răspunderea obiectivă se aplică și nu ca excepție în anumite cazuri, ci ca regulă în toate cazurile de dăunare.

Chiar și Constituția Republicii Moldova în conținutul articolului 37 al Legii Supreme indică faptul că persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice. După cum vedem, Constituția nu determină condiția de vinovăție pentru răspunderea pentru contravențiile ecologice.

Rămâne ca Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, fiind modificată, după exemplul reglementărilor legislației românești, sau un nou proiect de Lege privind protecția mediului, să stabilească caracterul obiectiv al întregii răspunderi pentru toate daunele ecologice, incluzând nu doar răspunderea reparatorie, ci și cea sancționatorie, penală și contravențională.

Este de reținut faptul că problema obiectivizării răspunderii pentru daunele ecologice a constituit un obiectiv important, la care s-a făcut referință cu mult timp înainte ca acest fapt să fie reflectat într-un act legislativ. Astfel, în România această problemă a fost abordată de către dr. prof. univ. Ernest Lupan [98], Mircea Duțu [42], Yolanda Eminescu și alții, după care în legislația românească a fost consacrat principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu. În fosta URSS situația era puțin altfel. Foarte mulți din autori vorbeau despre o răspundere patrimonială pentru daune de mediu, totodată nu îndrăzneau să afirme despre existența unei forme specifice de răspundere, diferită de cea civilă, deși concluziile erau orientate anume în acest sens. Astfel, în 1974 cercetătorul rus Iu. Kolbasov a înaintat o opinie, care, de fapt, nu putea fi dezvoltată în acele timpuri, nici în virtutea doctrinei juridice ce guverna teoria și practica jurisprudenței, nici în virtutea faptului că era prea categorică și inovativă pentru acele timpuri, și anume ideea că pentru cauzarea de daune ecologice, prin utilizarea unui mijloc de pericol sporit persoana va purta răspundere pentru acțiunile sale indiferent de vinovăție [141, p. 17]. Totuși, aceste afirmații, în consecință, au înregistrat și anumite reverberații în practică. Astfel, în anul 1976, în URSS practica arbitrală pășește pe calea aplicării principiului răspunderii patrimoniale fără culpă pentru cauzarea de daune ecologice. În alte țări această situație a fost acceptată și mai devreme. Astfel, legislația ce reglementa relațiile de

folosire a zăcămintelor de minereuri din 6 mai 1953 a Poloniei, stabilea, că orice întreprindere extractoare de minereuri poartă răspundere pentru orice daună cauzată subteranului, indiferent de culpă [114].

Deși, după cum am putut constata, regula generală aplicabilă răspunderii patrimoniale în raporturile de dreptul mediului este că răspunderea se angajează indiferent de culpă.

În opinia noastră aplicabilitatea caracterului obiectiv al răspunderii pentru faptele contravenționale și penale reprezintă o chestiune de timp.

Perspectiva în cadrul acestei categorii de raporturi juridice vizează, după părerea noastră, nu doar consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, inclusiv și pentru cea penală și contravențională [98, p. 87-90], ci și implementarea unor reguli procesuale specifice, care prin conținutul lor ar asigura o procedură simplificată și operativă de examinare a cazurilor de dăunare a mediului. Am putea presupune, că și acel principiu de prezumție a nevinovăției utilizat în mod axiomatic în cadrul procedurii penale, ar avea de „suferit” la compartimentul ce ține de infracțiunile contra mediului, având în vedere chiar și faptul că o atare idee a fost lansată la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut [149, p. 70-85]. Astfel, dacă autoritatea ce asigură urmărirea penală ar fi îndreptățită să constate doar trei elemente ale componenței de infracțiune – subiectul, obiectul și latura obiectivă, iar la constatarea acestora – vinovăția ar fi doar prezumată, iar în cazul răspunderii contravenționale obiective, aceasta în genere nu va mai reprezenta condiție de răspundere. În asemenea cazuri, având în vedere aplicarea principiului prezumției vinovăției, demonstrarea lipsei vinovăției în cauzele penale ce vizează daunele de mediu ar reveni făptuitorului și nu autorității ce exercită urmărirea penală, iar în cazurile răspunderii obiective în genere nu s-ar mai examina asemenea chestiune. Nu excludem și alte modificări esențiale ale practicii și doctrinei juridice, care vor fi condiționate nemijlocit sau mijlocit de natura juridică a raporturilor de dreptul mediului.

Răspunderea pentru daunele ecologice este una obiectivă, iar răspunderea obiectivă este fundamentată pe ideea de garanție [118, p. 196], așa cum și răspunderea pentru fapta altuia este nu altceva decât garanție a interesului celui prejudiciat. Prin urmare, aplicarea unei metode de garantare a intereselor celui prejudiciat nu poate fi exclusă prin utilizarea altei metode, care, după natura ei, de asemenea propune o garanție, deoarece în așa fel ultima ar contraveni intereselor existenței sale.

Obligarea persoanei de a răspunde pentru fapta poluatoare a altuia se bazează în fond nu pe ideea de culpă a celui ce răspunde ci pe ideea de responsabilitate a lui consacrată prin lege, în privința faptelor altuia, astfel după cum persoana obligată să răspundă pentru fapta altuia nu va răspunde pentru culpa făptuitorului ci în locul acestuia.

Articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova declară principiul „responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului”. Realizarea *de facto* a acestui principiu, implementarea lui în practică, ne solicită respectarea anumitor condiții specifice, uneori chiar neordinare, care ar putea asigura însă pe deplin scopul urmărit.

Vom încerca să evidențiem specificul aplicării răspunderii în raporturile de dreptul mediului chiar și în pofida formulărilor „clasice”, expuse în legislația de mediu, și anume, că „încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea civilă, penală, contravențională, după caz” [85]. Vis-à-vis de principiul care, de altfel, se regăsește și în proiectul noii Legi privind protecția mediului, și anume cel al răspunderii obiective, indiferent de culpă, pentru daunele de mediu, în doctrină sunt înaintate opinii precum că ar fi necesar de a face o diferențiere între ceea ce privește aplicarea răspunderii penale, civile și contravenționale pentru încălcarea prevederilor Legii privind protecția mediului înconjurător [101, p. 116], [99, p. 58-64], [98, p. 87-90], [100, p. 24-26]. Despre ultima se discută în perspectivă ca despre o formă distinctă de răspundere.

Astfel, dacă am porni de la aceasta, ar trebui să susținem, că într-un proces de examinare a unui caz de comitere a unei contravenții ecologice, s-ar aplica toate regulile de drept material și procesual prevăzute de Codul contravențional.

După cum am mai menționat mai înainte, cadrul de condiții existente pentru antrenarea răspunderii contravenționale în raporturile de dreptul mediului se caracterizează prin anumite particularități. Este, deci, important în acest sens să determinăm corect minimumul de condiții, la prezența cărora, va fi posibilă aplicarea răspunderii contravenționale în raporturile de dreptul mediului.

În contextul „ignorării” vinovăției în aplicarea răspunderii contravenționale în raporturile de dreptul mediului, apare necesitatea examinării condițiilor răspunderii contravenționale pentru daunele ecologice care sunt doar ca:

- persoana față de care se aplică răspunderea să aibă capacitatea de a răspunde sau, cu alte cuvinte, să aibă calitatea de subiect al răspunderii;
- să existe o faptă ilicită;
- să existe un prejudiciu;
- să existe un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu;

S-a constatat că condiția cu privire la vinovăție nu se regăsește în lista condițiilor răspunderii juridice contravenționale pentru daunele de mediu.

4.4. Particularitățile procedurii contravenționale în virtutea aplicării principiului prezumției vinovăției și caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravenții de mediu (ecologice)

În mod firesc, referindu-ne la conținutul și particularitățile procedurii în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice) cu aplicarea principiului prezumției vinovăției ne vom referi la următoarele compartimente:

4.4.1. Principiile procedurii contravenționale. Procedura contravențională guvernată de principiul prezumției vinovăției în cazurile daunelor de mediu urmează a fi diriguată de următoarele principii:

a) **Principiul specialității în procedura contravențională pentru contravențiile de mediu (ecologice).** În cazul în care procedura și condițiile răspunderii contravenționale vor fi reglementate de un act legislativ distinct de Codul contravențional, acest principiu va indica asupra faptului că în cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) raporturile de procedură contravențională vor fi reglementate, de această lege și de Codul contravențional. Acțiunea Codului contravențional se va extinde asupra raporturilor de procedură contravențională în cazul contravențiilor de mediu (ecologice) în măsura în care nu va fi reglementată de această lege. Prin prisma acestui principiu, ne permitem să afirmăm că toate principiile, toate reglementările care formează conținutul Codului contravențional sunt aplicabile procedurii contravenționale în cazurile examinării contravențiilor de mediu (ecologice). Limita aplicării principiilor și regulilor prevăzute de Codul contravențional sunt determinate de faptul dacă în prezenta lege sunt prevăzute alte reguli.

b) **Principiul prezumției vinovăției.** Acest principiu prevede aplicarea următoarei reguli – ”persoana prin fapta contravențională a căreia s-a produs un prejudiciu mediului este prezumată a fi vinovată în comiterea acestei contravenții atâta timp cât făptuitorul nu va dovedi nevinovăția sa, în modul prevăzut de lege, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească. Concluziile despre nevinovăția făptuitorului în comiterea contravenției nu poate fi întemeiată pe presupuneri. Toate dubiile în probarea lipsei vinovăției făptuitorului, care nu pot fi înlăturate, în condițiile legii, se interpretează în defavoarea bănuțului, învinuțului, inculpatului.

În sensul în care noi vorbim despre aplicarea principiului prezumției vinovăției, apare în mod firesc întrebarea, care este posibilitatea aplicării acestui principiu în raport cu prevederile articolului 6, paragraful 2 din CEDO, având în vedere că acest act stabilește condiția potrivit căreia orice persoană acuzată de infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa este legal stabilită.

Recunoaștem că anume acest fapt va prezenta principala dificultate în acceptarea poziției conceptuale referitor la consacrarea principiului prezumției vinovăției pentru contravențiile de mediu.

În opinia noastră, soluția întru limpezirea acestei situații se va exprima în realizarea a două mari categorii de acte.

Primul din ele reprezintă, după cum am menționat anterior, distingerea unei forme de răspundere aparte, cum este cea contravențională pentru daunele de mediu. Cel de-al doilea pas, dar nu mai important, ar fi anunțarea în corespundere cu prevederile articolelor 56 și 57 al CEDO a unei rezerve în aplicarea Convenției raportat la faptele cauzatoare de daune mediului. Legiuitorul poate, în interesul vital al societății noastre, să declare rezervă în ce privește aplicarea prevederilor articolului 6, paragraful 2 din CEDO.

c) **Principiul răspunderii obiective pentru contravențiile de mediu.** Acest principiu, deși nu este discutat în mediul științific la capitolul contravenții, dar este unul asupra căruia este accentuată atenția în materia dreptului mediului, reprezentând un subiect important de discuții [92]. Acest principiu constă în consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu. În virtutea caracterului obiectiv al răspunderii, în procesul de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) nu se va mai cere constatarea elementului subiectiv al componenței de contravenție și anume a vinovăției făptuitorului.

Având în vedere că răspunderea obiectivă nu cere drept condiție prezența vinovăției făptuitorului, prin urmare, apare o întrebare firească referitor la calitatea de subiect de răspundere a făptuitorului. Acest subiect este unul care preocupă dreptul contravențional atât material cât și procesual. Aceasta deoarece răspunderea obiectivă contravențională în acest caz se referă doar la cazurile de dăunare a mediului și doar la acele categorii de persoane care comit faptele în cauză. Prin urmare, odată ce doctrina dreptului contravențional leagă, de regulă, calitatea de subiect al răspunderii cu aptitudinea sa de a înțelege natura faptei sale, precum și consecințele acesteia, chestiune care foarte des se confundă cu vinovăția, atunci noi ne vom permite să afirmăm că într-adevăr, calitatea de subiect al procedurii contravenționale în cazurile daunelor de mediu va fi orice persoană care posedă discernământ, însă chestiunea cu privire la atitudinea psihică față de faptă și consecințele faptei nu vor reprezenta obiectul examinării. Altfel spus, trebuie să menționăm că agentul constatat cu certitudine va avea ca sarcină identificarea prezenței sau lipsei discernământului la făptuitor, însă nu va examina chestiunea referitor la atitudinea acestuia față de fapta sa și consecințele acesteia – vinovăția.

În așa fel, vom deduce că la aplicarea răspunderii contravenționale în cazul răspunderii obiective contravenționale pentru daunele de mediu, se va lua în calcul următoarele condiții: prezența faptei ilicite, prezența la făptuitor a capacității de a răspunde - discernământul, prezența obiectului de atentare și prezența raportului de cauzalitate între faptă și eventuala daună care a fost pricinuită sau valoare care a fost preclătită.

O întrebare nu mai puțin importantă este cea legată de faptul care este aplicabilitatea principiului prezumției de vinovăție în cadrul răspunderii contravenționale obiective. Suntem de părere că aplicarea principiului răspunderii contravenționale obiective pentru daunele de mediu prin sine exclude posibilitatea de a mai vorbi despre prezumția de vinovăție sau de nevinovăție. În cadrul răspunderii obiective, în general, problema vinovăției nu este luată în calcul. Altfel spus, la răspunderea obiectivă, chestiunea cu privire la vinovăție în procesul contravențional nu se mai abordează.

Aceasta, credem, în mare măsură va putea exclude discuția referitor la limitele aplicării prevederilor articolului 6 al CEDO, care condiționează chestiunea stabilirii vinovăției prin aplicarea

principiului prezumției nevinovăției și stabilirea sarcinii de dovedire a vinovăției pentru autoritățile publice.

În așa fel, dacă legiuitorul va accepta aplicarea principiului răspunderii contravenționale obiective pentru daunele de mediu, aceasta ar exclude posibilitatea aplicării prevederilor articolului 6 al CEDO raportat la condiția de vinovăție, deoarece în genere vinovăția nu va reprezenta condiție pentru răspundere.

Mai rămâne să atenționăm asupra faptului că deși aplicarea principiului prezumției vinovăției în procedura contravențională pentru faptele cauzatoare de daună mediului, la fel reprezintă o chestiune de perspectivă în contextul protejării mediului, totuși optăm pentru aplicarea principiului răspunderii contravenționale obiective pentru daunele de mediu. Aplicarea acestuia ar exclude necesitatea aplicării principiului prezumției de vinovăție, așa cum și cel al prezumției de nevinovăție. În același timp nu ar fi necesară aplicarea de către Republica Moldova a rezervelor la CEDO.

d) **Principiul precauției.** Acest principiu reprezintă strigătul de luptă al celor care, cu bună sau cu rea-credință, se opun includerii problemei mediului pe prima scară a valorilor de importanță vitală, în frica că aceasta va deveni o barieră în calea progresului tehnic și, va limita profiturile, nelimitate până acum. În realitate, principiul precauției este la fel de vechi ca și lumea. Este bine cunoscută expresia că cine se confruntă cu o incertitudine, preferă să manifeste prudență. Ignorarea acestei reguli și în special la capitolul protecției mediului ar reprezenta refuzul unei societăți sau a omului, în parte, de a recunoaște lucruri firești. Iar, în consecință, aceasta ar reprezenta o expunere conștientă la pericol. Acest principiu presupune un standard de bun-simț al comportamentului. În multe țări principiul în cauză este ridicat la nivel de principiu constituțional. Ne referim la Carta pentru mediu al Franței din 2004, unde în articolul 5 al acesteia se stabilește că ”atunci când producerea unui prejudiciu, chiar dacă este incert în condițiile respective de cunoaștere științifică, ar putea afecta în mod grav și ireversibil mediul, autoritățile publice, prin aplicarea **principiului precauției**, în domeniul atribuțiilor ce le revin, veghează la punerea în practică a procedurilor de evaluare a riscurilor și la adoptarea de măsuri provizorii și proporționale pentru a evita producerea prejudiciului”.

În Republica Moldova principiul precauției este consacrat destul de vag prin conținutul reglementărilor din Legea privind protecția mediului înconjurător, presupune o perspectivă destul de mare. Astfel, legiuitorul recunoaște dreptul cetățeanului de a beneficia de un mecanism efectiv de prevenire a eventualelor daune de mediu ca rezultat al activităților economice preconizate, care au ca obiectiv utilizarea factorilor de mediu. Același principiu consacră dreptul cetățenilor de a participa la adoptarea deciziilor legate de autorizarea activităților de utilizare a factorilor de mediu [128, p. 26-27].

Într-un mod mai clar, totuși, acest principiu își are reglementarea în articolul 3 al Legii privind evaluarea impactului asupra mediului [84], deși se limitează doar la compartimentul ”evaluarea de

impact”. Astfel, potrivit acestor reglementări, ”principiul precauției prevede că soluționarea problemelor legate de impactul negativ asupra mediului trebuie să înceapă până la primirea, în volum deplin, a dovezilor științifice despre impactul negativ asupra mediului al activității planificate. Dacă există motive întemeiate cu privire la impactul negativ asupra mediului al activității planificate, trebuie luate măsuri de precauție, iar în cazul unui impact semnificativ și ireversibil, activitatea respectivă urmează a fi interzisă”.

În ce privește posibilitatea consacării principiului precauției în raporturile de drept contravențional, considerăm că, formularea conținutului acestuia poate întâlni anumite dificultăți. Astfel, dacă în majoritatea actelor reglementatoare, cât din Republica Moldova, atât și din țările europene, enunțarea conținutului principiului precauției este strict legat de evitarea prejudiciului, atunci în raporturile de drept contravențional, prejudiciul reprezintă o chestiune subsecventă, care are importanță doar în legătură cu încadrarea juridică a faptei. Prin urmare, dacă varianta obișnuită de expunere a conținutului principiului precauției presupune manifestarea de precauție în legătură cu un prejudiciu concret asupra mediului, atunci în raporturile contravenționale este imposibil să legăm cerința de manifestare a precauției în ce privește cauzarea prejudiciului. Aici însăși acțiunea care are efect producerea prejudiciului reprezintă obiectul manifestării precauției. Într-o altă explicație, am spune că dacă pentru chestiunea legată de răspunderea de dreptul mediului principiul precauției presupune că beneficiarul de folosințe de mediu este obligat să manifeste suficientă diligență, astfel încât să nu se producă prejudiciul, atunci în dreptul contravențional beneficiarul de folosință de mediu este obligat să manifeste suficientă diligență, astfel încât să nu se comită o faptă în care s-ar crea pericolul producerii prejudiciului.

O altă problemă legată de implementarea acestui principiu ar fi modificarea concepției referitoare la contravenția de mediu (ecologică). Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă component material, atunci, odată cu implementarea acestui principiu, toate componentele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale. Calificativul ”dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o precauție.

O problemă nu mai puțin importantă la capitolul formulării conținutului principiului precauției în dreptul contravențional este legată de faptul că în formularea clasică a principiului, sarcina de manifestare a precauției, de regulă, se atribuie statului. De regulă, aceasta presupune obligația statului de a întreprinde anumite acte pentru prevenirea daunei de mediu. În opinia noastră, la capitolul legat de contravențiile de mediu, sarcina de a întreprinde acțiuni de prevenire a daunelor de mediu va reveni tuturor persoanelor fizice și juridice, care, de fapt, sunt beneficiari de folosințe de mediu. Prin urmare, spectrul subiecților la care se atribuie această sarcină va fi unul mult mai vast.

În final, o problemă foarte importantă este legată de previzibilitatea prejudiciului ce poate fi cauzat prin acțiunea calificată drept contravenție. În acest caz, facem referință anume la acele reglementări care caracterizează principiul precauției, și anume că atunci când producerea unui

prejudiciu, chiar dacă este incert în condițiile respective de cunoaștere științifică, ar putea afecta în mod grav și ireversibil mediul, atunci acesta implică aplicarea **precauției**. Astfel, doar dacă știința demonstrează, și se cunoaște cert că actul realizat nu va provoca dauna, doar atunci acesta poate fi îndreptățit. În această ordine de idei, am putea vorbi de cazuri de exonerare de la răspundere contravențională persoana care deși a comis fapta, a cauzat dauna, dar care s-a dirigit de o concluzie științifică certă, unanim acceptată, dar care peste timp s-a dovedit a fi eronată. În același sens, acolo unde știința nu și-a valorificat "vocea" sa în a constata corectitudinea actului, riscul urmează a fi evaluat pe baza faptelor dovedite. Astfel, în jurisprudența organizației mondiale a comerțului, în conflictul dintre SUA și Comunitatea Europeană în cazul împotriva directivei UE din 29 aprilie 1996 de interzicere administrarea de hormoni la animalele de fermă, s-a constatat că Comunitatea Europeană nu putea să se bazeze pe principiul precauției pentru a justifica această restricție, ci doar pe riscul dovedit și nu pe incertitudinea științifică [167, p. 49].

În așa fel, în raporturile de drept contravențional cu referire la contravențiile de mediu, principiul precauției se va propune a fi formulat în următoarea redacție: "atunci când comiterea unei fapte ar presupune producerea unui prejudiciu mediului, chiar dacă acesta este incert în condițiile respective de cunoaștere științifică, indiferent de faptul dacă acesta ar putea afecta sau nu în mod grav și ireversibil mediul, persoanele fizice și juridice, prin aplicarea **principiului precauției**, inclusiv și autoritățile publice în domeniul atribuțiilor ce le revin, trebuie să ia măsuri de precauție, astfel încât actul sau activitatea preconizată să nu fie realizată".

Așadar, deși acest principiu în dreptul contravențional se va deosebi substanțial de conținutul celui formulat în dreptul mediului, considerăm că caracterul acestuia, dar și rezultatul pe care îl va realiza, vor fi unul comun.

4.4.2 Participanții la procedura contravențională. Procedura contravențională în cazurile contravențiilor de mediu ar presupune posibilitatea identificării unei formule deosebite în ce privește identificarea participanților la proces. În principal, aceasta se referă la autoritatea împuternicită de a constata și examina cazul contravențional, victima sau partea vătămată și făptuitorul. În continuare ne vom referi anume la aceste trei categorii de participanți, iar față de ceilalți, vom pretinde că se aplică regulile generale prevăzute de Codul contravențional.

a) **Autoritatea împuternicită de a constata și examina cazul contravențional.** Actualmente legiuitorul stabilește că cauzele contravenționale cu privire la daunele de mediu se examinează de organele pentru protecția mediului, în a cărui rază teritorială unde a fost săvârșită contravenția. Din lista persoanelor care sunt în drept să examineze cazurile fac parte inspectorul principal de stat pentru ecologie și adjuncții lui, inspectorii superiori de stat pentru ecologie și inspectorii de stat pentru ecologie; inspectorul principal de stat pentru geologie și supraveghere minieră și adjuncții lui, inspectorii de stat pentru geologie și supraveghere minieră; directorul general al Agenției pentru

Silvicultură "Moldsilva" și adjuncții lui, directorii întreprinderilor de stat pentru silvicultură, ai întreprinderilor silvo-cinegetice, ai rezervațiilor naturale; comisia administrativă; medicul-șef sanitar de stat al Republicii Moldova și adjuncții lui, medicii-șefi sanitari de stat ai raioanelor și orașelor (municipiilor) [9].

Suntem de părerea că aceste categorii de subiecți care sunt împuterniciți să constate și să examineze cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) nu sunt tocmai adecvate calității de agent constatatator. Motivăm aceasta prin faptul că de principiu, calitatea de agent constatatator presupune funcția care potrivit fișei de post se stabilește obligații de realizare a actelor procedurale, care prin definiție presupun cunoștințe de ordin juridic. În același timp, suntem departe de ideea că directorul general al Agenției pentru Silvicultură "Moldsilva" și adjuncții lui, directorii întreprinderilor de stat pentru silvicultură, ai întreprinderilor silvo-cinegetice, ai rezervațiilor naturale; comisia administrativă; medicul-șef sanitar de stat al Republicii Moldova și adjuncții lui, medicii-șefi sanitari de stat ai raioanelor și orașelor (municipiilor) au studii juridice și cunosc condițiile și procedura examinării cauzelor contravenționale. Fără a ne referi la persoană concretă, din șirul funcțiilor enumerate, care, de altfel, pot avea și studii juridice, totuși suntem de părerea că funcția de bază pe care o îndeplinesc persoanele indicate la articolele 405 și 406 ale Codului contravențional nu sunt legate de constatarea și examinarea cazurilor contravenționale. Aceste funcții sunt, de regulă, manageriale și implică obligații cu totul de altă natură decât cele care presupun examinarea cazurilor contravenționale, participarea în ședințele de judecată și susținerea poziției în cadrul procesului contravențional etc. O asemenea activitate trebuie să fie proprie unei funcții distincte, care în fișa de post să aibă ca sarcini doar constatarea și examinarea cazurilor cu privire la contravenții. Asemenea categorii de atribuții ale agentului constatatator nu trebuie să fie cu caracter subsidiar. Prin urmare, considerăm că în cadrul autorității de mediu, urmează a fi identificate structuri specializate cu personal care să fie angajați și să exercite funcții de agent constatatator. Așa cum am mai menționat anterior, această calitate nu trebuie să fie indicată prin textul legii. Legiuitorul urmează doar a împuternici șeful autorității de mediu cu dreptul de a desemna în calitate de agent constatatator anumite persoane angajate ale autorității.

În aceeași ordine de idei ne vom referi și la practica oferirii posibilității de a exercita calitatea de agent constatatator de către persoane din cadrul unor persoane juridice de drept privat, cum ar fi întreprinderile de stat sau altele de așa fel. Ținem să menționăm că deși o anumită întreprindere gestionează un anumit domeniu, totuși, calitatea de reprezentant al interesului public nu este compatibilă cu o activitate care de esență este de domeniu privat, mai ales cu scop lucrativ [8], chiar dacă presupune concesiunea. Ne referim la exemplul directorilor întreprinderilor de stat pentru silvicultură, ai întreprinderilor silvo-cinegetice, ai rezervațiilor naturale etc.

Pentru situația în care legiuitorul în continuare ar ignora ideea de studii speciale, juridice, pentru agentul constatatator, considerăm că este îndreptățit faptul că și primarii sau anumiți funcționari

din cadrul primăriei să aibă competență de constatare și examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor pe teritoriul său administrativ. Exemplu de asemenea fel ar putea fi reglementările cu referire la serviciul pentru reglementarea de stat a proprietății funciare. Mai mult ca atât legislația de mediu reglementează pentru primari competențe de constatare și examinare a contravențiilor.

Nu în ultimul rând, trebuie de subliniat faptul că nu-și are raționalitate stabilirea competenței pentru soluționarea cazurilor cu privire la contravențiile de mediu (ecologice) pentru comisiile administrative. Motivul unei asemenea poziții se găsește în faptul că organele judiciare sunt obligate să procedeze fără întârziere la soluționarea cauzelor contravenționale, chestiune care nu poate fi realizată de către comisiile administrative [67]. Astfel, comisia administrativă are obligația de a examina cazul în termen de 30 zile de la înregistrarea intrării documentelor cu privire la faptă în cancelaria autorității publice locale. În realitate comisia administrativă nu activează în regim de lucru permanent, ci doar la necesitate. Ca urmare, nu se asigură o operativitate a examinării cauzei contravenționale.

În acest sens, legiuitorul prevede obligativitatea examinării cazurilor, deoarece, în corespundere cu prevederile articolului 2 al Legii privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, orice persoană fizică sau juridică ce consideră că i-a fost încălcat dreptul la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau dreptul la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești poate adresa în instanța de judecată o cerere de chemare în judecată privind constatarea unei astfel de încălcări și repararea prejudiciului cauzat prin această încălcare, în condițiile stabilite de prezenta lege și de legislația procesuală civilă [83]. Și Codul de procedură penală stabilește că urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile [14]. Și Codul contravențional în articolul 381 stabilește că orice persoană are dreptul la examinarea și la soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil.

Astfel, deși nu este enunțată în mod expres în lege printre principiile procesului contravențional, celeritatea (operativitatea) este recunoscută în literatura de specialitate ca o condiție a eficacității procesului.

De aici, și participarea comisiilor administrative la examinarea cazurilor contravenționale cu privire la daunele de mediu, reprezintă o chestiune lipsită de necesitate și raționalitate. Prin prisma particularităților activității sale comisiile administrative nu eficientizează examinarea cazurilor contravenționale, ci, dimpotrivă, poate duce la tergiversare, iar în unele cazuri chiar la crearea unor dificultăți în ce privește legitimitatea deciziei.

b) **Victima sau partea vătămată.** Calitatea de parte vătămată în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice), în opinia noastră urmează a fi recunoscută oricărei persoane. Prin urmare este logic faptul că pentru cauzele contravenționale cu privire la daunele de mediu nu poate fi aplicată încetarea procesului contravențional pe temeiul împăcării părților [9]. În același timp, dacă e să ne

referim la procedura de identificare și recunoaștere a calității de victimă și parte vătămată, atunci considerăm că trebuie să se țină cont de următoarele considerațiuni expuse mai jos.

- Calitatea de victimă în cazul contravenției de mediu, pornind de la prevederile articolului 37 al Constituției Republicii Moldova o are orice persoană [18]. Astfel, Constituția Republicii Moldova stabilește că fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Acest drept al omului nu este limitat de un anumit criteriu, cum ar fi apartenența la un stat sau altul, naționalitate, sex, opinie politică sau religioasă, domiciliul persoanei sau alt criteriu. Prin urmare, orice persoană poate sesiza autoritatea competentă pentru a fi recunoscută drept parte vătămată în procesul contravențional pentru daunele de mediu. În același timp distingerea clară prin conținut normativ clar, a calității de victimă de cea de parte vătămată, unde ultimei i se pot atribui drepturi procesuale clare, inclusiv cel de a fi informat despre rezultatele examinării, de a fi audiat, de a fi citat în procesul de examinare, de a-i asigura dreptul la apărare etc. Victima daunei de mediu poate pretinde repararea daunei.

- În comparație cu persoana fizică, persoanei juridice i se poate recunoaște calitatea de parte vătămată în procesul contravențional în cazurile de poluare de mediu, doar dacă în mod direct acesteia i s-a cauzat o anumită daună sau i s-a cauzat o altă categorie de lezare de interes. Calitatea de victimă a persoanei juridice, la fel ca și persoanei fizice, în cazul contravențiilor de mediu (ecologice), poate fi recunoscută oricărei persoane juridice, scopul activității căreia este unul preponderent lucrativ, iar interesul de mediu al persoanei juridice afectat prin fapta contravențională este unul care ține de scopul activității persoanei juridice.

c) **Făptuitorul.** Legislația contravențională de la moment nu identifică anumită particularități specifice în ce privește făptuitorul, în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice). În ce privește perspectiva unei proceduri distincte, urmează ca să fie clarificat cert o serie întreagă de circumstanțe care se vor referi la calitatea de făptuitor.

Mai întâi de toate, ne referim la aceea că faptele cauzatoare de poluare implică un specific care rezultă din influențele fenomenelor naturale asupra actelor pe care le realizează făptuitorul. Aceste influențe sunt pe două dimensiuni – una reprezintă acțiunile făptuitorului asupra mediului, iar cea de a doua reprezintă ”forța” firească a fenomenelor naturii care pot ”prelua” și chiar dezvolta un proces poluator. Altfel spus, fapta cauzatoare de daune de mediu nu este una care să presupună efecte exclusiv rezultate din acțiunile sau abstențiunile făptuitorului.

Făptuitorul urmează a fi identificat în raport cu fapta pe care o realizează. În opinia noastră, pentru identificarea prezenței unei fapte care să fie, după elementele obiective, calificată drept contravenție ecologică, este necesar ca aceasta să reprezinte fie un act de dăunare de mediu (act de poluare), sau să reprezinte un act care să pună în pericol starea de mediu, fie prin prisma încălcării unui drept al beneficiarilor de mediu, fie al creării unei probabilități certe de producere a unei daune

de mediu în viitor. Aceasta se motivează pe faptul că anumite procese naturale durează în timp, iar, ca urmare, efectul nociv nu se poate produce imediat, având în realitate urmări doar la trecerea unei perioade mari de timp. Uneori aceste perioade de timp se exprimă chiar în ani. Pentru exemplu am putea aduce actul de poluare cu materiale cum este Freon 11 și Freon 12, care aflate în stare gazoasă în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol, fiind emise în atmosferă, nu produc nemijlocit efecte negative și imediate. Acestea ajung în stratosferă, unde sub influența razelor ultraviolete ale soarelui se descompun și eliberează atomi de clor, iar ulterior intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă pe care le descompun în simple molecule de oxigen. Efectul atomilor de clorură se produce sub formă de reacție în lanț, deci o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute de molecule de ozon. Dacă avem în vedere că gazele de freon ajung într-o durată de timp de 10-15 ani în stratosferă, atunci efectele acestora pot fi resimțite după 50-100 ani de la momentul producerii actului poluator propriu-zis de către făptuitor. Astfel, calificarea faptei drept contravenție urmează a fi făcut prin prisma oferirii unui caracter formal componentelor de contravenții de mediu (ecologice).

În ce privește antrenarea persoanei juridice în procesul contravențional pentru faptele poluatorii, ținem să menționăm că în doctrină au fost formulate opinii asupra inadmisibilității logice privitor la reglementarea răspunderii penale pentru persoana juridică [125, p. 72-118], însă trebuie să înțelegem că, deoarece legea civilă și comercială nu poate fi concepută separat de cea penală și contravențională, mai ales că ultimile ”stau la straja corectelor relații civile și comerciale”, uneori anume natura și conținutul reglementărilor de drept civil și comercial determină conținutul și modul de aplicare a normelor de drept penal și contravențional. De bună seamă, s-a susținut că este incontestabil că cea mai eficientă metodă de descurajare a formelor de criminalitate economico-financiară, relevată de prestigioase studii criminologice, o reprezintă răspunderea penală a persoanei juridice [76, p. 100-101]. Astfel, dacă dreptul civil și comercial oferă persoanei juridice (morale) capacitatea de a se încadra în raporturi juridice, iar legislația de mediu oferă posibilitatea de a se încadra în calitate de parte la raporturile de beneficiere asupra resurselor naturale, atunci ar fi de neînțeles ca să ignorăm calitatea de subiect al raporturilor de drept penal și contravențional, atât material, cât și procesual al aceleiași persoane juridice în situația în care aceasta extrage beneficii din uzul resurselor naturale, devine proprietarul fructelor culese de la uzul acestor resurse.

De altfel, recomandarea Consiliului Europei nr. (88)18 privind răspunderea întreprinderilor pentru săvârșirea de infracțiuni, precizează că „prejudiciul considerabil cauzat persoanelor particulare de numărul crescut de infracțiuni comise, în exercițiul activității specifice întreprinderilor”, oferă principalele direcții de luat în considerare de către fiecare stat cu ocazia reglementării acestei instituții juridice. În sensul acesta se indică câteva direcții, cum ar fi cea care recomandă statelor să rețină răspunderea penală a întreprinderilor, indiferent dacă a fost sau nu identificată persoana fizică autoare a acțiunilor clare ce fizic au pricinuit dauna, iar angajarea răspunderii întreprinderilor nu trebuie să exonereze de răspundere persoanele fizice implicate.

În așa fel, criteriul potrivit căruia este angajată răspunderea contravențională ecologică a persoanei juridice, este anume existența interesului patrimonial în special al persoanei juridice rezultat din această faptă. Răspunderea penală a persoanei juridice, impune un element subiectiv propriu persoanei juridice, separat de elementul subiectiv ce caracterizează fapta persoanei fizice care este angajat al persoanei juridice. În așa fel, spre exemplu fapta directorului întreprinderii urmează a fi distinsă de fapta întreprinderii. Sub aspect procedural, această sarcină revine anume agentului constatator, care, pe lângă prejudiciul propriu-zis, va fi nevoit să identifice avantajul direct al persoanei juridice care se afla într-un asemenea raport juridic de mediu.

O problemă, care considerăm că trebuie să fie pusă în discuție este cea legată de dauna de mediu cauzată prin faptele comise în concurs de către mai multe persoane. Aici considerăm că distincția între "rolul" fiecăruia dintre cofăptași nu mai reprezintă o chestiune necesară. Astfel, doar atunci când în procedură se pune problema vinovăției, este necesar de apreciat rolul fiecăruia dintre cofăptași. Atunci însă când răspunderea pentru dauna de mediu, inclusiv și cea contravențională, este una obiectivă, chestiunea cu privire la rolul fiecăruia dintre contravenient la producerea daunei de mediu nu mai reprezintă o anume importanță. Fiecare din contravenienții cofăptașii vor răspunde, indiferent de vinovăție, doar constatând faptul că s-a adevărit prezența daunei sau a obiectului de atentat a faptei ilicite și a raportului de cauzalitate între faptă și prejudiciu.

4.4.3. Competența în cazurile contravențiilor de mediu. În ce privește competența constatatoare, considerăm că pentru contravențiile de mediu, calitatea de agent constatator urmează a o avea doar poliția și funcționarii special desemnați de șefii autorităților de protecție a mediului, potrivit modului stabilit de ministrul autorității centrale de specialitate a administrației publice. De asemenea lista în cauză, cu titlu de excepție poate fi suplinită cu primarul localității.

În aceeași ordine de idei, considerăm că urmează ca legislația să instituie drept cerință față de calitatea de agent constatator anume ca acesta să posede studii juridice.

Ținem să menționăm că practica vicioasă existentă astăzi în cadrul autorităților competente să asigure procedura de constatare și examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor ecologice admite cazuri în care și constatarea, dar și examinarea cazului contravențional cu privire la contravențiile de mediu (ecologice) sunt examinate de persoane care nu au competență de examinare, cum ar fi angajații agențiilor sau inspectoratelor care nu dețin funcțiile indicate la articolele 405 și 406 ale Codului contravențional, dar care *de facto* și întocmesc actele constatatoare, dar și administrează probele și întocmesc procesul-verbal cu privire la contravenție. Persoana (funcționarul) competentă de a constata și examina cazul cu privire la contravenție, de regulă, doar semnează procesul-verbal, fără să fi exercitat personal un oarecare act.

4.4.4. Actele procesuale de constatare și de examinare în procedura privind contravențiile de mediu (ecologice). În procedura contravențională în care se va aplica principiul prezumției vinovăției, agentul constatator urmează a întreprinde doar actele care să stabilească

obiectul contravenției, subiectul contravenției și latura obiectivă a contravenției. Latura subiectivă a contravenției se va prezuma.

Articolul 440 al Codului contravențional indică faptul că constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constatat, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare.

În ce privește contravențiile de mediu, dacă pentru majoritatea contravențiilor, procedura de constatare se poate limita doar la administrarea depozițiilor martorilor, părții vătămate și a contravenientului, atunci în cazurile de poluare agentul constatat este obligat să fixeze o serie de probe materiale, cum ar fi cele legate de probele de existența poluării, cum ar fi concentrația produselor nocive în apă, sol etc. Aceasta este condiționat de faptul că confirmarea comiterii faptei de poluare necesită de cele mai dese ori survenirea consecințelor, care, de altfel, pot fi probate doar datorită actelor de fixare și ridicare a probelor. De asemenea este de menționat că procesul de constatare a faptelor de poluare este însoțit de necesitatea de a efectua evaluarea daunelor. Aceasta se va realiza în scopul asigurării procedurii de reparare a daunelor, dar și în vederea realizării diferenței dintre conținutul contravențional sau penal al faptei poluatoarei. Este necesar de menționat că în contextul consacării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daune de mediu, procesul de constatare a faptului contravențional nu va avea drept scop probarea elementului subiectiv – vinovăția. Procesul de examinare a cauzei contravenționale legat de daunele de mediu va avea drept scop identificarea prezenței prejudiciului și a obiectului prejudiciului, subiectului responsabil, a conținutului faptei cauzatoare de daune (latura obiectivă), inclusiv cu aprecierea raportului de cauzalitate între faptă și prejudiciu. Probe cu privire la vinovăție în așa proces nu va fi necesar să fie administrate.

4.4.5. Actele de constrângere procedurală. În procedura contravențională, consacarea principiului prezumției vinovăției pentru procedura în cazurile contravențiilor de mediu, oferă și posibilitatea operării actelor de constrângere procedurală în virtutea unor motive distincte. Astfel, dacă legiuitorul ar aproba aplicarea principiului prezumției vinovăției, agentul constatat ar fi îndreptățit să aplice măsurile de constrângere, fără a avea necesitatea de a motiva prezența sau lipsa elementelor subiective ale componenței de contravenție.

Totodată, este necesar a fi supusă unei examinări chestiunea referitoare la posibilitățile și limitele aplicării măsurilor de constrângere procesuală de către agentul constatat în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice). Astfel, articolul 432 al Codului contravențional stabilește că agentul constatat este în drept să aplice, în limitele competenței, ca măsuri procesuale de constrângere: a) reținerea; b) aducerea silită; c) înlăturarea de la conducerea vehiculului; d) examenul

medical pentru constatarea stării de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe; e) reținerea vehiculului; f) suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier.

Din șirul acestora, la capitolul contravenției de mediu (ecologice) pot fi aplicate doar a) reținerea; b) aducerea silită; c) înlăturarea de la conducerea vehiculului; d) examenul medical pentru constatarea stării de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe; e) reținerea vehiculului; f) suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier.

Reținerea. Așa cum stabilește articolul 433 al Codului contravențional, reținerea constă în limitarea de scurtă durată a libertății persoanei fizice și se aplică în cazul contravențiilor flagrante pentru care prezentul cod prevede sancțiunea arestului contravențional; a imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit proces contravențional, dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare; a contravențiilor pasibile, conform prezentului cod, de aplicare a măsurii de siguranță a expulzării. În cadrul examinării cazurilor de comitere a faptelor contravenționale de poluare aplicarea reținerii poate fi necesară de fiecare dată când persoana care a comis fapta contravențională, nu poate fi identificată și dacă au fost epuizate măsurile de identificare. În sensul acestor reglementări, având în vedere circumstanțele în care se constată faptele contravenționale (de regulă - mediul natural, cum ar fi pădure, câmp etc., obiective care sunt în depărtare de localități), trebuie să recunoaștem că este inadmisibil ca cercul reprezentanților autorităților care pot aplica reținerea să fie limitat doar cu poliția și vama. Obiectiv este necesar ca împuternicirile de reținere să le fie atribuite și agenților constatatari din cadrul organelor de protecție a mediului. O asemenea reglementare se face necesară în condițiile în care Codul contravențional reglementează că termenul reținerii se calculează de la momentul reținerii *de facto* a persoanei. Astfel, dacă agentul constatator al autorității de protecție a mediului va iniția o procedură de documentare a unei persoane prinsă în flagrant delict, atunci agentul constatator pur și simplu nu va putea aplica măsura de reținere, iar aceasta ar îndreptăți persoana făptuitoare să plece de la fața locului. Aceasta face imposibilă documentarea propriu-zisă a cazului contravențional.

Aducerea silită. Articolul 437 al Codului contravențional stabilește că aducerea silită constă în conducerea forțată în fața instanței de judecată a martorului sau a victimei care se eschivează de la prezentare. Aducerea silită se efectuează de către poliție în temeiul unei încheieri judecătorești. Prin urmare dacă e să supunem analizei această măsură, urmează să conchidem că aducerea silită poate fi aplicată doar către martor și victimă, iar aplicarea acestei măsuri este posibilă doar dacă instanța examinează cazul și aducerea se presupune să fie făcută doar în fața instanței de judecată.

Contravențiile de mediu sunt supuse examinării de către agentul constatator, iar prin urmare, în virtutea faptului că agentul constatator nu poate aplica reținerea față de făptuitor, acesta nu poate nici aplica aducerea silită a făptuitorului. Toate acestea fac dificilă realizarea procedurii de documentare a contravenției.

Considerăm că prevederile normelor cu privire la reținere și cu privire la aducerea silită urmează a fi revizuite în sensul în care și agentul constatatator din cadrul autorităților de mediu să fie împuternicit să exercite reținerea și aducerea silită.

Înlăturarea de la conducerea vehiculului. Articolul 438 al Codului contravențional stabilește că, persoana care conduce un vehicul este înlăturată de la conducere dacă: a) există temeiuri suficiente de a presupune că se află în stare de ebrietate inadmisibilă produsă de alcool sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe; b) nu are asupra sa documentul care confirmă dreptul de a conduce sau de a folosi vehiculul; c) a expirat termenul de 90 de zile de admitere temporară a mijlocului de transport auto pe teritoriul Republicii Moldova.

În opinia noastră, legiuitorul nefundamentat a limitat cazurile în care agentul constatatator poate opera înlăturarea de la conducerea vehiculului. Cazurile în care agentul constatatator ar putea să înlătore șoferul de la conducerea unității de transport nu trebuie limitate doar cu starea conducătorului de transport, dar și legat cu starea unității de transport, chestiune care trebuie conexată cu prevederile articolului 439 al Codului contravențional, unde se indică faptul că vehiculul al cărui conducător a fost înlăturat de la conducere este reținut și, dacă nu poate fi predat proprietarului, posesorului sau reprezentantului lor, este adus la stația de parcare specială sau la subdiviziunea de poliție cea mai apropiată de locul constatării contravenției, în care staționarea lui poate genera un pericol iminent pentru interesul public.

În același timp, suntem de părerea că norma legală nu trebuie să se limiteze doar cu cazul în care staționarea lui poate genera un pericol iminent pentru interesul public, dar și când utilizarea acestuia poate genera un pericol iminent pentru interesul public. În cadrul acestui interes public putem încadra și cel legat de protejarea mediului. Ca exemplu emisiile de gaze de eșapament în concentrație care depășește limitele stabilite ar reprezenta unul din cazurile la care facem referință, ca fiind un act de poluare.

Totuși, acest șir de măsuri de siguranță, în opinia noastră sunt insuficiente. Astfel, una din măsurile de siguranță care ar trebui să fie în arsenalul agenților constatatatori este suspendarea sau interzicerea proiectării, construcției, reconstrucției obiectivelor industriale, agricole și de menire socială, a lucrărilor de exploatare a resurselor naturale și alte lucrări, dacă acestea se produc prin încălcarea legislației cu privire la protecția mediului. Această măsură se regăsește în conținutul articolului 16 al Legii protecției mediului înconjurător, dar cu regret, nu se regăsesc în conținutul Codului contravențional.

De asemenea am propune completarea acestui șir de măsuri cu măsura de suspendare temporară sau definitivă a activității agenților economici care aduc daune ireparabile mediului. Această măsură de asemenea se regăsește în conținutul articolului 30 al Legii protecției mediului înconjurător.

Suntem de părerea că aplicarea acestor măsuri de constrângere ar facilita procesul de examinare a cazurilor contravenționale, însă în același timp ar asigura evitarea daunelor de mediu.

4.4.6. Executarea deciziilor în cazurile contravențiilor de mediu (ecologice). Procedura de executare a cazurilor cu privire la contravențiile ecologice (de mediu) reprezintă o serie de dificultăți. Astfel, textul compartimentului din Codul contravențional care reglementează procedura de executare face trimitere doar la hotărârile judecătorești. Astfel, articolul 478 al Codului contravențional stabilește că trimiterea spre executare a hotărârii judecătorești se pune în sarcina instanței care a judecat cauza în primă instanță. În termen de 10 zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, președintele instanței trimite dispoziția de executare a hotărârii, împreună cu o copie de pe hotărârea definitivă, autorității însărcinată cu punerea în executare a hotărârii conform prevederilor legislației de executare. În cazul în care cauza a fost judecată cu recurs, la copia de pe hotărâre se anexează copia de pe decizia instanței de recurs. Autoritățile care pun în executare hotărârea judecătorească comunică, în cel mult 5 zile, instanței care a trimis hotărârea respectivă despre punerea ei în executare. Administrația locului de deținere va notifica instanța care a trimis hotărârea despre locul în care contravenientul execută sancțiunea. Instanța de judecată care a pronunțat hotărârea este obligată să urmărească executarea ei.

După cum vedem, aceste reglementări nu se referă la executarea deciziilor agentului constator. În același timp, Codul de executare stabilește că hotărârile cu caracter contravențional se execută în modul prevăzut de Codul de executare. Astfel, articolul 312 al Codului de executare prevede că trimiterea spre executare a hotărârilor privind aplicarea sancțiunii contravenționale, cu excepția sancțiunii avertismentului, revine instanței de judecată sau persoanei cu funcție de răspundere care a adoptat hotărârea. Trebuie să înțelegem că pentru executarea deciziilor cu privire la cazurile contravențiilor ecologice, responsabilitatea aparține agentului constator.

Articolul 313 al Codului de executare stabilește că executarea sancțiunii avertismentului se asigură de către instituția sau organul care a adoptat hotărârea. Executarea sancțiunii amenzii aplicată persoanelor fizice sau juridice se asigură de executorul judecătoresc în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul sau sediul contravenientului. Executarea sancțiunii privării de dreptul special, a muncii neremunerate în folosul comunității și a sancțiunilor aplicate persoanelor juridice, cu excepția amenzii, se asigură de către organul de probațiune. Executarea sancțiunii arestului contravențional se asigură de către penitenciare.

Alineatul (4) al articolului 313 al Codului de executare stabilește că instituțiile și organele prevăzute la alin. (1)-(3) ale prezentului articol comunică instanței de judecată, în termen de 5 zile, despre executarea hotărârilor cu caracter contravențional. În același timp, necesitatea de a informa instanța despre executarea acestor decizii nu este necesar să fie informată instanța, deoarece examinarea acestora nu ține de competența exclusivă a instanței de judecată.

4.5. Concluzii la capitolul 4.

1) Este necesar a distinge răspunderea contravențională pentru faptele cauzatoare de daună mediului (ecologice) ca o formă separată, și ca urmare și a unei proceduri separate, după cum s-a procedat cu cea pentru contravențiile vamale și cu cea pentru contravențiile fiscale.

2) Se propune a implementa principiul prezumției vinovăției în procedura de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice), care va asigura revigorarea conceptului de realizare a examinării cazurilor de comitere a încălcărilor de mediu, accelerând procedura de examinare a încălcărilor de mediu datorită inversării sarcinii de probare a vinovăției.

3) Implementarea caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, iar ca urmare excluderea integral a sarcinii de constatare a vinovăției în procedura cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) ar reprezenta un pas esențial în impunerea importanței problemei de mediu la nivel legislativ, iar, odată cu aceasta, ar reprezenta una din cele mai efective procedee de protecție a mediului.

4) Pentru cadrul de raporturi juridice de drept contravențional legate de faptele cauzatoare de daune de mediu, urmează a fi "văzute" cu un interes distinct, astfel cum urmează a fi consacrat acestora un regim juridic distinct de cel prevăzut de Codul contravențional. Acest fascicul de norme urmează a se regăsi într-un act distinct, cum ar fi Codul de norme de mediu (Codul ecologic) și urmează a fi configurate pornind de la principiul prezumției vinovăției, iar în cel mai bun caz, chiar și de caracterul obiectiv al răspunderii pentru daune de mediu, indiferent de vinovăție.

5) Autonomizarea răspunderii și în special a procedurii contravenționale pentru faptele cauzatoare de daune mediului este necesară nu doar pentru a sublinia importanța domeniului de protecție a mediului, ci și pentru a identifica noi mecanisme, mult mai efective decât în prezent, menite să asigure într-un mod mai efektiv, uneori chiar și independent de principiile "obișnuite" ale dreptului contravențional. Aceste mecanisme noi, după părerea noastră, vor fi mai ușor identificate și aplicate pe plan legislativ doar în cazul "ruperii" sau "desprinderii" răspunderii contravenționale și, ca urmare, și a procedurii contravenționale în cazurile daunelor de mediu, de la dreptul contravențional comun.

6) Când aplicăm doar principiul prezumției vinovăției, chestiunea vinovăției reprezintă o condiție a aplicării măsurii de răspundere contravențională, însă sarcina de a proba chestiunea cu privire la vinovăție se pune pe seama făptuitorului, care ar fi interesat să demonstreze că nu este vinovat sau este vinovat într-o formă mai ușoară a acesteia. În acest caz răspunderea este una subiectivă. Deoarece răspunderea obiectivă nu exclude vinovăția făptuitorului, iar persoana ce este obligată să suporte răspunderea va fi exonerată de la răspundere, dacă demonstrează culpa terței persoane, atunci în cazul răspunderii contravenționale pentru acte poluatorii de mediu, făptuitorul va fi prezumat vinovat pentru faptă atâta timp, până nu demonstrează culpa terței persoane. În asemenea caz, vinovăția la fel apare ca o chestiune care se examinează în cadrul procedurii contravenționale,

însă care o abordează doar făptuitorul și doar drept condiție exoneratorie, și nicidecum drept condiție de tragere la răspundere. Astfel, ținem să subliniem, că în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu este exonerat de la răspundere, chiar dacă demonstrează lipsa culpei sale, deoarece aceasta este exclusă din motiv că legea la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii în genere exclude vinovăția drept condiție de răspundere.

7) Perspectiva raporturilor juridice de mediu vizează nu doar consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, inclusiv și pentru cea penală și contravențională [98, p. 87-90], ci și implementarea unor reguli procesuale specifice, care prin conținutul lor ar asigura o procedură simplificată și operativă de examinare a cazurilor de dăunare a mediului.

8) Principiul prezumției vinovăției pentru procedura în cazul contravențiilor ecologice prevede aplicarea următoarei reguli – ”persoana prin fapta contravențională a căreia s-a produs un prejudiciu mediului este prezumată a fi vinovată în comiterea acestei contravenții atâta timp cât făptuitorul nu va dovedi nevinovăția sa, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească.

9) O problemă importantă la capitolul formulării conținutului principiului precauției în dreptul contravențional este legată de faptul că în formularea clasică a principiului, sarcina de manifestare a precauției, de regulă, se atribuie statului. De obicei, aceasta presupune obligația statului de a întreprinde anumite acte pentru prevenirea daunei de mediu. La capitolul legat de contravențiile de mediu, sarcina de a întreprinde acțiuni de prevenire a daunelor de mediu va reveni tuturor persoanelor fizice și juridice, care sunt beneficiari de folosințe de mediu.

10) Implementarea principiului precauției urmează a modifica acceptarea conceptuală a instituției contravenției de mediu (ecologică). Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă componentă materială, atunci odată cu implementarea acestui principiu, toate componentele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale. Aceasta, deoarece calificativul ”dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o cerință de precauție.

11) Calitatea de victimă în cazul contravenției de mediu, pornind de la prevederile articolului 37 al Constituției Republicii Moldova o are orice persoană, astfel cum calitatea de parte care poate pretinde despăgubiri în procesul contravențional o poate avea orice cetățean al Republicii Moldova;

12) În comparație cu persoana fizică, persoanei juridice i se poate recunoaște calitatea de parte vătămată în procesul contravențional în cazurile de poluare de mediu, doar dacă în mod direct acesteia i s-a cauzat o anumită daună sau i s-a cauzat o altă categorie de lezare de interes. Calitatea de victimă a persoanei juridice, la fel ca și persoanei fizice, în cazul contravențiilor de mediu (ecologice), poate fi recunoscută oricărei persoane juridice, scopul activității a căreia este unul

preponderent lucrativ, iar interesul de mediu al persoanei juridice afectat prin fapta contravențională este unul care ține de scopul activității persoanei juridice.

13) Făptuitorul în cazul contravențiilor de mediu (ecologice) urmează a fi identificat în raport cu fapta pe care a realizat-o. Pentru identificarea prezenței unei fapte care să fie, după elementele obiective, calificată drept contravenție ecologică, este necesar ca aceasta să reprezinte, fie un act de dăunare de mediu (act de poluare) sau să reprezinte un act care să pună în pericol starea de mediu, fie prin prisma încălcării unui drept al beneficiarilor de mediu, fie a creării unei probabilități certe de producere a unei daune de mediu în viitor. Aceasta se motivează prin faptul că anumite procese naturale durează în timp, iar, ca urmare, efectul nociv nu se poate produce imediat, având în realitate urmări doar la trecerea unei perioade mari de timp.

14) Una din măsurile de siguranță care ar trebui să fie în arsenalul agenților constatatori, cum ar fi suspendarea sau interzicerea proiectării, construcției, reconstrucției obiectivelor industriale, agricole și de menire socială, a lucrărilor de exploatare a resurselor naturale și alte lucrări, dacă acestea se produc prin încălcarea legislației cu privire la protecția mediului. Propunem completarea acestui șir de măsuri cu măsura de suspendare temporară sau definitivă a activității agenților economici care aduc daune ireparabile mediului.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Dimensiunea novatoare și originală a rezultatelor științifice obținute în procesul de elaborare a tezei de doctorat este determinată de următoarele concluzii:

1. Contravenția nu poate fi exclusiv o faptă administrativă. Reieșind din regimul juridic aplicabil, trebuie să constatăm că aceasta este o faptă de natură penală – o miniinfrațiune. În ce privește utilizarea termenului ”contravenție administrativă”, constatăm că pot fi contravenții care atentează la modul de administrare, și pe care le putem numi administrative. Contravențiile pot fi atât administrative, cât și de muncă, precum și ecologice. Astfel, contravenția ecologică, ca și cea administrativă, reprezintă una din varietățile contravențiilor.

2. Tendința desprinderii dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acesteia ca o ramură aparte a dreptului, ar cere distingerea și a dreptului procesual contravențional. Considerăm că problema recunoașterii unei ramuri distincte a dreptului – dreptul procesual contravențional, ar fi fost mult mai facil soluționată în momentul în care legiuitorul ar fi adoptat două acte distincte: Codul contravențional și Codul procesual-contravențional. Dat fiind însă faptul că legiuitorul din punctul de vedere al tehnicii legislative a oferit o soluție diferită de cea propusă, problema distingerii acestor două ramuri ale dreptului urmează a fi oferită de către mediul științifico-academic [27, p. 51].

3. Distingerea răspunderii contravenționale pentru faptele cauzatoare de daună mediului (ecologice) ca o formă separată, și, ca urmare, și a unei proceduri separate, cum s-a procedat analogic cu cea pentru contravențiile vamale și cu cea pentru contravențiile fiscale, reprezintă o chestiune vitală și strict necesară.

4. Implementarea principiului prezumției vinovăției pentru procedura de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) va asigura revigorarea conceptului de realizare a examinării cazurilor de comitere a încălcărilor de mediu, accelerând procedura de examinare a încălcărilor de mediu, datorită inversării sarcinii de probare a vinovăției.

5. Implementarea caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale pentru daunele de mediu, și ca urmare, excluderea integrală a sarcinii de constatare a vinovăției în procedura cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) ar reprezenta un pas esențial în impunerea importanței problemei de mediu la nivel legislativ, iar odată cu aceasta, ar reprezenta una din cele mai efective procedee de protecție a mediului [25, p.96].

6. Cadrul de raporturi juridice de drept contravențional legate de faptele cauzatoare de daune de mediu, urmează a fi ”văzute” cu un interes distinct, astfel cum urmează a fi consacrat acestora un regim juridic distinct de cel prevăzut de Codul contravențional. Acest fascicul de norme urmează a se regăsi într-un act distinct, cum ar fi Codul de norme de mediu (Codul ecologic) și urmează a fi

configurate pornind de la principiul prezumției vinovăției, iar în cel mai bun caz, chiar și de caracterul obiectiv al răspunderii pentru daune de mediu, indiferent de vinovăție.

7. Autonomizarea răspunderii și în special a procedurii contravenționale pentru faptele cauzatoare de daune mediului este necesară nu doar pentru a sublinia importanța domeniului de protecție a mediului, ci și pentru a identifica noi mecanisme, mult mai efective decât în prezent, menite să asigure într-un mod mai efectiv, uneori chiar și independent de principiile ”obișnuite” ale dreptului contravențional. Aceste mecanisme noi, în opinia noastră, vor fi mai ușor identificate și aplicate pe plan legislativ doar în cazul ”ruperii” sau ”desprinderii” răspunderii contravenționale și, ca urmare, și a procedurii contravenționale în cazurile daunelor de mediu, de la dreptul contravențional comun.

8. Când aplicăm doar principiul prezumției vinovăției, chestiunea vinovăției reprezintă o condiție a aplicării măsurii de răspundere contravențională, însă sarcina de a proba chestiunea cu privire la vinovăție se pune pe seama făptuitorului. În acest caz răspunderea rămâne a fi una subiectivă. Întrucât răspunderea obiectivă exclude vinovăția făptuitorului drept condiție a răspunderii, în cazul răspunderii contravenționale pentru acte poluatorii de mediu, făptuitorul va fi prezumat vinovat pentru faptă atâta timp, până nu demonstrează culpa terței persoane. În asemenea caz, vinovăția la fel apare ca o chestiune care se examinează în cadrul procedurii contravenționale, însă pe care o abordează doar făptuitorul și doar drept condiție exoneratorie și nicidecum drept condiție de tragere la răspundere. Astfel, ținem să subliniem că în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu este exonerat de la răspundere, chiar dacă demonstrează lipsa culpei sale, aceasta este exclus din motiv că legea la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii în genere exclude vinovăția drept condiție de răspundere [28, p. 98]. Perspectiva în cadrul acestei categorii de raporturi juridice vizează, după părerea noastră, nu doar consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, inclusiv și pentru cea penală și contravențională, ci și implementarea unor reguli procesuale specifice, care, prin conținutul lor, ar asigura o procedură simplificată și operativă de examinare a cazurilor de dăunare a mediului.

9. Principiul prezumției vinovăției pentru procedura în cazul contravențiilor ecologice prevede aplicarea următoarei reguli: ”persoana prin fapta contravențională a căreia s-a produs un prejudiciu mediului este prezumată a fi vinovată în comiterea acestei contravenții atâta timp cât făptuitorul nu va dovedi nevinovăția sa, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale și va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească. Aceasta se fundamentează prin prisma principiului precauției în dreptul contravențional, unde sarcina de manifestare a precauției se atribuie statului făptuitorului. Implementarea principiului precauției urmează a modifica acceptarea conceptuală a instituției contravenției de mediu (ecologică). Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă componentă material, atunci, odată cu implementarea acestui principiu, toate

componențele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale. Aceasta pentru că calificativul ”dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o cerință de precauție. În așa fel, o caracteristică identificatorie a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia reprezintă fapta care cauzează o daună de mediu sau se creează pericolul cauzării unei asemenea daune [122, p.61-62]

10. Calitatea de victimă în cazul contravenției de mediu, pornind de la prevederile articolului 37 al Constituției Republicii Moldova, o are orice persoană, astfel cum calitatea de parte care poate pretinde despăgubiri în procesul contravențional o poate avea orice cetățean al Republicii Moldova. În comparație cu persoana fizică, persoanei juridice i se poate recunoaște calitatea de parte vătămată în procesul contravențional în cazurile de poluare de mediu, doar dacă în mod direct acesteia i s-a cauzat o anumită daună sau i s-a cauzat o altă categorie de lezare de interes. Calitatea de victimă a persoanei juridice, la fel ca și persoanei fizice, în cazul contravențiilor de mediu (ecologice) poate fi recunoscută oricărei persoane juridice, scopul activității căreia este unul preponderent lucrativ, iar interesul de mediu al persoanei juridice afectat prin fapta contravențională este unul care ține de scopul activității persoanei juridice [29, p. 188-189].

11. Făptuitorul în cazul contravențiilor de mediu (ecologice) urmează a fi identificat în raport cu fapta pe care a realizat-o. Pentru identificarea prezenței unei fapte care să fie, după elementele obiective, calificată drept contravenție ecologică, este necesar ca aceasta să reprezinte fie un act de dăunare de mediu (act de poluare) sau un act care să pună în pericol starea de mediu, fie prin prisma încălcării unui drept al beneficiarilor de mediu, fie a creării unei probabilități certe de producere a unei daune de mediu în viitor. Aceasta se motivează prin faptul că anumite procese naturale durează în timp, iar ca urmare, efectul nociv nu se poate produce imediat, având în realitate urmări doar la trecerea unei perioade mari de timp.

12. În ce privește delegarea unui reprezentant al agentului constatatator în bază de procură, ținem să constatăm că Codul contravențional nu prevede instituția reprezentării agentului constatatator. Calitatea de agent constatatator pe orice caz contravențional se dobândește prin faptul că polițistul constată personal contravenția în cadrul exercitării obligațiilor sale de serviciu, sau este desemnat, cu indicarea motivelor de rigoare, în calitate de agent constatatator pe motivele imposibilității altui polițist de a exercita calitatea de agent constatatator pe acest caz (recuzarea, abținerea, încetarea raporturilor de serviciu, concediu medical, concediu ordinar etc.). În procesul contravențional, care este unul analogic procesului penal, agentul constatatator susține învinuirea din partea statului asupra cazului comiterii unei fapte ilicite, iar învinuirea în procesul contravențional, așa cum și în cel penal, nu poate fi susținută prin reprezentare, inclusiv și prin procură.

13. Constatarea contravenției presupune acte de colectare a probelor; acte de administrare a probelor; acte de apreciere a probelor; acte de identificare a făptuitorului; acte de identificare și apreciere a cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei; acte de identificare și apreciere a

circumstanțelor care agravează sau atenuează răspunderea contravențională; acte de identificare și apreciere a mărimii daunei cauzate; acte de identificare și apreciere a mijloacelor de comitere a contravenției; alte acte de identificare și apreciere a altor circumstanțe importante pentru constatarea contravenției. În acest plan trebuie să delimităm constatarea contravenției de examinarea cazului contravențional. Chiar dacă agentul constatatator asigură examinarea cauzei contravenționale, acesta este obligat să asigure egalitatea de arme între învinuire și apărare formează esența principiului contradictorialității. Această egalitate procesuală se caracterizează prin aceea că legea procesuală pune la îndemâna, atât a subiecților activi, cât și a subiecților pasivi ai exercițiului acțiunilor penale, contravenționale și civile, aceleași modalități și mijloace procesuale pentru susținerea pretențiilor lor.

14. Suntem de părerea că doar instanța de judecată ar trebui să adopte decizii de sancționare contravențională, chiar și fiind vorba despre o instanță specializată.

15. Considerăm că la nivel de practică judecătorească, judecarea cauzei contravenționale în ordinea examinării contestației nu trebuie realizată după regulile examinării în fond (în corespundere cu prevederile articolele 452-464 Cod Contravențional). Contestarea urmează a fi examinată într-o procedură distinctă în ordinea examinării contestației asupra procesului-verbal cu privire la contravenție.

Problema științifică importantă care a fost soluționată rezidă în fundamentarea științifică a necesității revigorării principiilor care guvernează procedura de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) și, nu în ultimul rând, în elaborarea unor recomandări de ordin juridic necesar de identificare a deficiențelor de care suferă reglementările ce vizează procedura contravențională. În procesul realizării acestor obiective s-a urmărit formularea soluțiilor în vederea aplicării efective a legislației de mediu penale în conformitate cu obiectivele de asigurare a protecției mediului, precum și în vederea eliminării lacunelor existente în legea contravențională.

Întru înlăturarea lacunelor existente și implementarea principiilor noi care să guverneze procedura de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice) în legislația contravențională a Republicii Moldova, **recomandăm** următoarele:

1) Textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi redactat în așa fel încât să nu emane ideea că contravenția nu este ceva diferit de infracțiune, ci, dimpotrivă, că este o varietate a acesteia, chiar și dacă pentru această faptă legiuitorul stabilește o procedură și condiții mai simple sau mai specifice pentru sancționare.

2) Legiuitorul urmează să diferențieze calitatea de contravenient de calitatea de bănuit în comiterea contravenției, precum și de calitatea de acuzat în comiterea contravenției. Aceasta este necesar, deoarece la diferite faze ale procesului persoana în privința căreia este pornit procesul contravențional are diferite drepturi și obligații. Doar în momentul în care s-a pronunțat o hotărâre

prin care să se considere vinovăția persoanei, în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, aceasta poate fi considerată contravenient.

3) Atenționăm asupra incorectitudinii utilizării în vechiul text al articolului 400 al Codului contravențional precum și ale articolelor 405 și 406 ale Codului contravențional a sintagmelor prin care se indică denumirea funcției persoanei care exercită calitatea de agent constatatator (ex.: „funcționarii poliției rutiere”). Soluția legală trebuie să evite denumirea concretă a funcției.

4) Considerăm că în cadrul autorității de mediu, urmează a fi identificate structuri specializate cu personal care să fie angajați și să exercite funcții de agent constatatator. Această calitate nu trebuie să fie indicată prin textul legii. Legiuitorul urmează doar a împuternici șeful autorității de mediu cu dreptul de a desemna în calitate de agent constatatator anumite persoane angajate ale autorității, care, de altfel, urmează a avea studii juridice.

5) În legătură cu investigațiile întreprinse în cadrul tezei de față, venim cu o propunere de *lege ferenda*, care poate fi luată în calcul la perfecționarea legislației contravențiilor de mediu:

”Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6, art.15), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. Articolul 19 se completează cu următorul text:

g) Consimțământul victimei;

h) Exercițarea normală a unui drept subiectiv;

i) Forța majoră și cazul fortuit;

j) Îndeplinirea unei datorii legale sau ordinului dat de o autoritate competentă

k) Fapta terței persoane și fapta victimei

2. Articolul 375 se completează cu alineatul (4) cu următorul cuprins:

(4) Prin derogare de la dispozițiile alin. (1)-(3) ale prezentului articol, în cazurile cu privire la contravențiile prevăzute de articolele 109 – 196 ale Codului contravențional, sarcina probării nevinovăției, precum și formeii acesteia îi revine persoanei bănuite în comiterea contravenției.

3. În articolul 384:

Titlul articolului va avea următorul cuprins: ”Bănuitul în comiterea contravenției și contravenientul”

Alin. (1) va avea următorul cuprins: ”Bănuit în comiterea contravenției este persoana în privința căreia a fost pornit procesul contravențional. Persoana în privința căreia, prin hotărâre definitivă, s-a stabilit o sancțiune contravențională se numește contravenient.”

În alin. (2)-(5) sintagma ”Persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional” se substituie cu sintagma ”Bănuitul în comiterea contravenției și contravenientul”.

4. Articolului 385 va avea următorul cuprins ”Agentul constatatator este funcționarul angajat din autoritățile publice indicate la art.400-423¹⁰, desemnat ca agent constatatator, împuternicit cu atribuții

de constatare a contravenției și/sau de sancționare care soluționează, în limitele competenței sale, în cauza contravențională în modul prevăzut de prezentul cod”

5. În articolul 393 litera d) cuvântul ”organele” se substituie cu cuvintele ”autoritățile administrative centrale”.

6. Alineatul (1) al articolului 400 va avea următorul cuprins ”Contravențiile prevăzute la art.47, 48, art.48¹ alin.(5) și art.48²–54, 69-71, 73, 74, art.77 alin.(8), art.78, art.79 alin.(1), (2), (4), art.80¹, 85–87, 89-91, art.91¹ alin.(16) și (18), 96, 97, 98–107, 115 alin.(3), 159, 160, 176, 191, 197, 201-203, 205, 216, 220-226, 228–232, 234-236, 238-242, 244, 245, 263¹, 265, 267, art.272, art.274 alin.(1), (5), art.277 alin.(1), (4), (5) și (7), art.282–286, 287³, 293, 293¹, 295, 289¹, art.299 alin.(2), art.321, 325, 326, 333, 334, 338-343, art.349 alin.(1), art.350, 354, 355, art.356 alin.(1) și (2), art.357–363, art.364 alin.(1)–(5¹), art.365, se examinează de persoanele desemnate în calitate de agenți constatare de către șeful Inspectoratului General de Poliție sau de către ministrul afacerilor interne în corespundere cu competența stabilită de lege.”

7. Alineatul (2) al articolului 400 se abrogă.

8. La alineatul (1) al articolului 405 sintagma ”de organele pentru protecția mediului” se substituie cu următorul text ”de persoanele desemnate în calitate de agent constator de către conducătorii autorităților administrative centrale pentru protecția mediului, pentru control geologic și supraveghere minieră și Agenției pentru Silvicultură ”Moldsilva”

9. Articolul 448 se completează cu un alineat nou cu următorul conținut ”(6) Contestația se examinează de către instanța de judecată potrivit regulilor de examinare în fond. La examinarea contestației instanța examinează doar motivele invocate de contravenient în contestație”.

10. Codul contravențional se completează cu un articol nou ”381¹ Recuzarea”, cu următorul conținut ”Recuzarea judecătorului, procurorului, agentului constator, grefierului, interpretului și traducătorului, expertului se efectuează corespunzător, conform dispozițiilor art. 34-35, 54, 57¹, 84, 86, 89 din Codul de procedură penală.”

6) Având în vedere perspectiva implementării principiului prezumției vinovăției în cadrul procesului de examinare a contravențiilor de mediu, se propun următoarele modificări ale Codului contravențional:

”Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6, art.15), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. La articolul 375, (Prezumția de nevinovăție), se completează cu alineatul (4) cu următorul conținut:”(4) Prin derogare de la prevederile alineatelor (1)-(3) ale prezentului articol, persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții ecologice se consideră vinovată atâta timp cât făptuitorul nu a dovedit nevinovăția sa. Concluziile despre nevinovăția persoanei în săvârșirea contravenției ecologice

nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în ce privește vinovăția făptuitorului, care nu pot fi înlăturate în condițiile prezentului cod se interpretează în defavoarea făptuitorului.

2. Articolul 425 (Probele) se completează cu alineatul (8) cu următorul conținut:”(8) Agentul constatator este obligat, la solicitarea făptuitorului, să intervină în vederea administrării probelor pe care făptuitorul sau apărătorul acestuia a demonstrat că nu au posibilitate să le administreze în condițiile prevăzute de lege”.

7) Având în vedere perspectiva implementării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale în cadrul procesului de examinare a contravențiilor de mediu, se propun următoarele modificări ale Codului contravențional:

1. Articolul 14 (Vinovăția) se completează cu alineatul (5) cu următorul conținut:”(5) prin derogare de la prevederile prezentului Cod, în cazurile de comitere a contravențiilor de mediu (ecologice), răspunderea contravențională poartă caracter obiectiv – indiferent de vinovăție”.

Planul de cercetări de perspectivă include următoarele repere:

- Elaborarea unui proiect de hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele contravenționale referitoare la examinarea contravențiilor de mediu (ecologice);
- Continuarea investigațiilor vizând aspectele comparative ale implementării principiului prezumției vinovăției la examinarea cauzelor contravenționale cu privire la daunele de mediu;
- Analiza unor categorii concrete de contravenții de mediu (ecologice).

BIBLIOGRAFIE

1. Antoniu G. Vinovăția penală. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2002. 352 p.
2. Beccaria C. Despre infracțiuni și pedepse. București: Humanitas, 2007. 341 p.
3. Buletinul actelor normative ale ministerelor și departamentelor URSS. 1976, Nr. 5. p. 5
4. Cazul *The Sunday Times* v. the United Kingdom (no. 1), 26 April 1979, Series A no. 30
5. Cazul *Maestri v. Italy*, (*Application no. 39748/98*), 17 February 2004
6. Cazul *Buck vs Germania*, nr.41604/98 din 28.04.2005
7. Codul cu privire la contravențiile administrative al RSSM. În: *Veștile R.S.S.M.*, 29.03.1985, nr.3.
8. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.
9. Codul Contravențional, adoptat prin Legea nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.2009, nr.3-6/15
10. Codul Federației Ruse cu privire la contravențiile administrative, adoptat la 30.12.2001.
11. Codul Fiscal adoptat prin Legea nr. 1163 din 24.04.97. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.09.1997, nr.62/522.
12. Codul Funciar, adoptat prin Legea nr.828 din 25. 12.1991. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 04.09.2001, nr.107/817.
13. Codul de Procedură Civilă, aprobat prin Legea nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003. nr. 111-115.
14. Codul de Procedură Penală, nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.11.2013, nr.248-251/699.
15. Codul silvic Codul Silvic, aprobat prin legea nr. 887 din 21.06.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.1997, nr. 4-5.
16. Codul Subsolului, adoptat prin Legea nr. 3 din 02.02.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 17.04.2009, nr. 75-77. Codul Silvic, aprobat prin legea nr. 887 din 21.06.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.1997, nr. 4-5
17. Codul Vamal adoptat prin Legea nr. 1149 din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2000, nr. 160-162/1201
18. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.08.1994, nr. 1
19. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale din 04.11.1950. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p. 341
20. Comarnițcaia E., Zlateva E., Dreptul contravențional ca ramură a sistemului de drept: evoluția lui, "Legea și viața", 2011, nr.10, p. 35

21. Cosmovici P. Considerații asupra fundamentului prezumțiilor în dreptul civil. Studii și Cercetări Juridice. București, 1970, nr. 1.
22. Corbeanu I. Drept administrativ român, București, 2006. 360p.
23. Cobăneanu S., Botnaru N. Unele aspecte ale răspunderii contravenționale ca formă de răspundere juridică În: Dreptul, nr. 9/27, 2012
24. Crețu A. Perspectiva consacării prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu. În: „Legea și viața”, nr. 7/2016, p. 31-35.
25. Crețu A., Ardelean G. Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.
26. Crețu A. Cazurile care exclud procedura contravențională în cauzele ce privesc contravențiile de mediu (ecologice). În: „Legea și viața”, nr. 5/2016, p. 31-35.
27. Crețu A., Trofimov I. Reflecții asupra esenței procedurii contravenționale. În: Revista metodic-științifică trimestrială „Administrarea publică”, nr. 4/2014, p. 50-55.
28. Crețu A., Ardelean Gr. Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului. În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI, ediția XI-a, Chișinău, 2011, pag. 95 – 99.
29. Crețu A., Trofimov I. Probleme actuale privind statutul contravenientului și al victimei în procesul contravențional. În: Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională cu genericul: „Protecția drepturilor omului: mecanisme naționale și internaționale”, Chișinău, 2013, pag. 180-190.
30. Crețu A., Trofimov I. Perspectiva identificării dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă a dreptului”. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 12-13 iunie 2012.
31. Crețu A. Perspectiva consacării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu. În: „Legea și viața”, nr. 7/2016, p. 22-25.
32. Cuciurcă A. ș.a., Drept procesual penal, Chișinău, 2013. 158 p.
33. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice, vol.1. Iași, 1993, 250 p.
34. Dicționar Explicativ al Limbii Române. București, 1998, 1192 p.
35. Dicționar Explicativ al Limbii Române. București, 2009, 1230 p.
36. Directiva 2008/99/CE din 19 noiembrie 2008 a Parlamentului European și a Consiliului, privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 06.12.2008.
37. Dolea I. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Cartier, 2005. 960 p.
38. Dongoroz V., ș.a. Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român, București, 2003. 444 p.
39. Durac Gh., Bouriaud L. Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daunele ecologice; doctrină și legislație. Iași: Junimea, 2004. 391 p.
40. Dușca A. Dreptul mediului, ed. Universul Juridic, București, 2014. 300 p.
41. Dușu M. Dreptul mediului. Tratat (Volumul I). București: Economică, 1998. 404 p.

42. Duțu M. Dreptul mediului. Tratat, abordare integrată: Vol I. București: Editura Economică, 2003. 488 p.
43. Duțu M. Dreptul internațional al mediului. București: Editura Economică, 2004. 256 p.
44. Duțu M. Tratat de dreptul mediului. București: C.H. Beck, 2007. 1109 p.
45. Duțu M. Dreptul mediului. București: C.H. Beck, 2008. 511 p.
46. Fodor M. Drept administrativ, Cluj-Napoca, 2008. 109 p.
47. Furdui S. Aprecierea probelor – activitate importantă a instanței de judecată. În: Legea și viața, nr 5/9, 2011
48. Furdui S. Dreptul Contravențional. Chișinău: Cartier, 2005. 247 p.
49. Furdui S. Reținerea administrativă - măsură de asigurare a procedurii contravenționale. În: Legea și viața, nr .6/2005, p. 25.
50. Furdui S. Sugestii și concluzii în legătură cu aplicarea Codului contravențional. În: Revista Națională de Drept, nr.1/2010, p. 34.
51. Furdui S. Argumente pro în vederea constituirii dreptului contravențional ca ramură de drept autonomă în sistemul de drept al Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr. 9/2005, p. 27.
52. Furdui S. Opinie cu privire la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.218-XVI din 25 octombrie 2008, elaborat prin colaborarea Ministerului justiției cu autoritățile interesate. În: Revista Națională de Drept nr.3/2011, p. 18.
53. Furdui S. Opinie cu privire la sesizarea Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție în probleme de drept contravențional. În: Legea și viața nr. 11/2010, p. 4.
54. Furdui S. Cu privire la interpretarea și aplicarea prevederilor articolelor 413 și 414 CPP ce reglementează procedura judecării apelului. În: Revista Institutului Național al Justiției, Chișinău, nr.3/2009, p. 48.
55. Furdui S. Cu privire la rolul instanțelor judecătorești în elaborarea și aplicarea Codului contravențional. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.4/2009, p. 59.
56. Furdui S. Propunere privind introducerea cursului de instruire juridică „Drept contravențional”. În: „Revista Națională de Drept”, martie 2009, p. 30-31.
57. Gavajuc S. Principiul nemijlocirii ședinței de judecată - regulă specifică a judecării cauzelor în cadrul procesului penal. În: Legea și viața, nr.7/2009, p. 52.
58. Guștiuc A. Precepte fundamentale ale răspunderii administrativ-contravenționale. În: Legea și viața, Chișinău, nr. 9/2005, p. 9.
59. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău, 2009. 320 p.
60. Guțuleac V. Unele lacune ale Codului contravențional al Republicii Moldova privind aplicarea unor măsuri de asigurare a procedurii contravenționale. În: Legea și viața, Chișinău, nr.7/2011, p.4.

61. Guțuleac V. Unele aspecte teoretice și aplicative privind conținutul contravenției. În: Legea și viața 1/4, 2012.
62. Guțuleac V. Drept contravențional - ramură sau subramură a sistemului de drept în Republica Moldova. În: Legea și viața, nr. 3/16, 2011.
63. Guțuleac V., E. Comarnițaia - Codul contravențional al Republicii Moldova (analiză juridică). În: Revista Națională de Drept, nr. 3/23, 2009
64. Guțuleac V. "Răspunderea contravențională este sau nu o modalitate de asigurare a ordinii de drept?", În: Legea și viața nr. 11 din 2012, p. 4-5.
65. Guțuleac V. Drept contravențional, Chișinău: ULIM, 2006. 270 p.
66. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Agenției "Moldsilva", structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acesteia, nr. 150 din 02.03.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 33, 05.03.2010.
67. Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 25.03.2010, privind aprobarea Regulamentului comisiei administrative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.05.2010, nr. 78-80/225
68. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 41 din 22.12.2003 despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în Curțile de Apel și judecătoria. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.1/2004, p. 23.
69. Hotărârea Plenului CSJ a RM din 04.07.2005, nr.7 - Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale. În: Buletinul CSJ a RM 11/3, 2005.
70. Hotărârea Imakaeva vs Rusia, din 09.11.2006
71. Hotărârea Panteleienko vs Ucraina, nr.11901/02 din 29.06.2006
72. Hotca M., Regimul juridic al contravențiilor, București: C.H.Beck, 2008 336 p.
73. Huma I. Introducere în studiul dreptului. Iași, 1993, p. 133.
74. Iorgovan A. Drept administrativ. Tratat elementar, Vol. III. București: Proarcadia, 1993. 342 p.
75. Jidovu N. Drept procesual penal. București: C.H.Beck, 2007, 694 p.
76. Jurma A. Răspunderea penală a persoanei juridice, în R.D.P. nr. 1/2003.
77. Legea apelor, nr. 272 din 23.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2012, nr. 81.
78. Legea privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2012, 113-118/373.
79. Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19.07.2002. În: Monitorul Oficial nr. 126-127/1001 din 12.09.2002.
80. Lege privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice nr. 132 din 08.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.11.2012, 229-233/739.

81. Legea cu privire la Procuratură, nr. 294 din 25.12.2008. În: Monitorul Oficial 55-56/155, din 17.03.2009.
82. Legea privind evaluarea impactului asupra mediului, nr. 86 din 29.05.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 04.07.2014, nr. 174-177/393.
83. Lege privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, nr. 87 din 21.04.2011. În: Monitorul Oficial, 01.07.2011, nr. 107-109/282
84. Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat, nr. 1538 din 25.02.98. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.07.1998, 66-68/442.
85. Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 01.10.1993, nr. 10.
86. Legea privind protecția mediului, nr. 137/1995. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 70 din 17 februarie 2000.
87. Legea regnului animal, nr. 439 din 27.04.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr. 62-63.
88. Lege privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești, nr. 59/15.03.2007. În: Monitorul Oficial 64-66/296 din 11.05.2007.
89. Leș I. Tratat de drept procesual civil, ediția a 3-a. București: All Beck, 2005. 931 p.
90. Lewaszkiewicz-Petrykowska B. Odpowiedzialsc cywilna prowadzacego na własny rachunek przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomoca sil przyrody. Warszawa. 1967.
91. Lupan E. Dreptul mediului. București: Lumina Lex, 1993. 198 p.
92. Lupan E. Dreptul mediului. București: Lumina Lex, 2001. 366 p.
93. Lupan E. Dreptul mediului. Cluj-Napoca: ARGONAUT, 1998. 300 p.
94. Lupan E. Dreptul mediului. Partea generală I. București: Lumina-Lex, 1996. 238 p.
95. Lupan E., Minea M. Șt., Marga A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 1997. 527 p.
96. Lupan E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H. Beck, 2009. 693 p.
97. Lupan E. Răspunderea civilă, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2003. 415p.
98. Lupan, E. Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului. În: Analele Universității din Oradea, anul III, 1995, p. 82.
99. Lupan E, Observații pe marginea prevederilor Legii nr. 137/1995 privitor la răspunderea juridică. În: "Fiat justiția", nr. 1, Cluj-Napoca: Argonaut, 2003, p. 58-64
100. Lupan E., O problemă privind răspunderea juridică obiectivă în dreptul mediului, în Analele Universității din Oradea, Seria drept, anul IV, 1999, p. 24-26.
101. Lupan E., Trofimov I. Răspunderea de dreptul mediului, În Fiat justiția, nr. 1, 1998, p. 211.

- 102.Lungu V., Zamfir V. Aspecte teoretico-juridice privind noțiunea și esența instituției învinuitului în faza de urmărire penală. În: Legea și viața nr.12/2011, pag. 4.
- 103.Magherescu D. Instrumente juridice prin care se exercită dreptul la apărare în procesul penal. În: Revista Națională de Drept, nr.4/2006, p.50
- 104.Manta C. Infracțiuni din domeniul mediului. În: Analele Universității "Constantin Brâncuși", Târgu Jiu, nr. 2 din 2009. p. 125-128.
- 105.Mateuț Gh. Tratat de procedură penală. Partea generală, Volumul I. București: C.H. Beck, 2007. 800 p.
- 106.Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1993 340 p.
- 107.Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1996, 530 p.
- 108.Marinescu D. Tratat de dreptul mediului. București: ALL Beck, 2003, 560 p.
- 109.Marinescu D., Petre M. Tratat de dreptul mediului. București: Editura Universitară, 2014, 858 p.
- 110.Mîrzac (Mititelu) D. Principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție și principiul prezumției nevinovăției. În: Legea și viața, nr.1/2010, p. 51.
- 111.Morari V. Drept administrativ. Note de curs, Chișinău, 2013. 30 p.
- 112.Negoită A. Drept administrativ și știința administrației. București: Atlas-Lex, 1993. 265 p.
- 113.Odagiu Iu., Osoianu T., Andronache A. ș.a., Drept procesual penal. Partea generală. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2009. 451 p.
- 114.Ohanowicz A. Odpowiedzialsc za szkody z tytułu ryzyka a wina poszkodowanego. - în Dla uczczenia pracy naukowej K. Przybytowskiego. Krakow - Warszawa, 1964.
- 115.Orlov M. Drept administrativ. Chișinău, 2001. 216 p.
- 116.Orlov M., Belecciu Șt. Drept administrativ. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2005. 270 p.
- 117.Paraschiv D-Ș. Current Aspects Regarding International and National Liability for Acts that Affect the Right to a Healthy Environment. În: AGORA International Journal of Juridical Sciences”, nr. 1/2013, pag. 124-129.
- 118.Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Lumina Lex, 1998. 512 p.
- 119.Popescu M. Înfăptuirea justiției - funcție exclusivă a autorității judecătorești. În: Legea și viața, nr. 8, Chișinău 2011, p. 39.
- 120.Prisăcaru V. Tratat de Drept Administrativ Român. Partea generală. București: Lumina Lex 1993. 543 p.
- 121.Ramașcanu B. Procedura contravențională judiciară în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, În: THEMIS – Revista Institutului Național al Magistraturii, nr. 2 din 2005, p. 1-9. 156 p.

- 122.Roșca T., Furdui S. Procedura cazurilor cu privire la contravențiile în perspectivă. În: Legea și viața, 1998, nr. 5, p. 28.
- 123.Stânică F. Argumente în susținerea prezumției de nevinovăție în materie contravențională. În: "Dreptul", 2011, nr.2, p.184
- 124.Streteanu Fl. Drept penal. Partea Generală. București: Rosseti, 2003. 378 p.
- 125.Streteanu F., Chiriță R. Răspunderea penală a persoanei juridice. București, 2007. 479 p.
- 126.Tihon V., Sava A. Drept procesual civil, Partea generală. Chișinău: Bons Offices, 2012. 220 p.
- 127.Trofimov I. Dreptul mediului. Chișinău: Editura Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002. 203 p.
- 128.Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015. 320 p.
- 129.Tulbure A. Prezumpția de nevinovăție. Sibiu: Red, 1996, 208 p.
- 130.Țiclea, A., Reglementarea contravențiilor, Ed: Lumina Lex, București, 2006. 908 p.
- 131.Vedinaș V. Drept administrativ, București: Universul Juridic, 2014. 547 p.
- 132.Zamfir P, Trofimov I. Dreptul Mediului. Chișinău, 1998, 175 p.

Surse în limba rusă:

- 133.Бабаев В.К. Презумпции в советском праве. Горький, 1974, 124 с.
- 134.Боголюбов С.А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА- ИНФРА-М, 1998, 360 с.
- 135.Боголюбов С.А. Актуальные проблемы экологического права, Москва: ЮРАИТ, 2014. 606 с.
136. Бахрах, Б., Россинский, Б., Старилов, Ю., Административное право, Москва: Норма, 2005. 799 с.
- 137.Демин А.А. Понятие административного процесса и Административно-процессуальный кодекс Российской Федерации, "Вестник Московского университета", Серия 11, Право, 1998, N 4.
138. Демин А.А Государство и право. Москва, 1998. № 8, с. 30 - 31.
139. Доржиев, Ж., Хамнаев, И., Экологическое право, Улан-Удэ: ВСГТУ, 2006. 292 с.
- 140.Ерофеев Б. Экологическое право России. Москва: Юрист, 1996. 624 с.
- 141.Колбасов О, Материальная ответственность предприятий за загрязнение окружающей среды. Советская юстиция, 1974, пг. 20, с 17.
- 142.Каминская В.И. Учение о правовых презумпциях в уголовном процессе. Москва-Ленинград. 1948. 132 с.
- 143.Килясханова И., Кивичи Ю. Административно-процессуальное право. Москва: Юнити–Дана. 399 с.

144. Коренев А.П. Административное право России, учебник: в 3 ч. Москва, 1996. - Ч.1, стр. 212.
145. Козлова Ю.М, Л.Л. Попова Административное право: учебник. Москва, 1999, стр. 385 – 386.
146. Козлов Ю. М. Административное Право. Москва: Юр. Лит., 2001. 314 с.
147. Крассов, О., Экологическое право, Москва, 2014. 623 с.
148. Лупинская П. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Москва, 2001, 696 с.
149. Мартынчик Е. Гарантии прав обвиняемого в суде первой инстанции. Кишинэу, 1975, 219 с.
150. Минашкин А.В. О совершенствовании административного и административного процессуального законодательства в Украине. Журнал российского права. 2001. № 5.
151. Оргензихт, В. Проблема риска в гражданском праве, Душанбе, 1972. 224 с.
152. Петров В.В. Природоохранное право и правовая охрана окружающей среды, учебник. Москва, 1980, 156 с.
153. Петров В.В. Экологическое право России. Учебник для вузов. Москва: БЕК, 1995, 557 с.
154. Петрухин, И. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Москва, 1973. 736 с.
155. Рыженков, А., Правовой опыт охраны окружающей среды в зарубежных странах: вопросы взаимопонимания, В бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского Института Бизнеса, пг. 4/2012.
156. Россинский, Б., Старилов, Ю., Административное право, Москва: Норма. 927 с.
157. Сергейко П. Н. Законность, обоснованность и справедливость судебных актов, Krasnodar, 1974, 191 с.
158. Сорокин В.Д. Административный процесс и административно-процессуальное. СПб., 2002. 474 с.
159. Тадевосян, В., «К вопросу об установлении материальной истины в советском процессе», «Советское государство и право», 6/1948, с. 71.

Surse în limba franceză:

160. Dupuy P.M, Le principe de précaution et le droit international de la mer, mélanges à L. Lucchini et J.P. Queneudec, Pedone, 2003
161. Jaworski V. "De la codification a la constitutionnalisation: quel avenir pour le droit de l'environnement?", dans De code en code. Melanges en l'honneur du doyen Georges Wiederkehr, Paris: Dalloz, 2009.

162. Icard Ph. L'articulation de l'ordre juridique communautaire et des ordres juridiques nationaux dans l'application du principe de précaution, *Revue juridique de l'environnement*, n° spécial, 2000.
163. Kiss, A., *Introduction au droit internationale de l'environnement*, Ed: UNITAR, Geneve, 2006. 128 p.
164. Lucchini L. Le principe de précaution en droit international de l'environnement: ombres plus que lumières, *Annuaire français de droit international*, CNRS ed. Paris, 1999.
165. *Manuel sur les droits de l'homme et l'environnement*. Strasbourg: Ed. Du Conseil de l'Europe, 2012. 206 p.
166. Rehinder E. Precaution and sustainability, two sides of the same coin? in *A law for the environment*, Mélanges W. Burhenne: IUCN, 1999.
167. Romi R., G. Bossis. *Droit international et européen de l'environnement*. Montchrestien, 2005. 368 p.
168. Sadeleer N. Les principes du pollueur-payeur, de prévention et de précaution. Essai sur la genèse et la portée de quelques principes du droit de l'environnement. Bruxelles: Bruylant, 1999. 437 p.
169. Torre-Schaub M. Le principe de précaution dans la lutte contre le réchauffement climatique : entre croissance économique et protection durable, *Revue européenne de droit de l'environnement*, n°2, 2002.

Practica judiciară

170. Încheierea judecătorei Basarabeasca din data de 08.04.2015. Dosarul contravențional 10- 10-5r-118-10022015.
171. Decizia Curții de Apel Bălți din 22.02.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-70/17.
172. Decizia Curții de Apel Bălți din 15.02.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-45/17.
173. Decizia Curții de Apel Bălți din 15.02.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-927/16.
174. Decizia Curții de Apel Bălți din 07.09.2016. Dosarul contravențional nr. 4r-626/16.
175. Decizia Curții de Apel Chișinău din 23.02.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-3912/16.
176. Decizia Curții de Apel Chișinău din 16.01.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-3616/16.
177. Decizia Curții de Apel Chișinău din 24.01.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-3619/16.
178. Decizia Curții de Apel Chișinău din 19.01.2017. Dosarul contravențional nr. 4r-3881/16.
179. Decizia Curții de Apel Chișinău din 28.04.2015. Dosarul contravențional nr. 4r-1203/15.
180. Hotărârea Judecătorei Ciocana din 29.04.2013. Dosarul contravențional nr. 5-69/2013.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Andrian Crețu, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Andrian Crețu

Data: _____

CURRICULUM VITAE

I. DATE PERSONALE:

Numele: Crețu

Prenumele: Andrian

Data nașterii: 15 decembrie 1976

Locul nașterii: s. Rădenii Vechi, r-nul Ungheni

Domiciliu: mu. Chișinău, str. Petricani 88/2, ap. 16

Starea civilă: căsătorită, doi copii

Cetățenia: Republica Moldova

II. INSTRUIRE/STUDII:

1984 – 1994	Școala medie generală din s. Rădenii Vechi, r-nul Ungheni
1994 – 1999	Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M.
<i>Studii licență</i>	Profilul: jurisprudență Specialitatea: drept Specializarea: drept
2004 – 2005	Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M.
<i>Studii masterat</i>	Profilul: jurisprudență Specialitatea: drept Specializarea: drept privat
Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M.	
<i>Studii doctorat</i>	Domeniul științific: științe sociale și economice Ramura științifică: științe juridice Profilul științific: drept public

Specialitatea științifică: drept contravențional 552.07

III. DOMENII DE INTERES ȘTIINȚIFIC: Dreptul mediului, Drept contravențional.

IV. EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ:

1999 – 2002 Inspector, inspector superior în secția combatere a corupției a Direcției anticorupție a Departamentului combatere a crimei organizate și corupției a MAI.

2002 – 2008 Inspector superior, șef de secție a centrului pentru combaterea traficului de persoane.

2008 – prezent Director adjunct, șef de direcție a Biroului migrație și azil a Ministerului Afacerilor Interne din R. Moldova.

2016 – prezent lector (cumular) în cadrul catedrei Drept privat a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne din R. Moldova (titular al disciplinei Dreptul mediului)

V. PARTICIPĂRI LA FORURI ȘTIINȚIFICE (naționale și internaționale)

1. Conferințe științifico-practice internaționale, **„Perspectiva identificării dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă a dreptului”**, Chișinău, 12-13 iunie 2012.
2. Masa rotundă cu participare internațională cu genericul: **„Protecția drepturilor omului: mecanisme naționale și internaționale”**, Chișinău, 2013.

VI. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE:

1. A. Crețu, **Cazurile care exclud procedura contravențională în cauzele ce privesc contravențiile de mediu (ecologice)**. „Legea și viața”, nr. 5/2016, p. 31-35, 0,52, c. A
2. I. Trofimov, A. Crețu, **„Reflecții asupra esenței procedurii contravenționale”**, Revista metodic-științifică trimestrială „Administrarea publică”, nr. 4/2014, p. 50-55, 0,41, c. a
3. A. Crețu, Grigore Ardelean. **Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului.** În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI, ediția XI-a, Chișinău 2011, pag. 95 - 99, 0,48 c. a.
4. I. Trofimov, A. Crețu. **„Probleme actuale privind statutul contravenientului și al victimei în procesul contravențional”**. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională cu genericul: „Protecția drepturilor omului: mecanisme naționale și internaționale” Chișinău 2013, pag. 180-190, 0, 58 c. a.
5. Igor Trofimov, Andrian Crețu. **Perspectiva identificării dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă a dreptului**. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 12-13 iunie 2012. 0,66 c.a.
6. A. Crețu, **Perspectiva consacrării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu**. „Legea și viața”, nr. 7/2016, p. 22-25, 0,4, c.a.
7. I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu. **Dreptul mediului**, Chișinău, 2015. Capitolul V „Răspunderea penală, contravențională și internațională în dreptul mediului”, 0.82 c. a.

VII. CUNOAȘTEREA LIMBILOR

limba română	– avansat;
limba rusă	– avansat;
limba franceză	– mediu
limba engleză	– mediu .

XIX. DATE DE CONTACT

Tel.: 069002092

e-mail: andrian.cretu@gmail.com